INSTYTUT SLAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK

SLAVICA

MARCIN FASTYN

STYLIZACJA LEKSYKALNA UTWORÓW NURTU FANTASTYCZNO-LUDYCZNEGO STANISŁAWA LEMA W PRZEKŁADACH NA JĘZYK BUŁGARSKI

149

STYLIZACJA LEKSYKALNA UTWORÓW NURTU FANTASTYCZNO-LUDYCZNEGO STANISŁAWA LEMA W PRZEKŁADACH NA JĘZYK BUŁGARSKI

Prace Slawistyczne. Slavica
[Monographs in Slavic Studies. Slavica]

149

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk

Marcin Fastyn

STYLIZACJA LEKSYKALNA UTWORÓW NURTU FANTASTYCZNO-LUDYCZNEGO STANISŁAWA LEMA W PRZEKŁADACH NA JĘZYK BUŁGARSKI

Warszawa 2020

Recenzje wydawnicze [Editorial Reviews]
prof. dr hab. Anna Bednarczyk, Uniwersytet Łódzki, Łódź, Polska
[University of Lodz, Łódź, Poland]
prof. dr hab. Piotr Fast, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice, Polska
[University of Silesia in Katowice, Katowice, Poland]

Publikacja finansowana z subwencji na utrzymanie i rozwój potencjału badawczego
Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk
[This work was financed from a subvention for maintaining and developing
the research potential of the Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences]

Redaktor prowadząca [Editorial Supervision]
Barbara Grunwald-Hajdasz

Redakcja i korekta [Copyediting and Proofreading]
Dorota Muszyńska-Wolny

Skład i łamanie [Typesetting and Page Makeup]
Barbara Adamczyk

e-ISBN: 978-83-66369-39-9
ISSN: 0208-4058 (Prace Slawistyczne. Slavica)

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk
[Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences]
ul. Bartoszewicza 1b/17, 00-337 Warszawa
tel. 22 826 76 88, wydawnictwo@ispan.waw.pl, www.ispan.waw.pl

Spis treści

Wstęp

W niniejszej monografii[1] poruszam problematykę adekwatnego oddania przez bułgarskiego tłumacza środków stylizacji językowej zastosowanych przez Stanisława Lema w jego utworach nurtu fantastyczno-ludycznego. Obiektem analizy są neologizmy, archaizmy (a także leksemy stylizowane na archaizmy) i dialektyzmy zawarte w *Cyberiadzie* (Lem, 1972) oraz *Powtórce* (Lem, 1979), i ich bułgarskie odpowiedniki, stworzone przez Swetłanę Petrową (*Кибериада*) (Lem, 1998) oraz Linę Wasilewą (*Повторение*) (Lem, 1988). Biorąc pod uwagę fakt, że tego rodzaju leksemy z reguły nie funkcjonują w codziennym zasobie językowym użytkowników standardowego języka literackiego, przed tłumaczem pojawia się trudne zadanie adekwatnego oddania ich w języku przekładu w sytuacji, gdy możliwości skorzystania z istniejących już wzorców są ograniczone (w przypadku archaizmów i dialektyzmów) lub nie występują w ogóle (w przypadku neologizmów autorskich). Wszystkie te czynniki powodują, że wybrany przeze mnie problem stanowi niezwykle interesujący obiekt badań.

W rozdziale pierwszym podejmuję próbę zdefiniowania pojęcia neologizmu, opisuję także funkcje neologizmów w języku – zarówno w codziennym języku mówionym, jak też w literaturze pięknej. W dalszej części rozdziału prezentuję przyjętą metodologię opisu leksykograficznego, a także najważniejsze zagadnienia, związane z teorią przekładu – ze szczególnym uwzględnieniem zagadnienia ekwiwalencji jako niezwykle istotnego dla analizowanych przeze mnie kwestii.

W rozdziale drugim szczegółowo analizuję materiał leksykalny wyekscerpowany z tekstu polskich oryginałów. Omawiane jednostki leksykalne klasyfikuję według ustalonych kryteriów, przy czym dominantę stanowi klasyfikacja semantyczna w obrębie poszczególnych kategorii mowy; uwzględniam też sposób, w jaki zostały utworzone poszczególne leksemy. Każda z odnotowanych jednostek leksykalnych jest omawiana, przy czym opieram się na rozstrzygnięciach teoretycznych *Gramatyki współczesnego języka polskiego* (Grzegorczykowa i in., 1999). W pierwszym podrozdziale omówione są leksemy z *Cyberiady*, w drugim – z *Powtórki*.

---

[1] Stanowi ona nieznacznie zmodyfikowaną i w miarę możliwości zaktualizowaną wersję części głównej rozprawy doktorskiej o tym samym tytule, obronionej przeze mnie w roku 2011 na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego. Aneks oryginalnej rozprawy, być może, ukaże się osobno i w innej postaci.

Rozdział trzeci obejmuje analogiczną analizę neologizmów, pojawiających się w tekście bułgarskiego przekładu. Ze względu na to, że dość liczne były przypadki zastępowania wyrazu nacechowanego stylistycznie w języku polskim leksemem stylistycznie neutralnym na gruncie języka bułgarskiego lub też po prostu pominięcia danego wyrazu, nie powinna dziwić zauważalnie mniejsza liczba jednostek analizowanych w tym rozdziale. Przy opisie poszczególnych jednostek stosuję podobne zasady klasyfikacyjne, co w rozdziale poprzednim, korzystając przede wszystkim z *Gramatyki współczesnego literackiego języka bułgarskiego* (*Gramatika na sŭvremenniia bŭlgarski knizhoven ezik*) (Tilkov i in., 1993).

W rozdziale czwartym zajmuję się krytyczną analizą translatorską, próbując ocenić pracę tłumaczek pod kątem osiągniętej przez nie ekwiwalencji, koncentrując się szczególnie na sytuacjach, w których tekst przekładu ucierpiał względem oryginału – czy to na skutek braku pełnej ekwiwalencji, czy też błędnego rozpoznania polskiego leksemu przez tłumacza. W tym rozdziale omawiam również sytuacje, w których neologizmy zostały zastąpione wyrazami neutralnymi, pominięte, czy też wreszcie – oddane w sposób opisowy lub wyłącznie za pomocą transkrypcji.

Wśród dotychczasowych publikacji, poświęconych problematyce związanej z analizowanym tematem należy wyróżnić trzy podgrupy tematyczne:

a) prace dotyczące słowotwórstwa: pomimo tego, że ta dyscyplina naukowa jest względnie młoda, zdążyło już powstać wiele opracowań, omawiających problemy nie tylko całościowo, lecz również poruszających kwestie bardziej szczegółowe, często poświęconych wyłącznie jednemu leksemowi. Podczas pisania niniejszej pracy najczęściej korzystałem z *Gramatyki współczesnego języka polskiego* (Grzegorczykowa i in., 1999), a także z prac Renaty Grzegorczykowej i Jadwigi Puzyniny (Grzegorczykowa, 1984; Grzegorczykowa & Puzynina, 1979) poświęconych zagadnieniom słowotwórstwa współczesnego języka polskiego, szczególnie problematyce rzeczowników sufiksalnych; ważną rolę w opracowaniu klasyfikacji polskich derywatów odgrywają też Maria Brodowska-Honowska, Bogusław Kreja i Witold Doroszewski. Nie można też przecenić znaczenia, jakie dla stworzenia współczesnych teorii słowotwórczych miały prace Miloša Dokulila (Dokulil, 1979). W opracowaniach dotyczących języka bułgarskiego przystępnie i drobiazgowo problemy słowotwórstwa opisuje Wasiłka Radewa, tematykę tę poruszają również tacy badacze jak Todor Bojadżiew, Lubomir Andrejczin, Petyr Paszow, Władko Murdarow czy Stojan Stojanow.
b) publikacje z dziedziny teorii przekładu: chociaż problemem nie jest odnalezienie prac poświęconych rozmaitym zagadnieniom translatorycznym, odnoszących się do jednego języka, to jednak sytuacja jest odmienna w odniesieniu do prac koncentrujących się na aspekcie porównawczym. Liczne są publikacje

prezentujące badania translatoryczne na gruncie języków polskiego i angielskiego, francuskiego, niemieckiego czy nawet polskiego i języków wschodniosłowiańskich (Grosbart, 1984), jednak nie istnieją satysfakcjonujące opracowania porównawcze dla polszczyzny i języka bułgarskiego. W związku z tym podczas swojej pracy musiałem ograniczyć się do dostępnych materiałów o mniejszym stopniu specjalizacji w interesującym mnie zakresie. Należy tu wymienić prace takich autorów jak: Stanisław Barańczak, zajmujący się głównie problematyką tłumaczeń poezji i dramatu (przeważnie anglojęzycznych), jak również krytyką przekładu (również przeważnie anglojęzycznego), Andrzej Bogusławski, analizujący zagadnienia jednostek przekładowych na materiale polskim i rosyjskim, Krystyna Pisarkowa, Zenon Klemensiewicz, Roman Ingarden, Jerzy Pieńkos, badający ogólną teorię przekładu, Krzysztof Hejwowski, specjalizujący się w kwestiach różnych kategorii przekładu z i na język angielski oraz Elżbieta Tabakowska i Bożena Tokarz, zajmujące się przekładem z kognitywnego punktu widzenia. W nauce bułgarskiej translatoryką zajmowali się lub zajmują m.in. Bistra Aleksiewa, Janko Byczwarow, Anna Liłowa, Iwanka Wasewa czy Iskra Likomanowa, której prace były dla mnie cenną pomocą. Poza Polską i Bułgarią warto wymienić takich badaczy jak: Rosjanie – Andriej Fiodorow, Leonid Barchudarow, Władimir Gak, Wilen Komissarow czy Roman Jakobson, badacze anglosascy – John Catford, Teo Savory, Eugene Nida, Lawrence Venuti, Peter Newmark czy Lawrence Hewson. Warto też wymienić dość liczną grupę uczonych czeskich (czechosłowackich), których badania znacząco przyczyniły się do rozwoju tej dziedziny nauki – w tym gronie znajdują się między innymi Jiří Levý, Anton Popovič i Ján Vilikovský, nie można pominąć również przedstawicieli szkoły manipulistów, takich jak Gideon Toury, Theo Hermans czy Itamar Even-Zohar, ani szkoły lipskiej z Ottonem Kadem na czele.

c) prace poświęcone twórczości S. Lema: przeważają, z oczywistych względów, publikacje polskich autorów, badających rozmaite aspekty twórczości pisarza – stylistykę, poruszane przez autora problemy filozoficzne czy wreszcie jego wyjątkową działalność na polu słowotwórstwa. Powstały również opracowania, w których twórczość S. Lema omawiana jest w ujęciu całościowym. Wśród autorów prac „lemologicznych" wymienić można takich badaczy jak Ewa Balcerzak, Stanisław Bereś, Stanisław Grochowiak, Ryszard Handke, Jerzy Jarzębski, Piotr Krywak, Marek Oramus, Wojciech Orliński, Jerzy Siewierski, Antoni Smuszkiewicz, Andrzej Stoff (ujęcie całościowe), Stanisław Barańczak, Izabela Domaciuk, Magdalena Nowotna-Szybistowa, Danuta Wesołowska (aspekt słowotwórczy), Stanisław Duszak (stylistyka). Powstały także prace analizujące szczegółowo wyłącznie neologizmy występujące w jego utworach (Anusiewicz, 1971). W roku 2003 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika powstała praca doktorska autorstwa

M. Krajewskiej, zatytułowana *Neologizmy w wybranych utworach Stanisława Lema i ich translacja na język rosyjski*, która później zaowocowała wydaniem publikacji *Polsko-rosyjski słownik Lemowych neologizmów*. Rok 2005 przyniósł publikację pracy doktorskiej M. Dajnowskiego z Uniwersytetu Gdańskiego – *Groteska w twórczości Stanisława Lema*. Ja także w dotychczasowych pracach kilkakrotnie poruszałem problemy związane z przekładem utworów S. Lema na języki słowiańskie. Niniejsza publikacja stanowi w pewnym sensie kontynuację i znaczące rozszerzenie dotychczasowych badań, związanych z analizą trudności, jakie stawiają tłumaczowi utwory nurtów fantastyczno-ludycznego (*Cyberiada*, *Powtórka*, *Bajki robotów*) oraz groteskowo-ludycznego (*Kongres futurologiczny*, *Dzienniki gwiazdowe*).

Podczas pisania pracy największe trudności sprawiał brak opracowań poświęconych konfrontatywnej translatoryce polsko-bułgarskiej oraz wciąż stosunkowo nieliczne dostępne materiały, poruszające kwestie neologizmów w literaturze pięknej. Mimo to mam nadzieję, że udało mi się wyczerpująco przedstawić zebrany materiał, stanowiący monograficzne opracowanie jednego z najbardziej frapujących aspektów stylistycznych w uznawanych za jedne z najbardziej oryginalnych pod względem leksykalnym książek S. Lema.

Rozdział I – Zagadnienia teoretyczne

1. Definicja neologizmu

Najprostsza z definicji neologizmu (od gr. *νέος* ‘nowy’ i *λόγος* ‘słowo’) znajduje się w *Wielkim słowniku wyrazów obcych PWN* (Bańko, 2003). Według niej neologizm to ‘wyraz, zwrot lub znaczenie nowo powstałe w jakimś języku’. Bardziej szczegółową definicję podaje *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego* (Polański, 1999) – tu pojęcie neologizmu opisane jest w następujący sposób: „jednostka nowo wprowadzona do systemu językowego. Najczęściej się rozpatruje i bada funkcje neologizmów leksykalnych: za uzasadnione z punktu widzenia normy językowej uznaje się te neologizmy, które nazywają nowe przedmioty i nowe pojęcia. Neologizmami ostatniego dziesięciolecia[2] są w języku polskim np. *pager* (‘rodzaj urządzenia do przekazywania informacji’), *ściemniacz*, czy *postkomunistyczny*. Rzadziej się rozważa neologizmy frazeologiczne, np. *wolny strzelec* (‘człowiek nie zatrudniony na stałe, wykonujący prace na zlecenie’), czy neologizmy semantyczne – np. *dokładnie* w znaczeniu ‘tak jest, właśnie’. W literaturze pięknej neologizmy są tworzone w celach ekspresywnych np. *Wylazł z rowu* ***Dusiołek*** *jak* ***półbabek*** *z łoża* (B. Leśmian). Z rzadka tylko neologizmy artystyczne wchodzą do języka ogólnego.

Neologizm jest pojęciem używanym głównie w językoznawstwie normatywnym oraz w stylistyce; w językoznawstwie diachronicznym i porównawczym używa się w tym sensie raczej terminu *innowacja*” (Polański, 1999, s. 392).

Rozważając wskazane powyżej definicje, należy również wziąć pod uwagę klasyfikację neologizmów zaproponowaną przez S. Rosponda w *Gramatyce historycznej języka polskiego*. Według niego wszystkie neologizmy można podzielić na trzy grupy (Rospond, 1979, s. 172): pozaartystyczne, potoczne i artystyczne (używane w stylu poetyckim). Przeważająca większość nowych leksemów, które pojawiają się w danym języku, zalicza się do dwóch pierwszych grup. Ich twórcy pozostają nieznani, ze względu na to, że nie da się stwierdzić, kto po raz pierwszy posłużył się danym wyrazem. Sytuacja jest odmienna w przypadku tzw. *neologizmów autorskich*, które pojawiają się w utworach literackich i służą celom artystycznym. Najczęściej do tego środka stylistycznego uciekają się poeci (w Polsce m. in. J. Tuwim i B. Leśmian) oraz autorzy dzieł fantastycznonaukowych (S. Lem, J. Zajdel i in.), wśród dramaturgów

[2] Z oczywistą poprawką na rok wydania źródła.

często wykorzystywał ten środek literacki Witkacy (problem przekładu na język bułgarski neologizmów pojawiających się w jego utworach omówiony został w jednej z prac magisterskich w Katedrze Slawistyki Południowej w Łodzi).

Kiedy autor dochodzi do wniosku, że do wyrażenia jego myśli niezbędne jest stworzenie neologizmu, powinien zadbać także o to, by nie naruszać reguł poprawności i zgodności z systemem słowotwórczym języka, który zamierza wzbogacić. Dla łatwiejszego zrozumienia pozwolę sobie zaprezentować kryteria poprawnościowe zaproponowane w pracy *O dobrej i złej polszczyźnie* (Kochański i in., 1989, s. 251). Są to:

a) niezbędność jego użycia – nie należy tworzyć neologizmów dla określania desygnatów, dla których w języku istnieją i funkcjonują już inne nazwy. Takie, zbędne z funkcjonalnego punktu widzenia, nazwy liczne były wśród określeń handlowych, popularnych szczególnie w czasach PRL. Do tej grupy należą m. in. *wsuwki męskie* (kapcie bez pięt), *zapornica* (łańcuch u drzwi) czy też wreszcie *zwis męski* (krawat);
b) niestosowanie obcych wzorów słowotwórczych – nietypowe i niezgodne z regułami obowiązującymi w języku polskim są między innymi rzeczowniki złożone typu *litredakcja*, *politbiuro*, złożenia dwóch równorzędnych znaczeniowo rzeczowników, połączonych spójką *-o-* (do najbardziej znanych można zaliczyć *chłoporobotnika* i *klubokawiarnię*). W ostatnich latach coraz częściej pojawiają się również kalki z języka angielskiego, zestawienia dwóch rzeczowników, w których niezachowany jest związek rządu: *autogiełda*, czy nazwa czasopisma *Komputer Świat*;
c) brak homonimii z już istniejącymi wyrazami – w forsowanej za czasów PRL formie *podgardle dziecięce* (zamiast *śliniak*) pierwszy człon jest tożsamy z nazwą rodzaju mięsa, zaś *ulicznica* (ten leksem niektórzy chcieli wykorzystać jako nazwę miotły do zamiatania ulic) jest nazwą określającą kobietę lekkich obyczajów;
d) przejrzystość semantyczna – nowy leksem powinien możliwie jasno przekazywać najważniejsze cechy nazywanego desygnatu. Jako przykład wyrazu, którego motywacja słowotwórcza nie była wystarczająco zrozumiała, wskazać można *podłóżnik* (jako określenie *nocnika*). Zwłaszcza przy percepcji słuchowej skojarzenia odbiorcy biegły raczej ku przymiotnikowi *podłużny* aniżeli ku zwrotowi *pod łóżkiem* – była to jedna z przyczyn, dla których nowy leksem nie zaadaptował się w polszczyźnie (drugą był brak potrzeby jego stosowania – wyraz *nocnik* pełni swoją funkcję wystarczająco dobrze);
e) korzystne brzmienie i brak skojarzeń ubocznych.

Dwa ostatnie punkty są mniej ważne w przypadku neologizmów artystycznych, które bardzo często oprócz funkcji nazewniczych pełnią również funkcje stylistyczne.

2. Zastosowania i funkcje neologizmów

Neologizmy pozaartystyczne są stosowane przede wszystkim do nazywania desygnatów nieposiadających swojej nazwy w danym języku. W ciągu kilku ostatnich dekad liczba neologizmów pojawiających się zarówno w języku polskim, jak i bułgarskim znacząco wzrosła. Jest to związane z burzliwym rozwojem nauki i techniki, pojawianiem się nowych urządzeń i technologii. W momencie, w którym wszystkie te pojęcia i wynalazki przedostają się do świadomości społecznej, zachodzi konieczność ich nazwania. Wydawać się może, że w przypadku większości języków tempo przyrostu liczby desygnatów wymagających nadania im nazwy jest większe niż słowotwórcze możliwości użytkowników języka, czego rezultatem jest coraz większa liczba zapożyczeń dostosowanych do nowego języka jedynie pod względem fonetycznym.

Inna jest sytuacja, jeśli chodzi o neologizmy artystyczne. W poezji neologizm stworzony przez autora ma na celu przede wszystkim wywrzeć na czytelniku określone wrażenie, uwypuklić to, co poeta uznał za szczególnie ważne, podkreślić określony fragment utworu. Zdarza się, że właśnie zastosowanie takiego nietypowego pod względem budowy lub brzmienia wyrazu pozwala przykuć uwagę odbiorcy. Innym razem neologizm, pełniąc funkcję ekspresywną, pozwala lepiej wyrazić skomplikowaną treść, którą autor chce przekazać. W związku z tym zdarza się, że tego rodzaju okazjonalizmy wykorzystują typy nieproduktywne słowotwórczo.

Jeszcze inne funkcje pełnią neologizmy w literaturze fantastycznonaukowej. W przeważającej części fabuła utworów tego gatunku odnosi się do przyszłości, do tego, co jeszcze nie istnieje, w wielu przypadkach ma miejsce również w niezbadanych do tej pory lub istniejących wyłącznie w wyobraźni autora miejscach. Skutkuje to koniecznością stworzenia słów, opisujących realia świata przedstawionego. Nazwane muszą być przeróżne przedmioty i narzędzia, sytuacje, czynności, mieszkańcy innych planet. W rezultacie język utworów *science fiction* znacząco różni się od języka literatury bardziej tradycyjnej, wyraźniej są w nim zaznaczone elementy techniczne i naukowe.

Mogłoby się wydawać, że język utworów fantastycznonaukowych jest ograniczony jedynie przez możliwości wyobraźni autora. Nie można jednak zapomnieć o tym, że sposób, w jaki autor prezentuje swe myśli i idee, musi być jednak zrozumiały dla czytelnika. Nawet jeśli wziąć pod uwagę niecodzienne realia, ich egzotykę, zastosowana stylizacja powinna uprawdopodobnić i uplastycznić opisy i z tego powodu nie może być całkowicie oderwana od współczesności i świata realnego. Leksemy, stworzone przez autora dla opisania wyimaginowanej czasoprzestrzeni, powinny przynajmniej po części nawiązywać do już istniejących wyrazów tam, gdzie występuje przynajmniej niewielka zbieżność pomiędzy desygnatami z przyszłości, a desygnatami teraźniejszymi. Wyłącznie w przypadku, gdy znaczenie desygnatu jest nieznane (zarówno

dla czytelnika, jak i dla bohaterów utworu), właściwym i uzasadnionym staje się stworzenie neologizmu nieosadzonego w języku współczesnym.

Na tym tle podobnie prezentuje się język utworów Stanisława Lema. Funkcje pełnione w nich przez neologizmy oraz ich struktury badał i opisał w swojej pracy Janusz Anusiewicz (Anusiewicz, 1971). Zgodnie z przedstawioną przez niego klasyfikacją należy wyróżnić następujące funkcje neologizmów Stanisława Lema:

a) funkcja poznawcza – w tej kategorii znajdą swoje miejsce nowo utworzone słowa, nazywające nowe desygnaty – mieszkańców innych planet i ich części ciała, florę odległych światów oraz faunę je zamieszkującą czy też inne obiekty, znajdujące się na planetach odwiedzanych przez *gwiazdokrążców*, ewentualnie przedmioty i pojęcia, stanowiące nieodłączny element świata przyszłości. Rolą tych neologizmów jest „uprawdopodobnienie i przybliżenie czytelnikowi wizji świata opisywanego" (Anusiewicz 1971: 80). Choć Anusiewicz stwierdza, że w sporej części przypadków znaczenie możemy jedynie odgadywać na podstawie kontekstu, sądzę, że co najmniej równie wielka jest liczba neologizmów o budowie wystarczająco przejrzystej, by dać czytelnikowi dodatkowe sugestie i wskazać, często różnorodne, możliwości ich odczytania. Obfitość tego rodzaju neologizmów jest uzasadniona, ponieważ w kreowanej w utworach rzeczywistości pojawia się olbrzymia liczba nowych realiów, desygnatów, które po prostu trzeba nazwać. Dzięki temu powstaje wrażenie, że przedstawiony świat jest żywy i realny. Mają miejsce również sytuacje, gdy ze względu na istnienie relacji pomiędzy światem przyszłości a światem współczesnym, dzięki zastosowanemu neologizmowi uzyskuje się tak cenny koloryt obcości. Dla przykładu, w *Powrocie z gwiazd*, w świecie przyszłości możliwe są szczepienia, pozwalające zlikwidować złe instynkty, zakorzenione w człowieku w taki sposób, jak obecnie istniejące szczepienia pozwalają pokonać rozmaite choroby. Autor mógł przedstawić czytelnikowi tę ideę opisowo, jednak, również ze względów praktycznych, zdecydował się na utworzenie terminu-neologizmu *betryzacja*;
b) funkcja stylistyczna – kolejnym z zastosowań neologizmów jest wywarcie na czytelniku wrażenia, że świat opisany, realny i żywy, jest kontynuacją świata teraźniejszego, logicznym wytworem jego dalszego rozwoju. W świecie tym ewoluowały wszystkie dziedziny życia, powstały nowe desygnaty i ich nazwy. W utworach, w których ta więź jest szczególnie silna – możemy do nich zaliczyć przede wszystkim *Eden* i *Solaris*, jak też i niektóre z opowiadań *Dzienników gwiazdowych* – zauważalne jest dążenie do opierania się na dość znanych i już istniejących nazwach urządzeń technicznych. Dla tego typu neologizmów charakterystyczne są złożenia nominalne oraz analityczne określenia wielowyrazowe. Wśród nich licznie występują podstawy słowotwórcze pochodzące z języków

klasycznych – łaciny i greki, tak częste w aktualnej terminologii technicznej. Poprzez oddalenie od językowej rzeczywistości czasu pisania, gubią przejrzystość znaczeniową, zyskując jednak w zamian niezbędny koloryt. Są także wyrazem tajemniczości przedstawionego świata, jak również niemożności jego pełnego poznania. Również w skrótowcach pojawiających się na kartach utworów Stanisława Lema odnajdujemy nawiązania do terminologii technicznej, np. *TEOHIPHIP* (*Telechroniczna Optymalizacja Historii Powszechnej Hyperputerem*). Wśród neologizmów stworzonych przez Lema pojawia się także zauważalna liczba słów, utworzonych od sztucznych rdzeni – są wykorzystane głównie do tworzenia nazw własnych, takich jak toponimy i imiona postaci, co ma wywoływać wrażenie obcości;

c) funkcja humorystyczno-satyryczna: neologizmy pełniące tę funkcję pojawiają się przede wszystkim w utworach należących do nurtu tzw. groteski fantastycznej (m. in. *Dzienniki gwiazdowe*). Łatwo zauważamy satyrę na świat istniejący, obecną w takich nazwach jak *marsjańska gorzka* czy *sputnik wyborowy*. Humorystyczny odcień, będący z kolei satyrą na terminologię naukową, występuje również całkiem często w nazwach przedstawicieli fauny pozaziemskiej, sprawiających problemy przybyszom z innych planet, np. *mrówka krzesławka dręczypupa*, czy też biurokratycznych organizacji i ich wytworów – przykładem może być *Dobrowolny Upowszechniacz Porządku Absolutnego*, w skrócie (który to skrót jednak czytelnik musi dostrzec samodzielnie) – *DUPA*;

d) funkcja archaizacyjna – pozwala autorowi uzyskać zamierzoną archaizację świata i języka bohaterów – robotów, dzięki czemu fantastyczna fabuła otrzymuje baśniową postać. Neologizmy tego typu pełnią również funkcje humorystyczne, podkreślając groteskowość sytuacji. Przykładem takich archaiczno-komicznych neologizmów są np. *ślusaria*, *czołguny*, *robosły* czy *podblaszy*.

Inną klasyfikację neologizmów w utworach Stanisława Lema przedstawił w swej pracy Maciej Dajnowski (Dajnowski, 2005, ss. 49–50), który – przyjmując jako kryterium sposoby realizowania funkcji kreacyjnej przedstawionej przez Ryszarda Handkego następująco: „Neologizmy właściwe fantastyce naukowej to przede wszystkim nazwanie zmyślonego elementu fantastycznego świata […] Występuje tu właśnie nazywanie naśladujące sytuację, kiedy nowe zjawiska i przedmioty wymagają nowych terminów, nie zaś opisanie, odwołujące się do rzeczywistości realnej" (Handke, 1989, ss. 230–231) – wyróżnia:

a) neologizmy motywowane słowotwórczo – mające czytelną strukturę słowotwórczą, często dopełnioną opisem funkcji lub wyglądu desygnatu. Dajnowski wskazuje na dużą produktywność cząstek *cyber-* oraz *elektro-*. Zastosowanie tych quasi-prefiksów w budowie neologizmów ma skierować uwagę czytelnika

ku sferom elektroniki i cybernetyki. Podobne zastosowanie ma również quasi--prefiks *auto-*, sugerujący nawiązania do automatyki, oraz człony nawiązujące do kosmosu i astronautyki, takie jak *astro-*, *kosmo-*. Jak jednak zauważa Dajnowski, neologizmy te odbiegają od *science fiction* nurtu technicznego, a to ze względu na ich groteskowość. Jej podstawą staje się specyficzna budowa słowotwórcza, w której poszczególne składniki często „odwołują się do odległych podzbiorów leksykalnych języka, rozłącznych pól semantycznych, a co za tym idzie, do nieprzystających do siebie systemów pojęć […] i do odmiennych konwencji literackich" (Dajnowski, 2005, s. 51). Sprawia to, że neologizmy utworzone w ten sposób z jednej strony nawiązują do przyszłościowej techniki i terminologii, z drugiej zaś, za sprawą podstaw słowotwórczych, odwołują się również do znaczeń nie mających wiele wspólnego nie tylko z fantastyką naukową, ale nawet ze współczesną nauką. Często, co Dajnowski ukazuje na przykładzie neologizmu *elektrycerz*, z zestawienia obu pojęć składowych powstaje neologizm, który zyskuje dodatkowe semantyczne znaczenie, nie dające się wyczerpać definicją 'elektryczny rycerz' – powstaje konflikt konwencji baśniowej z konwencją fantastyki naukowej, opierający się na przedstawionym kontekście oraz znajomości tradycji literackiej u czytelnika. Podobnie, przytaczając neologizmy *kobietron* oraz *smokotron*, wskazuje na możliwość pojawienia się celowego konfliktu konwencji nie tylko na poziomie odbioru treści utworu przez czytelnika, ale nawet na poziomie jedynie budowy wyrazu. Tego typu neologizmy Stanisław Barańczak określił mianem „kontaminacji anachronicznych" (Barańczak, 1972, s. 14), podczas gdy Handke używa terminu „synkretyzm" (Handke, 1969, s. 114). Takie „pomieszanie heterogenicznych sfer, będące jednocześnie źródłem komizmu" (Handke, 1969, s. 114) stanowi dla Handkego najbardziej charakterystyczną cechę groteski fantastycznonaukowej u Lema. Neologizmy budowane z zachowaniem zasady synkretyzmu można napotkać zarówno w utworach cyklu Klapaucjusza i Trurla, jak też i w cyklu Ijona Tichego;

b) neologizmy przynależne do pewnej klasy słowotwórczej – w ich przypadku określenie struktury słowotwórczej bywa bardzo utrudnione. O ile desygnaty neologizmów poprzedniej grupy „dają się […] wyobrazić lub przynajmniej pomyśleć […]" (Dajnowski, 2005, s. 54), neologizmy tej grupy, choć na ogół całkiem przejrzyste słowotwórczo, z możliwym do analizy źródłosłowem – nie wywołują żadnych wyobrażeń wizualnych. W wywoływanych przez nie skojarzeniach łączą się nazwy rzeczy konkretnych z nazwami pojęć oderwanych. Określają one bowiem najczęściej desygnaty niemogące istnieć, alogiczne, wykazujące wewnętrzną sprzeczność. Realność przez nie opisywana nie ma punktów wspólnych ze światem, który poznajemy empirycznie i z którym obcujemy na co dzień. Jako przykład tej grupy neologizmów, Dajnowski przytacza nazwy jednostek miłości

i pieszczot – *kilomił*, *megamor*, *megapieszcz*, jak również pojawiające się w *Kongresie futurologicznym* pojęcia *myźń* i *tyźń*, oznaczające „»zbiorowe« formy istnienia świadomości" (Dajnowski, 2005, s. 55), czy też *zmartwychwstalnia*, której groteskowość wiąże się z kontrastem między podstawą słowotwórczą, oznaczającą zjawisko wyjątkowe i niepowtarzalne, z zastosowanym sufiksem, służącym do tworzenia nazw miejsc, gdzie określoną czynność wykonuje się regularnie (Dajnowski, 2005, s. 55). Innymi słowy, Dajnowski przypisuje neologizmom tej grupy trojaką funkcję, a mianowicie: po pierwsze, funkcję kreacyjną – decydowania o mniej lub bardziej groteskowej wizji świata przedstawionego, jaką wykształca w sobie czytelnik, po drugie – funkcję parodystyczną, ośmieszającą konwencjonalne sposoby mówienia o świecie, poprzez stosowanie niespodziewanych zestawień różnych konwencji literackich, oraz po trzecie – funkcję satyryczną, realizowaną przez „deprecjonujące określanie osób, rzeczy lub zjawisk mających swoje odpowiedniki w rzeczywistości pozaliterackiej" (Dajnowski, 2005, s. 56). Parodiowana bywa również terminologia naukowa, a to za pomocą tworzenia licznych nazw fikcyjnych nauk. Według Handkego, neologizmy tego typu są „obliczone raczej na to, by przez komiczne spięcia niedopasowanych elementów ujawnić umowność fantastyki nie będącej hipotezą przyszłości, lecz satyryczną maską rzeczywistości" (Handke, 1965, s. 247);

c) nowotwory leksykalne (neologizmy absolutne) – wyrazy tej grupy nie poddają się w żaden sposób analizie, nie jest możliwa wiarygodna rekonstrukcja czynności słowotwórczej będącej jego podstawą. Dodatkowo kontekst najczęściej nie daje żadnych informacji (lub daje wyłącznie minimalne), mogących pomóc w wizualizacji, a często nawet zrozumieniu desygnatu opisywanego za ich pomocą. Czytelnik nie jest w stanie w tworzonym przez siebie obrazie świata przedstawionego umieścić właściwych elementów, czego skutkiem jest pozostawienie „miejsca niedookreślonego". Do tej kategorii zaliczyć można między innymi: nazwy obiektów pochodzenia pozaziemskiego (dotyczy zwłaszcza opisów podróży Ijona Tichego – *grąsy*, *kalusznice*, *myrdangi*, *piżanki*, *sepulki*), nazwy obiektów przyrodniczych, meteorologicznych lub astronomicznych niemożliwych do identyfikacji (*gwajdolnice*, *murkwie*, *pćmy* – do tej kategorii Dajnowski zalicza również *natągwie* i *nurkownice*[3], nazwy fauny i flory pozaziemskiej (*kurkuciel*, *kurdel*, *pidłak*, *bliskwa*). Dajnowski wskazuje, że główna siła komiczna tych elementów wiąże się z ich „dziwacznym brzmieniem, które budzi rozmaite

---

[3] Moim zdaniem taka interpretacja nie może być uznana za prawidłową – o ile w przypadku wyżej wspomnianych neologizmów w tekście jest *explicite* wskazane, iż znajdowały się na nieboskłonie i upiększały go, o tyle *natągwie* i *nurkownice* są jedynie elementami świata usuniętymi przez maszynę Trurla i nie można ich wiązać ze zjawiskami atmosferycznymi.

(zazwyczaj odległe od sugerowanego przez kontekst znaczenia) skojarzenia" (Dajnowski, 2005, s. 58);

d) neosemantyzmy – sporą ich część stanowią wyrazy pospolite, które w realiach świata przedstawionego zyskują nowy sens, ujawniany przez kontekst, albo nawet bezpośrednią wypowiedź narratora. Handke określa ich rolę następująco: „mamy tu […] do czynienia ze swoistą konfrontacją pierwotnego […] pozakontekstowego znaczenia z wtórnym, zmienionym znaczeniem kontekstowym. Z tą naturalnie różnicą, że […] nie będzie chodziło o podobieństwo wyrazów przy identyczności co najwyżej składników, ale o całkowitą tożsamość zewnętrznej postaci" (Handke, 1989, s. 243). Według tego ujęcia można wyszczególnić dwie formy neosemantyzmu: jedną, w której wyimaginowany desygnat znacząco różni się od standardowych skojarzeń wywoływanych przez znaczenia danego leksemu, oraz drugą, w której zmienia się nie wartość semantyczna, a pojemność – wtedy desygnat odpowiadający neosemantyzmowi stanowi zmienioną, przesuniętą w przyszłość wersję obiektu znanego z codzienności. Zdaniem autora szczególną rolę w kształtowaniu groteski w utworach Lema mają te neosemantyzmy, dla których kontrast między desygnatem „naturalnym", a desygnatem świata utworu jest największy. Jako przykłady Dajnowski podaje takie leksemy, jak: *czasownik* 'podróżnik w czasie, specjalista od inżynierii czasu', *myśliwy* – 'plagiator cudzych pomysłów', *smarkacz* – 'robot-smarowniczy' (Dajnowski, 2005, ss. 59–60). W tego typu konstrukcje słowne obfituje zwłaszcza *Kongres futurologiczny*. Dla stworzenia neosemantyzmów autor często wykorzystuje mechanizm przypominający „ludową" etymologię, bazujący na podobieństwie fonicznym przez zastosowanie wtórnej homonimii lub polisemii (Buttler, 1968, s. 192);

e) neologizmy archaizacyjne – u Dajnowskiego (Dajnowski, 2005, ss. 60–61) grupa ta, choć omówiona osobno, stanowi w zasadzie podgrupę klasy neosemantyzmów, w której modyfikowane jest znaczenie wyrazów należących do klasy archaizmów. Jest ona szczególnie licznie reprezentowana w *Bajkach robotów* oraz *Cyberiadzie*, dla których tego typu zabiegi archaizacyjne stanowią jedną z najwyraźniejszych cech charakterystycznych;

f) neologiczne zestawienia wyrazowe i związki frazeologiczne – do tej grupy należy zakwalifikować zestawienia wyrazów, w których ich części składowe nie wyróżniają się w żaden nietypowy sposób, zaś nabierają odmiennego znaczenia dopiero po zestawieniu ich z innym słowem, które na co dzień pojawia się w zupełnie innych kontekstach. Powstają takie zestawienia jak *gwiezdny korab*, *garłacz antymaterii*, *inkubator cywilizacyjny* czy *miotacz nieprawdopodobieństwa*. Przydawka dodaje do wyrazu określanego cechy niezwykłości lub śmieszności, zaś jeśli określany rzeczownik jest archaizmem, uzyskuje się dodatkowo efekt komizmu, będącego skutkiem kontrastu między dwiema płaszczyznami stylistycznymi. Najczęściej

zestawione są ze sobą z jednej strony elementy, kierujące skojarzenia czytelnika w stronę bytów fikcyjnych, nawiązujących do poetyki baśniowej, względnie „realnych, lecz niepochwytnych zmysłowo" (Dajnowski, 2005, ss. 62–63), z drugiej zaś – terminologia techniki oraz nauk ścisłych. Do tej grupy zaliczyć należy również stosunkowo licznie pojawiające się kompozycje, najczęściej rymowane, takie jak *druciki-truciki*, *pieczary-śmieciary*, *szermierz-oscylator*. Cechuje je nie tylko zestawienie dwóch odmiennych płaszczyzn stylistycznych, ale również wewnętrzna synkretyczność. Trzecią podgrupą są zmodyfikowane związki frazeologiczne, w których jeden z elementów został zmodyfikowany lub dodany. Jako przykład mogą posłużyć następujące formacje: *ducha maszynie winien*, *wypaść komecie spod ogona*, *odejść z Bogotronem*. Zastosowanie podobnych, co przy zwykłych zestawieniach, mechanizmów, pozwala na znaczeniową destabilizację związku i powstanie nowej semantycznej całości. W skrajnych przypadkach podobny zabieg obejmuje już nie pojedynczy związek frazeologiczny, ale nawet całe zdanie (Dajnowski, 2005, s. 64). W klasyfikacji Handkego (Handke, 1989, s. 239) pojawiają się cztery bieguny, punktami skrajnymi są sytuacje, gdy „neologizm jest czytelny, zrozumiały, a jego ewentualny desygnat […] wyobrażalny" – jest to biegun dodatni, biegunem ujemnym jest sytuacja, gdy „neologizm pozostaje niejasny na tle kontekstu, nie znajdując przy tym oparcia poza nim". Pośrednie są sytuacje, gdy „neologizm, znajdując oparcie w leksyce, nie ma go w kontekście" i gdy leksem ma oparcie w kontekście, jednak jego budowa słowotwórcza jest niejasna. Zdaniem Handkego, „w sytuacji konfliktu między znaczeniem rysującym się na podstawie analogii pozakontekstowych i znaczeniem wynikającym z funkcji w kontekście" (Handke, 1989, s. 239) z reguły dominuje wyrazistość kontekstowa .

Powyższe klasyfikacje pozwalają dostrzec szeroką gamę funkcji neologizmów, odróżniających literaturę tradycyjną od fantastycznonaukowej. W literaturze tradycyjnej, w poezji, neologizmy wprowadzają oryginalność, nadają świeżość wizji poety, neologizmy w literaturze fantastycznonaukowej pełnią przede wszystkim funkcję poznawczą, stanowiąc odpowiedniki terminologii naukowej. Warto też odnotować fakt, iż w literaturze tradycyjnej z reguły zbędne jest definiowanie neologizmu w tekście, ze względu na to, że jego budowa opiera się najczęściej na znanych czytelnikowi leksemach, zachowując przy tym derywacyjne reguły języka, podczas gdy w literaturze fantastycznonaukowej baza leksykalna najczęściej nie ogranicza się do jednego jedynie języka, zaś częste nawiązania do języków klasycznych nadają utworowi dodatkowy odcień naukowości. Dzięki temu czytelnik ma do swojej dyspozycji obraz co prawda fantastyczny i obcy jego doświadczeniu, lecz wystarczająco zrozumiały.

3. Metodologia słowotwórczego opisu materiału leksykalnego

W opisie neologizmów pojawiających się w utworach Stanisława Lema przyznaję priorytet klasyfikacji semantyczno-gramatycznej, opierając się na opisie przedstawionym w *Gramatyce współczesnego języka polskiego*, cz. IV – *Słowotwórstwo* (Grzegorczykowa i in., 1999), który pokrótce przedstawię poniżej.

Pierwszym kryterium podziału opisywanych leksemów będzie ich przynależność do poszczególnych części mowy. Dla potrzeb klasyfikacji w osobnych kategoriach zostaną opisane rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki, przysłówki, czasowniki, wykrzykniki oraz, jako osobne jednostki, nowo utworzone przez autora frazeologizmy i zestawienia, które, choć często nie zawierają w sobie nowych elementów leksykalnych, jako całość tworzą neologizm niefunkcjonujący wcześniej w polszczyźnie. Każda z tych nadrzędnych kategorii została następnie podzielona na podkategorie, zgodnie z klasyfikacją, zaproponowaną przez autorów powyższego opracowania.

3.1. Rzeczowniki

W opisie poszczególnych derywatów o zaklasyfikowaniu do odpowiednich typów decydować będą: rodzaj semantycznej relacji między derywatem i podstawą oraz – w obrębie poszczególnych klas – typ wyrazu motywującego i wykładniki formalne derywatu. Z tego powodu przy opisie poszczególnych części mowy dominować będzie klasyfikacja według relacji semantycznych łączących podstawy słowotwórcze z derywatami, zaś w obrębie poszczególnych klas – gramatyczny charakter wyrazu motywującego oraz – na najniższym szczeblu klasyfikacji – wykładniki tychże relacji. Dla potrzeb zaklasyfikowania poszczególnych neologizmów do określonych klas semantycznych wykorzystuję, jeśli to tylko możliwe, parafrazy słowotwórcze, pozwalające na ustalenie relacji, łączących derywat z podstawą. W przypadku derywatów asocjacyjnych temu celowi służyć będą peryfrazy słowotwórcze. Ze względu na fakt, że omawiany zasób leksykalny opisuje świat fantastyczny i częstokroć neologizmy zostały celowo utworzone w taki sposób, by podkreślić ich obcość i niezrozumiałość, została wyróżniona osobna klasa nazw nieokreślonych, do której zakwalifikowałem wszystkie leksemy, dla których nie jest możliwe ustalenie przynależności do określonych kategorii semantycznych czy – w niektórych przypadkach – nawet jednoznaczne określenie podstawy słowotwórczej.

Dla rzeczownikowych derywatów odczasownikowych R. Grzegorczykowa i J. Puzynina (Grzegorczykowa i in., 1999, s. 391) wyszczególniają następujące klasy leksemów: nazwy czynności, procesów i stanów (nomina actionis), nazwy subiektów czynności, procesów i stanów (nomina subjecti), nazwy obiektów czynności (nomina objecti), nazwy wytworów czynności i procesów (nomina resultativa), nazwy środków czynności (nomina instrumenti), nazwy miejsc (nomina loci), nazwy temporalne

(nomina temporalis) oraz mniej liczne klasy nazw sposobowych, nazw ilościowych oraz nazw zjawisk, określanych przez czynności, procesy i stany. W poszczególnych klasach leksemów omówione są najpopularniejsze formanty stosowane do tworzenia derywatów.

Wśród derywatów odprzymiotnikowych wyszczególnia się (Grzegorczykowa i in., 1999, ss. 390–391) nazwy cech abstrakcyjnych (nomina essendi), nazwy subiektów (nosicieli) cech – nomina attributiva oraz nazwy zjawisk, charakteryzujących się obecnością cechy.

Derywaty odrzeczownikowe autorki dzielą na modyfikacyjne oraz mutacyjne (Grzegorczykowa i in., 1999, ss. 390–391). Wśród tych pierwszych wyróżnia nazwy żeńskie, utworzone od męskich (oraz sporadyczne męskie, utworzone od żeńskich), nazwy deminutywne, augmentatywne, ekspresywne, nazwy istot młodych, nazwy gatunkowe oraz derywaty modyfikacyjne prefiksalne, które wyrażają między innymi relacje nadrzędności-podrzędności, wielkości, wykraczającej ponad normę lub poniżej niej, przeciwieństwo jakiejś cechy, przeciwstawienie oraz dodatkowość, wcześniejszość lub powtórność danego zjawiska. Wśród derywatów mutacyjnych wyróżnione zostały: nazwy subiektów (odobiektowe, odrezultatywne, odnarzędziowe, odmateriałowe, odmiejscowe, nazwy mieszkańców, posiadaczy, amatorów, zwolenników lub przeciwników, nosicieli cech, uczestników zdarzeń, nazwy odsposobowe, nazwy syngulatywne, nazwy zbiorów (collectiva), nazwy partytywne, rodzajowe, symilatywne, genetyczne oraz osób, pozostających w relacji pokrewieństwa), nazwy obiektów i rezultatów (odmateriałowe, utworzone od nazw środków czynności, odsposobowe, odsubiektowe), nazwy środków czynności, nazwy materiałowe, nazwy miejsc, nazwy temporalne, nazwy cech ilościowych, nazwy zjawisk charakteryzowanych przez relację do przedmiotu oraz nazwy abstrakcyjnych cech, czynności oraz stanów. Osobno zostały też wyszczególnione derywaty utworzone od wyrażeń przyimkowych. Ze względu na specyfikę utworu, jako nazwy subiektów czynności zostały sklasyfikowane również leksemy nazywające maszyny wykonujące daną czynność, o ile kontekst utworu pozwala wnioskować, iż dana maszyna jest obdarzona świadomością.

W swoim opracowaniu poddałem tę klasyfikację drobnym modyfikacjom, ze względu na to, iż głównym celem pracy jest ocena adekwatności przekładu i zastosowanych przez tłumaczki rozwiązań, służących odpowiedniemu oddaniu wykorzystywanych przez Stanisława Lema leksykalnych środków stylistycznych. Z tego względu ścisłe trzymanie się klasyfikacji przedstawionej w *Gramatyce współczesnego języka polskiego* (Grzegorczykowa i in., 1999) doprowadziłoby do nadmiernego, moim zdaniem, rozdrobnienia poszczególnych kategorii i zmniejszenia przejrzystości analizowanego materiału. Jedną z głównych zmian jest wspólne omówienie derywatów odrzeczownikowych, odprzymiotnikowych, odliczebnikowych oraz tych, utworzonych od wyrażeń przyimkowych. Zmieniłem nieznacznie zakres kategorii

nazw gatunkowych, w której umieściłem pojawiające się w treści utworu nazwy fikcyjnych stworzeń, zamieszkujących światy, opisywane przez Stanisława Lema. W tej kategorii pojawiają się często zestawienia, złożone z więcej niż jednego leksemu, a to ze względu na ścisłe związanie ich części składowych. Konieczne okazało się również wyszczególnienie klasy *nazw nieokreślonych*, do której zaliczyłem wszystkie neologizmy, dla których podanie konkretnej przejrzystej parafrazy słowotwórczej okazało się niemożliwe. W ramach tej klasy omówiłem również neologizmy, które posłużyły autorowi jako tworzywo do gier językowych, przejawiających się w działalności Elektrybałta oraz Maszyny, Która Może Wszystko Na Literę „N".

Inny, strukturalny model opisu przyjąłem dla rzeczowników złożonych, ponownie wzorując się na opisie przedstawionym przez Renatę Grzegorczykową i Jadwigę Puzyninę, które przy ich omawianiu rezygnują ze stosowanej do opisu rzeczowników sufiksalnych klasyfikacji semantycznej (Grzegorczykowa i in., 1999, ss. 455–468). Wyszczególniłem pięć typów wyrazów złożonych, pojawiających się w tekście utworów, a mianowicie: złożenia, zrosty, kontaminacje, zestawienia oraz skrótowce. Złożenia zostały podzielone na współrzędne, nadrzędno-podrzędne, jednostronnie motywowane oraz quasi-złożenia. Wśród nadrzędno-podrzędnych, wzorem modelu Grzegorczykowej, wydzieliłem następujące klasy, zgodne z przynależnością części składowych do kategorii gramatycznych części mowy: złożenia z drugim członem rzeczownikowym oraz złożenia z drugim członem czasownikowym. Do klasy złożeń jednostronnie motywowanych zaliczyłem neologizmy, w których tylko jedna część złożenia istnieje w polszczyźnie jako samodzielny wyraz, natomiast do klasy quasi-złożeń zostały zaliczone neologizmy składające się z dwóch członów niesamodzielnych – w przeważającej części były to człony pochodzenia obcego.

Kolejną liczną kategorią neologizmów, bardzo typową dla twórczości Stanisława Lema, są kontaminacje – środek słowotwórczy bardzo rzadko spotykany w polszczyźnie i z tego względu nieopisywany w opracowaniach słowotwórczych. W swoim opisie postanowiłem nie dzielić neologizmów tej kategorii na klasy i omówić wszystkie zbiorczo, biorąc pod uwagę fakt, że w zauważalnej części przypadków zastosowanie właśnie kontaminacji pozwala na kilka jednakowo prawdopodobnych wariantów interpretacyjnych i w takiej sytuacji przypisywanie danego neologizmu do określonej klasy byłoby czysto arbitralną decyzją.

Jako osobne kategorie omawiam również zestawienia oraz, występujące bardzo sporadycznie, skrótowce. Zestawieniami nazywam stworzone przez autora pary wyrazów, złączone dywizem, w których pierwszy człon jest wyrazem notowanym w słownikach, zaś neologizmem jest człon drugi, będący specyficzną formą kontaminacji, wykorzystującej człon pierwszy, w taki sposób, iż występuje zjawisko rytmizacji oraz zachowywany jest rym.

3.2. Przymiotniki

Przy opisie przymiotników opierałem się na modelu Krystyny Kallas, zawartym w *Gramatyce...* (Grzegorczykowa i in., 1999, ss. 469–523). W klasyfikacji neologizmów przymiotnikowych, ze względu na specyfikę tej części mowy, nadrzędnym czynnikiem klasyfikacyjnym była przynależność podstawy słowotwórczej do określonej części mowy. Wśród derywatów odczasownikowych autorka wyróżnia przymiotniki niepredyspozycyjne i predyspozycyjne. Te pierwsze „oznaczają cechę polegającą na wykonywaniu lub podleganiu czynności, procesowi, albo stanowi, a także cechę będącą rezultatem czynności" (Grzegorczykowa i in., 1999, s. 474). Klasy niższego szczebla wydzielone są na podstawie funkcji pełnionej przez rzeczownik określany przez przymiotnik (może on być subiektem, obiektem, narzędziem czynności, może pełnić rolę lokatywną lub temporalną, może być skutkiem lub przyczyną czynności, a także wyrażać relację między dwoma predykatami). Dla przymiotników predyspozycyjnych Kallas wyróżnia cztery podstawowe cechy, a mianowicie: wykonywanie lub podleganie czynności, podleganie procesowi, znajdowanie się w pewnym stanie oraz posiadanie cechy (Grzegorczykowa i in., 1999, s. 471).

Dla przymiotników odrzeczownikowych Kallas wyszczególnia liczne podklasy, w zależności od elementu nazywanego przez podstawę przymiotnika. Może on mieć użycie subiektowe, obiektowe, dzierżawcze (posesywne), instrumentowe, materiałowe, wskazujące na wytwór (rezultatywne), genetyczne, syngulatywne, wskazujące na całość w relacji do części, partytywne, charakterystyczne – konkretne i abstrakcyjne, porównawcze (symilatywne), zakresowe, limitujące, lokatywne, temporalne oraz czynnościowe, procesualne i stanowe. Osobno omawiane są przymiotniki, stanowiące derywaty od wyrażeń przyimkowych.

W przypadku derywatów odprzymiotnikowych Kallas wyróżnia trzy główne klasy derywatów – negacyjne, gradacyjne oraz ekspresywne. Derywaty negacyjne wyrażają zaprzeczenie cechy określanej podstawą, w klasie derywatów gradacyjnych wyróżniamy derywaty stopniowania względnego oraz bezwzględnego – te ostatnie z kolei dzielimy na oznaczające osłabienie oraz intensyfikację cechy. Bliskie tym ostatnim są derywaty ekspresywne, które oprócz wyrażania wysokiego stopnia intensywności zawierają również informacje o nacechowaniu ekspresywnym, polegającym na wyrażeniu emocji pozytywnych.

Podobnie jak w przypadku rzeczowników, osobno omawiam przymiotniki złożone. Zgodnie z opisem zaproponowanym przez Krystynę Kallas głównym kryterium ich klasyfikacji jest charakter gramatyczny członów składowych. Wydziela ona klasy złożeń, w których drugi z członów jest odpowiednio – rzeczownikowy (rzeczownikowo-rzeczownikowe, przymiotnikowo-rzeczownikowe oraz liczebnikowo-rzeczownikowe), liczebnikowy (tylko liczebnikowo-liczebnikowe), czasownikowy

(przymiotnikowo-czasownikowe, rzeczownikowo-czasownikowe, liczebnikowo-czasownikowe, przysłówkowo-czasownikowe – w tej klasie, ze względu na specyfikę badanych neologizmów, wydzieliłem jeszcze klasę zaimkowo-czasownikowych) oraz przymiotnikowy (przymiotnikowo-przymiotnikowe, rzeczownikowo-przymiotnikowe, liczebnikowo-przymiotnikowe oraz przysłówkowo-przymiotnikowe). Wyróżnione zostały również złożenia motywowane jednostronnie oraz quasi-złożenia, analogicznie, jak w przypadku rzeczowników złożonych.

Kontaminacje, zdarzające się wśród przymiotników o wiele rzadziej niż wśród rzeczowników, zostały opisane w identyczny sposób, jak w przypadku rzeczowników, z podaniem prawdopodobnych części składowych oraz prawdopodobnego znaczenia.

Przymiotniki nieprzejrzyste słowotwórczo zostały wymienione w osobnym podpunkcie, wraz z próbą wskazania pewnych możliwości odszyfrowania ich znaczeń.

3.3. Liczebniki

Liczebnikowe neologizmy w utworach Stanisława Lema pojawiają się bardzo rzadko, odnotowałem jedynie kilka przypadków ich występowania. Z tego względu uznałem, że bardziej szczegółowa klasyfikacja nie jest niezbędna, a wszystkie informacje, jakich mogłaby dostarczyć, można zawrzeć w szczegółowym opisie poszczególnych jednostek leksykalnych.

3.4. Przysłówki

Również przysłówki są kategorią rzadko pojawiającą się wśród neologizmów Stanisława Lema. Przy ich opisie, podobnie jak w przypadku przymiotników, za główne kryterium klasyfikacji postanowiłem przyjąć przynależność podstawy słowotwórczej do określonej kategorii gramatycznej, wyróżniając i omawiając osobno przysłówki złożone oraz przysłówki o nieprzejrzystej motywacji słowotwórczej.

3.5. Czasowniki

Przy opisie czasowników Henryk Wróbel (Grzegorczykowa i in., 1999, ss. 536–583) również przyjmuje za główny wyznacznik klasyfikacji przynależność podstawy słowotwórczej do określonej kategorii gramatycznej. Szczególnie rozbudowany jest tutaj opis derywatów odczasownikowych, które dominują w słowotwórstwie czasownika. Autor wyszczególnia dwie nadrzędne klasy czasowników odczasownikowych (Grzegorczykowa i in., 1999, ss. 545–568), a mianowicie derywaty semantyczne i derywaty aspektowe.

Wśród derywatów semantycznych wyróżnione są niezwykle liczne kategorie: charakterystyki czasowej akcji (tu zaliczają się formacje determinatywne, perduratywne, konatywno-perduratywne, normatywno-perduratywne, limitywne, fazowe oraz semelfaktywne), charakterystyki ilościowej akcji (do tej klasy autor zalicza

formacje: akumulatywne, dystrybutywne, kompletywne, szeregowo-kompletywne oraz iteratywne), charakterystyki stopnia intensywności i efektywności akcji (do nich zaliczają się formacje: charakterystyki bezwzględnej i względnej), nazw akcji scharakteryzowanych sytuacyjnie (tu mamy do czynienia z charakterystykami: modalną, oficjalną, współprzebiegową), nazw akcji retrospektywnych i prospektywnych, akcji pseudozwrotnych, akcji scharakteryzowanych przestrzennie (do tej kategorii należą formacje kierunkowe oraz formacje lokatywne), nazw akcji kreatywnych, quasi-kreatywnych oraz anihilatywnych, nazw przekształceń (do tej kategorii należą formacje transformatywne, reformatywne, probiercze, anulatywne oraz restauratywne), nazw akcji komparatywnych, nazw reakcji oraz klasa derywatów kauzatywnych dezintegralnych. Derywaty aspektowe Wróbel klasyfikuje ze względu na sposób ich utworzenia, wyróżniając formacje prefiksalne oraz paradygmatyczne.

Wśród czasowników odprzymiotnikowych autor klasyfikacji wyróżnia derywaty transpozycyjne (czyli formacje stanowe) oraz derywaty mutacyjne, wśród których wyróżnia formacje procesualne oraz formacje kauzatywne.

Czasowniki odrzeczownikowe Wróbel dzieli na główne kategorie derywatów transpozycyjnych (w ramach których wyszczególnia formacje zdarzeniowe i stanowe) oraz derywatów mutacyjnych (tu wyróżniane są formacje procesualne, kauzatywne oraz formacje z wbudowanym wyrażeniem argumentowym).

W analizowanym przeze mnie materiale leksykalnym neologizmy czasownikowe są raczej nieliczne i wiele z wspomnianych wyżej klas nie jest reprezentowanych przez ani jeden neologizm. Podobnie jak w przypadku rzeczowników i przymiotników, również dla czasowników konieczne okazało się wyodrębnienie kategorii czasowników o nieprzejrzystej budowie słowotwórczej.

Osobno omawiam również kategorie wykrzykników oraz frazeologizmów, których wystąpienia zdarzają się zupełnie wyjątkowo, i w związku z tym nie zachodzi potrzeba wprowadzania specjalnej klasyfikacji tych jednostek leksykalnych.

4. Podstawowe zagadnienia przekładoznawstwa

4.1. Wstęp

Celem niniejszego rozdziału nie jest szczegółowe przedstawienie historii przekładoznawstwa, ani choćby nawet najważniejszych teorii dotyczących tej dziedziny. Tego typu opracowanie wymagałoby znacznie większej objętości, niż mogą na to pozwolić cel i struktura tej pracy. Z tego względu zamierzam się skupić na problemach najbardziej istotnych z punktu widzenia przeprowadzonej przeze mnie analizy, a mianowicie:

- czym właściwie jest przekład?
- co stanowi jednostkę przekładu?
- co stanowi o „odpowiedniości” przekładu?

4.2. Analiza przekładu

4.2.1. Czym jest przekład?

Na samym początku należy podjąć próbę ustalenia, czym jest przekład. Już pobieżna analiza dostępnych definicji wskazuje na dwuznaczność tego terminu – wyraz ten nazywa bowiem zarówno sam proces, jak też jego efekt końcowy. Dla potrzeb obecnej pracy bardziej istotna będzie próba zdefiniowania procesu i na niej się skupię.

Najpierw przedstawię kilka wybranych definicji dostępnych w literaturze przedmiotu. I tak, Catford w swojej pracy z 1965 roku pisze:

„Przekład można zdefiniować następująco: jako zamianę materiału tekstowego w dowolnym języku (język źródłowy) na ekwiwalentny materiał tekstowy w innym języku (język docelowy)”[4].

Z kolei L. Barchudarow postrzegał przekład jako:

„Proces przekształcenia wypowiedzi w jednym języku w wypowiedź w innym języku przy zachowaniu niezmienionego planu treściowego, to jest znaczenia”[5].

W nieco odmienny sposób sformułowano definicję w tezaurusie terminologicznym pod redakcją Lukszyna:

„Procedura lingwistyczna polegająca na zastąpieniu tekstu w języku wyjściowym tekstem w języku docelowym przy zachowaniu relacji ekwiwalencji” (Lukszyn, 1993, s. 350; cyt. za: Lewicki, 2017, s. 18).

Jeszcze inaczej pojmuje przekład Komissarow:

„Rodzaj językowego pośrednictwa, przy którym treść tekstu oryginału w innym języku jest oddawana w drugim języku za pomocą utworzenia w tym języku tekstu o równej wartości komunikacyjnej”[6].

Jak widać, wspólnym punktem tych definicji jest fakt istnienia dwóch tekstów w różnych językach, powiązanych wspólną relacją. Sama relacja bywa określana mianem ekwiwalencji, jeśli zaś ten wyraz się w definicji nie pojawia, nacisk jest położony na zachowanie treści/znaczenia lub wartości komunikacyjnej. O przekładzie można więc mówić, gdy podjęta zostaje próba zrealizowania komunikatu wyrażonego w języku źródłowym za pomocą wszelkich środków dostępnych w języku docelowym. Efekt takiej próby z kolei można następnie oceniać na podstawie stopnia osiągniętej ekwiwalencji (w zależności od przyjętej definicji tego terminu) i/lub przekazania zawartej w oryginalnym komunikacie treści.

---

[4] „Translation may be defined as follows: the replacement of textual material in any language (SL) by equivalent textual material in another language (TL)” (Catford, 1965, s. 20), tłum. M.F.

[5] „Процесс преобразования речевого произведения на одном языке в речевое произведение на другом языке при сохранении неизменного плана содержания, то есть значения” (Barkhudarov, 1975, s. 11), tłum. M.F.

[6] „Вид языкового посредничества, при котором содержание иноязычного текста оригинала передается на другой язык путем создания на этом языке коммуникативно равноценного текста” (Komissarov, 2011, s. 400).

4.2.2. Kryteria przekładu

Usystematyzowaniem problematyki przekładu jako jedni z pierwszych zajmowali się tacy uczeni jak Andriej Fiodorow (*Введение в теорию перевода*; Fedorov, 1953), Jiří Levý (*Umění překladu*; Levý, 1962), Georges Mounin (*Les problèmes théoriques de la traduction*; Mounin, 1963) czy też John C. Catford. Ten ostatni określił proces przekładu ze ściśle lingwistycznego punktu widzenia (Catford, 1965, s. 20). Obszerniejszą definicję przedstawił Czech J. Levý (Levý, 1962), według którego przekład stanowi przekaz informacji przez deszyfrację informacji tekstu źródłowego i takie jej przekształcenie zgodnie z systemem języka przekładu, które powinno zostać odkodowane przez czytelnika przekładu. Zgodnie z tą definicją, Levý wyróżnia trzy etapy składowe procesu przekładu:

a) zrozumienie oryginału,
b) jego interpretacja,
c) transformacja w systemie języka przekładu.

Część uczonych kładzie większy nacisk na lingwistyczne traktowanie przekładu, o czym może świadczyć między innymi zdefiniowanie przekładu jako „podstawowego rodzaju komunikacji przy jednoczesnym funkcjonowaniu dwóch systemów językowych" (Komissarov, 1980, s. 6) czy też jako transformację międzyjęzykową (Barkhudarov, 1975, s. 6).

Ujęcie to Aleksandr Dawidowicz Szwejcer rozszerzył o podejście transformacyjne, obejmujące również elementy pozajęzykowe, takie jak: kultury obu języków, sytuacje komunikatywne i przedmiotowe wyrażone w oryginale, jak i w przekładzie. Należy również zauważyć, że postuluje on pojmowanie przekładu jako jednokierunkowości komunikacji międzyjęzykowej, mającej na celu stworzenie tekstu wtórnego, którego celem byłoby zastąpienie tekstu oryginalnego (Shveĭtser, 1988, s. 75; cyt. za: Likomanova, 2002, s. 33).

W literaturze przedmiotu pojawiają się również inne definicje przekładu, bazujące na gramatyce transformacyjno-generatywnej, jednak ze względu na to, że zarówno język oryginału, jak i język przekładu badanych przeze mnie utworów należą do języków słowiańskich, w których opisie podejście transformacyjno-generatywne pojawia się znacznie rzadziej, uważam, że nie jest konieczne szczegółowe przedstawienie koncepcji, dostosowanych do specyfiki języka angielskiego. Wspomnę jedynie, iż to właśnie jeden z brytyjskich uczonych L. Hewson (Hewson, 1991, s. 30) stworzył najkrótszą definicję przekładu jako „konwersji międzyjęzykowej".

4.2.3. Wymagania względem przekładu

Przyjmując, że idealny przekład ma na celu osiągnięcie u czytelnika efektu komunikacyjnego możliwie najbardziej zbliżonego do efektu komunikacyjnego zawartego

w tekście oryginalnym, należy się zastanowić, w jaki sposób jest to możliwe. Bazą dla tych rozważań mogą być postulaty sformułowane przez T. Savory'ego. Głoszą one co następuje (za Grosbart, 1984, s. 12):

1. Przekład musi oddawać słowa oryginału.
2. Przekład musi oddawać myśli oryginału.
3. Przekład powinien brzmieć jak oryginał.
4. Przekład powinien brzmieć jak przekład.
5. Przekład powinien odzwierciedlać styl oryginału.
6. Przekład powinien posiadać styl tłumacza.
7. Przekład powinien brzmieć jak utwór współczesny oryginałowi.
8. Przekład powinien brzmieć jak utwór współczesny tłumaczowi.
9. Przekład może coś dodawać lub ujmować w stosunku do oryginału.
10. Przekład nie może nigdy niczego dodawać lub ujmować w stosunku do oryginału.
11. Przekładu wierszy należy dokonywać prozą.
12. Przekładu wierszy należy dokonywać wierszem.

Na pierwszy rzut oka może się wydawać, że idee zostały zestawione w pary tak, by wzajemnie się wykluczały. W opinii krytyków literackich ważne jest, by tłumacz, oprócz obu języków, znał również treść tłumaczonego utworu, przy uwzględnieniu wszelkich niuansów, realiów pozajęzykowych, a także całokształtu twórczości i stylu autora. W przekładach literatury pięknej, oprócz treści informacyjnej utworu, powinny zostać przekazane również jego walory estetyczne. Z punktu widzenia teorii przekładu tematem najgorętszych dyskusji są punkty 9 i 10, które przyczyniły się do dogłębnej analizy zjawiska ekwiwalencji przekładu.

4.3. Ekwiwalencja

Ekwiwalencja stanowi jedno z najważniejszych, ale zarazem najbardziej kontrowersyjnych pojęć w całej nauce o przekładzie. Do tej pory naukowcom nie udało się wypracować jednej definicji ekwiwalencji, a te, które pojawiają się w dyskursie translatologicznym, nierzadko bywają wręcz ze sobą sprzeczne – co sprawia, że niektórzy badacze posuwają się wręcz do negacji tego terminu. Poniżej zaprezentuję pokrótce przynajmniej niektóre z ważniejszych stanowisk dotyczących tego zagadnienia, zgodnie z ujęciem przedstawionym przez Alicję Pisarską i Teresę Tomaszkiewicz (Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, ss. 172–192).

Jako pierwszy pojęcie *ekwiwalencji* wprowadził do dyskursu translatologicznego Roman Jakobson w 1959 roku w artykule *On Linguistic Aspects of Translation* (Jakobson, 1959). Uważał ekwiwalencję informacji w dwóch różnych kodach językowych funkcjonujących w procesie przekładu za kluczowe zagadnienie językoznawstwa.

Mimo to nie stworzył definicji ekwiwalencji, ani też nie określił, czy traktuje ten wyraz jako termin specjalistyczny.

Amerykański lingwista i teoretyk przekładu biblijnego Eugene Nida użył leksemu *ekwiwalencja* jako częściowo zdefiniowanego terminu specjalistycznego. W swoich pracach *Principles of Correspondence* (Nida, 2004) oraz *Towards the Science of Translating* (Nida, 1964) wyróżnił ekwiwalencję formalną oraz dynamiczną. Z pierwszą mamy do czynienia, na przykład, w przypadku tłumaczeń dosłownych, zachowujących zarówno strukturę, jak i treść tekstu. Tego typu przekłady nierzadko wymagają dużej liczby przypisów – leksykalnych, gramatycznych, a także kulturowych. Z kolei ekwiwalencja dynamiczna zachodzi wtedy, gdy wypowiedź w języku docelowym jest w pełni naturalna i nie zmusza odbiorcy do rozszyfrowywania żadnych elementów, najczęściej kulturowych, właściwych tekstowi oryginalnemu. W takim przypadku najistotniejsze jest przekazanie samej treści komunikatu i osiągnięcie efektu jak najbliższego temu, który jest udziałem czytelnika oryginału – nawet jeśli w warstwie czysto formalnej tekst przekładu bardzo odbiega od oryginału. Dobrym przykładem mogą być tutaj przekłady Biblii na języki nierzadko bardzo egzotycznych kultur, otoczonych zupełnie innymi realiami: dobrze znany mieszkańcom Bliskiego Wschodu *chleb* mógł być zastąpiony *ryżem* lub *rybą* w przekładach na języki ludów, dla których to one były podstawą codziennego wyżywienia.

Problematykę ekwiwalencji poruszał także w swoich pracach James Catford, który w swojej książce *A Linguistic Theory of Translation* z 1965 roku zaproponował rozróżnienie między ekwiwalencją tekstualną a korespondencją formalną. Za ekwiwalent uznał taką część tekstu docelowego, która zostaje zmieniona wtedy i tylko wtedy, kiedy ulega zmianie i określona część tekstu źródłowego. Korespondencję formalną odniósł zaś do relacji między kategoriami gramatycznymi danych języków.

Podejście Romana Jakobsona postanowili w latach 70. i 80. rozwinąć badacze niemieccy. Na skutek różnic semantycznych między angielskim *equivalence* a niemieckim *Äquivalenz* doszło do chaosu terminologicznego – jak podaje Wolfram Wills, w ciągu dekady powstało aż 13 różnych określeń powiązanych z pojęciem ekwiwalencji (cyt. za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, s. 176).

Swoją koncepcję zaprezentował badacz z Lipska, Otto Kade, który wyszczególnił cztery typy ekwiwalencji: ekwiwalencję totalną, zakładającą pełną korespondencję wypowiedzi w obu językach, zarówno na poziomie formalnym, jak i semantycznym; ekwiwalencję fakultatywną, w której leksem języka oryginału ma wiele odpowiedników w języku przekładu; ekwiwalencję aproksymacyjną – w sytuacji, kiedy jeden leksem języka oryginału może być odpowiednikiem dla kilku wyrazów języka przekładu; wreszcie ekwiwalencję zerową, o której można mówić w sytuacji, gdy jeden wyraz nie ma swojego odpowiednika w drugim – dotyczy to najczęściej różnic kulturowych (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, ss. 176–177).

Propozycje O. Kadego były ograniczone do poziomu pojedynczych jednostek leksykalnych. Odmienne podejście, zakładające ekwiwalencję „strukturalną na poziomie całości tekstu, zaprezentował Josef Filipec (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, s. 177).

Również na ogólnotekstowym poziomie zjawisko ekwiwalencji rozpatrywał Werner Koller, wyróżniając aż pięć kategorii: ekwiwalencję denotacji (zakładając, że przekład powinien oddawać informacje dotyczące rzeczywistości pozajęzykowej zawarte w oryginale); ekwiwalencję konotacji (opartą na założeniu, że przekład musi cechować ten sam styl, co oryginał); ekwiwalencję normy tekstowej (tekst przekładu powinien odpowiadać normom redakcyjnym danego typu tekstu); ekwiwalencję pragmatyczną (przekład należy dostosować do poziomu wiedzy odbiorcy, tak, by był dla niego zrozumiały) oraz ekwiwalencję formalno-estetyczną (opartą na założeniu, że przekład ma wywoływać podobny efekt estetyczny, jak oryginał) (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, s. 184).

Pod koniec lat 70. W. Wills doszedł do wniosku, że nie da się stworzyć sztywnej i ostatecznej definicji ekwiwalencji, określonej regułami tekstowo-gramatycznymi. W jego ujęciu ekwiwalencja tworzyła swojego rodzaju kontinuum, którego krańcami są z jednej strony wysoko specjalizowane teksty techniczne, dla których względnie łatwo jest osiągnąć wysoki stopień ekwiwalencji przekładu nawet na poziomie leksykalnym, zaś z drugiej strony – teksty literackie, a zwłaszcza poezja, w której o ekwiwalencji należy mówić bardziej w kontekście całości tekstu niż pojedynczych wyrazów (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, ss. 177–178).

W latach 80. wśród badaczy brytyjskich pojawiły się tendencje do odchodzenia od pojęcia ekwiwalencji – Stephen David Ross zaproponował, by zamiast tego terminu używać innego – *podobieństwo* (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, s. 179), zaś Peter Newmark doszedł do wniosku, że ekwiwalencja w ogóle nie powinna być rozpatrywana przez translatologów, jako pojęcie zbyt teoretyczne i zbyt arbitralne (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, s. 179). Do podobnych wniosków doszli także liczni badacze niemieccy, według których ekwiwalencja miałaby być pojęciem źle zdefiniowanym, nieprecyzyjnym oraz komplikującym badania translatologiczne bez faktycznej potrzeby (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, s. 179).

Z kolei badacze skupieni wokół Manipulation School, działającej przede wszystkim w krajach Beneluksu i w Izraelu, skupili się przede wszystkim na odbiorze utworu w kulturze docelowej, postulując jednocześnie irrelewantność pojęcia ekwiwalencji dla funkcjonowania przekładu, argumentując to faktem, że przekład istnieje w języku docelowym, zaś jego czytelnik nie zna ani samego oryginału, ani też – nierzadko – jego języka. Gideon Toury przyjmował ekwiwalencję jako abstrakcyjną i wyidealizowaną kategorię relacji między oryginałem a przekładem, przy jednoczesnym występowaniu wielu ekwiwalencji jako serii konkretnych zależności między poszczególnymi wypowiedziami w różnych językach – które to zależności można obserwować i opisywać (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, ss. 179–180).

Jeszcze inną wizję ekwiwalencji, na płaszczyźnie porównywania form, przedstawił w 1992 roku Michel Ballard, który postulował wydzielenie ekwiwalencji bezpośredniej, niebezpośredniej oraz idiomatycznej. Z pierwszą z nich mamy do czynienia, gdy przekładany element zostaje oddany za pomocą jednostki analogicznej, bliskiej identyczności. Ekwiwalencja niebezpośrednia pojawia się wówczas, gdy dla wyrażenia jednej idei wykorzystywane są w różnych językach różne, choć porównywalne, formy. Wreszcie ekwiwalencja idiomatyczna pojawia się w przypadku przekładu wszelkiego rodzaju idiomów, wyrażeń frazeologicznych czy przysłów, które wymagają potraktowania jako jednej większej całości (za Pisarska & Tomaszkiewicz, 1998, s. 183).

Przegląd można podsumować, przytaczając tytuły niektórych podrozdziałów pracy *Translation and Text Transfer* Anthony'ego Pyma z 1992 roku, a mianowicie: „Ekwiwalencja może być wszystkim dla każdego badacza", „Ekwiwalencja nie wyraża naturalnego związku między systemami" oraz „Ekwiwalencja stała się niemodna" (Pym, 1992).

4.4. Jednostka przekładu

Od czasu pierwszych teoretycznych opracowań poświęconych translatoryce aktualny jest problem wyznaczenia minimalnej jednostki przekładu. Oprócz nazwy opisowej używane są również terminy *translema, translatema*.

Część badaczy, opierając się na strukturalizmie, jako jednostkę przekładu przyjmuje taki element oryginalnego tekstu, dla którego można znaleźć odpowiednik w tekście przekładu, przyjmując założenie, że jego poszczególne części nie mają już swojego odpowiednika (Barkhudarov, 1975, s. 175).

W pewnej opozycji do powyższego stoi z kolei pogląd, że jednostkę przekładu stanowi ten element z języka oryginału, który można oddać w języku przekładu bez konieczności uzupełniania go innymi elementami z języka oryginału. Idealna sytuacja miałaby więc miejsce, gdyby jednostką przekładu było słowo, jednak tłumacz często musi ją rozszerzać, zwłaszcza w momencie napotkania trudności, kiedy konieczne jest wykorzystanie kontekstu.

W ujęciu E. Gentzlera (Gentzler, 1993, s. 29) definicja jest jasna, pomimo znacznego stopnia ogólności – jest to element tekstu tak mały, jak to tylko jest możliwe, lecz jednocześnie tak obszerny, jak to jest konieczne, by móc stanowić w przekładzie całość, izolowaną od innych części tekstu.

Kognitywiści traktują tekst jako koherentną sieć obrazów, których relacje odpowiadają określonej liczbie parametrów, kształtujących wymiary obrazowości. Tego typu podejście przynosi szczególnie dobre efekty przy tłumaczeniu utworów poetyckich.

W poszukiwaniu minimalnej jednostki przekładu można omówić poziomy językowe zgodnie z przyjętymi przez logikę podziałami, nawiązując do koncepcji. L. Barchudarowa (Barkhudarov, 1975, ss. 179–185):

a) na płaszczyźnie fonemów/grafemów – występuje wtedy pełna ekwiwalencja, z zastosowaniem transkrypcji. Tego typu zjawisko można spotkać nie tylko przy przekazywaniu nazwisk i nazw geograficznych nie występujących w kulturze języka przekładu, sytuacja wygląda podobnie również przy tłumaczeniu realiów kulturowych języka oryginału (np. pl. *bigos,* bg. *кавал, гайда*, ros. *сарафан, перестройка*) oraz internacjonalizmów należących do takich dziedzin, jak: finanse, moda, internet, komputery czy sport. Ich liczba wciąż rośnie, ponieważ tempo zapożyczeń zauważalnie przewyższa tempo nazywania nowych zjawisk;

b) na płaszczyźnie morfemów – w niektórych przypadkach możliwe jest, by każdemu morfemowi wyrazu z języka oryginału odpowiadał osobny morfem w języku docelowym. Barchudarow podaje jako przykład takiej ekwiwalencji angielski wyraz *backbencher* oraz rosyjski *заднескамеечник*. Zwraca też uwagę na wyjątkową rzadkość tego typu ekwiwalencji spowodowaną gramatycznymi różnicami między językami;

c) na płaszczyźnie wyrazów – tego typu ekwiwalencja zdarza się częściej i ma miejsce wtedy, gdy każdemu wyrazowi w tekście źródłowym odpowiada jeden ekwiwalent (pojedynczy wyraz lub fraza) w tekście docelowym. Rzadko kiedy ten poziom ekwiwalencji występuje w przypadku zdań innych niż skrajnie proste i elementarne;

d) na płaszczyźnie frazeologii – jest to najczęściej spotykany typ przekładu w obrębie języków blisko spokrewnionych. Podczas tłumaczenia frazeologemów nie w każdym przypadku możliwy jest przekład poszczególnych elementów frazy (problem dotyczy zwłaszcza przyimków i ich łączliwości z rzeczownikami i czasownikami), np. pol. *podejmować decyzję,* bg. *вземам решение*;

e) na płaszczyźnie zdania – model tłumaczenia pojawiający się zwłaszcza w przekładzie dokumentów urzędowych, dla których wzorce tłumaczenia są często z góry narzucone urzędowo, co sprawia, że nierzadko zamiast o tekście oryginalnym i przekładzie, należałoby mówić o równoległym tworzeniu dwóch tekstów;

f) na płaszczyźnie tekstu – teoretycznie takim typem przekładu jest każdy przekład. Dowolny tekst może występować w wielu wariantach tłumaczenia uzależnionych od kontekstu, dodatkowej wiedzy tłumacza, a nawet ogólnego stanu wiedzy osób, biorących udział w komunikacji. Obecnie zauważalne są dążenia do analizy przekładu właśnie na tej płaszczyźnie, a coraz częściej nawet na płaszczyźnie intertekstowej (co dotyczy w największym stopniu przekładów poezji);

g) przekład na wielu płaszczyznach – bardzo rzadko występują sytuacje, w których przekład byłby realizowany wyłącznie na jednej płaszczyźnie. Tłumacz musi być w stanie rozgraniczyć proces zamiany w jednej wyłącznie płaszczyźnie od procesu zamiany w wielu płaszczyznach (problem ten do dziś stanowi wyzwanie dla twórców komputerowych programów tłumaczących).

5. Metodologia opisu translatorycznego i oceny przekładu

Podczas pracy nad tekstem przekonałem się, że problem oceny jakości przekładu ulega dalszej komplikacji przy rozważaniach na temat możliwej do osiągnięcia ekwiwalencji w przypadku przekładów niektórych utworów Stanisława Lema. Jednym z trudniejszych problemów, na jakie może natknąć się tłumacz, jest wykorzystywanie przez autora utworu oryginalnego języka odbiegającego od standardowego. O ile jednak w sytuacjach, gdy autor posługuje się gwarą, dialektem lub archaizmami, tłumacz może poszukiwać w języku przekładu odpowiednich ekwiwalentów (dla archaizmów – również archaizmów lub chociaż wyrazów wychodzących z użycia, dla dialektyzmów – bądź to dialektyzmów nielokalizowanych, bądź to form gwarowych charakterystycznych dla jakiegoś konkretnego regionu), w przypadku neologizmów sytuacja się komplikuje. Kiedy przekładany jest tekst techniczny, tłumacz ma prawo pozostawić niewystępującą w języku przekładu nazwę jakiegoś urządzenia lub procesu, traktując to jako zapożyczenie realiów – niewątpliwie jej desygnat istnieje realnie, a tylko nie posiada nazwy w danym języku. Tłumacz może też spróbować ją skalkować, tak jak ma to czasami miejsce w terminologii komputerowej – efekty czasami są bardzo udane i szybko się przyjmują (por. pol. *myszka*, *mysz* od ang. *mouse*), czasami zaś brzmią komicznie i w niedługim czasie ulegają zastąpieniu przez zapożyczenia (por. pol. *międzymordzie* od ang. *interface*, zastąpione przez *interfejs*[7]). Inna sytuacja ma miejsce w wypadku, gdy neologizmy występują w tekście, należącym do literatury pięknej (określamy je wtedy jako „neologizmy artystyczne"). Ich cechą szczególną jest jednorazowość użycia, ponieważ z reguły występują wyłącznie w obrębie jednego utworu, czy też utworów jednego autora, nie wchodząc do użytku powszechnego. Ponieważ podstawową zasadą, którą powinien się kierować tłumacz podczas pracy, jest dążenie do możliwie wiernego oddania wrażeń i idei zawartych w tekście, stawia to kolejne pytanie odnośnie napotkanego neologizmu i sposobu jego utworzenia. Inaczej bowiem należy potraktować leksem, nieposiadający motywacji słowotwórczej, stworzony wyłącznie w celu wywołania u czytelnika wrażenia tajemniczości i obcości (tłumacz może taki leksem z całą odpowiedzialnością przenieść w niezmienionej postaci do tekstu przekładu, dostosowując go jedynie do systemu fonologicznego i gramatycznego drugiego języka, ewentualnie zastąpić go dowolnie utworzonym niemotywowanym wyrazem, brzmiącym obco w języku przekładu), inaczej zaś leksem motywowany słowotwórczo, którego sposób budowy zawiera elementy, dzięki którym czytelnik może pokusić się o odgadnięcie cech charakterystycznych desygnatu oraz jego zabarwienia stylistycznego. W tym przypadku tłumacz powinien dążyć do utworzenia neologizmu w języku przekładu, opierającego się na tożsamej

[7] Słowo wymyślone przez dra Jana Bieleckiego, p. https://pl.wiktionary.org/wiki/mi%C4%99dzymordzie (dostęp 15.12.2019).

lub zbliżonej semantycznie podstawie słowotwórczej, pozwalającego przekazać jak najwięcej związanych z nim skojarzeń, obecnych w tekście oryginału – choć oczywiste jest, że nie w każdym przypadku pełna ekwiwalencja jest osiągalna. Dla potrzeb obecnej pracy postanowiłem wyróżnić następujące stopnie ekwiwalencji:

a) kongruencja – tego terminu używać będę za A. Kopczyńskim (Kopczyński & Kizeweter, 2009, s. 11) na określenie sytuacji, w której zarówno budowa słowotwórcza, powiązania semantyczne, jak również – tam gdzie to możliwe – podobieństwo fonetyczne odpowiednika zastosowanego w przekładzie będzie pełne;
b) ekwiwalencja – terminem tym w niniejszej pracy będę się posługiwać dla określenia tych z odpowiedników zastosowanych w przekładzie, które zachowują zbliżone wartości semantyczne, nawet jeśli nie zachodzi ścisła tożsamość polskiego oryginału z bułgarskim odpowiednikiem;
c) ekwiwalencja niepełna – do tej kategorii zaliczam wszystkie jednostki translatoryczne, które w przekładzie zachowują pewną część znaczenia oryginału, jednak ich zastosowanie wiąże się z zauważalnymi stratami czy to na płaszczyźnie semantycznej, czy też kontekstualnej. Wspomniane straty zostaną opisane bardziej szczegółowo;
d) neutralizacja – terminu tego będę używać do określenia sytuacji, w której tłumacz zastępuje wyraz nacechowany stylistycznie w oryginale, wyrazem neutralnym stylistycznie w tekście przekładu;
e) deskrypcja – tym mianem nazywać będę sytuacje, kiedy tłumacz zastępuje nacechowany stylistycznie leksem parafrazą, złożoną z większej liczby, często neutralnych stylistycznie leksemów;
f) brak ekwiwalencji – w ramach tej kategorii wyróżniam następujące podtypy:
   - transkrypcja – do tej grupy zostaną zaliczone te sytuacje, w których tłumacz transkrybuje nacechowany stylistycznie leksem na cyrylicę, doprowadzając w ten sposób do zatarcia przejrzystości jego budowy słowotwórczej, a tym samym do upośledzenia zrozumiałości tekstu;
   - błędna interpretacja leksemu – terminem tym określam wszelkie sytuacje, w których moim zdaniem tłumacz, na skutek błędnego rozpoznania jednostki w tekście oryginalnym, oddaje ją w sposób błędny w tekście docelowym;
   - pominięcie – do tej kategorii zaliczam wszelkie jednostki tłumaczeniowe, które podczas przekładu zostały przez tłumacza pominięte i nie znalazły swojego odzwierciedlenia w tekście docelowym.

Osobno wyróżniam także sytuacje, w których jednej jednostce, pojawiającej się w kilku fragmentach tekstu oryginalnego odpowiada w tekście przekładu kilka różnych jednostek.

Rozdział II – Analiza materiału polskojęzycznego
Podrozdział A – *Cyberiada*

1. Rzeczowniki

1.1. Rzeczowniki proste

1.1.1. Nazwy subiektów czynności

1.1.1.1. Dewerbalne

1.1.1.1.1. Derywaty afiksalne

-*ant* – *myślant* ‘ten, który zajmuje się myśleniem’ – formant pochodzenia obcego, tworzący nazwy wykonawców czynności. Utworzony za jego pomocą neologizm wydaje się być synonimem leksemu ‘myśliciel’.

-*ca* – *zgładźca* ‘ten, który zgładził’ – formant ten pełni funkcję mutacyjną, w analizowanym neologizmie służy do utworzenia nazwy osobowego subiektu czynności (*zgładzić*).

-*er* – *balansyer* ‘ten, kto balansuje’ – neologizm występuje w zestawieniu, tworzącym nazwę bliżej niezidentyfikowanej gry, o nieznanych zasadach. Zastosowanie obcego formantu, jak również specyficznej ortografii, zastosowanej w neologizmie, ma na celu nadanie całemu zestawieniu odcienia archaiczności.

-*iciel*/-*yciel* – *klęczyciel* ‘ten, który klęczy’ – wyłącznie mutacyjny formant, służący do tworzenia nazw osobowych subiektów czynności, względnie procesów i stanów. Podstawą do utworzenia neologizmu stał się czasownik *klęczyć*, stanowiący oboczną, rzadko spotykaną postać formy *klęczeć*.

ista/-*ysta* – *kontrolerzysta* ‘ten, który kontroluje’ – formant obcego pochodzenia, tworzy między innymi nazwy wyznawców ideologii (np. *komunista*, *faszysta*). W analizowanym przypadku mamy do czynienia z nazwą wykonawcy czynności. Neologizm *kontrolerzysta* można uznać za semantycznie ekwiwalentny z istniejącym leksemem *kontroler*, zaś wykorzystanie neologizmu ma na celu lekką archaizację danego fragmentu opowiadania.

1.1.1.2. Denominalne

1.1.1.2.1. Derywaty afiksalne

-*owiec* – *maszynowiec* ‘ktoś, zajmujący bliżej nieokreślone stanowisko przy obsłudze maszyny’.

1.1.1.2.2. Derywaty paradygmatyczne

-log – *drakolog* ‘ten, kto zajmuje się **drakologią*’; *hedolog* ‘ten, kto zajmuje się **hedologią*’; *smokolog* ‘ten, kto zajmuje się *smokologią*’ – za pomocą przesunięcia paradygmatycznego powstały nazwy naukowców, specjalizujących się w danej dziedzinie nauki. *Drakolog* to specjalista od smoków (łac. *draco* – ‘smok’), *hedolog* – naukowiec, zgłębiający teorię szczęśliwości (gr. *η ηδονύ* – uciecha, rozkosz), zaś *smokolog* jest synonimem *drakologa*, gdzie jedyną różnicę stanowi wykorzystanie polskiej podstawy słowotwórczej zamiast obcej.

1.1.2. Nazwy amatorów

1.1.2.1. Denominalne

1.1.2.1.1. Derywaty afiksalne

-ista/-ysta – *maltretysta* ‘ten, który jest miłośnikiem maltretowania’ – formant obcego pochodzenia, tworzy między innymi nazwy wyznawców ideologii (np. *komunista*, *faszysta*). W analizowanym przypadku posłużył do utworzenia nazwy amatora czynności, określonej przez podstawę słowotwórczą. Neologizm *maltretysta* ma na celu lekką archaizację danego fragmentu opowiadania;

-usz – *sadycjusz* ‘ten, kto jest miłośnikiem sadyzmu’ – leksem jest nacechowanym pseudoarchaicznie synonimem *sadysty*.

1.1.3. Nazwy subiektów właściwości

1.1.3.1. Denominalne

1.1.3.1.1. Derywaty afiksalne

-ista – *nosista* ‘ktoś, kogo cechą charakterystyczną jest nos’.

-tor – *łajdator* ‘ten, którego cechuje łajdactwo’; *omnipotencjator* ‘ten, którego cechuje omnipotencja’ – formant ten, obcego pochodzenia, najczęściej tworzy nazwy przedmiotów oraz wykonawców czynności. W analizowanym tekście neologizm *łajdator*, utworzony za jego pomocą, funkcjonuje jako obelga. Biorąc pod uwagę, że akcja utworu toczy się w świecie zamieszkiwanym przez roboty i istoty mechaniczne, zastosowanie właśnie tego formantu i użycie neologizmu zamiast neutralnego stylistycznie leksemu *łajdak*, pozwala na lepsze wyrażenie ‘ducha’ utworu. Z kolei *omnipotencjator* został stworzony jako określenie konstruktora, obdarzonego wszechmocą stwórczą.

1.1.3.2. Deadjektywne

1.1.3.2.1. Derywaty afiksalne

-*a* – *elasta* ‘ktoś, kto jest elastyczny’ – neologizm został utworzony drogą derywacji wstecznej od przymiotnika *elastyczny* na określenie ‘rycerza o zwinnych, elastycznych ruchach’.

-*ak* – *podobniak* ‘ktoś, kto jest do kogoś podobny’; *urojak* ‘ktoś, kto jest urojony; ekspresywne’ – formant w derywatach odprzymiotnikowych ma w większości wypadków wartość kategorialną ‘coś jakieś’, znaczna ich część ma również nacechowanie ekspresywne. Wydaje się, że o takim nacechowaniu można mówić w przypadku leksemu *urojak* o znaczeniu ‘smok urojony’, należącego, co jest stwierdzone w kontekście, do żargonu naukowców – *drakologów*, natomiast neologizm *podobniak* jest synonimem *bliźniowca* i oznacza po prostu ‘osobę bliźniaczo podobną do kogoś’.

-*ec* – *bladawiec* ‘ktoś, kto jest bladawy’; *doskonalec* ‘ktoś, kto jest doskonały; *maliniec* ‘ktoś, kto jest malinowy’; *nieznaniec* ‘ktoś, kto jest nieznany’; *roztraceniec* ‘ktoś *roztracony’; *wielogłowiec* ‘smok wielogłowy’ – neologizm *doskonalec* został utworzony na wzór takich formacji jak *ospalec*, *zwyrodnialec*, jego znaczenie można opisać definicją ‘istota, przeznaczona do życia w doskonałym szczęściu’. Leksem *bladawiec* jest onomazjologicznym derywatem odprzymiotnikowym, pochodzącym od podstawy słowotwórczej *bladawy*. Neologizm ten oznacza ‘człowieka, homo sapiens’ i pojawia się w języku robotów. Za pomocą leksemu *maliniec* nazwany został ‘osobnik, odziany w kubrak koloru malinowego’, zaś neologizm *nieznaniec* jest przykładem uniwerbizacji określenia ‘istota nieznana’. *Roztraceniec* formalnie utworzony od imiesłowu **roztracony*, nawiązującego do wyrazu *zatracony,* pełni w świecie utworu rolę wyzwiska. *Wielogłowiec* stanowi uniwerbizację określenia *smok wielogłowy*.

-*ik* – *wszechmocnik* ‘wszechmocna maszyna inteligentna’ – sufiks został zastosowany do utworzenia nazwy ‘wszechmocnego urządzenia, mogącego stworzyć wszystko’;

-*in* – *plugawian(in)* ‘ktoś plugawy’ – neologizm, używany jako wyzwisko, został utworzony od przymiotnika *plugawy* na wzór nazw typu *mieszczanin*, *Amerykanin*, *Afrykanin*.

-*ista* – *plugawista* ‘ktoś plugawy’ – neologizm używany jako wyzwisko, utworzony na wzór wyrazów typu *specjalista*, *mediewista* itp.

1.1.4. Nazwy części całości i elementów zbiorów (singulativa)

1.1.4.1. Derywaty afiksalne

-*ant* – *felicjant* 'członek, pracownik *Felicji*' – neologizm utworzony na wzór istniejących *milicjant*, *policjant* oznacza pracownika *Felicji* – służb czuwających nad ogólną szczęśliwością społeczeństwa (łac. *felix*, *felicis* – 'szczęśliwy').

1.1.5. Odmiejscowe nazwy agentywne

1.1.5.1. Derywaty afiksalne

-*arz* – *próżniarz* 'ten, którego miejscem pracy/życia jest próżnia' – wśród derywatów odrzeczownikowych utworzonych za pomocą tego formantu stosunkowo nieliczne są nazwy osób charakteryzowane miejscem pobytu – z tego typu formacją mamy właśnie do czynienia. Prawdopodobne znaczenie tego neologizmu to 'osoba, podróżująca przez próżnię międzygwiezdną'. Możliwe jest również potraktowanie go jako kontaminacji słów *próżnia* oraz *żeglarz*.

1.1.6. Nazwy zwolenników/przeciwników pewnych idei, poglądów

1.1.6.1. Derywaty afiksalne

-*ista* – *akcydentalista* 'zwolennik *akcydentalizmu'; *cembalista* 'zwolennik *cembalizmu'; *strunclista* 'zwolennik *strunclizmu' – utworzone za pomocą tego sufiksu nazwy zwolenników określonych nurtów filozoficznych nawiązują swoją budową odpowiednio do: łacińskiego *accidentalis* – 'przypadkowy', nazwy plemienia – *Cembałowie* oraz do nazwiska założyciela szkoły – *Struncla*.

-*'anin* – *elektrowolterianin* 'zwolennik poglądów *Elektrowoltera*'.

1.1.7. Odsposobowe nazwy subiektów

1.1.7.1. Derywaty afiksalne

-*onista* – *perswazjonista* 'ten, który działa przy pomocy perswazji' – neologizm został utworzony dla określenia urzędnika policyjnego, posługującego się metodami perswazyjnymi w swej pracy.

1.1.8. Nazwy wytworów czynności i procesów

1.1.8.1. Derywaty afiksalne

-*wa* – *wyklątwa* 'rezultat wyklęcia kogoś' – w analizowanym neologizmie został użyty formant identyczny z występującym w leksemie *klątwa*, została zmieniona jedynie wykorzystana podstawa słowotwórcza, z formy niedokonanej czasownika na dokonaną.

1.1.8.2. Derywaty alternacyjne

glątwa ‘bliżej niesprecyzowany rodzaj klątwy’ – neologizm został utworzony od rzeczownika *klątwa* przez udźwięcznienie inicjalnej spółgłoski. Można również interpretować jako kontaminację rzeczowników *ględzenie* i *klątwa*.

1.1.9. Nazwy środków czynności

1.1.9.1. Dewerbalne

1.1.9.1.1. Derywaty afiksalne

-*acz(ka)* – *pocieraczka* ‘urządzenie, służące do pocierania’; *przechadzacz* ‘urządzenie służące do **przechadzania* kogoś’; *uściskacz* ‘urządzenie służące do *uściskiwania* kogoś’ – mamy tu do czynienia, pomimo rekcji niewystępującej w języku polskim, z typowym wykorzystaniem formantu, który posłużył do utworzenia nazw środków czynności. Podstawą słowotwórczą są czasowniki – *pocierać*, *przechadzać* (tu nietypowe wykorzystanie tego czasownika jako *causativum*) oraz *uściskać*.

-*ak* – *bijak* ‘narzędzie, służące do bicia’; *męczak* ‘narzędzie, służące do męczenia’; *pieszczak* ‘narzędzie, służące do pieszczenia’ – derywaty odczasownikowe stanowią znaczną grupę wśród utworzonych za pomocą tego sufiksu, dominują wśród nich nazwy środków czynności i z takim właśnie zastosowaniem spotykamy się w analizowanych przypadkach. Formant posłużył do utworzenia nazw narzędzi – w pierwszym przypadku służących do zadawania cierpień (podstawą słowotwórczą będą tu czasowniki *bić/bijać* oraz *męczyć*), w drugim – wprost przeciwnie, do sprawiania przyjemności (podstawę stanowi czasownik *pieścić*).

-*alnia* – *bijalnia* ‘urządzenie, służące do uprzykrzania życia przez bicie’; *miłowalnia* ‘urządzenie, pozwalające na odczuwanie, że się jest miłowanym’ – neologizmy zostały utworzone zgodnie z systemem słowotwórczym języka polskiego, formant posłużył do utworzenia derywatów odczasownikowych. Wydaje się, że w przypadku neologizmu *miłowalnia* dopuszczalna jest podwójna interpretacja jego znaczenia, które można odczytywać zarówno jako ‘urządzenie, mające odkochać królewicza, poprzez obdarzenie go sztuczną, fałszywą miłością’, jak też i ‘miejsce, w którym na skutek działania urządzenia królewicz zostanie uwolniony od dręczącego go uczucia miłości’ (por. też. *całownia*); w przypadku *bijalni* można mówić o nietypowym znaczeniu derywatu (nazwa narzędzia zamiast oczekiwanej nazwy miejsca).

-*ałka* – *pożerałka* ‘narzędzie, służące do pożerania innych rodzajów maszyn’; *rozwiązałka* ‘urządzenie, służące do rozwiązania czegoś’ – formant stosunkowo rzadko notowany, tworzy wyłącznie odczasownikowe nazwy narzędzi (por. *snopowiązałka*). Podobnie jest w przypadku analizowanych neologizmów. Warto odnotować nietypowy sposób utworzenia drugiego z nich – podstawą słowotwórczą zamiast oczekiwanego niedokonanego *rozwiązywać* jest postać dokonana – *rozwiązać*.

-ar(k)a – *flirciara* ‘urządzenie, służące do prowadzenia flirtu’; *łechtarka* ‘urządzenie, służące do łechtania’; *spełniarka* ‘urządzenie, służące do spełniania (w tym przypadku, domyślnie – życzeń); *uszczęśliwiarka* ‘urządzenie, służące do uszczęśliwiania’ – formant ten jest dość często notowany, zdecydowana większość leksemów utworzonych za jego pomocą jest notowana w słownikach od względnie niedawnych czasów, co może świadczyć o dużej produktywności formantu we współczesnej polszczyźnie. W analizowanym materiale mamy do czynienia z czterema rzeczownikami o motywacji czasownikowej, tworzącymi nazwy narzędzi – jedno z nich dostarcza przyjemności, łechcząc, drugie czyni obiekt swej działalności szczęśliwym, trzecie – spełnia życzenia. W przypadku ostatniego z analizowanych neologizmów (*flirciara*) mamy do czynienia dodatkowo z zastosowaniem augmentatywnej formy sufiksu, jak również gry językowej wykorzystującej homonimię badanego neologizmu z określeniem ‘kobiety, lubiącej flirtować’;

-ator – *fastrygator* ‘maszyna, która fastryguje’; *komplikator* ‘urządzenie do komplikowania’; *perfekcjonator* ‘maszyna, służąca perfekcjonowaniu, udoskonalaniu czegoś’; *pulweryzator* ‘maszyna, która pulweryzuje’; *wyrwator* ‘maszyna, która wyrywa’ – formant pochodzenia obcego, tworzący nazwy zarówno środków czynności, jak i wykonawców czynności, w analizowanych neologizmach posłużył do utworzenia nazw urządzeń, służących do *fastrygowania* ‘zszywania, z reguły niedbale, przed właściwym szyciem’, *komplikowania*, *pulweryzowania* (‘zmieniania w proszek, proszkowania – od łac. *pulvis*, *pulveris* – ‘proszek’), *wyrywania*.

-dło – *męczydło* ‘urządzenie, służące do męczenia’; *pieścidło* ‘urządzenie, służące do pieszczenia’ – sufiks służy głównie do tworzenia nazw środków czynności, neologizmy utworzone za jego pomocą są nazwami urządzeń służących do zadawania zarówno cierpień (*męczydło*), jak i dostarczania przyjemności (*pieścidło*).

-nia – *całownia* ‘maszyna, która całuje’ – formant służy zasadniczo do tworzenia nazw miejsc i w systemie słowotwórczym języka polskiego występuje jedynie przy derywatach odrzeczownikowych. W analizowanym przykładzie mamy jednak do czynienia z wyjątkowym jego zastosowaniem, ponieważ podstawą słowotwórczą jest czasownik *całować*, zaś sam leksem można interpretować zarówno jako nazwę instrumentu, jak też i nazwę miejsca (ze względu na duże rozmiary maszyny) (por. *miłowalnia*).

-nica – *dręcznica* ‘urządzenie, służące do dręczenia’; *druzgotnica* ‘urządzenie, służące do druzgotania’; *flirtownica* ‘urządzenie, służące do flirtowania’; *pielownica* ‘urządzenie, służące do **pielowania*’; *przyspiesznica* ‘urządzenie, pozwalające przyspieszać różne procesy’; *rozbawnica* ‘urządzenie, służące do rozbawiania’; *trywialnica* ‘urządzenie, które trywializuje uczucie miłości’; *uwodnica* ‘urządzenie, służące do uwodzenia’ – w przypadku omawianych neologizmów można

łatwo zauważyć, że stanowią one nazwy urządzeń, pojawiających się w świecie opisywanym przez autora i wykorzystane do ich utworzenia podstawy słowotwórcze znajdują się w relacji do nazw czynności, do których wykonywania służą te urządzenia.

1.1.9.2. Denominalne

1.1.9.2.1. Derywaty afiksalne

-*(at)or* – *deliryzator* ‘element bardziej skomplikowanego urządzenia, odpowiedzialny za pozbawianie liryczności'; *deperfektor* ‘urządzenie służące do pozbawiania doskonałości, perfekcji'; *depossybilizator* ‘urządzenie, zmniejszające lokalny stopień prawdopodobieństwa'; *dyfuzator* ‘broń, poddająca obiekt, na który jest kierowana, procesowi dyfuzji'; *ekstator* ‘urządzenie, doświadczające uczucia ekstazy i pozwalające je odczuwać każdej istocie, podłączonej do niego'; *emulator* ‘bliżej nieokreślony rodzaj urządzenia, służącego zaspokajaniu potrzeb duchowych społeczeństwa poprzez emulację'; *erotor* ‘bliżej niesprecyzowane urządzenie, służące do celów erotycznych'; *erotyzator* ‘urządzenie, związane z erotyzmem'; *infernator* ‘urządzenie, obdarzone mocami infernalnymi, piekielnymi'; *permutator* ‘urządzenie, służące do permutacji, przekształcania doznań'; *ultymator* ‘urządzenie ostatecznej mocy i doskonałości' – formant pochodzenia obcego posłużył do utworzenia nazw aparatów i maszyn. Ze względu na to, że podstawami są leksemy również pochodzenia obcego, nadaje to analizowanym jednostkom odcień „naukowości". Są to odpowiednio: *deliryzacja* ‘pozbawienie liryczności', *deperfekcja* ‘pozbawienie doskonałości', *depossybilizacja* ‘pozbawienie prawdopodobieństwa', *dyfuzja* ‘samorzutne przenikanie cząsteczek jednej substancji do drugiej, prowadzące do wyrównania stężenia', *ekstaza* ‘stan zachwytu lub uniesienia połączony z utratą poczucia rzeczywistości', *emulacja* – tu prawdopodobnie w dawniejszym znaczeniu: ‘współzawodnictwo, rywalizacja', *erotyka/erotyzm* – ‘tematyka miłosna', *infernum* (łac. *piekło*), *permutacja* ‘ułożenie elementów zbioru skończonego w określonym porządku', łac. *ultimus* – ‘ostateczny, ostatni, krańcowy'.

-*er* – *kaskader* ‘automat, którego sposób działania przypomina kaskadę'; *kompotier* ‘urządzenie latające, formą przypominające kompotierkę' – formant pochodzenia obcego, służący do tworzenia zarówno nazw osób, jak i narzędzi, w analizowanych neologizmach posłużył do nazwania: urządzenia, projektującego nowe wierzenia, działającego na zasadzie *kaskadowej* oraz latającego pojazdu kosmicznego – w tym przypadku dochodzą do głosu skojarzenia „kulinarne", łączące *latające talerze* oraz *kompot* i *kompotierę*.

-*nica* – *gehennica* ‘wszechmocne urządzenie, które posiada moce takie, jak mieszkańcy Gehenny'; *wszechmocnica* ‘urządzenie, cechujące się wszechmocą' – w przypadku

leksemu *gehennica* bez większych wątpliwości można stwierdzić, że oznacza on urządzenie, obdarzone wszechmocą stwórczą, przeciwieństwo *superbogotronu*, co autor podkreśla przez zastosowaną grę słów. Motywacja słowotwórcza neologizmu *wszechmocnica* również jest bardzo przejrzysta.

-*ówka* – *posiłkówka* ‘maszyna, podająca posiłki, posilająca kogoś’ – formant bardzo produktywny na gruncie polszczyzny, posłużył do utworzenia nazwy maszyny, służącej do *posilania*. Można ten neologizm traktować również jako dewerbalny od czasownika *posilać*.

1.1.9.3. Derywaty od wyrażeń przyimkowych

-*nica* – *odsmocznica* ‘broń, urządzenie, które pozwala wybawić się od smoka’ – formant pojawia się w derywatach dewerbalnych i denominalnych, również i w tym przypadku tworząc nazwę specyficznego urządzenia, pozwalającego zwalczać smoki.

1.1.10. Nazwy miejsc

1.1.10.1. Derywaty afiksalne

-*arnia* – *prukwiarnia* – leksem został utworzony za pomocą sufiksu, który dla derywatów odrzeczownikowych najczęściej tworzy nazwy wytwórni przedmiotów, nazywanych przez podstawę słowotwórczą, jednak może też tworzyć nazwy pomieszczeń, służących do przechowywania tych przedmiotów, względnie sklepów, w których są sprzedawane, lub też obiektów, służących do hodowli zwierząt, określanych podstawą słowotwórczą. W analizowanym przypadku taką podstawą jest rzeczownik *prukwa* ‘pospolicie: z niechęcią o niesympatycznej kobiecie, zwykle starszej, otyłej’, zaś neologizm posłużył do nazwania jednego z miejsc przebywania dusz po śmierci, według wierzeń jednej z cywilizacji pojawiających się na kartach utworu.

-*e* – *bezprądzie* ‘miejsce pozbawione prądu elektrycznego’ – neologizm, utworzony na wzór rzeczowników *bezludzie, bezrybie* posłużył do utworzenia wyrazu o dwóch znaczeniach: 1. ‘miejsca, którego mieszkańcy pozbawieni są dostępu do prądu elektrycznego’ oraz 2. ‘stanu niedostępności prądu elektrycznego’.

-*(at)ornia* – *fabrykatornia* ‘miejsce, w którym działają *fabrykatory’ – leksem utworzony zgodnie z systemem słowotwórczym polszczyzny, podstawą leksykalną jest prawdopodobnie neologizm **fabrykator*.

-*owisko* – *śmieciowisko* ‘miejsce, wypełnione śmieciami’ – sufiks posłużył do utworzenia nazwy miejsca, w którym składowane są śmieci. Wydaje się, że można przyjąć tezę, że neologizm ten jest synonimem słowa *śmietnisko* i został użyty dla nadania fragmentowi tekstu, w którym się pojawia, cech egzotyki.

1.1.10.2. Derywaty alternacyjne

gozmoz 'Kosmos stworzony przez jednego z bohaterów, istniejący jedynie w jego wyobraźni' – leksem został użyty na określenie wszechświata, stworzonego wyłącznie w wyobraźni Majmasza, jednej z istot, pojawiających się na kartach utworu. Nazwa została utworzona przez udźwięcznienie spółgłosek pojawiających się w słowie *Kosmos*.

1.1.11. Nazwy temporalne

1.1.11.1. Derywaty alternacyjne

-ø – *nacier* 'czas, w którym istoty elektroniczne w zorganizowany sposób nacierają siebie nawzajem'; *wciór* 'czas, w którym istoty elektroniczne w zorganizowany sposób wcierają w siebie coś w celu wytworzenia elektryczności' – omawiane neologizmy stanowią synonimiczne określenia zorganizowanych wydarzeń, mających na celu wytwarzanie energii elektrycznej przez pocieranie, zostały utworzone przez derywację wsteczną od czasowników *nacierać* i *wcierać*. Innym synonimem tych pojęć są *samotry*.

1.1.12. Nazwy nosicieli cech

-nia – *skrzyżnia* 'element zbroi, o którym można powiedzieć, że jest skrzyżny' – zastosowanie omawianego formantu dla utworzenia derywatu od przymiotnika niepochodnego *skrzyżny* jest typem wyjątkowo rzadko spotykanym w systemie słowotwórczym języka polskiego.

1.1.13. Nazwy gatunkowe

Ta grupa z reguły nie jest wyszczególniana jako osobna kategoria w klasyfikacjach słowotwórczych, mimo to postanowiłem je wyróżnić ze względu na ich rolę i znaczenie dla funkcji satyrycznych tekstów S. Lema, który z upodobaniem stosuje tego rodzaju zabiegi stylistyczne, parodiując terminologię naukową.

draco probabilisticus, *echidna* – nazwy te dotyczą smoków. Termin pierwszy, łaciński, tłumaczy się dosłownie jako *smok prawdopodobny*, *smok probabilistyczny* i określa specyficzny dla świata robociego typ smoka, zaś *echidna* to podgatunek, obdarzony wielką złośliwością – nazwa pochodzi z mitologii greckiej, w której Echidna była potworem o ciele w połowie młodej kobiety, w połowie cętkowanego węża.

kukułka skrzyżna – termin opisuje bliżej nieznany gatunek kukułki, występujący w świecie robotów i zamieszkujący magiczną lampę.

kurkuciel – neologizm stanowi nazwę gatunku ptaka, malowanego na *rozamforach*; bliższych danych na temat pochodzenia leksemu brak.

malbłąd – wyraz ten określa rodzaj zwierząt, zamieszkujących świat robotów, w którym służą jako środek transportowy, tworzący karawany. Leksem stanowi grę językową nawiązującą do skojarzeń, wiążących się z pojęciem *wielbłąd* i został pomyślany jako jego przeciwieństwo (antonimia *wielki – mały*).

mowlę pasiebne – człon określany stanowi grę językową wykorzystującą pozorną antonimię ze słowem *niemowlę*, człon określający zaś jest nie w pełni przejrzysty, możliwe jest skojarzenie z leksemem *pasierb*;

muchatka trupna – człon określany wydaje się być kontaminacją słów *muchówka* oraz *puchaty*, zaś człon określający precyzuje ich środowisko życia.

paciornik węburczy – człon określany został utworzony od wyrazu *pacierz* 'dawne: kręgosłup' lub *paciorek* – 'koralik', co może sugerować wygląd desygnatu[8], natomiast człon określający ma budowę nieprzejrzystą, można się dopatrywać między innymi kontaminacji słów *wędka, wędzić* z przymiotnikiem *obrazoburczy*.

pchła smoczkotyłka – człon określający pozwala określić wygląd desygnatu, którym jest 'pchła, posiadająca tyłek w kształcie smoczka'.

wij arlebardzki – desygnatem jest bliżej nieznane, wijące się zwierzę. Człon określający pochodzi prawdopodobnie od terytorium przez nie zamieszkiwanego i wykazuje podobieństwo fonetyczne do wyrazu *halabarda.*

1.1.14. Nazwy symilatywne

1.1.14.1. Denominalne

1.1.14.1.1. Derywaty afiksalne

-ant – *śrubant* 'część uzbrojenia, przypominająca swoim wyglądem śrubę'– neologizm został utworzony za pomocą sufiksu obcego pochodzenia, służącego najczęściej do tworzenia nazw wykonawców czynności. W analizowanym przypadku jedynie na podstawie kontekstu możemy wnioskować, że formant posłużył do utworzenia nazwy narzędzia, jednego z elementów zbroi robociego rycerza.

-ica – *cynglica* 'urządzenie, przypominające swoim wyglądem cyngiel' – w przypadku tego neologizmu trudno wskazać dokładną motywację słowotwórczą, wydaje się, że najbliższe zamysłowi autora będzie uznanie tego neologizmu jako nazwy bliżej nieokreślonego urządzenia przypominającego *cyngiel*, na co wskazywałby również kontekst zdaniowy.

-ista – *szakalista* 'ktoś, czyje zachowanie przypomina szakala' – leksem pełniący funkcję wyzwiska, przywołujący skojarzenia ze zwierzęciem powszechnie pogardzanym.

---

[8] M. Krajewska wskazuje na podobieństwa do wyrazów *paciorecznik* 'rodzaj rośliny; kanna' oraz *paciorkowiec* (Krajewska, 2006, s. 84).

-*owiec* – *bliźniowiec* ‘istota bliźniaczo podobna do innej’ – neologizm został utworzony od rzeczownika *bliźni* (ew. *bliźniak*) i stanowi synonim *podobniaka*.

1.1.15. Nazwy modyfikacyjne

1.1.15.1. Expressiva

1.1.15.1.1. Dewerbalne

-*ęga* – *myślęga* ‘ten, który zajmuje się myśleniem; dostojnie’ – formant spotykany w polszczyźnie bardzo rzadko, notowane są jedynie trzy derywaty semantyczne, stanowiące nazwy czynności od czasowników nieprzechodnich. Przyjmując za wzór te stare, należące do potocznej odmiany języka formy, autor utworzył neologizm o znaczeniu zbliżonym do omówionego powyżej neologizmu *myślant,* nacechowany jednak emocjonalnie pozytywnie. Z tego powodu uważam, że oba te neologizmy można traktować jako synonimy, różniące się jedynie nacechowaniem stylistycznym.

1.1.15.1.2. Denominalne

-*ator* – *degenerator* ‘degenerat’; *medykator* ‘medyk’ – sufiks ten, obcego pochodzenia, najczęściej tworzy nazwy przedmiotów oraz wykonawców czynności. Jednak w danym przypadku posłużył do utworzenia stylizowanych na archaizowane neologizmów, będących odpowiednio synonimami słów *medyk* oraz *degenerat.* Zastosowany sufiks podkreśla również związek desygnatu neologizmów ze światem istot mechanicznych.

-*ec* – *uczeniec* ‘uczony’ – leksem stanowi nacechowany ekspresywnie odpowiednik terminu *uczony*.

-*us* – *fizykus* – sufiks pochodzenia łacińskiego, pełni w utworze jedynie funkcję stylizacyjną, nadając wyrazom odcień archaiczny. Neologizm *fizykus* jest stylizowanym na archaiczny synonimem leksemu *fizyk*.

1.1.15.1.3. Deadjektywne

-*ec* – *zerowiec* ‘smok zerowy’ – neologizm ten jest występującą w żargonie *drakologów* nazwą ‘smoka zerowego’.

1.1.15.2. Nazwy żeńskie

1.1.15.2.1. Derywaty afiksalne

-*inia*/-*ini* – *cyborginia* ‘cyborg rodzaju żeńskiego’; *smokinia* ‘smok rodzaju żeńskiego’ – formant o funkcji modyfikacyjnej tworzący nazwy żeńskie od odpowiednich męskich. Dlatego znaczenie neologizmu *cyborgini*, pomimo braku informacji w kontekście można odszyfrować jako ‘cyborg rodzaju żeńskiego’ (choć możliwe jest też interpretowanie go jako kontaminacji słów *cyborg* oraz *bogini*). W utworze

występuje również w niepoprawnej wersji (*smokinia* – powinno być: **smokini*, por. *kniagini*), dla podkreślenia cech dialektalnych wypowiedzi jednego z bohaterów. Ten neologizm oznacza ‘smoka rodzaju żeńskiego’.

-ka – *wisiołka* – formant posłużył do utworzenia żeńskiej formy rzeczownika *wisielec*, w konstrukcji neologizmu da się zauważyć również przegłos *e:o*.

-nia – *automatnia* ‘określenie na automat rodzaju żeńskiego’ – kontekst pozwala przypuszczać, że analizowany neologizm został stworzony dla określenia automatu, dysponującego pewnymi atrybutami kobiecości. Może o tym świadczyć choćby stwierdzenie, że nazywa on *niewolnice* – co wykluczałoby interpretację leksemu jako kontaminacji o znaczeniu ‘automatyczna matnia’.

1.1.15.3. Derywaty modyfikacyjne prefiksalne

anty- – *antygłowa* ‘przeciwgłowa’ – pierwszy człon, o znaczeniu ‘przeciwdziałający, występujący przeciw, przeciwny’, posłużył do utworzenia nazwy broni, skierowanej przeciwko smokowi, a konkretnie – jego głowie.

hypersuper- – *hypersupersposób* – neologizm o znaczeniu ‘nadzwyczajny sposób’ został utworzony przez dołączenie do określanego rzeczownika członów o znaczeniu ‘nadmiar lub ponadwymiarość czegoś; wielkość lub wysoki poziom czegoś’ oraz ‘najwyższa jakość, najwyższe natężenie albo przewyższanie pod jakimś względem innych osób lub rzeczy’.

1.1.16. Nazwy cech abstrakcyjnych

1.1.16.1. Deadjektywne

1.1.16.1.1. Derywaty afiksalne

-ość – sufiks posłużył do utworzenia derywatów odprzymiotnikowych, utworzonych od polskich podstaw słowotwórczych (*malinowość* ‘to, że coś ma kolor malinowy’, *pięciooczność* ‘to, że coś jest pięciooczne’) oraz jednego, w którym podstawę słowotwórczą stanowi przymiotnik łaciński (*impossybilitatywność* od łac. *impossibilitativus* – ‘niemożliwy’ – ‘to, że coś jest nieprawdopodobieństwem, niemożliwością’).

1.1.17. Nazwy czynności, procesów i stanów

1.1.17.1. Denominalne

1.1.17.1.1. Derywaty afiksalne

-a – *malapucya* – neologizm ten pochodzi od imienia jednej z postaci występujących w opowiadaniu, *Malapucego* vel *Malapucyusza Chałosa*, i oznacza „pożogę, mogiłę, ogólne bezprądzie, dewatyzację, kompletny spadek napięcia życiowego, czyli, jak to lud nazwał, «malapucyę»”, do którego to stanu doprowadził społeczeństwo

elektryczne rzeczony bohater. Zastosowana pisownia przez *y* służy nadaniu fragmentowi tekstu odcienia archaicznego i dostojnego.

-*acja* – *krasnalizacja* 'przekształcanie się w krasnala' – analizowany formant pochodzenia obcego posłużył do stworzenia nazwy procesu, w tym przypadku – przekształcania się w krasnala.

-*ancja* – *maltretancja* 'maltretowanie' – kolejny formant pochodzenia obcego, posłużył autorowi do stworzenia nacechowanego archaicznie synonimu leksemu *maltretowanie*.

-*(ow)anie/enie* – *angelizowanie* 'pr. proces przekształcania kogoś w anioła'; *desomowanie* 'pozbawienie ciała, z łac. *soma* – ciało'; *hurysowanie* 'postępowanie zgodnie z kodeksem zakonu *Hurysów*'; *rozelfianie się* 'pr. dzielenie się na wiele istot z rasy elfów' – analizowany formant stanowi wykładnik regularnych odczasownikowych derywatów transpozycyjnych. Oboczności fonetyczne (*-anie/-enie)* spowodowane są przynależnością podstaw czasownikowych do różnych wzorów koniugacyjnych. Wszystkie te neologizmy cechuje przejrzysta budowa słowotwórcza, do każdego z nich bez problemu można podać odpowiedni czasownik. Są wśród nich utworzone od leksemów greckich i łacińskich (*desomować* od łac. *soma* – ciało), od nazw istot występujących w wierzeniach rozmaitych kultur: *angelizować* – od gr. *ο άγγελος* – 'anioł'; *hurysować* – od **hurys* 'członek pewnego zakonu', to z kolei od *hurysa* – 'wiecznie młoda i piękna dziewica, jedna z tych, które – wg wierzeń muzułmańskich – stanowić mają w raju nagrodę wiernych', *rozelfiać się* – od *elf*.

-*owie* – *nędzowie* 'stan nędzy' – za pomocą formantu tworzone są derywaty odrzeczownikowe, najczęściej o charakterze terminologicznym lub poetyckim, w utworze pełni funkcję stylistyczną, mającą na celu archaizację wypowiedzi bohatera. Utworzony za jego pomocą neologizm jest synonimem nienacechowanego leksemu *nędza*.

1.1.17.1.2. Derywaty alternacyjne

-*ø* – *bryk* 'pojedyncza część składowa czynności *brykania*, bryknięcie', *powściąg* 'powściąganie się od robienia czegoś' – powstałe za pomocą ucięcia neologizmy są semantycznymi odpowiednikami istniejących leksemów *bryknięcie* oraz *powściągliwość*.

1.1.17.2. Deadjektywne

1.1.17.2.1. Derywaty afiksalne

-*cja* – *potworycja* 'bycie potwornym' – leksem pojawia się w prawdopodobnym znaczeniu 'potworny wygląd', zastosowanie formantu pochodzenia łacińskiego ma na celu nadanie fragmentowi tekstu odcienia archaiczności.

-eczka – *wszeteczka* ‘czynność, którą można określić jako wszeteczną’ – sufiks tworzący deminutiva, posłużył do utworzenia leksemu, będącego derywatem od przymiotnika *wszeteczny*, stanowiącego synonim pojęcia *wszeteczeństwo*, być może drobne i łagodne w skutkach.

-stwo – *wyuzdaństwo* ‘oddawanie się czynnościom o charakterze, który można określić jako wyuzdany’ – sufiks jest notowany tylko w trzech derywatach słownikowych (*oszukaństwo*, *pijaństwo*, *zaprzaństwo*), prawdopodobną podstawą jest przymiotnik *wyuzdany*. Współcześnie notowane są sporadyczne przypadki użycia również tego formantu w mowie potocznej (np. *pozdrowieństwa!*).

1.1.17.3. Dewerbalne

de-acja – *dewatyzacja* ‘pozbawienie, zanik watów’ – formacja prefiksalno-sufiksalna określająca nazwę procesu. Prefiks neologizmu wskazuje na pozbawienie, brak tego, co jest określane przez podstawę słowotwórczą. Sufiks *-acja* służy najczęściej do tworzenia nazw zjawisk (np. *kolonizacja*, *deratyzacja* czy potoczne *falandyzacja*), dlatego można przyjąć następujące znaczenie neologizmu: ‘proces zmniejszania się, zaniku mocy, dostępnej dla cywilizacji elektrycznej’.

-nie – *dziumbanie* ‘brak wiarygodnej parafrazy, od **dziumbać*’; *odłatwianie* ‘pozbawianie istnienia elementu łatwości’; *przepieszczenie* ‘dostarczenie nadmiernej ilości pieszczot, przekraczającej wytrzymałość obiektu czynności’; *turbaczenie* ‘brak wiarygodnej parafrazy, od **turbaczyć*’; *wychwindrzanie* ‘brak wiarygodnej parafrazy, od **wychwindrzać*’ – wśród neologizmów tej grupy znajdziemy zarówno utworzone od leksemów potencjalnie istniejących w polszczyźnie (*odłatwiać*, *przepieszczać*), jak również od czasowników o nieprzejrzystej budowie i trudnym do określenia znaczeniu: *dziumbać* (fonetyczne podobieństwo do *dziubać*, *dziumdzia*), *turbaczyć* (fonetyczne podobieństwo do *turbować (się)*) oraz *wychwindrzać*.

1.1.17.4. Utworzone od wyrażeń przyimkowych

-e – *bezprądzie* ‘stan braku prądu elektrycznego’ – neologizm utworzony na wzór rzeczowników *bezludzie*, *bezrybie* – posłużył do utworzenia nazwy 1. ‘miejsca, którego mieszkańcy pozbawieni są dostępu do prądu elektrycznego’ oraz 2. ‘stanu braku prądu elektrycznego’.

1.1.18. Nazwy substancji chemicznych

1.1.18.1. Derywaty afiksalne

-ina/-yna – *altruizyna* – formant obcego pochodzenia, tworzący między innymi nazwy substancji chemicznych oraz leków (np. *aspiryna*, *muskaryna*, *neomycyna* i wiele innych), posłużył do utworzenia neologizmu, nazywającego ‘substancję

chemiczną, wywołującą u osób ją zażywających uczucie altruizmu i miłości bliźniego'.

1.1.19. Nazwy abstrakcyjnych pojęć naukowych

1.1.19.1. Derywaty afiksalne

-ał – *antynomiał* – formant pochodzenia łacińskiego posłużył do stworzenia neologizmu, mającego naśladować pojęcia z teorii matematyki takie jak *funkcjonał*, występujący zresztą w tym samym fragmencie tekstu. Za podstawę słowotwórczą służy rzeczownik *antynomia* 'sprzeczność'.

-(l)ium – *calsonium, dumalium, termionolium* – nazwy stylizowane na brzmienie łacińskie, wzorowane na łacińskich nazwach pierwiastków chemicznych (np. *Nitrogenium*, *Holmium*, *Thallium*). Pierwsze dwa neologizmy nazywają pierwiastki, „doskonały" oraz „duchowy", istniejące w *Gozmozie*, wymyślonym przez Majmasza (podstawami słowotwórczymi będą czasownik *dumać* dla „pierwiastka duchowego" oraz bliżej nie określona forma **calson* dla „pierwiastka doskonałego" – możliwe są różnorodne skojarzenia, bazujące głównie na skojarzeniach fonetycznych, np. z *calcium* – 'wapń' czy też ze zniekształconą postacią rzeczownika *kalesony*. Trzeci z neologizmów, utworzony prawdopodobnie od nieistniejącego wyrazu **termion* – 'pojedyncza cząsteczka ciepła', jest nazwą 'nieistniejącego pierwiastka chemicznego, który gdyby istniał, miałby określoną liczbę powłok elektronowych'.

-on – *bogon*, *hedon*, *smokon* – formant spotykany przede wszystkim w nazwach cząstek fizycznych (np. *proton*, *neutron*, *foton*, *elektron*, *mion* i inne) posłużył do utworzenia nazw jednostek fizycznych, a mianowicie: mocy *Bogotronu*, szczęśliwości oraz jednostkę kalibrowania liczników smoków.

-s – *trups* – za pomocą tego sufiksu utworzona została nazwa jednostki mocy policyjnych maszyn śledczych – prawdopodobną podstawą słowotwórczą jest rzeczownik *trup*.

1.1.19.2. Derywaty alternacyjne

-ø – *hed* 'jednostka szczęśliwości' – drogą derywacji wstecznej została utworzona nazwa jednostki szczęśliwości (gr. *η ηδονή* – 'uciecha, rozkosz').

1.1.19.3. Neologizmy, w których nazwa własna staje się nazwą pospolitą

bromeo – alternatywna nazwa jednostki szczęśliwości, pochodząca z pojawiającej się na kartach utworu postaci *Bromea*, bohatera dzieła napisanego przez *Billiona Cykszpira* (w czym widać element gry z czytelnikiem, przez sugerowanie nawiązań do *Romea i Julii* Williama Shakespeare'a).

1.1.20. Nazwy honoryfikatywne

1.1.20.1. Nazwy stanowisk

Podobnie jak to miało miejsce w przypadku omawianych wcześniej nazw gatunkowych, również nazwy stanowisk stanowią zagadnienie, które tylko częściowo można odnieść do słowotwórstwa. Postanowiłem omówić poniższe zestawienia ze względu na to, iż poszczególne z nich zawierają w sobie elementy neologiczne i stanowią określenia realiów nieistniejących poza kartami utworów S. Lema.

ultymatywny benefaktor Legaryi – analizowana nazwa godności została utworzona ze słów pochodzenia łacińskiego, dla nadania fragmentowi cech archaicznych, odpowiada współczesnemu terminowi *ostateczny dobroczyńca Legarii*.

wielki podblaszy koronny – nazwa stanowiska została utworzona na wzór nazw dawnych godności dworskich, takich jak *podczaszy* czy *podstoli*, od rzeczownika *blacha*.

wielki sprzedawca ojczyzny – tworząc tę nazwę stanowiska S. Lem osiąga zamierzony efekt komiczny, albowiem konfrontuje wysoką godność, z podłym czynem, jakim w powszechnym mniemaniu jest *sprzedaż*, *zdrada ojczyzny*.

wielki znalazca królewski – nazwa tego tytułu, utworzona na wzór autentycznych nazw godności nadwornych, takich jak *wielki hetman*, *wielki marszałek*, pomaga osiągnąć efekt komiczny, wywołany tym, że przyznawana jest osobie, która odnajdzie króla podczas zabawy w chowanego.

1.1.21. Nazwy nieokreślone

1.1.21.1. Derywaty afiksalne

-al – *maszynal* – zastosowany przy tworzeniu tego neologizmu sufiks występuje w języku polskim w nielicznej grupie wyrazów, dla których funkcją dominującą jest funkcja ekspresywna, najczęściej augmentatywna, względnie rubaszna lub wulgarna. Podstawą słowotwórczą jest rzeczownik *maszyna*. Na bazie kontekstu trudno jest podać ścisłą definicję neologizmu, prawdopodobnie jest to ‘istota pełniąca bliżej nieokreśloną funkcję przy obsłudze maszyn’. Możliwe jest też rozpatrywanie leksemu jako kontaminacji wyrazu *maszyna* z takimi słowami jak: *kowal*, *krasnal*, *seneszal*.

-nica – *grajnica (grzebienna)* – neologizm opisujący nieznany desygnat. Rzeczownik ten został utworzony za pomocą sufiksu tworzącego wyrazy o rozmaitych znaczeniach, można domniemywać, że w danym przypadku mamy do czynienia z nazwą środka czynności czynnej, a *grajnica* jest ‘urządzeniem grającym, wydającym dźwięki’. Ze względu na człon określający *grzebienna* można przyjąć interpretację, że określany obiekt grający przypomina z wyglądu grzebień, względnie – wydaje dźwięki przypominające grę na grzebieniu.

-owiec – *dunderowiec* – neologizm jest nazwą bliżej nieznanej gry i pochodzi od rzeczownika *dunder* ʻdawniej, żartobliwie: piorun; dziś żywe w potocznych związkach frazeologicznych typu „niech cię (mnie, go itp.) dunder świśnie”.

1.1.21.2. Derywaty alternacyjne

Termin ten przyjmuję dla określenia neologizmów, które zostały utworzone od leksemu istniejącego poprzez alternację fonetyczną, nie dającą dodatkowych informacji na temat możliwego znaczenia takiego derywatu.

dyploj – neologizm stanowi pseudonim zbójcy Gębona, autor podaje w tekście eksplicytne wyjaśnienie: „*Klapaucjusz pojął, że ten „Dyploj”, o którym tubylcy ze strachem mówili, to był właśnie dyplom, widać na jakiejś Akademii Zbrodniarstwa zdobyty*”. Metodą słowotwórczą jest więc zniekształcenie istniejącego słowa przez zamianę jednej z głosek.

łanioł – neologizm pojawia się we fragmencie jednego z bełkotliwych utworów Elektrybałta, autor chce osiągnąć efekt całkowitej niejasności i niezrozumiałości wiersza, z tego powodu też wszelkie rozważania na temat potencjalnego znaczenia tego leksemu są jedynie spekulacją. Ze względu na podobieństwo fonetyczne można domyślać się jakiegoś związku tego słowa z *aniołem*, być może nawet kontaminacji słów *anioł* i *łania*.

syr – wydaje się, że analizowany leksem można potraktować jako neologizm semantyczny, wyraz *syr* występuje w niektórych rejonach w znaczeniu ʻserʼ, zaś w terminologii używanej przez mechaniczne istoty świadome pojawiające się w utworze można przyjąć znaczenie ʻsubstancja białkowa, miękka, stawiana w opozycji do stali, budulca istot prawdziwie inteligentnychʼ.

1.1.21.3. Pozostałe nazwy nieokreślone

Do tej kategorii zaliczam wszelkiego rodzaju leksemy, których znaczenie jest nieokreślone, a występujące w ich budowie podstawy słowotwórcze oraz sufiksy nie pozwalają na pewne i jednoznaczne określenie znaczenia.

epsod (*meniętny*) – deskrypcja stanowi termin określający bliżej nieznane przestępstwo, o które oskarżony jest niemający o niczym pojęcia przybysz na planecie Stalooków. Można się doszukiwać podobieństw do słów *epizod* oraz *mętny* ʻniejasny, niezrozumiałyʼ.

golkondryna – ʻurządzenie do *dziumbania*, funkcjonujące na planecie Eneferców’ – podstawą słowotwórczą jest nazwa geograficzna *Golkonda* – ʻmiasto w płd.-wsch. Indiach k. Hajderabadu, w XVII w. ośrodek handlu diamentamiʼ, użyta tu w znaczeniu przenośnym (ʻniewyczerpane źródło jakichś rzeczy, dóbr (również niematerialnych); królestwo pełne niezmiernych bogactw i skarbów’) – mającym

symbolizować zamożność i dostatek istot, żyjących na planecie, która osiągnęła Najwyższą Fazę Rozwoju.

owerdier(a) – desygnat opisywany tym neologizmem jest zupełnie nieznany, a kontekst nie daje żadnych możliwości jego ustalenia.

rozamfora – desygnatem tego neologizmu jest zdobione naczynie, bliżej nieokreślonego kształtu, sam zaś leksem jest prawdopodobnie kontaminacją słów *amfora* oraz łacińskiego *rosa* – 'róża'. Możliwe jest również interpretowanie tego neologizmu jako połączenia rzeczownika *amfora* z przedrostkiem *roz-*.

śwaja – bliżej nieokreślony element, prawdopodobnie ezoteryczny, w którym „lubowali się" Poklepcyci. Można doszukać się fonetycznego podobieństwa do terminów związanych z religiami Indii – hinduistycznym *Iśwarą* – 'Najwyższym Bogiem, Panem bądź rządcą Wszechświata' (występuje jako przydomek Wisznu, inni bogowie są określani jako Maheśwara – Śiwa oraz Parameśwara i Yogeśwara – Kriszna) – lub też niektórych imion *tirthankarów* '24 ubóstwianych mistrzów dżinizmu' (m.in. Gomateśwara, Suparśwanatha, Parśwanatha). Jednak trudno uznać to podobieństwo za jakąkolwiek bliższą wskazówkę dotyczącą znaczenia tego neologizmu.

trybulec – desygnatem tego leksemu jest bliżej niezidentyfikowana idea społeczna, która doprowadziła jedną z cywilizacji, spotkanych przez Trurla, do nieszczęść i upadku. Leksem nie jest notowany w słownikach języka polskiego, pojawia się natomiast w zbiorze polskich nazwisk – prawdopodobnie pochodzi od słowa *trybuła*, *trebula*, *trzebula* 'gatunek rośliny, szczebrzuch'.

1.1.21.4. Gry językowe z zastosowaniem nazw nieokreślonych

1.1.21.4.1. Neologizmy, pojawiające się w „bełkotliwych" wierszach *Elektrybałta*

Początkowa twórczość *Elektrybałta* była zupełnie niezrozumiała i składała się wyłącznie z neologizmów, których znaczenia w żaden sposób nie da się ustalić, a w pewnych sytuacjach pojawiają się nawet wątpliwości, czy dana jednostka leksykalna jest rzeczownikiem, czy czasownikiem. Autor w ten sposób chciał ukazać olbrzymią trudność, jaką stanowi zaprogramowanie genialnego poety.

apelajda, *bajta*, *bamba*, *będy*, *borowajka*, *gręzacz*, *koć*, *mimajka*, *młęcina*, *niewdziosek*, *oproszędły*, *porsacze*, *tryżma*, *turmiela*, *wyświrle*, *wzdyżma* – w przypadku niektórych z tych leksemów można domniemywać chociaż częściowo ich znaczenia: *gręzacz* może oznaczać wykonawcę czynności, ale też i narzędzie, służące do jej wykonywania; *borowajka* i *mimajka* mogą mieć coś wspólnego z jakimś rodzajem roślinności (por.: *niezapominajka*, *borówka*, *mimoza*), *młęcina* może być określeniem jakiejś części ciała – por. *pęcina*; jednak pozostałe pojawiające się w tym fragmencie neologizmy są zupełnie nieprzejrzyste słowotwórczo. Nie

można także ze stuprocentową pewnością określić form mianownika niektórych z nich, takich jak: *będy* (**bąd*, **będ,* czy może **będa*?), *oproszędły* (**oproszędł*, **oproszędła*), *turmiela* (**turmiel* czy też *turmiela*).

chrzęskrzyboczek pacionkociewiczarokrzysztofoniczny – jest to pierwszy efekt pracy Elektrybałta, kiedy źle zaprogramowana maszyna nie potrafiła jeszcze ułożyć żadnego wiersza. Zestawienie to sugeruje swym brzmieniem, że może chodzić o jakiegoś dziwnego owada (wtedy powinien być omawiany w grupie nazw gatunkowych), jednak nie znajduje to żadnego uzasadnienia w kontekście. W członie określanym można wyszczególnić elementy *chrzęścić*, *skrzypieć* oraz *bok*, *boczek*, w członie określającym można się dopatrywać następujących słów: *paciorek*, *kocię*, *królewicz*, *czary*, *Krzysztof*, *foniczny*. Na podstawie tego pojedynczego wystąpienia deskrypcji, ustalenie jej znaczenia jest niewykonalne.

1.1.21.4.2. Neologizmy opisujące desygnaty zlikwidowane przez *maszynę, która umiała robić wszystko na literę „n"*

Maszyna stworzona przez jednego z dwóch konstruktorów, których przygody stanowią główną oś fabuły utworu, Trurla, potrafiła tworzyć dowolne przedmioty, których nazwa zaczynała się na literę *n*. W ramach testów miała wykonać *niebo*, *naukę* i *nic*. Pierwsze dwa polecenia wykonała bez problemu, polecenie trzecie było spełniane na raty. Maszyna zaczęła tworzyć *nic*, czyli *niebyt*, usuwając ze świata rozmaite rzeczy. Zaczęła od tych, których nazwa zaczynała się na literę „n", potem przeszła do pozostałych. Wymienione poniżej neologizmy określają pojęcia, które zniknęły z opisywanego świata wskutek działalności maszyny.

filidrony, *graszak*, *gryzmak*, *gwajdolnica*, *kambuzele*, *murkwie*, *pćma*, *plukwa*, *rymundy*, *ściśnię*, *trzepce*, *wytrzopki*, *zamry* – dla wielu z tych leksemów nie można łatwo ustalić mianownika liczby pojedynczej, możliwe są różne wersje: **filidron*, albo **filidrona*, **kambuzel* albo **kambuzela*, **murkiew* albo **murkwia*, **rymund* albo **rymunda*, **trzepiec* albo **trzepca*, **wytrzopek* albo **wytrzopka*, **zamr* albo **zamra*. Można próbować odgadnąć motywację słowotwórczą leksemów *graszak* (być może: ‘coś związanego z groszkiem'), *gryzmak* (być może: ‘coś służącego do gryzmolenia'), *gwajdolnica* (‘instrument, służący do *gwajdolenia*), *kambuzele* (możliwa interpretacja jako kontaminacja słów *kambuz* oraz *kamizela*), *murkwie* (być może kontaminacja słów *murek* oraz *marchwie*), *pćma* (być może: ‘coś, przypominającego ćmę'), *plukwa* (być może: ‘coś, podobnego do pluskwy', ‘coś związanego z pluciem'), *ściśnię* (być może ‘mała istota, powstała w wyniku ściśnięcia'), *trzepce* (być może: ‘coś związanego z trzepaniem'), *wytrzopki* (być może ‘coś związanego z wytrzepywaniem'), *zamry* (być może ‘coś zamierającego'). Nieprzejrzystą budowę mają leksemy *filidrony* i *rymundy.*

nałuszki, *natągwie*, *nędasy*, *nędzioły*, *niedostópki*, *nupajki*, *nurkownice* – desygnaty tych leksemów są również niejasne i niemożliwe do precyzyjnego określenia. Chociaż w niektórych przypadkach da się wyodrębnić podstawę słowotwórczą, z reguły brak odpowiedniego umocowania w kontekście, by na tej podstawie próbować autorytatywnie orzekać o znaczeniu tych leksemów. Ze swojej strony pragnę zaproponować następującą interpretację: *nałuszki* (być może kontaminacja słów *nauszniki* oraz *połuszka* 'drobna moneta w carskiej Rosji'), *natągwie* (może kojarzyć się ze słowem *stągwie*), *nędasy* i *nędzioły* (główne skojarzenie z rzeczownikiem *nędza*, być może również *nęcić*), *niedostópki* (być może kontaminacja słów *niedostępny* oraz *stópki*), *nupajki* (być może 'coś związanego z upajaniem się'), *nurkownice* – najbardziej przejrzysty neologizm tej grupy, formant najprawdopodobniej posłużył do utworzenia nazwy subiektu, środka czynności lub miejsca, związanego z *nurkowaniem*.

1.2. Rzeczowniki złożone

1.2.1. Złożenia

1.2.1.1. Złożenia nadrzędno-podrzędne

1.2.1.1.1. Złożenia dwóch rzeczowników

drakodestruktor – pierwsza część złożenia pochodzi od łacińskiej nazwy smoka: *draco*, druga to określenie urządzenia, służącego do destrukcji, niszczenia. Znaczenie tego złożenia to 'instrument, służący do niszczenia smoków'.

małporobot 'małpi przodek robota' – złożenie określa istotę, która dawniej zamieszkiwała świat opisywany przez S. Lema, i stanowiła prawdopodobnie ogniwo ewolucyjne łączące istoty białkowe z robotami.

miedzioludy 'ludy, dla których budulcem cielesnym jest miedź' – człon określający wskazuje tworzywo, z którego uformowany został obiekt wskazywany przez człon określany. Neologizm można zdefiniować jako 'społeczności, złożone z istot, dla których miedź jest podstawowym budulcem'.

smokoindykator 'coś, co wskazuje smoka' – neologizm jest nazwą urządzenia, wskazującego obecność smoków, znajdujących się w pobliżu.

smokomacierz – pierwszy człon wskazuje, że człon określany jest ściśle związany ze smokami. Neologizm określa jeden z elementów niezbędnych do zaprogramowania i powstania smoka.

smokoreduktor – 'urządzenie, służące do redukcji (liczby) smoków' – neologizm jest złożeniem, w którym członem określanym jest nazwa urządzenia, służącego do redukcji, zaś człon określający wskazuje obiekt redukowany – smoki.

smokozoolog 'ogród zoologiczny, w którym prezentowane są smoki' – człon określany to potoczna uniwerbizacja stosowana na określenie 'ogrodu zoologicznego',

człon określający wskazuje, dla jakiego rodzaju zwierząt ten ogród jest przeznaczony.

1.2.1.1.2. Złożenia przymiotnika i rzeczownika

cyber- – *cybergenetyka*, *cyberkanalia*, *cyberkoń*, *cybermarynata*, *cybernos*, *cyberwaśń* – człon określający wskazuje na związek członów określanych z ‘cybernetyką oraz informatyką’. Mamy więc neologizmy oznaczające ‘cybernetyczną genetykę’, ‘cybernetyczną kanalię’, ‘cybernetycznego konia’, ‘cybernetyczną marynatę’, ‘cybernetyczny nos’ oraz ‘cybernetyczną waśń’.

elektro- – *elektroduch*, *elektroludek*, *elektroopilstwo* – człon określający wskazuje na związek członu określanego z elektrycznością. W ten sposób powstały neologizmy określające: ‘elektrycznego ducha’, ‘elektryczny lud miniaturowych istot’, ‘elektryczne opilstwo’.

samo- – *samoćpak* ‘pr. ktoś, kto wykonuje czynność ćpania, skierowaną na samego siebie, względnie wykonywaną samodzielnie’; *samokonstrukcja* ‘samodzielne konstruowanie samego siebie’; *samocier?/samotra?* ‘wydarzenie, podczas którego automaty pocierają siebie nawzajem dla wytworzenia prądu’; *samozalotnica* ‘samodzielnie działający żeński automat, który zajmuje się zalotami’ – w przypadku leksemu *samoćpak* część pierwsza złożenia (którą można interpretować również jako zaimkową) ukazuje tutaj prawdopodobne ‘wykonanie lub funkcjonowanie czegoś bez czyjejś, jakiejś pomocy’, zaś sufiks *–ak*, jak się wydaje, tworzy nazwę subiektu czynności ćpania (potoczne określenie ‘żarłocznego jedzenia’ oraz ‘zażywania narkotyków’). Ze względu na to, iż leksem pojawia się tylko raz i stanowi fragment niezrozumiałego wiersza wygłoszonego przez źle dostrojonego *Elektrybałta*, dokładniejsza analiza semantyczna tego neologizmu jest niemożliwa. W przypadku neologizmu *samotry* mamy do czynienia z derywacją wsteczną, zaś podstawą słowotwórczą jest czasownik *trzeć*. Ze względu na fakt, iż neologizm pojawia się tylko raz, w przypadku zależnym, nie można ze stuprocentową pewnością stwierdzić, czy jego forma podstawowa to **samocier*, czy też może **samotra*. Z kontekstu można wywnioskować, że człon *samo-* został tutaj użyty w znaczeniu ‘wykonanie lub funkcjonowanie czegoś bez czyjejś, jakiejś pomocy’. Ostatni z analizowanych neologizmów – *samozalotnica* ma bliżej niesprecyzowane znaczenie, z kontekstu można wywnioskować, że jest to jakiś rodzaj maszyny, dostarczającej wrażeń natury erotycznej, jednak trudno ustalić, które ze znaczeń elementu *samo-* przeważa.

1.2.1.1.3. Złożenia czasownika i rzeczownika

dręczyblacha ‘ten, który dręczy blachę’ – utworzony od czasownika *dręczyć* oraz rzeczownika *blacha* leksem może oznaczać istotę, zadającą cierpienia robotom.

liżygrób ‘ten, który liże groby’ – utworzone od czasownika *lizać* i rzeczownika *grób* wyzwisko nie zawiera nawiązań do robociego świata.
pieścitrup ‘ten, który pieści trupy’ – leksem utworzony od czasownika *pieścić* oraz rzeczownika *trup* jest kolejnym przykładem „wyzwiska cmentarnego”, niezwiązanego bezpośrednio ze światem robotów.
zerwiśruba ‘ten, który zrywa śruby’ – leksem utworzony na wzór *zerwikaptur*, od czasownika *zerwać* i rzeczownika *śruba*, wpisuje się w kontekst świata robotów.

1.2.1.1.4. Złożenia rzeczownika i czasownika

dzieciomiot ‘urządzenie służące do miotania dzieci’ – pierwszy człon złożenia określa obiekt czynności (*dzieci*), drugi – czynność (*miotanie*). Neologizm określa urządzenie, służące do bombardowania kraju wroga niemowlętami.
mękolub ‘ten, kto lubi męki’ – człon określany służy do tworzenia nazwy istoty, będącej miłośnikiem czegoś. Neologizm, będący synonimem leksemu *torturofil*, nazywa ‘osobę, której przyjemność sprawia męczenie innych, sadystę’.
próżniopław ‘coś, co płynie przez próżnię’ – pierwszy człon określa miejsce czynności, drugi – samą czynność. Neologizm określa statek kosmiczny, przystosowany do odbywania podróży, „płynięcia” w próżni.
zwłokolub ‘ten, który lubi zwłoki’ – wyzwisko należące do tej samej grupy co *liżygrób* i *pieścitrup*, nie wykazuje semantycznego związku ze światem robotów.

1.2.1.2. Złożenia jednostronnie motywowane

auto- – *autoekstaza* ‘stan zachwytu z samego siebie, dla którego zaistnienia nie jest wymaganie istnienie jakiegokolwiek innego obiektu lub istoty’; *autopałac* ‘automatyczny pałac’ – pierwszy człon jest członem określającym i wskazuje na związek członu określanego z automatyką i automatami.
bez- – *bezstwór,* – pierwszy człon pochodzi od przyimka o znaczeniu ‘brak, nieobecność czegoś lub kogoś’, podkreśla całkowity brak wiedzy o istocie, opisywanej za jego pomocą, zwanej również *nieznańcem*.
-fil – *torturofil* ‘miłośnik tortur’ – człon określany został tutaj użyty dla utworzenia nazwy osoby, będącej miłośnikiem tortur, a neologizm został utworzony na wzór słów takich jak *polonofil*, *rusofil*.
giga- – *gigacałus* – prefiks o znaczeniu ‘jednostka miary miliard razy większa od podstawowej’ posłużył do stworzenia neologizmu określającego natężenie sił odkochujących młodego królewicza.
hedo- – *hedostaza, hedotropizm* – prefiks *hedo-* niesie ze sobą znaczenie ‘coś związanego ze szczęściem, z radością’. Neologizmy utworzone za jego pomocą oznaczają odpowiednio ‘stan trwałego, stabilnego, niezakłócanego szczęścia’ oraz ‘dążenie, reagowanie na bodźce, dostarczające organizmowi szczęścia’.

kilo- – *kilomił* – prefiks oznacza ‘jednostkę miary tysiąc razy większą od podstawowej’, zaś podstawa słowotwórcza jest niejednoznaczna – może to być zarówno rzeczownik *miłość,* przymiotnik *miły*, jak też i czasownik *miłować*. Neologizm nazywa jednostkę *emisji namiętnościowej*.

-logia – *felicytologia* ‘nauka o szczęściu’; *smokologia* ‘nauka o smokach’ – formant pochodzenia greckiego, tworzący nazwy dziedzin nauki, przyczynił się do utworzenia neologizmów nazywających odpowiednio: naukę, badającą problematykę możliwości osiągnięcia szczęścia (łac. *felicitas* ‘szczęście’) oraz naukę, zajmującą się smokami.

-liza – *monarcholiza* ‘rozkład monarchy’, *smokoliza* ‘rozkład smoka’ – drugi człon tych neologizmów wskazuje na ich związek znaczeniowy z rozkładem, zniszczeniem, rozpadem, dlatego możemy przyjąć następujące definicje powyższych neologizmów: ‘rozpuszczanie się królewskie’, ‘rozkład królewskiej jaźni, osobowości’ oraz ‘proces rozkładu, znikania, dematerializacji smoka’.

mega- – *megapieszcz* – prefiks oznacza ‘jednostkę miary milion razy większą od podstawowej’ i posłużył, jednocześnie z derywacją wsteczną (od czasownika *pieścić* lub rzeczownika *pieszczota*), do nazwania bliżej nieznanej jednostki, mierzącej nieokreślony w tekście parametr *kobietronu*.

-metria – *felicytometria* ‘nauka o pomiarach szczęśliwości’ – człon *-metria* – niosący ze sobą znaczenie ‘coś związanego z mierzeniem, z pomiarami’ – utworzył neologizm o znaczeniu ‘nauka, zajmująca się problematyką pomiaru stopnia szczęśliwości’.

-metr – *felicytometr* ‘aparat, mierzący szczęście’ – ten człon, służący do tworzenia nazw przedmiotów związanych „z miarą lub mierzeniem”, posłużył do nazwania miernika szczęśliwości (łac. *felicitas*, *felicitatis* – szczęśliwość).

-mierz – *miłościomierz* ‘aparat, mierzący miłość’ – drugi z członów, tworzących nazwy „aparatów i urządzeń pomiarowych”, jest częścią składową neologizmu, oznaczającego ‘przyrząd, mierzący siłę uczucia miłości’.

mikro- – *mikrolud* ‘lud złożony z mikroskopijnych istot’; *mikromiasto* ‘miasto o mikroskopijnych rozmiarach’; *mikropole* ‘pole o mikroskopijnych rozmiarach’; *mikroracjonalizator* ‘miniaturowy **racjonalizator*, element, nadający mikroskopijnym istotom bardziej racjonalne poglądy’; *mikroszpieg* ‘szpieg, działający w świecie mikroskopijnych istot’ – pierwszy człon wskazuje na „bardzo małe rozmiary lub bardzo małą skalę”[9] obiektów, nazwanych drugim członem.

-mówstwo – *szpetnomówstwo* – złożenie utworzone na wzór istniejącego leksemu *krasomówstwo*, a stanowiące jego przeciwieństwo. Części składowe to temat przymiotnika *szpetny* ‘brzydki, nieładny’, łącznik *-o-* oraz człon *-mówstwo*.

---

[9] https://sjp.pwn.pl/szukaj/mikro.html

niedo- – *niedoraj, niedosmok* – pierwszy człon wskazuje na niepełną lub niewystarczającą realizację tego, co opisuje człon drugi (w polszczyźnie jest to najczęściej człon pochodzenia czasownikowego). Analizowane neologizmy określają ‘niepełny, niedoskonały raj’ oraz ‘częściowy brak smoka powstający w wyniku *herboryzowania*’.

pra- – *prabladawiec* ‘pradawny bladawiec’; *pracybernetyk* ‘pradawny cybernetyk, cybernetyk z odległej przeszłości’; *pramasz* ‘pierwotna, dawna istota mechaniczna rodzaju męskiego’; *pramaszynka* ‘pierwotna, dawna maszynka’; *pramila* ‘mila, używana przed wiekami jako jednostka długości’ – człon określający wskazuje, że obiekt określany odnosi się do bardzo odległej przeszłości lub stanowi pierwotną formę czegoś. Leksem *pramasz* został utworzony drogą derywacji wstecznej od rzeczownika *maszyna*, co wpłynęło na uzyskanie formy rodzaju męskiego. Można więc przypuszczać, że analizowany neologizm oznacza ‘pierwotne istoty mechaniczne rodzaju męskiego’. Zbliżony do niego semantycznie neologizm *pramaszynka,* w którym zjawisko derywacji nie występuje, oznacza ‘pierwotną istotę mechaniczną, małą lub w młodym wieku’.

retro- – *retrokreator* ‘urządzenie, stwarzające stan, istniejący w przeszłości’ – nazwa urządzenia, służącego do pozbywania się smoków, które już się zmaterializowały; w członie opisywanym element *retro-* wskazuje na odniesienie stworzenia smoka do przeszłości.

super- – *superbogotron* ‘*bogotron* wyjątkowo potężnej mocy’ – przedrostek oznacza nadzwyczajne natężenie jakiejś cechy i posłużył do utworzenia nazwy wyjątkowo potężnej maszyny, najpotężniejszej, jaka tylko może istnieć.

synchro- – *synchroerotor* ‘erotor, działający synchronicznie’ – człon *synchro-* niesie z sobą znaczenie ‘w tym samym czasie, równocześnie’, zaś *erotor* to bliżej nieokreślone urządzenie, mające pomóc wyleczyć syna władcy z nieszczęśliwej miłości.

teo- – *teotaktyka* – prefiks wskazuje na związek analizowanego neologizmu z religią i Bogiem, znaczenie tak utworzonego leksemu można określić jako ‘strategia planowania wierzeń religijnych danej cywilizacji’.

-tron – *bogotron* ‘automat, obdarzony mocą, równą Bogu’; *kobietron* ‘automat, pełniący erotyczne funkcje kobiety’; *smokotron* ‘generator smoków’; *superbogotron* ‘ulepszona, doskonalsza wersja *bogotronu*’; *szczęściotron* ‘automat, pozwalający odczuwać szczęście’; *telepatron* ‘urządzenie, pozwalające korzystającemu z niego dysponować mocą telepatii’; *widmotron* ‘generator widm’ – cząstka *-tron*, niejasnego pochodzenia (według Słownika Języka Polskiego możliwy jest jej rodowód od *elektron*), pojawia się w złożonych nazwach instrumentów elektronicznych, w większości przypadków działających na bazie lamp elektronicznych (na przykład: *gazotron*, *hellotron*, *ignitron)*. W analizowanym utworze jest to cząstka produktywna, służąca do utworzenia nazw instrumentów: a) symulujących,

odtwarzających jakiś byt (*bogotron*, *kobietron*, *superbogotron* – w ostatnim przypadku prefiks podkreśla doskonałość i wszechmoc desygnatu), b) stwarzających dany rodzaj istot (*smokotron* – urządzenie, tworzące, materializujące smoki, *widmotron* – urządzenie, pozwalające na tworzenie sztucznych zjaw), c) pozwalających na osiągnięcie danego stanu psychicznego (*szczęściotron*, *telepatron*).

wszech- – *wszechinformator* 'informator doskonały, dostarczający wszelkiego rodzaju informacji' – pierwszy człon wskazuje „na najwyższy stopień, największe nasilenie tego, co wyraża drugi człon wyrazu"[10] – w danym przypadku posłużył do utworzenia nazwy urządzenia, które jest w stanie dostarczyć dowolnej informacji na dowolny temat.

-(or)yka – *komplikatoryka* 'nauka o komplikacjach/komplikowaniu'; *hedonistyka* 'nauka, badająca hedonizm'; *infinitezymalistyka* 'nauka, mająca coś wspólnego z nieskończonością'; *potworystyka* – 'nauka, zajmująca się potworami'; *rekreatystyka*, *rekreacjonistyka* 'nauki, zajmujące się ponownym tworzeniem' – formant obcego pochodzenia, służący do tworzenia nazw nauk, sztuk i prądów filozoficznych (np. *matematyka*, *retoryka*, *scholastyka*). Podstawą słowotwórczą dla pierwszego neologizmu może być zarówno czasownik *komplikować*, jak też i rzeczownik *komplikacja*. Jego znaczenie zaś można próbować określić jako 'nauka, zajmująca się możliwościami utrudniania życia, opanowanego przez wszelkiego rodzaju urządzenia ułatwiające je'. Drugi neologizm określa naukę zajmującą się badaniem *hedonizmu*, jego rozmaitych aspektów. Trzeci zaś (*infinitezymalistyka kontynualno-topotropowa*) stanowi określenie bliżej nieznanej nauki, zajmującej się trudnymi do zidentyfikowania problemami, dotyczącymi prawdopodobnie zagadnień związanych z nieskończonością (łac. *infinitas* – 'nieskończoność') i jej uporządkowaniem przestrzennym. Dwa ostatnie neologizmy stanowią bliskie sobie pod względem znaczenia określenia nauk, zajmujących się problemami odtwarzania, ponownego tworzenia (łac. *recreatio* – 'ponowne stworzenie').

1.2.1.3. Quasi-złożenia

erotodrom 'olbrzymie urządzenie, miejsce, służące do likwidacji nadmiaru uczuć miłosnych' – część pierwsza złożenia pochodzi od greckiego *ο έρωτας* – 'miłość, namiętność' oraz *ο δρόμος* '1. droga; 2. bieg' – byłoby więc to miejsce, w którym uczestnik mógłby brać udział w zawodach erotycznych.

filoröb – wydaje się, że neologizm jest odwróceniem potencjalnego leksemu **robofil*, o znaczeniu 'miłośnik robotów'. Możliwa jest jednak również inna interpretacja części składowych, a mianowicie *filozof* i *robot* – byłoby to wtedy określenie 'robota-filozofa'.

[10] https://sjp.pwn.pl/szukaj/wszech.html

hedowar – ‘urządzenie dostarczające osobie podłączonej do niego ekstraktu szczęścia’ – cząstka występująca w nazwach sprzętów kuchennych, takich jak *kombiwar*, *parowar*, *szybkowar* – posłużyła do utworzenia nazwy urządzenia, służącego osiąganiu pełni szczęścia, „pomp tłoczących sam stężony ekstrakt szczęścia”[11].

multistat, *omnistat* – drugi człon tych neologizmów wskazuje na ‘ich związek znaczeniowy ze stałością, utrzymywaniem równowagi’, pierwsze człony oznaczają odpowiednio ‘wielość, wielokrotność’ oraz ‘powszechność’ (łac. *omnis* – ‘każdy, wszystek’).

szalapetron – cząstka *-tron* tworzy najczęściej złożone nazwy instrumentów elektronicznych, najczęściej działających na bazie lamp elektronicznych, jednak w danym przypadku posłużyła do stworzenia nazwy części odzieży lub nakrycia głowy – kontekst nie precyzuje tego jednoznacznie. Podstawa słowotwórcza jest również niejasna i nieprzejrzysta, możliwe jest luźne skojarzenie z leksemem *szapoklak* ‘sztywny kapelusz męski z czarnego jedwabiu; cylinder składany’.

zofoman ‘istota ogarnięta manią mądrości’ – człon określany wskazuje, że leksem oznacza ‘maniaka, oddanego jakiejś idei’, człon określający precyzuje, że tą ideą jest mądrość (gr. *η σοφία* – ‘mądrość’).

1.2.2. Zrosty

komuchlaj – leksem ten, składający się z zaimka pytajnego *komu* oraz trybu rozkazującego czasownika *chlać* (potocznie ‘pić na umór’) posłużył do utworzenia nazwy niezidentyfikowanej bliżej gry. Możliwe jest również dopatrywanie się elementu kontaminacyjnego w postaci pogardliwej nazwy ‘osoby o poglądach lewicowych’ – *komuch*, jednak kontekst nie pozwala na jakiekolwiek bliższe określenie znaczenia.

lwichwost – neologizm określa bliżej niezidentyfikowaną roślinę, występującą na jednej z planet, nazwa została utworzona na wzór istniejącego w języku polskim zrostu *lwipyszczek*, z przymiotnika *lwi* ‘należący do lwa’ oraz rzeczownika *chwost* – dawne: ‘ogon’.

otrzyjpysk – zrostowi uległy tutaj: forma 2. osoby liczby pojedynczej trybu rozkazującego czasownika *otrzeć* oraz rzeczownik *pysk,* który w odniesieniu do istoty obdarzonej świadomością ma nacechowanie pospolite. Dzięki temu leksem również zachowuje nacechowanie stylistyczne.

podraj, *prawieraj*, *przedraj*, *przyraj* – określenia zaczerpnięte z teologii jednej z cywilizacji Trurla, odnoszące się do kolejnych etapów wędrówki dusz, mające na celu maksymalne opóźnienie momentu wejścia do prawdziwego raju. Neologizmy zostały utworzone przez dołączenie przyimków do rzeczownika *raj*.

---

[11] S. Lem, „Cyberiada”, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1972, s. 460.

śmigłodrygło – w analizowanym zroście można odnaleźć zarówno istniejący wyraz *śmigło*, jak też i utworzony w celach rytmizacyjnych i eufonicznych neologizm **drygło*, dla którego podstawą słowotwórczą jest czasownik *drygać* – pot. ‘podskakiwać, drgać’. Znaczenie całego leksemu jest bliżej nieokreślone, wiadomo tylko, że nazwa ta określa ‘coś wirującego’.

1.2.3. Kontaminacje

archimądryta (korony) – kontaminacja słów *archimandryta* (1. przełożony klasztoru w Kościele obrządku wschodniego; 2. tytuł honorowy bardzo zasłużonych i poważanych duchownych w Kościele obrządku wschodniego; także: osoba nosząca ten tytuł) oraz *mądry*, posłużyła do utworzenia nazwy wysokiego stanowiska na dworze jednego z władców.

bluźnierz – ‘ten, kto jest bluźniercą i kacerzem jednocześnie’ – neologizm ten, pojawiający się przy opisie wojen religijnych w świecie robotów, jest prawdopodobnie kontaminacją rzeczowników *bluźnierca* oraz *kacerz*.

bydelniczka – prawdopodobnymi członami kontaminacji są rzeczowniki *bydło* oraz *mydelniczka* (choć możliwe są też *popielniczka*, *kierowniczka*, *księżniczka*, *zapalniczka* i wiele innych) – kontekst nie pozwala na ustalenie znaczenia neologizmu w formie bardziej precyzyjnej niż ‘bliżej niezidentyfikowana dziewczynka’.

córogarlica – autor ucieka się do wywołującej humorystyczne skojarzenia gry językowej z leksemem *synogarlica*, zastępując pierwszą część wyrazu, odwołującą się do leksemu *syn* ‘dziecko płci męskiej’ elementem o znaczeniu ‘dziecko płci żeńskiej’. Gra językowa jest zwielokrotniona przez umieszczenie obu desygnatów w jednym zdaniu i ustalenie między nimi relacji uczuciowej.

cybajadera – ’cybernetyczna bajadera’, neologizm pojawia się na określenie bliżej nieznanej gry, prawdopodobnie o podtekście erotycznym.

cybarchanioł, *cyberchanioł* – oba neologizmy mają identyczne znaczenie, mianowicie ‘cybernetyczny archanioł’, odróżnia je jedynie zasięg udziału elementu *cyber-* w kontaminacji.

cyberbeć – kontaminacja słów *cybernetyczny* oraz *berbeć* ‘pot. małe dziecko’, została wykorzystana na bliżej nieokreślony gatunek stworzeń należących do sfory, polującej na potwora, zbudowanego przez konstruktorów.

cyberber – neologizm występuje jedynie w nazwie gry wirtualnej, prawdopodobnie związanej z erotyką (*W cyberbera i cybernantkę*), moim zdaniem możliwe jest interpretowanie go jako kontaminacji słów *cybernetyczny* oraz *cerber* – przen. ‘strażnik’. Kuszącą, choć praktycznie niemożliwą do udowodnienia jawi się także hipoteza, że w oryginalnym zamyśle autora było – *cybernera*, co nawiązywałoby w oczywisty sposób do pary *guwerner – guwernantka* i byłoby zdecydowanie logiczne, tym bardziej, że na klawiaturze litery „n” oraz „b” znajdują się tuż obok siebie.

cyberberys – określenie elektronicznej rośliny występującej w świecie zamieszkanym przez roboty, neologizm można rozszyfrować jako ‘cybernetyczny berberys’.

cyberek – nazwa tańca, znanego w świecie robotów, kontaminacja stanowi połączenie słów *cybernetyczny* oraz *oberek*.

cybergaj – wbrew pozorom nie jest to struktura prefiksalna o znaczeniu ‘cybernetyczny zagajnik’[12], lecz kontaminacja złożona ze słów *cybernetyczny* oraz *cymbergaj* ‘gra polegająca na przemieszczaniu na płaskiej powierzchni trzech lub większej liczby monet’. Neologizm posłużył do nazwania bliżej nieokreślonej gry „ze sprzężeniem zwrotnym”, uprawianej na dworze króla Baleryona.

cyberiada – neologizm stanowiący zarazem tytuł całego cyklu opowiadań, pochodzi z jednego z wierszy, stworzonych przez *Elektrybałta*. Tematem wiersza miała być miłość – ale opisana językiem wyższej matematyki. Trudno jest wskazać jednoznacznie części składowe neologizmu. Ze względu na jego występowanie jedynie w poezji skłaniałbym się ku interpretacji następującej: *__cyber__netyczny* + *Il__iada__*, jako że utwór opisuje podróże i czyny dwóch wielkich konstruktorów, którzy nabierają w ten sposób cech herosów świata elektronicznego. Znaczenie tego leksemu jest jeszcze trudniejsze do odgadnięcia i wydaje się, że przy dostępnej w kontekście informacji, niemożliwe do jednoznacznego uszczegółowienia.

cybermaryna – neologizm o bliżej nieokreślonym znaczeniu, został przez autora wykorzystany w grze językowej przez zestawienie z innym neologizmem (*cybermarynaty*), występuje jedynie w tytule jednego ze snów, śnionych przez szafy. Jedną z możliwych interpretacji części składowych jest *cybernetyczny* + *ultramaryna*[13].

cybermata – kontaminacja słów *cybernetyczny* oraz *armata* posłużyła do nazwania potężnej broni, używanej przez króla w czasie polowania.

cybermatyzm – kontaminacja słów *cybernetyczny* oraz *reumatyzm*, określa chorobę, dręczącą roboty w podeszłym wieku.

cybernantka – neologizm, który można podzielić na części składowe *cybernetyczna* oraz *guwernantka*, występuje jedynie w tytule jednego ze snów, śnionych przez szafę.

cybernard, *cybernardyn* – stworzone przez autora neologizmy prawdopodobnie są zbliżone znaczeniowo, pierwszy określa grupę istot, należącą do sfory biorącej udział w polowaniu na potwora (*cybernetyczny* + *pies św. Bernarda*), drugi posłużył autorowi do utworzenia gry językowej, wykorzystującej skojarzenia z frazeologizmem *pies z kulawą nogą*, gdzie częściami składowymi są *cybernetyczny* oraz *bernardyn*.

---

[12] Takie rozwiązanie proponuje M. Krajewska: „CYBERGAJ [208, C] ‘najnowsza zabawa ze sprzężeniem zwrotnym’; <cybernetyczny; gaj (zagaj)>,” sugerując się rosyjskim ekwiwalentem przekładowym *кибернетичный праздник весны* (Krajewska, 2011, s. 36). Niestety kontekst uniemożliwia taką interpretację dla neologizmu *Cyberiady* (choć jest ona w pełni poprawna dla neologizmu z *Bajek robotów*).

[13] M. Krajewska podaje jako możliwą interpretację część składową *Maryna* ‘imię żeńskie’ (Krajewska, 2011, s. 37), ale w takim przypadku spodziewałbym się zapisu neologizmu autorskiego wielką literą.

cybernator – neologizm jest kontaminacją słów *cybernetyczny* oraz *gubernator*, utworzony został dla nazwania wysokiej rangi dostojnika w jednej z krain.

cyberner – leksem ten daje możliwości szerokiej interpretacji jego części składowych. Oprócz pewnego elementu *cybernetyczny* drugi człon można interpetować na kilka sposobów. Najprawdopodobniejszym z nich, ze względu na kontekst, wydaje się *inżynier*, ale możliwe są takie warianty, jak *guwerner* czy też *koroner*. Neologizm określa osobę ‘parającą się inżynierstwem dusz’[14].

cyberotoman, *cyberotyka* – kontaminacje te związane są z kręgiem erotyki robotów, pierwsza z nich składa się z członów *cybernetyczny* oraz *erotoman*, druga to połączenie słów *cybernetyczny* oraz *erotyka*.

cyberownica – leksem pojawia się w opowiadaniach na określenie ‘cybernetycznej czarownicy’.

cybersyn – neologizm pełniący funkcję wyzwiska, został utworzony na wzór istniejących jednostek leksykalnych typu *sukinsyn*.

cyberumak – kontaminacja posłużyła do nazwania wierzchowca, używanego przez króla podczas polowania, stanowi połączenie słów *cybernetyczny* oraz *rumak*.

cybera – neologizm o niezbyt przejrzystej strukturze, ze względu na kontekst należy przypuszczać, że częściami składowymi kontaminacji są przymiotnik *cybernetyczny* oraz rzeczownik *bera* ‘gatunek soczystej gruszki’.

cyberyba – kontaminacja posłużyła do nazwania stworzeń wodnych, zamieszkujących świat robotów, jej znaczenie można rozszyfrować jako ‘cybernetyczna ryba’.

cybłęda – neologizm, którego znaczenie można odczytać jako ‘cybernetyczny przybłęda’, w tekście występuje jako wyzwisko.

cyborgia – kolejny z leksemów, utworzonych przez autora dla opisania pojęć związanych z erotyką świata robotów, składa się ze słów *cybernetyczny* oraz *orgia*.

cybrat – neologizm użyty w celu podkreślenia, że akcja opowiadania ma miejsce w świecie zamieszkanym przez roboty, stanowi kontaminację wyrazów *cybernetyczny* oraz *brat*.

cymberbał – leksem stanowi kolejne wyzwisko, odnoszące się do świata robociego, w kontaminacji można dopatrzyć się części składowych: *cybernetyczny* oraz *cymbał*.

degenerał – kontaminacja składa się z następujących elementów: *degenerat* oraz *generał* i nosi znaczenie ‘zdegenerowany generał, generał-degenerat’.

dziwowdowa – neologizm stanowi grę językową, wykorzystującą strukturę rzeczownika *dziwożona* ‘w mitologii słowiańskiej: boginka wodząca ludzi po bagnach i uroczyskach’ dla utworzenia istoty z wierzeń jednej z cywilizacji stworzonych przez Trurla.

---

[14] „Podesłali mu tedy Cybernera imieniem Chytrian, inżynierstwem dusz się parającego" – S. Lem, „Cyberiada", Wydawnictwo Literackie, Kraków 1972, s. 358.

druzgotaczki – nazwa maszyn, służących do czyszczenia terenu i pozbywania się maszyn, znajdujących się na nim wcześniej, powstała z połączenia dwóch wyrazów, czasownika *druzgotać* oraz rzeczownika *taczki*.

ekstensor – wyraz jest prawdopodobnie kontaminacją słów *ekstensywny* oraz *tensor* ‘fiz. wielkość używana do opisu stanów naprężeń deformowanego ciała’, w treści utworu znajduje zastosowanie do opisu pojęcia *szczęścia* językiem fizyki. Zauważyć należy, że leksem *ekstensor* istnieje w języku polskim w znaczeniu ‘anat. mięsień, prostownik, dzięki któremu można wyprostować np. zgięty palec’, jednak to znaczenie nie znajduje żadnego umocowania w kontekście.

elektraj – kontaminacja o znaczeniu ‘elektryczny raj’.

elektrety – neologizm, nazywający bliżej nieokreśloną potrawę, podawaną bohaterom, prawdopodobnie utworzony od przymiotnika *elektryczny* oraz rzeczownika *wety* ‘daw. słodki deser’. Warto także odnotować homonimię tego neologizmu z terminem naukowym *elektret* o znaczeniu ‘dielektryk o trwałej polaryzacji dipolowej lub naładowaniu elektrycznym’.

elektrybałt – leksem ten posłużył do nazwania elektronicznego poety, zbudowanego i zaprogramowanego przez Trurla, podstawę słowotwórczą stanowią przymiotnik *elektryczny* oraz rzeczownik *rybałt* ‘1. średniowieczny śpiewak kościelny; 2. średniowieczny wędrowny aktor, sztukmistrz, muzykant’.

elektrycerz – neologizm stanowi kontaminację słów *elektryczny* oraz *rycerz* i oznacza ‘wojownika w feudalnym państwie robocim’.

elektrysta – leksem o bliżej nieokreślonym znaczeniu, na podstawie kontekstu można domniemywać, że za podstawę słowotwórczą posłużył przymiotnik *elektryczny* oraz rzeczownik *specjalista*.

erotomańka – kontaminacja jest częścią nowoutworzonego frazeologizmu *zażyć kogoś z erotomańki* o znaczeniu ‘zaskoczyć kogoś, zdezorientować, zwieść; oszukać kogoś za pomocą podstępu; sprytnie kogoś podejść za pomocą erotyki’.

felicja – leksem jest kontaminacją słów *policja* oraz *felicitas* (łac. ‘szczęście’). Określa organizację, istniejącą w jednej z cywilizacji, stworzonych przez Trurla, a jej celem jest wprowadzanie, kontrola i pilnowanie szczęścia powszechnego.

gigamor – leksem stanowi kontaminację przedrostka określającego jednostkę miary większą miliard razy od jednostki podstawowej, ze słowem *amor* (łac. ‘miłość’).

hedomatyka – neologizm prawdopodobnie należy traktować jako kontaminację pojęć *hedologia* oraz *automatyka*, o znaczeniu ‘nauka o szczęściu istot zautomatyzowanych, robotów, maszyn’.

intelektryk ‘elektryk, tworzący sztuczny intelekt’– neologizm określający inżyniera, zajmującego się konstrukcją istot obdarzonych inteligencją, został utworzony od rzeczowników *intelekt* oraz *elektryk*.

intelektryka – kontaminacja słów *intelekt* oraz *elektryka* oznacza prawdopodobnie ‘naukę, zajmującą się problematyką konstrukcji maszyn inteligentnych’.

katechnika – neologizm pojawia się w tytule jednej z gier, wymienionych w utworze, jego części składowe to *katowski* oraz *technika*, które doskonale się komponują z dalszą częścią tytułu, w której pojawiają się *ścięcia* oraz *wycinanki*, pasujące do obrazu mąk, zadawanych przez kata.

komputerium – leksem jest kontaminacją słów *komputer* oraz *Megatherium* (gatunek kopalnego leniwca, rozmiarami przewyższający słonia – jeden z największych lądowych ssaków w historii Ziemi). W analizowanym utworze neologizm oznacza ‘komputer wielkich rozmiarów, o wielkiej mocy obliczeniowej’. Co ciekawe, ten sam neologizm, występujący w postaci ortograficznej *computherium* pojawia się również w tekście *Kongresu futurologicznego*, gdzie oznacza ‘komputer zdziczały’.

kontemplaczki – leksem o trudnym do ustalenia znaczeniu, występuje jedynie w tytule gry i kontekst nie dostarcza żadnych informacji, które mogłyby uściślić, o jaki rodzaj gry chodzi. Wydaje się, że pewnym elementem kontaminacji jest rzeczownik *kontemplacja*, natomiast jednoznaczne ustalenie drugiego członu jest niemożliwe, prawdopodobne są zarówno skojarzenia związane z osobami – np. *płaczki*, jak też i z przedmiotami – *laczki* ‘pot. klapki lub kapcie’, a nawet czynnościami – *plucie*.

megamor – leksem stanowi kontaminację przedrostka określającego jednostkę miary większą milion razy od jednostki podstawowej, ze słowem *amor* (łac. ‘miłość’).

niesmok – leksem ten został wykorzystany w grze słów, sprawiającej, że jednym z największych niebezpieczeństw w czasie walki ze smokiem jest drgnięcie ręki i wpisanie w *smokomacierz* słowa *niesmak*, zamiast *niesmok*. Z tego względu uważam, że ten neologizm powinien być traktowany jako kontaminacja słów *niesmak* i *niesmok*, a nie jako złożenie członu przeczącego *nie-* oraz rzeczownika *smok*.

ontogielnia ‘wszechmocnik’ – budowa tego neologizmu nie jest w pełni przejrzysta, pierwszy człon wskazuje na ‘związek znaczeniowy z bytem, z istnieniem’, drugi jest niejasny, można dopatrywać się na przykład skojarzenia z nazwą wytwórni cegieł *cegielnia* – w postaci bliżej nieokreślonych „cegiełek bytu”. Synonimami tego neologizmu są *wszechmocnica* oraz *ultymator omnogeneryczny*.

rdzypołeć – neologizm stanowiący wyzwisko, jego częściami składowymi są rzeczownik *rdza*, główne zagrożenie mieszkańców świata elektrycznego oraz *urwipołeć* – pot. ‘psotnik, urwis’.

sarmata – neologizm, stanowiący kolejny przykład gier językowych autora, jego bezpośrednie znaczenie zostało eksplicytnie wskazane w tekście: „Sarmata, czyli działo bez prochu i kuli”. Z tego względu uważam, że pod względem budowy stanowi kontaminację nazwy *Sarmata* oraz rzeczownika *armata*.

skurczymufa – neologizm, stanowiący wyzwisko, został utworzony jako kontaminacja wyrazów *skurczybyk* (eufemistyczna forma wulgaryzmu, określającego ‘osobę, której postępowania się nie aprobuje’) oraz *mufa* ‘1. nagwintowany pierścień służący do łączenia dwóch rur; 2. obudowa chroniąca miejsce połączenia lub odgałęzienia kabli elektrycznych lub telefonicznych’.

smokoligon ‘Poligon Smokorodny’ – neologizm stanowi kontaminację słów *smok* oraz *poligon*, pełne rozwinięcie kontaminacji jest dane eksplicytnie w tekście utworu.

sprośliwki – częściami składowymi tego neologizmu są przymiotnik *sprośny* (bardzo sporadycznie w postaci *sprośliwy*) oraz rzeczownik *śliwki*. Byłyby to więc ‘sprośne śliwki’, o których z kontekstu wiadomo, że są „pyszne”. Możliwa jest również interpretacja tego neologizmu nie jako kontaminacji, lecz jako liczby mnogiej od rzeczownika **sprośliwek*, jednak ze względu na sugestie wynikające z kontekstu skłaniałbym się ku pierwszej z wymienionych opcji.

śmieciara, *śmietnica* – wyłącznie w zestawieniu *pieczary-śmieciary*, *piwnice-śmietnice* – mamy tu do czynienia z oryginalnymi, rytmizowanymi i rymowanymi konstrukcjami, o bardzo zbliżonym znaczeniu. Nazwy pomieszczeń, służących do składowania śmieci zostały utworzone przez ‘dorobienie’ do już istniejącego leksemu drugiego członu, utworzonego od podstawy *śmieci*. Postać drugiego członu jest uzależniona od leksemu podstawowego, a o zastosowaniu odpowiednich formantów decydowały przede wszystkim względy eufoniczne.

wszechnocnik – kolejna gra słów S. Lema, kontaminacja neologizmu *wszechmocnik* ze słowem *nocnik* służy osiągnięciu efektu komicznego, komicznego błędu literowego na okładce poważnego dzieła naukowego.

1.2.4. Zestawienia

koloidy-niedoidy – *koloid* to ‘układ rozproszony składający się z dwóch składników: ośrodka ciekłego, gazowego lub stałego oraz rozproszonych w nim drobnych cząstek ciała stałego’, zaś drugi, rytmizowany człon zestawienia, ma za zadanie podkreślić niedoskonałość tych pierwotnych przodków „ludu robociego”, stanowiąc nawiązanie do leksemu *niedojda*, nacechowanego negatywnie.

korozja-sklerozja – deskrypcja wykorzystująca grę słów, bazującą na podobieństwie słów *korozja* i *skleroza* (drugi z członów, będący ich kontaminacją, ma na celu uwypuklenie faktu, że zjawisko korozji może mieć podobnie niekorzystny wpływ na intelekt istot mechanicznych, jak skleroza na mózgi istot białkowych).

lubczyk-śrubczyk – kolejna rytmizowana deskrypcja – do nazwy zioła został dodany, dopasowany pod względem eufonicznym, element, mający na celu wywołanie skojarzeń z elektroniką i mechaniką (od podstawy słowotwórczej *śrubka*).

maszyna-straszyna ‘maszyna do straszenia’, *maszynka-straszynka* ‘mała maszyna do straszenia’ – oba te rytmizowane połączenia zostały utworzone w identyczny

sposób, do głównego, określanego rzeczownika dołączone zostały neologizmy utworzone przez kontaminację pierwszego członu (z czasownikiem *straszyć*, przymiotnikiem *straszny* lub rzeczownikiem *straszenie*), w taki sposób, by utworzony neologizm rymował się z rzeczownikiem określanym. Drugi z analizowanych neologizmów stanowi *deminutivum* dla pierwszego.

niewolnicy-rakietnicy – również i w tej deskrypcji mamy do czynienia z zastosowaniem konstrukcji rytmizującej, w której o budowie drugiego z członów decydują przede wszystkim względy eufoniczne. Można określić znaczenie tej deskrypcji poprzez parafrazę 'niewolnicy, pracujący na rakietach; niewolnicy, działający na zasadzie rakietowej'.

purgatorium-sanatorium – dwuczłonowa deskrypcja, dla której powstania ważne były niewątpliwie względy eufoniczne, określa pojawiający się w wierzeniach pewnej cywilizacji etap wędrówki dusz po śmierci. *Purgatorium* to daw. 'czyściec', więc można pokusić się o interpretację jej znaczenia jako 'czyściec, będący uzdrowiskiem dla duszy'.

solone-pieprzone – nazwa gry o bliżej niejasnych zasadach, nawiązuje do znanego z literatury polskiej motywu z wiersza A. Mickiewicza *Golono, strzyżono*. Dodatkowym elementem zastosowanej gry językowej jest nawiązanie do działań o charakterze kulinarnym.

ssawki-pieszczawki 'ssawki, dostarczające pieszczot' – kolejna z często występujących u S. Lema deskrypcji rytmizowanych, drugi z członów przyjmuje sufiks, dostosowany pod względem eufonicznym do członu pierwszego.

1.2.5. Skrótowce

kobyszczę – leksem powstał z połączenia początkowych liter wyrażenia ***Ko**ntemplator **By**tu **Szczę**sny.*

szczęgół – neologizm będący synonimem leksemu *felicjant*, stanowi skrótowiec utworzony od wyrazów ***szczę**śliwość **o****g**ó**l**na* (w tekście utworu podane jest pełne rozwinięcie skrótu: *Strażnik Szczęśliwości Ogólnej*).

2. Przymiotniki

2.1. Przymiotniki odczasownikowe

2.1.1. Derywaty niepredyspozycyjne

2.1.1.1. Derywaty, w których określany rzeczownik jest subiektem

-any/-ony – *ubłogostaniony* – pochodzi od czasownika **ubłogostanić* (ten z kolei od rzeczownika *błogostan* 'stan zadowolenia, spokoju'), oznacza 'ktoś lub coś wprowadzone w stan błogostanu'; *zmikrominiaturyzowany (socjologia)* – imiesłów od

czasownika **zmikrominiaturyzować*, zaś zastosowanie członu *-mikro-*, wskazuje na ‘bardzo małe rozmiary lub bardzo małą skalę’ i służy podkreśleniu stopnia miniaturyzacji społeczeństw, badanych przez naukę stanowiącą element określany przez imiesłów w funkcji przymiotnika.

2.2. Przymiotniki odrzeczownikowe

2.2.1. Użycia subiektowe

-(*yczn*)*i/y* – *fyrtaniczno-ramoldyczny (sen)* ‘w którym pojawiają się postaci Fyrtana i Ramoldy’; *gwiazdokrążczy (prawa)* ‘ustanowiony przez **gwiazdokrążców*’.

2.2.2. Użycia obiektowe

-ny – *laserny/lazerny (lufa*, *pistola*, *pistolet*, *rura)* – ‘za pomocą której strzela się promieniami lasera’ – przymiotnik będący synonimem funkcjonującego w polszczyźnie leksemu *laserowy*, zastosowanie formantu z *-n-* ma na celu stworzenie wrażenia archaizacji, podobnie, jak w pojedynczym wystąpieniu tego przymiotnika – zastosowanie udźwięcznienia głoski „s”.
-owy – *antygłowowy (rusznica)* ‘tu: strzelający antygłowami’.

2.2.3. Użycia posesywne

2.2.3.1. Derywaty afiksalne

-asty – *drabiniasty (metafizyka)* ‘właściwa cywilizacji Drabinów’.
-owy – *majmaszowy (Gozmoz)* ‘należący do Majmasza’, *Okrucyuszowy (królestwo)* ‘należący do Okrucyusza’.
-(ow)ski – *cybernerski (pracownia)* ‘należący do *cybernera*’; *matrycjuszowski (ród)* ‘założony przez **matrycjuszy*’ – przymiotnik utworzony od nieistniejącego rzeczownika *matrycjusz*, stanowi grę językową nawiązującą do leksemu *patrycjuszowski* ‘związany z godnością, nadawaną przez cesarzy rzymskich wysokim urzędnikom lub wodzom państw zaprzyjaźnionych’, pochodzącym od łacińskiego *pater* – ‘ojciec’, przez kontrast z łacińskim *mater* – ‘matka’; *samosyński (świat)* ‘należący do (Majmasza) Samosyna’; *sierociński (absolutyści)* ‘należący do cywilizacji, czczącej *Sierotę Absolutną*’.

2.2.3.2. Derywaty paradygmatyczne

wielowczy (tajna policja) ‘należący do Wielowców’.

2.2.4. Użycia instrumentalne

-ny – *grzebienny (grajnica)* ‘związany z grzebieniem’ – w danym przypadku, ze względu na fakt, że określany przymiotnikiem desygnat jest również nieznany, można

tylko domniemywać, że mamy tu do czynienia z instrumentalnym użyciem przymiotnika, choć nie można w pełni wykluczyć również możliwości interpretowania go jako obiektowego lub rezultatywnego.

2.2.5. Użycia singulatywne

-owy – cyberberysowy (żywopłot) 'utworzony, składający się z cyberberysu'.

2.2.6. Użycia symilatywne

2.2.6.1. Derywaty afiksalne

-ny – szubrawny (plejada) 'taki, który jest szubrawcem'.

-ski – łajdatorski (plugawianin) 'taki, który ma charakter taki, jak **łajdator*' – pochodzi od rzeczownika **łajdator* stanowiącego nacechowany emocjonalnie i mający stwarzać wrażenie archaiczności synonim słowa *łajdak*.

2.2.6.2. Derywaty paradygmatyczne

nadroboci (mądrość) 'taki, jak u nadrobota'.

2.2.7. Użycia limitujące

-iczny/-yczny – drakonistyczny (pneumatologia) 'dotyczący *drakonistyki', *felicytologiczny (eksperyment*, *manewry*, *poligon)* 'związany z felicytologią'; *megamoryczny (moc)* 'liczony w *megamorach*'; *scientyficzny (łup)* – pochodzi od łacińskiego przymiotnika *scientificus* – 'naukowy', do utworu został wprowadzony w celach archaizacyjnych.

2.2.8. Użycia lokatywne

-icowy – pieklicowy (infernator) 'związany z piekłem' – neologizm został utworzony dla potrzeb gry językowej, polegającej na zestawieniu w jednej frazie leksemów utworzonych od „piekielnych" podstaw słowotwórczych.

-owy – gozmozowy (ludy) 'zamieszkujący Gozmoz'.

-ski – wielkolegarski (wojna) 'obejmujący całą Legarię'.

2.2.9. Użycie charakterystyczne abstrakcyjne

-owaty – tożsamościowaty (klęczyciel) 'którego cechuje tożsamość z wymienionym przedmiotem'.

-owy – powszechnościowy (trybulec) 'taki, który opisuje cecha powszechności'.

2.2.10. Użycie charakterystyczne konkretne

-ny – pazurny (łapska) 'posiadający pazury' – leksem, będący synonimem przymiotnika *pazurzasty*, utworzony za pomocą sufiksu *-n-* dla celów archaizacyjnych, podobnie jak *gardzielny* i *laserny*.

2.2.11. Użycie temporalne

-alny – perpetualny (omnipotencja, złoczyńca) ‘związany z wiecznością (łac. *perpetuus* ‘wieczny, nieprzerwany’)’.

2.3. Przymiotniki odprzymiotnikowe

2.3.1. Derywaty negacyjne

antyprobabilistyczny (ekran) ‘skierowany przeciwko czemuś związanemu z probabilistyką’.

2.3.2. Derywaty gradacyjne

najwszechmocniejszy – leksem stanowiący syntetyczny stopień najwyższy przymiotnika *wszechmocny*, utworzony wbrew najczęściej stosowanej zasadzie, iż przymiotniki o długości przekraczającej dwie sylaby tworzą stopień najwyższy w sposób opisowy, w danym przypadku w postaci *najbardziej wszechmocny*.

2.4. Przymiotniki odliczebnikowe

heksaptylionowy – utworzony od liczebnika **heksaptylion*, stanowiącego kontaminację neologizmu *heptylion* (który będzie omówiony w dziale poświęconym liczebnikom) oraz cząstki pochodzenia greckiego *heksa-* o znaczeniu ‘całość złożona z sześciu części lub zawierająca sześć podobnych elementów’.

ośmiorny – przymiotnik utworzony od liczebnika *ośmioro*, o znaczeniu ‘składający się z ośmiu jednakowych elementów’.

2.5. Derywaty od wyrażeń przyimkowych

bezżelazny – utworzony od wyrażenia przyimkowego *bez żelaza*, oznacza ‘coś, pozbawione zawartości żelaza’.

międzyszkiełkowy (podróże) ‘odbywający się pomiędzy szkiełkami’ – deskrypcja utworzona na wzór takich pojęć jak: *podróże międzygwiezdne, podróże międzykontynentalne* na opisanie sytuacji, w której mikroskopijnych rozmiarów cywilizacje, poumieszczane przez Trurla na szkiełkach mikroskopowych, zaczęły się kontaktować pomiędzy sobą.

przeciwsmokowy (granat) ‘skierowany przeciw smokowi’ – neologizm utworzony na wzór istniejącej deskrypcji: *granat przeciwpancerny*, wskazuje obiekt zwalczany za pomocą tego typu granatów.

2.6. Przymiotniki złożone

2.6.1. Złożenia

2.6.1.1. Złożenia z drugim członem rzeczownikowym

2.6.1.1.1. Złożenia przymiotnika i rzeczownika

długopiorunny – przymiotnik utworzony od przymiotnika *długi* oraz rzeczownika *piorun*, określa coś ‘związanego z długimi piorunami’.

obcogwiezdny – neologizm utworzony od przymiotnika *obcy* oraz rzeczownika *gwiazda* (względnie przymiotnika *gwiezdny*), określa coś ‘pochodzącego z obcych układów gwiezdnych’.

płomiennolistny – leksem utworzony od przymiotnika *płomienny* oraz rzeczownika *liść*.

staromalfandzki – przymiotnik utworzony od przymiotników *stary* oraz *malfandzki*, określa zapewne coś ‘związanego z dawną, starą *Malfandią’.

2.6.1.1.2. Złożenia dwóch rzeczowników

2.6.1.1.2.1. *Złożenia współrzędne*

pazurno-łopaciasty – złożony przymiotnik utworzony od dwóch równorzędnych podstaw słowotwórczych (rzeczowników *pazur* oraz *łopata*), prawdopodobne określenie czegoś, co ‘posiada pazury, przypominające łopaty’.

2.6.1.2. Złożenia z drugim członem czasownikowym

2.6.1.2.1. Złożenia przymiotnika i czasownika

szczęściopędny – utworzony od rzeczownika *szczęście* oraz czasownika *pędzić*, oznacza ‘wywołujący poczucie szczęścia’.

trybochrzęstny – składa się z rzeczownika *tryb* ‘obracające się koło o zębatym brzegu, będące częścią niektórych mechanizmów’ oraz czasownika *chrzęścić*, jako definicję neologizmu można podać ‘posiadający chrzęszczące tryby’.

2.6.1.2.2. Złożenia rzeczownika i czasownika

smokorodny (poligon) – ‘rodzący smoki’.

2.6.1.2.3. Złożenia zaimka i czasownika

samośniący (szafa) – ‘który sam śni’ – formalny imiesłów pełniący funkcje przymiotnika, został utworzony dla określenia urządzenia, we wnętrzu którego śnią się sny, dostępne dla każdego użytkownika, który podłączy się do urządzenia.

2.6.1.3. Złożenia z drugim członem przymiotnikowym

2.6.1.3.1. Złożenia dwóch przymiotników

czystoszklisty – utworzony od przymiotników *czysty* oraz *szklisty*, określa coś, co ‘jest czyste, jak szkło’.

2.6.1.3.2. Złożenia rzeczownika i przymiotnika

szczęścioodporny (ścianka) – 'odporny na szczęście'.

2.6.1.4. Złożenia motywowane jednostronnie

hagiopneumatyczny (perfekcjonator) – element *hagio-* nawiązuje do świętości, zaś człon *pneumatyczny* zdaje się nawiązywać do pojęcia *pneumatologii* 'w teologii chrześcijańskiej: nauka o Duchu Świętym; też: nauka o wszelkich duchach'.

mono- i *policyjny (potworystyka)* – stanowi grę językową wykorzystującą pozorną obecność członu greckiego *poli-* o znaczeniu 'wiele' w przymiotniku *policyjny*[15] – przez skonfrontowanie go z przeciwnym w znaczeniu członem *mono-* (gr. 'tylko, jedynie') – 'pojedynczy'.

poliwonny – człon pierwszy tego przymiotnika pochodzi od greckiego przedrostka o znaczeniu 'wiele', w związku z tym można przyjąć znaczenie całości w formie 'posiadający wiele woni, zapachów'.

pseudopolicyjny – człon pierwszy niesie znaczenie 'niby-', zaś cały neologizm odpowiada przymiotnikowi **nibypolicyjny*.

psychotransmisyjny – pierwszy człon przymiotnika wskazuje na związek członu drugiego z psychiką, co pozwala na odczytanie znaczenia neologizmu jako 'służący do przekazywania myśli i odczuć'.

wszechspinorowy – pierwszy człon prawdopodobnie oznacza powszechność tego, co określa człon drugi, pochodzący od słowa *spinor* 'obiekt geometryczny w przestrzeni liniowej będący uogólnieniem tensora'.

2.6.1.5. Quasi-złożenia

omnogeneryczny (rekreatystyka, ultymator) – podstawami słowotwórczymi są łacińskie leksemy *omnis* 'wszystek, cały' i *genericus* – 'związany z rodem'.

submnemoniczny (przejście nieliniowe) 'poniżej poziomu pamięci' – neologizm został utworzony za pomocą łacińskiego prefiksu *sub-* o znaczeniu 'pod' oraz podstawy słowotwórczej pochodzącej od greckiego *ή μνημή* – 'pamięć'.

subsolowy (agregat) – neologizm ten nawiązuje do łacińskiego zwrotu *sub sole* 'pod słońcem'.

2.6.2. Kontaminacje

cyfrowany – neologizm stanowi kontaminację przymiotników *cyfrowy* oraz *haftowany*.

[15] Naprawdę wyraz ten sięga korzeniami do greckiego *η πόλις* 'miasto, społeczność'.

2.7. Przymiotniki nieprzejrzyste słowotwórczo

brądny – leksem o nieznanym znaczeniu, możliwe jest dopatrywanie się jego podstaw słowotwórczych w leksemach *błędny, brodzić*. Stanowi określenie *młęciny*.

diukoński (owerdiery) – kontekst w żaden sposób nie pozwala na ustalenie ani znaczenia desygnatu, określanego przymiotnikiem, ani samego przymiotnika. Można ewentualnie się dopatrywać związku członu określającego deskrypcji z leksemem *diuk* 'w Wielkiej Brytanii: najwyższa ranga godności lordowskiej; też: osoba mająca tę rangę; we Francji: książę'.

gruwaśny – kojarzy się z przymiotnikiem *grubaśny*, jednak nie można określić jego znaczenia. Stanowi określenie rzeczownika *będy*.

korśliwy – wywołuje skojarzenie z przymiotnikiem *kąśliwy*, stanowi określenie rzeczownika *porsacze*.

kostry – może się kojarzyć z przymiotnikami *ostry* oraz *kościsty*, określa rzeczownik *bajta*.

łydasty – być może pochodzi od rzeczownika *łydka*, stanowi określenie rzeczownika *łanioł*.

małopoleśny – kojarzy się z przymiotnikami *mały* i *leśny* oraz rzeczownikiem *polana*. Obiekt określany tym neologizmem może *grenić tryżmy*.

meniętny (epsod) – deskrypcja stanowi termin określający bliżej nieznane przestępstwo, o które oskarżony jest niemający o niczym pojęcia przybysz na planecie Stalooków. Można się doszukiwać podobieństw do słów *epizod* oraz *mętny* 'niejasny, niezrozumiały'.

przezławski – bliżej nieokreślony neologizm, formant *-ski* sugeruje, że może być przymiotnikiem dzierżawczym od rzeczownika lub nazwy własnej *przezław/Przezław*, wywołuje skojarzenia z przymiotnikiem *przesławny*, określa *tryżmy*.

sękliwy – wywołuje skojarzenia z przymiotnikami *sękaty* oraz *kłótliwy*, *lękliwy*, określa *apelajdę*.

wywiorstny – neologizm o niejasnym znaczeniu, podobnie jak większość leksemów tej kategorii, należy do wytworów Elektrybałta, wywołuje skojarzenia z rzeczownikiem *wiorsta*, określa *wzdyżmy*.

3. Liczebniki

centygigaheptatrybilionard – neologizm utworzony dla nazwania bliżej niesprecyzowanej olbrzymiej liczby, składający się z następujących części: *centy-* 'jednostka sto razy mniejsza od podstawowej', *giga-* 'jednostka miary miliard razy większa od podstawowej', *hepta-* 'pierwszy człon wyrazów złożonych mający znaczenie: siedem', *try-* 'pierwszy człon wyrazów złożonych oznaczających całość złożoną

z trzech elementów lub zawierającą trzy podobne elementy' oraz kontaminacji liczebników *bilion* oraz *miliard*.

heptylion – neologizm oznaczający olbrzymią liczbę, utworzony prawdopodobnie od sporadycznie notowanego liczebnika *septylion* (10^{42}), gdzie miejsce łacińskiego liczebnika *septum* 'siedem', zajął grecki *επτά* o tym samym znaczeniu.

kwintokwadrylion – leksem określający bliżej nieokreśloną wielką liczbę, został utworzony za pomocą członu łacińskiego o znaczeniu 'pięć' oraz rzeczownika *kwadrylion* (10^{24}).

supergigacentylion – pierwszy człon złożenia o znaczeniu 'najwyższa jakość, najwyższe natężenie albo przewyższanie pod jakimś względem innych osób lub rzeczy' został dołączony do członu o znaczeniu 'jednostka miary miliard razy większa od podstawowej' oraz do leksemu *centylion* (10^{600}), tworząc neologizm oznaczający 'bliżej nieokreślona olbrzymia liczba'.

4. Przysłówki

4.1. Przysłówki odrzeczownikowe

fyrtanicznie – przysłówek pochodzący od imienia rycerza *Fyrtan*, o znaczeniu 'przez Fyrtana, tak jak Fyrtan'.

4.2. Przysłówki złożone

hyperspecjalnie – człon pierwszy wskazuje na 'nadmiar lub ponadwymiarowość czegoś albo wskazujący na wielkość lub wysoki poziom czegoś, określanego drugim członem', całość zaś podkreśla nadzwyczajną specjalność rzeczy, określanej tym przysłówkiem.

przedzgonnie – leksem utworzony od wyrażenia przyimkowego *przed zgonem*, określa 'czynność, wykonaną przed śmiercią'.

samołóż – wydaje się, że składa się z członu wskazującego na skierowanie działania na wykonawcę czynności oraz z członu pochodzącego od czasownika *łożyć*, pojawia się przy czasowniku *tęcić*.

4.3. Przysłówki nieprzejrzyste słowotwórczo

dogremnie – wydaje się, że w jego budowie można zauważyć części składowe pochodzące od przysłówków *dogłębnie* oraz *gremialnie*, pojawia się przy czasowniku *wyczkasnąć*.

5. Czasowniki

5.1. Czasowniki odczasownikowe

5.1.1. Formacje akumulatywne

nagwajdlić, *nakierdasić* – leksemy niespotykane w słownikach języka polskiego, zapożyczone przez S. Lema z utworów S. Wyspiańskiego, o przybliżonym znaczeniu ‘swoimi czynnościami sprowadzić na siebie kłopoty’.

5.1.2. Formacje restauratywne

odmurczyć się – ‘powrócić do stanu początkowego na skutek *murczenia się’ – leksem swoją budową wskazuje, że może tu chodzić o określenie ‘zakończenia jakiejś, bliżej nieokreślonej czynności’. Może to wykonać *bamba*, która po *odmurczeniu się* „goła powróci”.

5.1.3. Formacje semelfaktywne

dziaknąć (od **dziakać*) – leksem występuje co prawda w *Słowniku pijackim* J. Tuwima, jednak w zupełnie innym znaczeniu, w analizowanym utworze jego znaczenie to ‘uderzyć mocno’. Wyraz jest notowany w opracowaniach dialektologicznych[16].

5.2. Czasowniki odrzeczownikowe

5.2.1. Formacje stanowe

herboryzować ‘pr. postępować tak, jak Harboryzeusz’ – neologizm określa działanie z *algebry smoków*, odpowiadające mnożeniu w algebrze zwykłej, pochodzi prawdopodobnie od imienia jednego z bohaterów drugoplanowych, Harboryzeusza Cybra, należy jednak zwrócić uwagę na niepełną odpowiedniość obu form (występowanie *e* zamiast *a* w formie derywatywnej).

5.2.2. Formacje kauzatywne

odsierocić – ‘sprawić, że ktoś przestanie być sierotą’ – zgodnie z wierzeniami pewnej cywilizacji stworzonej przez Trurla, jest to zadanie niewykonalne.

podwatować ‘sprawić, by obiekt miał więcej watów/waty’– neologizm określa czynność, jaką można wykonać względem Słońca, by uczynić jego grzanie miłym i przyjemnym. W budowie słowotwórczej można doszukać się zarówno elementu *wata* – wtedy można zrozumieć tę czynność jako ‘otulenie watą’, można również

---

[16] http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=mapa-serwisu&l2=&l3=&l4=lubawskie-slowniki, dostęp 17.12.19.

dopatrzeć się elementu *wat* – i wtedy czynność zdefiniować jako ‘zwiększyć moc o określoną liczbę watów’.
uraić – ‘sprawić, że ktoś się poczuje jak w raju’.

5.2.3. Formacje z wbudowanym predykatem

promotoryzować – ‘opiekować się młodymi naukowcami, być dla nich promotorem’.

5.3. Czasowniki nieprzejrzyste słowotwórczo

apentułać – czasownik o nieznanym znaczeniu, występuje jedynie w niejasnym wierszu *Elektrybałta*, oznacza coś, co *niewdziosek* może uczynić z *gruwaśnymi będami*.
grenić – neologizm z wiersza *Elektrybałta*, o nieznanym znaczeniu – oznacza czynność, którą *małopoleśny* może wykonać na *przezławskich tryżmach*.
kucić – neologizm pochodzący z wiersza *Elektrybałta*, podobnie jak pozostałe o niejasnym znaczeniu; jest to czynność, jaką *apelajda* może wykonać względem *borowajki*.
spoczyć – neologizm z wiersza Elektrybałta, oznacza ‘coś, co *niewdziosek* może uczynić *kostrej bajcie*’.
tęcić – leksem również pojawia się wyłącznie w wierszu *Elektrybałta* na określenie czegoś, co *gręzacz* może uczynić *wzdyżmom*.
umandrolić – leksem o bliżej nieokreślonym znaczeniu, określa czynność, jaką wykonał Malapucyusz Chałos względem Legarczyków, równocześnie z *ochajtaniem* i *wypęknieniem*.
uwzroczyć – czasownik występujący w wierszu *Elektrybałta*, oznacza czynność, jaką *niewdziosek* może wykonać względem *wyświrli*. Możliwe skojarzenia ze *wzrokiem*.
weprzęchnąć – kolejny z neologizmów *Elektrybałta*, powstał na określenie czynności, skierowanej w *koć,* którą *niewdziosek* może uczynić *turmielowi*. Możliwe jest pochodzenie od leksemów *wprzęgnąć* lub *wtrząchnąć*.
wyczkasnąć – neologizm *Elektrybałta*, określa czynność jaką *niewdziosek* może uczynić *korśliwemu porsaczu*. Możliwe pochodzenie od czasowników *wytrzasnąć* oraz *czknąć*.
wypęknić – neologizm określający nieznaną czynność, wykonaną przez Malapucego Chałosa na Legarczykach, możliwe pochodzenie od czasowników *wypięknić* oraz *pęknąć*.

6. Wykrzykniki

dobrzejak!, *jakdobrze!* – wykrzykniki te, używane jako powitanie, miały się przyczynić do wzrostu szczęśliwości w społeczeństwie, dzięki ciągłemu powtarzaniu, jak dobrze się w nim żyje.

nyterk! – neologizm, stanowiący hasło, dzięki któremu król Baleryon mógłby uzyskać dostęp do wielkich bogactw, powinien być czytany wspak, dzięki czemu można się dowiedzieć, jaka była opinia konstruktorów na temat Jego Królewskiej Mości.

7. Frazeologizmy

do wielkiej, czarnej skrzynki! – fraza stanowi przekleństwo dostosowane do warunków kosmicznych, nawiązujące swoją budową do funkcjonujących w języku polskim zwrotów typu *do jasnej cholery!*

ducha maszynie winien – neologizm stanowi grę językową i odwołuje się do frazeologizmu *Bogu ducha winien*, który zostaje dostosowany do realiów świata robociego.

erem, *terem*, *tytyrytki (zgiń potworze*, *boś ty brzydki)* – frazeologizm jest wzorowany na rymowanych wyliczankach dziecięcych, nie niesie ze sobą żadnego znaczenia, a o jego brzmieniu decydują wyłącznie względy eufoniczne. Występujące w nim neologizmy są co prawda homofonami wyrazów *erem* ‘pustelnia’ oraz *terem* ‘przeznaczone wyłącznie dla kobiet poddasze pałacu – w kulturze rosyjskiej’, jednak kontekst w żaden sposób nie uzasadnia odwołania do tych wyrazów.

nagły smar mnie zalewa – element gry językowej, nawiązujący do frazy *nagła krew mnie zalewa*, dostosowujący ją do realiów świata, zamieszkiwanego przez roboty.

odejść z Bogotronem – również i w tym przypadku mamy do czynienia z dostosowaniem znanego frazeologizmu do świata, zamieszkanego przez roboty – zamiast *Boga* pojawia się równie wszechmocny *Bogotron*.

perpetuum amorobile – fraza jest kontaminacją *perpetuum mobile* z łacińskim rzeczownikiem *amor* – ‘miłość’.

salto erotale – fraza ta kontaminuje *salto mortale* z pojęciem *erotyka* i oznacza ‘miłosne salto mortale’.

w lejek go! – zwrot ten, dający sygnał do agresji względem jakiejś osoby, opiera się na istniejących w polszczyźnie fraz typu *w ucho go!*, lecz element „anatomiczny” został dostosowany do „anatomii” ciała robociego.

wypaść komecie spod ogona – frazeologizm jest przekształceniem funkcjonującego w polszczyźnie zwrotu *wypaść sroce spod ogona*, gdzie istota białkowa zostaje zastąpiona przez inny, lepiej dostosowany do kosmicznych realiów obiekt ogoniasty.

Podrozdział B – *Powtórka*

1. Rzeczowniki

1.1. Rzeczowniki proste

1.1.1. Nazwy subiektów czynności

1.1.1.1. Derywaty dewerbalne

1.1.1.1.1. Derywaty afiksalne

-ant – *ścibant* – formant obcego pochodzenia, tworzący nazwy wykonawców czynności, neologizm utworzony za jego pomocą prawdopodobnie od czasownika *ścibić* w znaczeniu ‘wścibiać, wtykać’.

1.1.1.2. Derywaty denominalne

1.1.1.2.1. Derywaty afiksalne

-er – *szanser* – również i ten formant tworzy nazwy wykonawców czynności, leksem powstał najprawdopodobniej od rzeczownika *szansa*, choć możliwe jest także wyprowadzanie go od neologizmu o trudnym do ścisłego określenia znaczeniu: *szansować* (pr. ‘oceniać szanse’) – byłby wtedy derywatem dewerbalnym.

-iciel – *rozpuściciel* – formant o funkcji mutacyjnej posłużył autorowi do utworzenia nazwy subiektu czynności, jednak w sposób nietradycyjny – podstawą derywacyjną nie jest czasownik, lecz rzeczownik – nazwa czynności (*rozpusta*).

-(an)ko – *kochanko* – formant *-ko* pełni najczęściej funkcję modyfikacyjną, w tym przypadku mamy do czynienia z wyrażeniem ekspresji poprzez zmianę rodzaju – podstawą derywacyjną jest rzeczownik *kochanek*. Zostało to zresztą wyłożone *expressis verbis* w tekście utworu.

-owiec – *czasowiec* – prawdopodobnie mamy do czynienia z rzeczownikiem agentywnym, określającym wykonawcę czynności, zajmującego się problematyką czasu, możliwe jest jednak również pochodzenie tego derywatu od podstawy przymiotnikowej *czasowy*.

1.1.2. Nazwy subiektów właściwości

1.1.2.1. Dewerbalne

-ø – *bącz* – ucięcie, pochodzące od neologizmu, czasownika *bączkować*. Możliwe jest, iż daje informację o wyglądzie istoty, określonej tym mianem – wirującej wokół własnej osi, jak dziecięca zabawka.

-a – *rozjazda*, *wszęda* – pierwszy leksem został utworzony od czasownika *rozjeżdżać się*, pozwala bliżej określić stan fizyczny opisywanej istoty. Podstawę słowotwórczą drugiego stanowi najprawdopodobniej czasownik **wszędzieć*, utworzony od

przysłówka *wszędzie*. Można uznać z dużą dozą prawdopodobieństwa, że mamy do czynienia z leksemem, opisującym istotę, potrafiącą przebywać w jednej chwili wszędzie tam, gdzie ma życzenie przebywać. Kontekst sugeruje jednak jeszcze jedną interpretację tego leksemu, mogącego spełniać funkcję wyzwiska. Wtedy możliwe byłoby przyjęcie tego leksemu jako kontaminacji słów *wszędzie* oraz *menda* (‘o kimś odrażającym moralnie’).

1.1.2.2. Denominalne

-*ak* – *jaźniak*, *mleczak*, *ojczyźniak* – formant mutacyjny, wykorzystany przez autora do określenia bytów, powstających w nowym świecie. Neologizmy zostały utworzone odpowiednio od rzeczowników *jaźń*, *mleko* (*mleczak* określa istotę białą niczym mleko) oraz od rzeczownika *ojczyzna* (choć możliwa jest też interpretacja tego leksemu jako pochodzącego od przymiotnika *ojczyźniany*).

-*anin, -anna* – *zorzanin*, *zorzanna* – formant występuje zarówno w postaci męskiej, jak i żeńskiej. W przeciwieństwie do najczęstszego znaczenia – nazw mieszkańców, tutaj określa nazwę istoty, pozostającej w pewnej relacji do desygnatu podstawy (*zorza)* – być może utworzenie tych leksemów miało na celu podkreślenie wielobarwności tych istot.

-*anka* – *kochanki-zorzanki* – ‘kochanki, mieniące się barwami zorzy’. Dodatkowo mamy tu do czynienia z grą językową, wykorzystującą rymy i podobieństwo brzmieniowe.

-*ka* – *względniczka* – formant tworzący formy deminutywne. Bezpośrednią podstawą słowotwórczą jest niepoświadczony w tekście neologizm **względnica*, zaś dalszą – przymiotnik *względny.*

-*oć* – *kłakoć* – formant, wyodrębniający się w zasadzie tylko w derywatach odprzymiotnikowych, tym razem został wykorzystany do utworzenia leksemu od podstawy rzeczownikowej (*kłak*, *kłaczek*) – dla podkreślenia wyglądu istoty zamieszkującej stworzony świat.

-*ysta* – *konwertysta* – formant obcego pochodzenia, tworzy między innymi nazwy wyznawców ideologii (np. *faszysta*, *komunista*, *trockista*). Neologizm określa członka jednego z zakonów świata przyszłości, którego nazwa pochodzi od słowa *konwersja* w znaczeniu ‘gwałtowna zmiana światopoglądu jednostki albo grupy’, jak również ‘zmiana wyznania w obrębie wyznań chrześcijańskich’.

1.1.2.3. Deadjektywne

-*ec* – *napuchlec*, *przewężeniec*, *samiec*, *wielogłowiec* – formant ten najczęściej służy do tworzenia nazw osób, w tym przypadku tworzy nazwy, określające istoty z nowostworzonych światów. Podstawami słowotwórczymi są przymiotniki, sugerujące kształt owych istot: *napuchły*, *przewężony*, *wielogłowy*. W przypadku leksemu *samiec*, zaimek *sam* staje się podstawą homonimu istniejącego wyrazu

o znaczeniu ‘zwierzę płci męskiej’. Prawdopodobne jest podobieństwo jego znaczenia do pierwotnego znaczenia wyrazu *samiec* (‘osobnik samotny’).

-*ica* – *niejaśnica*, *przepięknica* – mamy tu do czynienia z odprzymiotnikowymi nazwami nosicieli cech, podstawy słowotwórcze nawiązują do wyglądu istot określanych tym mianem: *niejasny*, *przepiękny*.

-*ik* – *poronnik*, *równocześnik* – formant produktywny we współczesnej polszczyźnie, tworzy nazwy osób. Można dyskutować, czy pierwszy z leksemów został utworzony od czasownika (*poronić*), czy też może jednak od przymiotnika (*poroniony*). Drugi z derywatów uformowany został od przymiotnikowej podstawy słowotwórczej (*równoczesny*), chociaż można przyjąć również motywację przysłówkową (*równocześnie*). Określa osobę, istniejącą w tym samym czasie, co inna, stanowiąca punkt odniesienia.

-*ma* – *niedodma* – formant nienotowany w opracowaniu R. Grzegorczykowej, neologizm został utworzony na wzór rzeczownika *rozedma*, od przymiotnika **niedodęty.* Określa istotę, być może wykazującą istotne niedostatki w kulistym kształcie swej postaci.

1.1.2.4. Denumeralne

-*ak* – *dwojak*, *półtorak* – formant mutacyjny, wykorzystany przez autora do określenia bytów, powstających w nowym świecie. W przypadku leksemów utworzonych od liczebników, formant służy do zakomunikowania cechy charakterystycznej opisywanej utworzonym leksemem istoty, a konkretnie jej budowy fizycznej. W pierwszym przypadku (*dwojak*) jest to istota podwójna, w drugim (*półtorak*) – podwójna niepełna.

-*ant* – *półtorant* – formant obcego pochodzenia, oznaczający wykonawcę czynności, również i w tym przypadku podstawę słowotwórczą stanowi liczebnik *półtora*. Z treści utworu nie wynika, co odróżnia *półtoraka* od *półtoranta*

1.1.3. Odmiejscowe nazwy subiektów

-*ik* – *zagwiezdnik* – produktywny formant określający nazwy osób, utworzony od przymiotnika *zagwiezdny*, oznacza podróżników, przybywających z odległej części Galaktyki.

1.1.4. Nazwy wytworów czynności i procesów

-*enie* – *rozbałuszenie* – wyraz został utworzony od czasownika **rozbałuszać* (na wzór *wybałuszać*), ze zmianą przedrostka i zastosowaniem formantu tworzącego nazwy rezultatów czynności.

1.1.5. Nazwy środków czynności

-*or* – *chutor*, *perpetuator* – typ formantu uznany w opracowaniu R. Grzegorczykowej za nieproduktywny, sądzę jednak, iż można tu mówić o formancie obcego pochodzenia, tworzącym głównie nazwy wykonawców czynności. W tym przypadku mamy do czynienia zarówno z wyrazem pochodnym od rzeczownika *chuć*, jak również z homonimem słowa *chutor* w znaczeniu 'dawna zagroda wiejska na słabo zaludnionych obszarach Rosji lub przysiółek stanicy kozackiej na ukraińskich stepach'. W przypadku neologizmu *perpetuator* (łac. *perpetuus* – wieczny) – sufiks pochodzenia obcego, tworzący nazwy wykonawców czynności oraz przedmiotów, posłużył do utworzenia nazwy urządzenia, pozwalającego na uczynienie istoty wieczną.

1.1.6. Nazwy miejsc

1.1.6.1. Derywaty denominalne

-*nia* – *tempornia* – wydaje się, iż w przypadku *temporni* podstawą słowotwórczą jest łacińskie *tempus, temporis* 'czas', zaś neologizm oznacza miejsce, z którego można regulować upływ czasu.

-*ownia* – *bytownia*, *czasownia*, *przebytownia* – formant pełni zasadniczo funkcję lokatywną, leksemy utworzone z jego pomocą oznaczają miejsca czynności związanych z przedmiotem, określanym przez podstawę. W przypadku omawianych wyrazów są to podstawy: *byt* i *przebyt* – leksemy, utworzone od tych podstaw, określają miejsce, w którym mieszkańcy świata stworzonego mogą go zmienić według swoich potrzeb, *czasownia* (podstawa *czas*) określa miejsce, skąd uprawnione osoby mogą kierować upływem i kierunkiem czasu (patrz: *tempornia*).

1.1.6.2. Derywaty deadjektywne

-*nik* – *sąsiednik, wyścielnik* – wnioskując z kontekstu, można z dużą pewnością stwierdzić, że w tych przypadkach formant posłużył autorowi do utworzenia derywatu, oznaczającego nazwę miejsca. Podstawą słowotwórczą są przymiotniki *sąsiedni*, *wyściełany*.

1.1.6.3. Derywaty denumeralne

-*nia* – *ćwiertnia* – mamy tu do czynienia z formantem, niosącym ze sobą znaczenie lokatywne, podstawą słowotwórczą jest liczebnik *ćwierć*, a prawdopodobne znaczenie neologizmu – 'jakaś część istoty, zamieszkującej stworzony świat, stanowiąca w przybliżeniu ¼ jej ogólnych rozmiarów'.

1.1.7. Nazwy modyfikacyjne

1.1.7.1. Deminutiva

-ka – *przemyczka* – wydaje się, że mamy do czynienia z deminutivum lub żeńskim derywatem, utworzonym od rzeczownika **przemyk* (nie istnieje w tekście, prawdopodobnie nawiązuje do słowa *przesmyk*, co można wnioskować z kontekstu, w którym występuje słowo *przewężenie*).

1.1.8. Nazwy cech abstrakcyjnych

1.1.8.1. Derywaty deadjektywne

-ość – *smoczość*, *upchałość*, *wielobaniastość*, *zsiadłość* – formant stosowany z reguły do tworzenia rzeczowników, których podstawą słowotwórczą jest przymiotnik jakościowy. W tym przypadku podstawami są przymiotniki: *smoczy* (derywat oznacza cechę związaną nieodłącznie ze smokami) oraz **upchały*, *wielobaniasty* i *zsiadły*. Wszystkie te neologizmy stanowią określenie specyficznych cech, związanych z warunkami panującymi w stwarzanych przez konstruktorów Trurla i Klapaucjusza światach, ewentualnie określają wygląd istot, zamieszkujących je.

1.1.9. Nazwy czynności, procesów i stanów

1.1.9.1. Derywaty dewerbalne

-ø – *odpust*, *wpływ* – te dwa leksemy powstały drogą derywacji wstecznej, przez ucięcie. Podstawą słowotwórczą są odpowiednio czasowniki *odpuścić* i *wpływać*. Dokładniejsze znaczenie, zgodnie z intencjami autora, nie jest bliżej określone.

-anie – *przebytowanie* – leksem powstały od neologizmu *przebytować*, określa czynność, której wynikiem jest „przerzucenie" istoty zamieszkującej stworzony świat, do świata równoległego.

-enie – *zęzienie* – podstawą słowotwórczą jest neologizm *zęzić*, w dalszej zaś kolejności neologizm *zęz* – dokładniejsze znaczenie nie jest znane czytelnikowi, można jedynie wnioskować, że chodzi o bliżej nieokreśloną czynność.

1.1.9.2. Derywaty denominalne

-ictwo – *czasownictwo* – formant wielomotywacyjny, określający prawie wyłącznie nazwy dziedzin ludzkiej działalności. Podstawą słowotwórczą jest neologizm **czasownik*, homonimiczny z już istniejącym wyrazem, oznaczający według wszelkiego prawdopodobieństwa specjalistę z zakresu problematyki podróży w czasie.

-ka – *wyrzutka* – od **wyrzut* – efekt wyrzucenia. Zastosowanie przez autora tego formantu, nadaje leksemowi odcień potoczności. Ma to swoje umocowanie w kontekście utworu, słowo jest w nim używane wyłącznie przez specjalistów, zajmujących się balistyką stosowaną.

-stwo – *światoczyństwo* – leksem utworzony od neologizmu *światoczyńca* oznacza czynność, wykonywaną przez osobę, określaną przez podstawę słowotwórczą.

1.1.9.3. Derywaty utworzone od wyrażeń przyimkowych

-yny – *wchmurzyny* – leksem utworzony na wzór nazw obrzędów, takich jak *zaręczyny*, *zaślubiny*, *oczepiny*, podstawą słowotwórczą jest wyrażenie przyimkowe *w chmurze*.

1.1.10. Nazwy zbiorowe

-owie – *mężowie* – formant tworzący rzeczowniki zbiorowe (np. *listowie*), podstawą słowotwórczą był rzeczownik *mąż*. Również ten przypadek połączony jest ze zmianą rodzaju derywatu względem podstawy.

1.1.11. Nazwy nieokreślone

faszyna – mamy tu do czynienia z homonimem leksemu o znaczeniu ‘pęki chrustu, wikliny lub gałęzi, używane m.in. do umacniania nasypów’, w kontekście utworu oznacza istotę, której zachowania mogą nasuwać na myśl skojarzenia z *faszyzmem*, występuje bowiem w towarzystwie *ojczyźniaka*. Sam formant ma bardzo ogólną funkcję inwariantną, co nie pomaga w dokładnym ustaleniu znaczenia neologizmu.

tumb(a) – prawdopodobnie mamy do czynienia z neologizmem homonimicznym leksemu o znaczeniu ‘kamienny nagrobek w formie skrzyni przykrytej płytą’, jednak ze względu na obcość ostatniego ze światów stworzonych przez konstruktorów, nie jest możliwe odczytanie jego prawdziwego znaczenia, jak również poprawnej postaci mianownika (pojawia się jedynie raz, w liczbie mnogiej – *tumby*).

zęz – mianem tym autor określił pojęcie kluczowe dla opisu ostatniego ze stworzonych światów, a mianowicie ‘elastyczność czasu’. Wydaje się, że łączenie tego neologizmu z istniejącym słowem *zęza* nie byłoby uzasadnione.

1.2. Rzeczowniki złożone

1.2.1. Złożenia

1.2.1.1. Złożenia nadrzędno-podrzędne

1.2.1.1.1. Złożenia liczebnika i rzeczownika

dwój- – *dwójmąż*, *dwójmężatka* – człon A określa podwójność członu B, leksem określa skomplikowane relacje między mieszkańcami stworzonego świata.

1.2.1.1.2. Złożenia rzeczownika i czasownika

czasobójca – (*czas* + *-bójca*) – złożenie utworzone na wzór takich leksemów jak *matkobójca, ojcobójca, bratobójca*.

czasokrążca – (*czas* + *-krążca*) – złożenie utworzone na wzór leksemu *domokrążca*, oznacza prawdopodobnie osobnika często podróżującego w czasie.

światoczyńca – *(świat* + *-czyńca*) – utworzone na wzór rzeczownika *dobroczyńca*, oznacza kogoś, kto stwarza nowy świat.

1.2.1.1.3. Złożenia przyimka/przysłówka i rzeczownika

namyślna, *podmyślna* – rzeczowniki te nawiązują swoją budową do leksemów znanych choćby z terminologii żeglarskiej: *nawietrzna*, *zawietrzna* (określających położenie burty statku względem wiatru) – można przyjąć, że w wykreowanym świecie określają położenie obiektu względem myśli.

samodumka (*samo* + *dumka*) – pierwszy człon ‘wskazuje na wykonanie lub na funkcjonowanie czegoś bez czyjejś, jakiejś pomocy’, drugi określa działający w ten sposób przedmiot.

samopsuj – (*samo* + *psuj*) – pierwszy człon określa ‘kierunek czyjegoś działania na samego siebie’, drugi określa to działanie.

samowiedza – pierwszy człon określa ‘kierunek czyjegoś działania na samego siebie’, drugi określa podmiot działania.

samozlepienie – pierwszy człon określa ‘kierunek czyjegoś działania na samego siebie’, drugi określa to działanie.

1.2.1.2. Złożenia jednostronnie motywowane

autopedofilia – człon *-filia* oznacza ‘upodobanie do czegoś, zboczenia seksualne na określonym tle, zaburzenia związane z nadmiarem czegoś w organizmie lub tendencję organizmów do poszukiwania optymalnych warunków do rozwoju’, w tym przypadku jest to zboczenie na tle siebie samego z lat dziecinnych, możliwe dzięki podróżom w czasie (*auto-* ‘pierwszy człon wyrazów złożonych nazywających czynność skierowaną ku wykonawcy lub rezultat takiej czynności’, gr. *τό παιδί* – dziecko)

chronomoc, *chronoperwersja*, *chronopotencjał*, *chronopresja* – pierwszy człon, pochodzi od greckiego *ό χρόνος* – ‘czas’ i określa drugi człon leksemów, zawężając ich znaczenie do pojęć związanych z czasem.

neo- – *neoistota* – gr. *νέος* – nowy. Prefiks ten posłużył do stworzenia neologizmu o przejrzystym znaczeniu ‘nowa istota’.

omni- – *omnigeneryk* – łac. *omnia* – ‘wszystko’ + *generare* – ‘tworzyć’. Sufiks *-yk* służący do tworzenia nazw form subiektowych, pochodzenia obcego, posłużył tu do stworzenia słowa, określającego konstruktora, będącego w stanie stworzyć dowolną rzecz.

poli- – *poliwersum* – leksem, utworzony na wzór *uniwersum* ‘Wszechświat’, jednak łaciński przedrostek *uni-*, o znaczeniu ‘pojedynczy’, został zastąpiony greckim przedrostkiem o znaczeniu ‘*wiele, mnogi*’ (gr. *πολύ* – bardzo dużo).

retro- – *retrointerwał* – łaciński przedrostek *retro-* nawiązuje swoim znaczeniem do przeszłości, neologizm zaś ma znaczenie ‘przesunięcie czasu w przeszłość’.
-skop – *egzystoskop* – (*egzystować* + **skop)* – drugi człon wyrazu stanowi ‘ostatni człon wyrazów złożonych będących nazwami przyrządów, instrumentów do badania, obserwowania czegoś’ (gr. *σκοπέω* ‘patrzeć, obserwować’), leksem oznacza urządzenie służące do obserwacji życia mieszkańców stwarzanych światów.
wszech- – *wszechosoba* – pierwszy człon, ‘wskazujący na powszechność tego, co wyraża drugi człon wyrazu’, określa cechy drugiego członu. Analizowany leksem oznacza osobę, która potrafi znaleźć się jednocześnie w wielu miejscach.

1.2.1.3. Quasi-złożenia

chronogram, *chronoklazm* – (gr. *ό χρόνος* – czas), drugi człon nie stanowi samodzielnego wyrazu, są to części przyswojone z łaciny i greki: *-gram* (gr. *γράμμα* – litera, list – utworzone na wzór *diagram*), *-klazm* (gr. *κλάσις* – złamanie, por. *ikonoklazm*).
chronon – pierwszy człon, pochodzi od greckiego *ό χρόνος* – czas, drugi – nawiązuje do nazw cząstek pierwotnych (*elektron*, *grawiton*, *neutron*, *proton* i inne).
futurofilia – człon *-filia* oznacza ‘upodobanie do czegoś, zboczenia seksualne na określonym tle, zaburzenia związane z nadmiarem czegoś w organizmie lub tendencję organizmów do poszukiwania optymalnych warunków do rozwoju’, w tym przypadku: zboczenie na tle przyszłości (łac. *futurum* – przyszłość).
interchron – pierwszy człon, pochodzenia łacińskiego, oznacza ‘*między*’, drugi – pochodzenia greckiego – coś związanego z czasem.
izochrona – *izo-* to ‘pierwszy człon wyrazów złożonych wskazujący na jednakowość jakiejś cechy, właściwości’, drugi człon pochodzi od greckiego słowa, oznaczającego ‘czas’; neologizm został utworzony na wzór terminów geograficznych, takich jak: *izobara*, *izohipsa*, *izoterma*, oznacza prawdopodobnie linię na mapie, łączącą punkty o jednakowym czasie.
kontremigrant – ‘ktoś, kto emigruje w kierunku przeciwnym wobec dominującego’.

1.2.2. Kontaminacje

amateria – (łac. *amare*, *amas* ‘kochać’ + *materia*) – tworzywo dla stwarzanych światów, w których materia miała zostać zastąpiona przez surowiec pozwalający na lepsze uduchowienie stwarzanych bytów oraz na osiągnięcie przez nie pełni szczęścia. Etymologia została podana bezpośrednio w tekście utworu.
będziny – neologizm o mniej przejrzystej postaci, jednak biorąc pod uwagę kontekst (jest to coś wypuszczanego z siebie przez istoty zamieszkujące nowo stworzony świat), wydaje się, że można przyjąć tutaj części składowe istniejące w postaci (*będzie* + *bździny*).

cerebellistyka – (łac. *cerebellum* 'móżdżek', *bellum* 'wojna', jednocześnie *cerebellum* 'charakter, dusza, wola' + *balistyka*) – leksem określający naukę, zajmującą się analizą metod walki w jednym ze stworzonych światów.
chronania – pierwszy człon, pochodzący od greckiego *ó χρόνος* 'czas', określa znaczenie drugiego kontaminowanego członu, a mianowicie: *konania*.
chronautyka – leksem ten został utworzony na wzór takich słów jak *astronautyka* i oznacza 'zorganizowane podróże w czasie'.
chronda – w tej kontaminacji pierwszy człon, pochodzący od greckiego *ó χρόνος* 'czas', określa znaczenie drugiego kontaminowanego członu, a mianowicie: *sonda*.
chronicja – pierwszy człon, pochodzący od greckiego *ó χρόνος* 'czas', określa znaczenie drugiego kontaminowanego członu, a mianowicie: *policja*.
chronomocja – pierwszy człon, pochodzący od greckiego *ó χρόνος* 'czas', określa znaczenie drugiego kontaminowanego członu, a mianowicie: *lokomocja*.
chronoratorium – pierwszy człon, pochodzący od greckiego *ó χρόνος* 'czas', określa znaczenie drugiego kontaminowanego członu, a mianowicie: *laboratorium*.
cybernecik – (*cyber* + *klarnecik?*) – pierwszy człon wskazuje na związek leksemu z cybernetyką i robotami, drugi jest niejasny, z kontekstu wynika, że mamy tu do czynienia z określeniem nazwy jakiegoś instrumenciku, istniejącego w jednym ze stworzonych światów, dlatego pozwoliłem sobie przyjąć taką, a nie inną interpretację, nie przesądzając wszakże o jej poprawności.
dłubokręt – (*dłubać* + *śrubokręt*).
dziewokłęby – (*dziewosłęby* + *kłęby*) – możliwa również interpretacja jako złożenie rzeczowników *dziewa* i *kłęby.*
gwałtomat, *samogwałtomat* – ((*samo*)*gwałt* + *automat*) – oznacza automaty, służące do zadawania gwałtu lub samogwałtu.
innota – (*inny* + *istota*).
mózgowniczy – (*mózg* + *budowniczy*) – leksem, nawiązujący do nazw zestawów dla dzieci „Mały Budowniczy".
myślinność – (*myśli* + *roślinność*) – odpowiednik roślinności w świecie, w którym rolę budulca zamiast materii przejęły myśli.
ontojeść – (*ontologia* + *rękojeść*) – neologizm, służący do określenia rękojeści w *temporni*, pozwalającej na zmianę nurtu upływu czasu.
osmotnik – (*osmoza* + *samotnik*) – istota samotna, nawiązująca kontakty z innymi na zasadzie osmozy, leksem występuje w zwrocie *samotnik – osmotnik*.
pielgrzyb – *(pielgrzym* + *grzyb)* – z kontekstu wynika, że chodzi tu o istotę jednonogą – co nasuwa skojarzenia z trzonem grzyba.
wbiegowisko – prawdopodobnie od *wbiegać* i *zbiegowisko*, charakteryzuje specyfikę stworzonego świata, w którym istoty mogą się przenikać nawzajem, a zatem i *wbiegać* w siebie wzajemnie.

zgręz – pr. (*zgryz* + *zęz*) – taką motywację słowotwórczą możemy przyjąć na podstawie kontekstu (*zgręz* zostaje umieszczony w zębie bohatera, który w celu jego uruchomienia ma go zgryźć).

2. Przymiotniki

2.1. Przymiotniki odczasownikowe

2.1.1. Derywaty niepredyspozycyjne

2.1.1.1. Derywaty, w których określany rzeczownik jest obiektem

wysmużany – derywat określa obiekt bliżej niezidentyfikowanej czynności lub procesu określanego za pomocą czasownika **wysmużać*.

2.2. Przymiotniki odrzeczownikowe

2.2.1. Derywaty obiektowe

sekularny (*giełda sekularna*) – uboczny efekt masowych podróży w czasie, giełda, na której, zamiast papierami wartościowymi, obraca się czasem (łac. *seculum* – wiek).

2.2.2. Derywaty posesywne

hamsterbandzki – ‘przynależny do Hamsterbandu’.
marliponcki – ‘należący do Marliponta’.
trzeszczypałowy – ‘będący własnością Trzeszczypała’.

2.2.3. Derywaty symilatywne

podkarolony – ‘przypominający Karola, upodobniony do Karola’.

2.2.4. Derywaty limitujące

chronalny – neologizm ten został utworzony na określenie pojęć związanych z nauką zajmującą się problemami podróży w czasie, analizowane złożenia określają centrum naukowe, badające te problemy.
chronopresyjny – pochodna od neologizmu *chronopresja*, *poligon chronopresyjny* jest miejscem, w którym *chrondy* mogą być testowane.
chronomocyjny – ‘odnoszący się do *chronomocji*’.
uszczęśliwiarski (*uszczęśliwiarski przemysł*) – ‘odnoszący się do uszczęśliwiania’.

2.2.5. Derywaty materiałowe

amaterialny – ‘zbudowany z amaterii’.

2.3. Przymiotniki odprzymiotnikowe

gęstniczy – przyp. ‘będący gęsty w bliżej nieokreślony sposób’, możliwa także interpretacja jako kontaminacja słów *gęsty* oraz *leśniczy*.
rozburmuszony – derywat ten nawiązuje do przymiotnika *naburmuszony*, stanowiąc prawdopodobnie jego przeciwieństwo, co może sugerować prefiks *roz-*.

2.4. Przymiotniki utworzone od wyrażeń przyimkowych

wpapilocony – przymiotnik ten został utworzony od wyrażenia przyimkowego *w papilotach*.
wskrzynny – neologizm ten został utworzony od wyrażenia przyimkowego *w skrzyni*.

2.5. Przymiotniki złożone

2.5.1. Złożenia

2.5.1.1. Złożenia dwóch rzeczowników

myśliciesielski – (*myśl* + *cieśla*) – neologizm ten określa ‘kogoś, kto potrafi rzeźbić w myślach tak, jak cieśla w drewnie’.

2.5.1.2. Złożenia motywowane jednostronnie

neokosmiczny – ‘dotyczący nowego kosmosu’.
panpsychiczny – ‘dotyczący całości psychiki’.

2.5.1.3. Quasi-złożenia

retrochronalny (*podatek*) – narzędzie biurokracji w walce z masowymi podróżami w czasie, podatek od zbyt częstych podróży w przeszłość.

2.5.2. Kontaminacje

chutniczy – przemysł, zajmujący się zaspakajaniem żądz, kierujących ludźmi, autor posłużył się bardzo ciekawą kontaminacją słów *chuć* oraz *hutniczy*.
cudzołowczy – leksem ten w świecie *amaterialnym* określa element lub część ciała (odnogę?) postaci, która to część uprawia cudzołóstwo z inną postacią. Możliwe są również interpretacje, wskazujące na kontaminację z elementem *łowić*, np. ‘część ciała, łowiąca emocje na cudzym terytorium’.
trwaniczny (*straż*) – kontaminacja czasownika *trwać* i zwrotu *straż graniczna,* ‘organizacja państwowa, mająca na celu powstrzymywanie przed podróżami w czasie’.

3. Przysłówki

transfinalnie – za pomocą tego przysłówka określony jest efekt zmiany osobistego czasu i świata w świecie istot chmuropodobnych, podstawami słowotwórczymi są tu łacińskie *trans* 'przez' oraz *finalis* 'końcowy'.
upchale – od **upchały, upychać* – 'działać tak, by nastąpił efekt upchania'.
zerowsko – za pomocą tego przysłówka określony jest efekt zmiany osobistego czasu i świata w świecie istot chmuropodobnych, podstawą słowotwórczą jest liczebnik *zero*.

4. Czasowniki

4.1. Derywaty odczasownikowe

4.1.1. Derywaty oznaczające wzmocnienie akcji podstawowej

nahelenić się – 'wykonać czynność **helenienia się* w stopniu bardzo wysokim'. Neologizm utworzony od niepoświadczonego czasownika **helenić się*, który z kolei powstał od imienia *Helena*.
zbyć się – 'osiągnąć maksymalny stopień bycia, przy jednoczesnym wyczerpaniu się nim'.

4.1.2. Formacje lokatywne

przejaśnić (na wylot) – 'uczynić coś jasnym na całej grubości'.
wpuchnąć – 'wskutek procesu puchnięcia znaleźć się wewnątrz innego obiektu'.
wsiać się (w kogoś) – 'w wyniku bliżej nieokreślonej czynności znaleźć się wewnątrz innej istoty'.

4.1.3. Zmiana rekcji czasownika

mieszać się (w kogoś) – na określenie sytuacji, gdy jedna istota chmuropodobna przenika swym „ciałem" przez inną, sobie podobną istotę.
wsiąknąć (kogoś) – 'doprowadzić do czyjegoś zniknięcia, wykorzystując proces wsiąkania'.

4.2. Derywaty odrzeczownikowe

4.2.1. Formacje zdarzeniowe

szansować (*zabyt*) – podstawą słowotwórczą jest rzeczownik *szansa*, neologizm zaś ma znaczenie 'wyznaczać prawdopodobieństwo *zabytu*'.

4.2.2. Formacje procesualne

ewić się, *helenić się*, *mariolizować się*, *zludmilać się* – wszystkie te neologizmy opisują przemiany istoty chmuropodobnej, Cewinny, która pod wpływem przemian fizycznych zaczęła doznawać również przemian osobowości, co wyrażało się na płaszczyźnie leksykalnej poprzez zmianę imienia (por. *Ewa*, *Helena*, *Ludmiła*, *Mariola*).

wnioskować – na podstawie kontekstu można domniemywać, iż neologizm ten, stanowiący homonim istniejącego leksemu, określa dotyczący *myślinności* proces, analogiczny do *kiełkowania* u *roślinności*.

wszędzieć – prawdopodobnym znaczeniem tego neologizmu jest 'przebywać we wszystkich możliwych miejscach jednocześnie'.

wyboczać sobie – neologizm dotyczy działań istot chmuropodobnych i oznacza prawdopodobnie 'przebywać w bocznej części innej istoty', lub 'przebywać w innej istocie swą boczną częścią'.

wymyślić się – 'wykorzystując myśli, wydostać się z zagrożonego miejsca' – leksem notowany w słownikach otrzymuje tutaj nowe, zaskakujące znaczenie.

wzerzyć się – 'w wyniku bliżej nieznanego procesu zostać zredukowanym do zera'.

wzęzić się – 'w wyniku bliżej nieznanego procesu przenieść się bezpośrednio z jednego czasu w inny'. Neologizm utworzony od innego neologizmu – por. *zęz*.

zachmurzać się – leksem notowany w słownikach, zastosowany do opisu świata istot chmuropodobnych otrzymuje nowe znaczenie, niemożliwe do dokładnego ustalenia. Można je sformułować ogólnie jako 'doświadczać bliżej nieznanego przykrego procesu'. Z kontekstu można wnioskować, że możliwe jest również użycie tego czasownika w znaczeniu kauzatywnym.

zanicowieć – neologizm służy na określenie procesu, w wyniku którego na ekranie *egzystoskopu* pojawia się *nic*.

ześrodkować się – leksem opisuje proces skupiania się istoty chmurokształtnej wokół jej środka.

zęzić – leksem nieprzejrzysty słowotwórczo, określa proces, działanie, za pomocą którego istoty chmurokształtne mogą dowolnie regulować upływ swojego czasu.

zmatronieć, *zmężnieć*, *zniemowleć* – neologizmy tej grupy można wyrazić za pomocą parafrazy 'stać się kimś', a mianowicie: 'stać się matroną', 'stać się istotą rodzaju męskiego', 'stać się niemowlęciem'.

4.2.3. Formacje kauzatywne

wytchnąć (kogoś) – bliższe znaczenie tego neologizmu jest niejasne, możliwa jest jego interpretacja jako kontaminacji słów *wypchnąć* oraz *tchnienie*.

zakłakocić – leksem określa bliżej nieznaną czynność, stanowiącą akt agresji między istotami chmuropodobnymi. Pochodzi od neologizmu *kłakoć* o nieznanym znaczeniu.

4.2.4. Formacje z wbudowanym wyrażeniem argumentowym

bączkować – neologizmowi temu można przypisać znaczenie ‘poruszać się ruchem wirowym, przypominającym bąk’.
czwartkować – za pomocą tego zgrabnego neologizmu zostało stworzone określenie na ‘regulowanie swojego osobistego czasu w taki sposób, by zawsze był czwartek’.
światować się – neologizm o bliżej nieznanym znaczeniu, został utworzony od podstawy słowotwórczej *świat*.

4.3. Derywaty odprzymiotnikowe

4.3.1. Formacje procesualne

innieć – ‘stawać się innym’.
wszechnić – prawdop. ‘zacząć znajdować się we wszystkich miejscach jednocześnie’.

4.3.2. Formacje kauzatywne

ścmiewać – ‘czynić coś przyćmionym, ściemnionym’.

4.3.3. Formacje stanowe

niezmienniczyć – ‘zachowywać niezmienny stan uczuć wobec kogoś’; nawiązuje do stosowanych w terminologii matematycznej leksemów *niezmienniczość, niezmienniczy*.

4.4. Czasowniki utworzone od wyrażeń przyimkowych

odemnić się – czasownik utworzony od wyrażenia *ode mnie*, na podstawie kontekstu można się domyślać, że jego znaczenie jest zbliżone do znaczenia frazy *odczep się ode mnie*.
wmoić – prawdopodobną podstawą tego neologizmu jest wyrażenie *we mnie*, względnie *w mój*, wydaje się, iż na podstawie kontekstu słuszne byłoby przyjęcie jego znaczenia jako ‘wchłonę cię w siebie’ (wyłącznie w pierwszej osobie).
wtroić – prawdopodobną podstawę dla tego neologizmu stanowi wyrażenie przyimkowe *w trzy*, jednak jego bliższe znaczenie jest niemożliwe do ustalenia, nawet na podstawie kontekstu. Kontekst wyklucza możliwe użycie homonimu *wtroić* ‘zjeść szybko, z apetytem, łapczywie’.

4.5. Czasowniki nieokreślone

hiczeć – czasownik o znaczeniu ‘wydawać z siebie artykułowane dźwięki’, możliwe są skojarzenia z leksemami *huczeć, syczeć, krzyczeć*.

zemstrzyć – neologizm o niejasnym znaczeniu, na podstawie kontekstu można przyjąć definicję w postaci ‘zrobić komuś bliżej nieokreśloną krzywdę’. Być może nawiązuje do czasownika *zemścić się*.
zeźnić się – za pomocą tego czasownika o niejasnej budowie słowotwórczej (możliwe skojarzenia z czasownikiem *zeźlić się* oraz z rzeczownikiem *zez*), określana jest czynność wykonywana przez istoty chmuropodobne, kontekst wskazuje, iż możliwe są tu konotacje erotyczne.
zjuchcić się – czasownik o niejasnej budowie słowotwórczej (możliwe skojarzenie z *juchą*), na podstawie kontekstu można wnioskować, iż określa negatywne konsekwencje niezaspokojenia potrzeb istoty chmuropodobnej.

5. Frazeologizmy

bój się odbytu – frazeologizm stanowi przekształcenie frazy *bój się Boga* w realiach świata istot chmuropodobnych, zaś obecny w nim leksem *odbyt*, stanowiący homonim terminu anatomicznego, pochodzi od słowa *byt* i prawdopodobnie ma tu znaczenie ‘zaprzestanie istnienia’.
glancowany drastyk – to wykrzyknienie określające prawdopodobieństwo uzyskania zadowalającego rezultatu *przebytowania*, składa się z elementów pochodzących od słów *glancowany* ‘polerowany’ oraz *drastyczny* – znaczenie tego drugiego zostało podkreślone przez zastosowanie derywacji wstecznej.
na drękarski wsącz – to przekleństwo (patrz kontekst) pojawiające się w wypowiedzi istoty chmuropodobnej zostało utworzone od neologizmu **drękarz* (prawdopodobnie od *dręczyć*) oraz od czasownika *wsączać się*, również z zastosowaniem derywacji wstecznej.
pokazać komuś etruski byt – frazeologizm o nieznanym znaczeniu, występujący w wypowiedzi istoty chmuropodobnej. Ze względu na kontekst trudno domniemywać, by uzasadnione były próby połączenia go z *Etruskami*.
szansa ci w zęz – ten frazeologizm świata istot chmuropodobnych wydaje się być analogiem zwrotów typu *kij ci w oko*.
wsiąkajcie w kitany dręt – to przekleństwo występujące w świecie istot chmuropodobnych składa się z elementów, nawiązujących do leksemów *wsiąkać* oraz *drętwy* (ponownie z derywacją wsteczną) oraz do czasownika **kitać*, znaczenia którego nie udało mi się ustalić (choć niewykluczone są skojarzenia z potocznym *kitrać*).
wytrącić kogoś w klajster – ‘sprawić, by istota chmuropodobna zmieniła swoją konsystencję fizyczną (być może tracąc zdolność do dalszego istnienia)’.

Rozdział III – Analiza materiału bułgarskojęzycznego
Podrozdział A – *Кибериада*

1.Rzeczowniki

1.1. Rzeczowniki proste

1.1.1. Nazwy subiektów czynności

1.1.1.1. Dewerbalne

1.1.1.1.1. Derywaty afiksalne

-ач – *развинтвач* ‘мислещо същество, което се занимава с развинтване’ – sufiks został wykorzystany dla utworzenia formalnej nazwy wykonawcy czynności rozkręcania na części, za podstawę posłużył zaś czasownik *развинтвам* ‘rozkręcać’.

-ел – *клечител* ‘този, който клечи’ – sufiks został użyty w zwykłej dla siebie funkcji i posłużył do utworzenia nazwy subiektu czynności (*клеча* – ‘przykucać’).

-тор – *контемплатор* ‘вид изкуствено мислещо същество, което се наслаждава на контемплации’ – formant pochodzenia łacińskiego posłużył do stworzenia nazwy sztucznej istoty myślącej, zaś podstawa słowotwórcza wskazuje na jej główny cel istnienia, mianowicie kontemplacje. Jednocześnie neologizm na gruncie bułgarskim jest dużo mniej przejrzysty niż w języku polskim i wymaga znajomości języków obcych u czytelnika – leksem *контемплация* pojawia się w języku bułgarskim sporadycznie (wyszukiwarka internetowa Google potwierdza występowanie na jedynie 29 stronach[17]).

1.1.1.2. Denominalne

1.1.1.2.1. Derywaty afiksalne

-ец – *машиновец* ‘този, чието занятие е свързано с машина’ – za pomocą sufiksu stworzona została nazwa wykonawcy bliżej nieznanych czynności, związanych z maszyną.

[17] http://www.google.pl/search?q=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F&hl=pl&lr=lang_bg&client=firefox=-a&hs=JPU&rls-org.mozilla:pl:official&as_qdr=all&tbs=lr:lang_1bg&prmd=ivns&ei=Sm01TdalGsim4AbmsN2SCg&start=30&sa=N z dnia 18.1.2011

-*ист* – *цембалист* ‘учен, изследващ цембалите’ – leksem został utworzony na wzór takich formacji jak *радист, специалист*, zaś jego podstawa słowotwórcza wskazuje na obiekt zainteresowań desygnatu (gatunek istot rozumnych zwanych *Cembałami* – bg. *цембалец*).

1.1.1.2.2. Derywaty paradygmatyczne

драконолог ‘учен, който се занимава с **драконология*’ – nazwy naukowców, zajmujących się określoną dziedziną nauki powstają z reguły w wyniku przesunięcia paradygmatycznego, ten sposób został wykorzystany również dla utworzenia tego neologizmu.

драконозоолог ‘учен, който се занимава с **драконозоология*’ – podobnie jak w przypadku powyższego leksemu, również i w tym przypadku nazwa naukowca została utworzona poprzez paradygmatyczne przesunięcie nazwy dziedziny nauki.

хедолог ‘учен, занимаващ се с **хедология*’ – podobnie jak w poprzednim przypadku, również i ten neologizm powstał w wyniku paradygmatycznego przesunięcia, zaś podstawę słowotwórczą stanowi dla niego niepoświadczony w treści utworu neologizm **хедология*.

1.1.2. Nazwy amatorów

1.1.2.1. Derywaty afiksalne

-*ист* – *малтретист* ‘този, комуто малтретиране прави удоволствие’ – formant ten, pochodzenia obcego, często służący do tworzenia nazw zwolenników ideologii (np. *комунист, фашист*), w analizowanym przypadku posłużył do utworzenia nazwy amatora czynności, określanej przez podstawę słowotwórczą.

1.1.3. Nazwy subiektów właściwości

1.1.3.1. Denominalne

1.1.3.1.1. Derywaty afiksalne

-*ик* – *същоличностник* ‘този, който притежава същата личност с някого’ – sufiks posłużył do stworzenia nazwy istoty, której główna właściwość została wyrażona za pomocą podstawy słowotwórczej (*същата личност* – ‘identyczna, ta sama osoba’).

-*овец* – *близнаковец* ‘този, който е близнак на някого’ – za pomocą tego formantu złożonego została utworzona nazwa, stanowiąca synonim neologizmu *подобник*.

1.1.3.2. Deadjektywne

1.1.3.2.1. Derywaty afiksalne

-*ец* – *бледавец* ‘същество, което е бледаво’; *многоглавец* ‘многоглав дракон’; *съвършенец* ‘съвършено същество’ – za pomocą tego sufiksu utworzone zostały

przejrzyste słowotwórczo leksemy, nazywające istoty, których główna, wyróżniająca właściwość zawarta jest w podstawie słowotwórczej. Te właściwości to odpowiednio: *бледавост*, *многоглавост*, *съвършенство*.

-(*н*)*ик* – *белтъчник* 'същество изградено от белтъчни вещества', *еластик* 'този, който е еластичен', *подобник* 'този, който е подобен на някого' – również i ten formant stworzył nazwy istot, których główna właściwość została wyrażona za pomocą podstawy słowotwórczej.

-*ко* – *едроноско* 'човек с едър нос' – leksem ten pozwala krótko i zwięźle wyrazić główną cechę charakterystyczną istoty nim opisywanej.

-*тор* – *омнипотенциатор* 'този, който е всемогъщ', wyraz utworzony od łacińskich podstaw słowotwórczych *omnis* 'wszystko' oraz *potentia* 'moc, siła'.

1.1.4. Nazwy części całości i elementów zbiorów (singulativa)

1.1.4.1. Derywaty afiksalne

-*ант* – *фелисиант* 'същество, което е от фелисия' – neologizm został utworzony od nazwy służb pilnujących powszechnego szczęścia na wzór oryginalnego leksemu *felicjant*, pomimo akceptowalnego stopnia przejrzystości wydaje się, że lepszym rozwiązaniem byłby neologizm **фелицай*, względnie **фелиционер*.

1.1.5. Odmiejscowe nazwy agentywne

1.1.5.1. Derywaty afiksalne

-*ик* – *безвъздушник* 'личност свързана с безвъздушни места' – podstawę słowotwórczą tego neologizmu można interpretować dwojako, pierwszą z możliwości jest wyrażenie przyimkowe *без въздух*, drugą – przymiotnik *безвъздушен*. Dla potrzeb tej klasyfikacji zdecydowałem się na przyjęcie tej drugiej opcji.

1.1.6. Nazwy zwolenników/przeciwników pewnych idei/poglądów

1.1.6.1. Derywaty afiksalne

-*ианец* – *електроволтерианец* 'привърженик на *Електроволтер*' – wskazany neologizm określa istotę rozumną, popierającą poglądy głoszone przez *Elektrowoltera*.

-*ист* – *акциденталист* 'привърженик на **акцидентализъм*', *струнцелист* 'привърженик на възгледите на Струнцел' – budowa tych neologizmów nawiązuje do formacji takich jak *опортунист*, *комунист*, *платонист*. Desygnatami ich są osoby wyznające określone poglądy, związane z przypadkowością lub – dla drugiego z neologizmów – poglądy głoszone przez *Bulfona Strunzla*.

-*оян* – *сиракоян* 'този, който вярва в *Абсолютен Сирак*' – formant nieprzejrzysty i, jak się wydaje, nie funkcjonujący w codziennym języku literackim został przez

tłumacza zastosowany dla stworzenia leksemu określającego istotę rozumną, wyznającą wiarę w *Sierotę Absolutną*.

1.1.7. Nazwy wytworów czynności i procesów

1.1.7.1. Derywaty alternacyjne

глетва 'вид наказание в света на Клапауций и Трурл' – podobnie jak w przypadku polskiego oryginału, neologizm ten, oznaczający bliżej nieokreślony rodzaj kary, został utworzony poprzez udźwięcznienie pierwszej spółgłoski w wyrazie *клетва* oznaczającym 'klątwę'.

1.1.8. Nazwy środków czynności

1.1.8.1. Dewerbalne

1.1.8.1.1. Derywaty afiksalne

-алка – *забавялка* 'вид предмет, който се използва за забавяне на някого', *натривалка* 'вид устройство, който служи за натриване', *поглъщалка* 'вид устройство, служещ за поглъщане', *разрешалка* 'устройство, чиято задача е да разрешава проблем', *съкрушалка* 'устройство, с помощта на което се съкрушава нещо', *терзалка* 'устройство, чиято задача е да терзае някого' – za pomocą tego produktywnego sufiksu zostały utworzone nazwy urządzeń, wykonujących czynności określone przez podstawę słowotwórczą. Automaty te miały służyć do, według kolejności: spowalniania, nacierania, połykania, rozwiązywania problemu, kruszenia oraz dręczenia.

-алня – *биалня* 'вид машина, чиято задача е да бие някого' – podstawową interpretacją desygnatu tego neologizmu, jak można się domyślać na podstawie kontekstu, jest maszyna służąca do bicia, zadawania komuś ciosów. Jednak biorąc pod uwagę rozmiary tej maszyny, jak również zastosowany formant, tworzący takie formacje, jak m.in. *занималня*, *читалня*, *пушалня* (Tilkov i in., 1993, s. 60), pewne uzasadnione podstawy ma również założenie, iż może chodzić o miejsce, w którym zadawane są ciosy. Trudny do wytłumaczenia jest fakt, że neologizm został zapisany przez *а*, a nie *я*.

-арка – *гъделарка* 'вид машина, чието предназначение е да гъделичка'; *ощастливярка* 'вид машина, с помощта на която се ощастливяват розумни същества' – za pomocą tego częstego i produktywnego sufiksu zostały utworzone nazwy maszyn służących do łaskotania oraz uszczęśliwiania.

-атор – *еротизатор* 'вид устройство, с помощта на което мислещо същество постига еротично щастие'; *изтръгнатор* 'вид машина, чиято цел е да разрушава други машини, да им изтръгва различни елементи'; *компликатор* 'машина, с помощта на която животът се прави по-компликуван' – formant

-атор, niosący ze sobą skojarzenia ze sferą automatyki i urządzeń mechanicznych, stał się częścią składową neologizmów, nazywających maszyny o różnorodnym przeznaczeniu – erotycznym, bojowym oraz modyfikującym warunki bytowe.

-ачка – *извлекачка* 'вид устройство, чиято цел е да извлека'; *милувачка* 'вид устройство, чиято цел е да милува'; *разбивачка* 'вид устройство, чиято цел е да разбива'; *стискачка* 'вид устройство, чиято цел е да стиска' – formant ten, stanowiący formalnie żeńskorodzajową odmianę formantu *-ач* nadaje omawianym neologizmom znaczenie 'urządzenie, maszyna służąca do wykonywania określonej czynności'. Nazwy tych czynności są zawarte w podstawach słowotwórczych, a są nimi: *wyciąganie*, *pieszczenie*, *rozbijanie* oraz *ściskanie*.

-иячъ – *мъчияч* 'устройство, чиято цел е да мъчи разумни същества' – nazwa urządzenia służącego do męczenia istot myślących została utworzona za pomocą nietypowego sufiksu, co zostało spowodowane względami eufonicznymi, dla uzyskania rytmizowanej frazy *пиячи-мъчиячи*. Pomimo to, neologizm posiada wystarczającą przejrzystość słowotwórczą.

-лувка – *хранилувка* 'вид машина, която храни мислещи същества' – formant nietypowy dla języka bułgarskiego, za jego pomocą tłumacz utworzył nazwę maszyny rozumnej, służącej karmieniu innych istot myślących.

-ница – *милувница* 'вид машина, която милува'; *флиртовница* 'вид машина, чието предназначение е да флиртува'; *целувница* 'вид машина, чието предназначение е да целува' – za pomocą tego rozpowszechnionego formantu zostały utworzone nazwy urządzeń służących określonym celom. Cele te można zidentyfikować, wskazując podstawy słowotwórcze utworzonych neologizmów, a są nimi czasowniki *милувам*, *флиртувам*, *целувам* o znaczeniu, odpowiednio: 'pieścić', 'flirtować', 'całować'.

1.1.8.2. Denominalne

1.1.8.2.1. Derywaty afiksalne

-атор – *акробатор* 'вид машина, чиято цел беше да уреди вярвания на мислещи същества по начин на акробации'; *делиризатор* 'машина, която служи за намаляване на лирическо настроение, за *делиризация'; *депосибилитатизатор* 'оръжие, което действа по начин на *депосибилизация, намалявайки правдоподобието врагът да съществува'; *екстатор* 'устройство, чиято цел е да възбужда чувство на екстаз у мислещи същества'; *емулатор* 'вид устройство, което прави емулация на религиозни преживявания'; *инфернатор* 'вид устройство притежаващо инфернални мощи, мощта на дявола', *рефрикатор* 'машина, която води процеса на *рефрикация' – omawiany formant, jeden z bardziej produktywnych w analizowanym materiale, posłużył

do utworzenia nazw maszyn o bardzo zróżnicowanym działaniu (na wzór form takich jak *елеватор*, *йонизатор*, *стерилизатор*). Można wśród nich odnaleźć maszyny oddziałujące na sferę religijną: *акробатор*, *емулатор*, *инфернатор*, maszyny wpływające na stan psychiczny istoty myślącej: *делиризатор*, *екстатор*, nazwy broni: *депосибилитатизатор* oraz maszyny służącej nieznanym celom – jej nazwa została utworzona od nieistniejącego pojęcia *рефрикация*.

-*ница* – *геенница* 'вид устройство, притежаващ мощта на дявола' – formant, w analizowanym materiale częściej tworzący derywaty dewerbalne, utworzył również derywat denominalny. Za jego pomocą została utworzona nazwa urządzenia obdarzonego mocami, równymi diabelskim.

-*ор* – *деперфектор* 'вид устройство, който влошава условия на живота, прави ги по-малко перфектни'; *еротор* 'неопределен вид машина, предназначена за еротиката'; *пермутатор* 'уред, който превръща всичко изпитано и научено, узнано и изпробвано в част от съвместното опекунство и всеобщо доброжелателство' – formant ten jest bliski pod względem funkcji formantowi – -*атор*, można go nawet traktować jako jego odmianę (patrz wyżej). W omawianym materiale posłużył do utworzenia nazw urządzeń mechanicznych o różnorodnym przeznaczeniu, zaś podstawami słowotwórczymi są odpowiednio **деперфекция* 'лишаване от перфекция', *еротика* oraz *пермутация* 'всяка подредена съвкупност от n естествени числа, в която дадено число да се среща само веднъж; тук: промяна'.

1.1.8.3. Deadjektywne

1.1.8.3.1. Derywaty afiksalne

-*атор* – *ултиматор* 'машина, която е постигнала граница на всемощ' – omawiany formant, jeden z bardziej produktywnych w analizowanym materiale, posłużył do utworzenia nazwy maszyny obdarzonej nieograniczoną wszechmocą. Podstawą jest łaciński przymiotnik *ultimus* 'krańcowy; ostateczny'.

-*ница* – *баналница* 'устройство, която прави всяко любовно чувство банално', formant, w analizowanym materiale częściej tworzący derywaty dewerbalne, utworzył również derywat deadjektywny. Za jego pomocą została utworzona nazwa urządzenia trywializującego wszelkie wzniosłe uczucia.

1.1.8.4. Derywaty od wyrażeń przyimkowych

-*ница* – *отдраконовница* 'оръжието, благодарение на което можеш да се спасиш от дракона' – za pomocą tego formantu, który w analizowanym materiale tworzył również derywaty dewerbalne, denominalne i deadjektywne, została utworzona nazwa broni pozwalającej na skuteczną walkę ze smokiem.

1.1.9. Nazwy miejsc

1.1.9.1. Derywaty afiksalne

-ня – *хедоварня* ‘неопределено устройство, към което се включват мислещи същества с цел да получат щастие’, *фабрикаторня* ‘вид на голяма мислеща фабрика, която създава ощастливяващи устройства’ – oba neologizmy, należące do tej grupy należałoby interpretować jako nazwy miejsc, w których dokonuje się jakaś czynność, proces (w danym przypadku – dostarczanie szczęścia; podstawę słowotwórczą stanowi tu **хедовар* – nazwa urządzenia, za pomocą którego można napełnić świadomość istoty myślącej uczuciem nieograniczonego szczęścia) oraz produkcja, fabrykowanie owych urządzeń (czego dokonują **фабрикатори*).

1.1.9.2. Derywaty alternacyjne

гозмоз ‘космосът измислен от Маймаш Самосин’ – neologizm ten został utworzony analogicznie, jak w języku polskim (*Gozmoz*), za pomocą udźwięcznienia spółgłosek, tworzących leksem *космос*.

1.1.10. Nazwy gatunkowe

драко пробабилистикус ‘дракон на правдоподобието’ – neologizm ten stanowi przetranskrybowaną na cyrylicę łacińską nazwę stworzenia *(draco probabilisticus)*, która tłumaczy się jako *smok prawdopodobieństwa.*

ехидна ‘вид дракони’ – przetranskrybowana z polskiego oryginału *(Echidna)* nazwa jednego z gatunków smoków stała się w języku bułgarskim homonimem przymiotnika o znaczeniu ‘złośliwa’.

куркуцел ‘вид неизвестна птица’ – nazwa tego niezidentyfikowanego gatunku ptaka została przetranskrybowana z polskiego oryginału (*kurkuciel*) na cyrylicę.

малблонд ‘същество, служещо за транспортиране на нещата’ – zgodnie z interpretacją tego neologizmu przedstawioną przez tłumacza, został on przetranskrybowany z polskiego oryginału, zaś jego podstawami słowotwórczymi są francuskie słowo *mal* ‘zły’ oraz polskie *błąd* (Lem, 1998, s. 98).

не-дракон ‘според пробабилистичната теория, определение на дракона в момента, когато правдоподобието на неговата поява е по-малко, отколкото на това, че няма да се появи’ – nazwa tego zwierzęcia jest złożona, składa się z cząstki przeczącej *не-* oraz leksemu określającego zwierzę. Wydaje się, że zastosowanie łącznika nie było konieczne i możliwe było zastosowanie pisowni łącznej.

1.1.11. Nazwy symilatywne

1.1.11.1. Derywaty afiksalne

-*ист* – *чакалист* ‘човек, проявяващ нравственост на чакал’ – popularny i produktywny sufiks stworzył leksem określający charakter istoty rozumnej, która w swych działaniach wykazuje cechy przypisywane stereotypowo szakalowi.

1.1.12. Nazwy modyfikacyjne

1.1.12.1. Expressiva

-*атор* – *медикатор* ‘определение на кралския медик в света на роботите’ – neologizm ten wykazuje – moim zdaniem – podwójne nacechowanie stylistyczne, po pierwsze ze względu na zastosowanie jako podstawy słowotwórczej leksemu *медик*, zamiast znacznie częstszego i neutralnego stylistycznie *лекар*, dodatkowo zaś zastosowany formant nasuwa skojarzenia z automatyką oraz maszynami.

-*ец* – *мислец* ‘този, който мисли’, *нулевец* ‘дракон, чиято черта е нулевост, несъществуване’ – pierwszy leksem stanowi nacechowany ekspresywnie synonim słowa *мислител*, drugi zaś jest określeniem „smoka zerowego”, występującym w żargonie *drakologów*.

-*ик* – *фиктивник* ‘вид дракон, чието съществуване е фикция’ – neologizm ten stanowi synonim wspomnianego wyżej pojęcia *нулевец*, stanowiąc określenie smoka urojonego, fikcyjnego.

1.1.13. Nazwy cech abstrakcyjnych

1.1.13.1. Derywaty afiksalne

-*ост* – *змейовост* ‘общи черти, типични за обикновен дракон, змей’; *импосибилитативност* ‘общо определение на неправдоподобието да се случат определените неща’; *лазерност* ‘за лице, което притежава лазерен пистолет’, *петоокост* ‘притежаване на пет очи’ – formant – tradycyjnie służący do tworzenia nazw cech – w analizowanych przypadkach został wykorzystany zgodnie z podstawową jego funkcją. Za jego pomocą zostały stworzone nazwy: zespołu cech typowych dla smoka (od bg. *змейов* – ‘smoczy’), nieprawdopodobieństwa jakiegoś zdarzenia (od łacińskiego *impossibilitas* – ‘nieprawdopodobieństwo’), posiadania lasera (*лазерен* – ‘laserowy’) oraz posiadania pięciorga oczu (*петоок* – ‘pięciooki’).

1.1.14. Nazwy czynności, procesów i stanów

1.1.14.1. Derywaty afiksalne

-*ане* – *джумбане* ‘неизвестно действие на Голкондрина’; *прелюбване* ‘състояние на прекалено голямо количество на любов, водещо до смърт’; *обезтелесване* ‘наказание, лишение на тяло’ – sufiks tradycyjnie tworzący nazwy czynności, procesów i stanów. Oprócz stanu przesycenia miłością oraz czynności

pozbawienia ciała, mamy tu również do czynienia z nazwą bliżej niezidentyfikowanej czynności, wykonywanej przez *Golkondrynę*, która została przetranskrybowana z polskiego oryginału.

-*анция* – *малтретанция* 'малтретиране' – leksem ten, stanowiący ekspresywny synonim pojęcia *малтретиране*, uzyskał nacechowanie stylistyczne poprzez zastosowanie sufiksu pochodzenia łacińskiego.

-*ация* – *деватизация* 'намаление на обществена мощност, броена в ватове' – w budowie tego neologizmu można wyróżnić trzy części, podstawę słowotwórczą stanowi nazwa jednostki fizycznej (*wat*), prefiks zawiera w sobie znaczenie 'pozbawienie czegoś', zaś sufiks tworzy nazwę czynności.

-*ия* – *малапуция* 'пълно сриване на жизненото напрежение, наречено така от автора му, Малапуций Халос' – podstawą słowotwórczą dla tej nazwy stanu jest imię jednego z bohaterów utworu, Malapucego Chałosa.

1.1.15. Nazwy substancji chemicznych

1.1.15.1. Derywaty afiksalne

-*ин* – *алтруизин* 'вид препарат, който предизвиква алтруистични чувства у всички, които имат контакт с него' – sufiks występujący często w nazwach sztucznie wytwarzanych substancji chemicznych i leków został wykorzystany do stworzenia neologizmu określającego preparat chemiczny, który wywołuje u zażywających uczucie powszechnego altruizmu.

1.1.16. Nazwy abstrakcyjnych pojęć naukowych

1.1.16.1. Derywaty afiksalne

-*ал* – *антиномиал* 'вид на математическа функция, използвана в теоретическо описание на антиномии появяващи се в въпроса на щастието' – podstawą słowotwórczą dla tego neologizmu jest pojęcie *antynomii*, czyli *sprzeczności*, zaś sufiks występuje w takich pojęciach matematycznych jak *функционал* i sugeruje skojarzenia z wyższą matematyką.

-*ий* – *думалий* 'духовен елемент в Гозмоза'; *калсоний* 'съвършен елемент в Гозмоза' – sufiks ten w języku bułgarskim często pojawia się w nazwach pierwiastków chemicznych (np. *калий*, *натрий*, *магнезий*), natomiast podstawy słowotwórcze omawianych neologizmów zostały przetranskrybowane z polskiego oryginału i nie udało mi się znaleźć dla nich umocowania w bułgarskim systemie leksykalnym, poza, ewentualnie, ludowym *думам* 'mówić'.

-*он* – *хедон* 'единица на щастието' – sufiks pojawiający się w nazwach cząsteczek fizycznych został wykorzystany do stworzenia nazwy jednostki szczęścia. Podstawa słowotwórcza pochodzi od greckiego *ή ηδονή* 'uciecha, rozkosz'. Neologizm bułgarski stanowi przetranskrybowaną wersję polskiego leksemu *hedon*.

-с – *трупс* ‘единица на мощност на полицейски автомати’ – nazwa tej jednostki mocy automatu policyjnego została przetranskrybowana z polskiego oryginału, można się w niej doszukać podstawy słowotwórczej o znaczeniu ‘trup, zwłoki’, jednak sufiks nie jest notowany na gruncie języka bułgarskiego. Słownik *a tergo* (Andreĭchin, 1975) notuje jedynie 3 wyrazy zakończone na *пс*, mianowicie: *гипс* ‘gips’, *мопс* ‘mops’, *рипс* ‘ryps’.

-ум – *термионолиум* ‘несъществуващ химически елемент’ – nazwa tego nieistniejącego pierwiastka chemicznego została przetranskrybowana z polskiego oryginału, jednak nie została prawidłowo dostosowana do bułgarskiego systemu językowego – łacińska końcówka *-ium* powinna zostać oddana jako *-ий*.

1.1.16.2. Derywaty alternacyjne

хед ‘съкратение от *хедон*’ – neologizm stanowi synonim omówionego wcześniej leksemu *хедон* i został utworzony drogą derywacji wstecznej.

1.1.16.3. Neologizmy, w których nazwa własna staje się nazwą pospolitą

бромей ‘название на единица на щастие, взела название от името на герой от театрална пиеса в света на Трурл’ – nazwa tej jednostki szczęścia w bułgarskim przekładzie stanowi zniekształcone imię *Бромео* (pl. *Bromeo*), noszone przez bohatera jednego z utworów literackich.

1.1.17. Nazwy nieokreślone

1.1.17.1. Derywaty afiksalne

-ница – *свирачница* ‘неопределен предмет’ – znaczenie tego neologizmu jest niejasne, podobnie jak w polskim (*grajnica*), można jedynie domniemywać, że chodzi tu o jakiś rodzaj przedmiotu, związany z wydawaniem dźwięków, być może instrumentu muzycznego, o czym może świadczyć jego podstawa słowotwórcza, nawiązująca do słów *свиря*, *свирач*.

1.1.17.2. Derywaty alternacyjne

лангел ‘неизвестно същество, възможно е, че мислещо’ – w budowie tego leksemu można doszukać się słowa *ангел*, jednak jakiekolwiek próby bliższego określenia desygnatu są niemożliwe, podobnie, jak w przypadku polskiego *łanioł*.

1.1.17.3. Pozostałe nazwy o nieokreślonym znaczeniu i nieprzejrzystej budowie

голкондрина ‘неизвестно устройство, което **джумбе*’ – neologizm ten określa bliżej nieznane urządzenie rozumne, podstawa słowotwórcza sugeruje skojarzenia z indyjskim Sułtanatem Golkondy.

овърдиери 'неизвестен предмет' – desygnat określany tym neologizmem jest nieznany, polski leksem został przetranskrybowany na język bułgarski.

1.1.17.4. Gry językowe z zastosowaniem nazw o nieokreślonym znaczeniu i nieprzejrzystej budowie

1.1.17.4.1. Neologizmy, pojawiające się w „bełkotliwych" wierszach *Elektrybałta*

аплайда – podobnie jak w polskim oryginale, również bułgarski neologizm jest nieprzejrzysty słowotwórczo, stanowi lekko zniekształconą transkrypcję pierwowzoru.

апентула – neologizm przetranskrybowany z polskiego oryginału, budowa słowotwórcza nieprzejrzysta.

бамба – leksem stanowiący transkrypcję polskiego oryginału. Możliwe są skojarzenia z wyrazem *баба*, ewentualnie *бомба*.

бет(а) – pojedyncze wystąpienie tego leksemu oraz brak kontekstu uniemożliwia choćby wyznaczenie poprawnej liczby pojedynczej. Wydaje się, że jego budowa słowotwórcza nie sugeruje żadnych wyraźnych skojarzeń.

герданодеалчаркристофий – w budowie tego neologizmu, którego desygnat jest nieznany i niemożliwy do ustalenia, można wyróżnić części składowe wywołujące skojarzenia z leksemami *гердан*, *одеяло*, *чар* o znaczeniach: 'naszyjnik', 'prześcieradło', 'urok', z odpowiednikiem imienia *Krzysztof* (*Кристоф*) oraz końcówkę *-ий*, typową dla nazw pierwiastków chemicznych.

гренайка – znaczenie neologizmu jest niemożliwe do ustalenia z braku dostatecznego kontekstu, możliwe są skojarzenia z czasownikiem *грея*.

дяло – znaczenie neologizmu jest niemożliwe do ustalenia z braku dostatecznego kontekstu, możliwe są skojarzenia z rzeczownikami *дял* lub *дялко*.

млечина – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Podstawa słowotwórcza zastosowana do jego utworzenia nasuwa skojarzenia z takimi leksemami, jak *млечен*, *мляко*.

невлага – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Podstawa słowotwórcza zastosowana do jego utworzenia nasuwa skojarzenia z takimi leksemami, jak *влага*, *влажен*.

самазка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Podstawa słowotwórcza zastosowana do jego utworzenia nasuwa skojarzenia z takimi leksemami, jak *смазка, смазвам.*

селет – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że jego budowa słowotwórcza nie sugeruje żadnych wyraźnych skojarzeń.

1.1.17.4.2. Neologizmy opisujące desygnaty zlikwidowane przez *maszynę, która umiała robić wszystko na literę „n"*

върлувки – znaczenie neologizmu jest niemożliwe do ustalenia z braku dostatecznego kontekstu, podobnie jak ustalenie formy liczby pojedynczej, prawdopodobnie słuszne są skojarzenia z leksemem *върлувам* 'grasować'.

гвайдолници – kontekst nie pozwala jednoznaczne na ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu, który został przetranskrybowany z polskiego oryginału (*gwajdolnice*). Wydaje się, że jego budowa słowotwórcza nie sugeruje żadnych wyraźnych skojarzeń.

гризмаки – kontekst nie pozwala na jednoznaczne ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu, który został przetranskrybowany z polskiego oryginału (*gryzmaki*). Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemami *гриза* 'gryzę', względnie *гримаса* 'grymas'.

драскуланка – kontekst nie pozwala na jednoznaczne ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemami *драскулка* 'bazgroły, gryzmoły', *драскам* 'bazgrać, pisać niedbale'.

замри – kontekst nie pozwala na ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu, który został przetranskrybowany z polskiego oryginału. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *замирам, замра* 'zamierać, zamrzeć'.

изтропка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *изтропам* 'zapukać, zastukać, zatupać'.

изтупка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *изтупвам* 'wytrzepywać'.

камбузели – kontekst nie pozwala na ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu, który został przetranskrybowany z polskiego oryginału. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *камбуз* 'kambuz'.

мурквu – kontekst nie pozwala na ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu, który został przetranskrybowany z polskiego oryginału. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z imieniem *Мурка*.

надебелка – kontekst nie pozwala na ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *надебелявам* 'grubieć, tyć'.

небедка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *беда* 'bieda, nieszczęście'.

нигмурка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemami *гмуркам се*, *гмуркач*, *гмурец* 'nurkować, nurek, nurek/perkoz dwuczuby'.

нудялка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że jego budowa słowotwórcza nie sugeruje żadnych wyraźnych skojarzeń, oprócz, być może, czasownika *нудя* 'zmuszać, przymuszać'

нюбеленка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemami *беля* '1. obierać ze skóry, łuszczyć; 2. szkoda, kłopot, nieszczęście', *белен* 'obrany ze skóry; bielony' oraz angielskim *new* 'nowy'.

няходилка – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *ходя* 'chodzić' czy nawet zestawieniem *не ходя* 'nie chodzić'.

пеперудица – kontekst nie pozwala na ustalenie dokładnego znaczenia neologizmu. Budowa słowotwórcza sugeruje skojarzenia z leksemem *пеперуда* 'motyl'.

римунди – kontekst nie pozwala na ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu, który został przetranskrybowany z polskiego oryginału. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *римувам* 'rymować'.

филидрони – kontekst nie pozwala na ustalenie formy liczby pojedynczej ani dokładnego znaczenia neologizmu, który został przetranskrybowany z polskiego oryginału. Wydaje się, że ewentualnie możliwe są skojarzenia z leksemem *филигран* 'filigran'.

1.2. Rzeczowniki złożone

1.2.1. Złożenia

1.2.1.1. Złożenia współrzędne

зашивачопулверизатор 'вид оръжие, предназначено за зашиване и превръщане в прах' – nazwa tej broni składa się z dwóch równorzędnych członów, połączonych interfiksem *-о-*. Jego pierwszy człon pochodzi od czasownika *зашивам* 'zaszywać', drugi zaś od łacińskiego *pulvis* 'popiół, proch'. W tekście oryginalnym występuje zestawienie *fastrygator-pulweryzator*.

1.2.1.2. Złożenia nadrzędno-podrzędne

1.2.1.2.1. Złożenia dwóch rzeczowników

бебехвъргачка 'машина, хвъргаща бебета' – człon pierwszy jest członem określającym i precyzuje, jakim ładunkiem miota desygnat, opisywany członem określanym. Neologizm posłużył do nazwania życiodajnej broni.

лъвоопашатка 'вид растение, което прилича на опашка на лъва' – leksemem tym została nazwana roślina, która wyglądem przypomina ogon lwa. Człon pierwszy złożenia jest członem określającym, drugi – określanym.

маймуноробот 'вид създество, което, според теория на еволуция, се променило в робот' – pierwszy człon złożenia jest określającym i zawiera informację na temat cech obiektu określanego. Całość neologizmu nazywa robota, który wykazuje podobieństwo do małpy.

развратосливка 'вид плод, появяващ се в еротическо сънище на краля' – człon pierwszy określa potencjalne zastosowanie desygnatu członu określanego. Neologizm nazywa bliżej nieokreślony rodzaj owoców, które, jak się wydaje, mogą zostać wykorzystane do nieznanych rozpustnych celów.

ръждосфера 'обидно определение на Малапуций Халос' – owo obraźliwe określenie składa się z dwóch części, człon określany sugeruje kształty sferyczne, natomiast człon określający zawiera elementy obelżywe dla istoty zbudowanej z metalu, odwołując się do bardzo dla nich szkodliwej *rdzy*.

труполюбител 'този, който е любител на трупове' – człon określany wskazuje na fakt upodobania jakiegoś rodzaju obiektów, człon określany wskazuje, że tym obiektem są zwłoki. Neologizm pełni funkcję wyzwiska.

чудовдовица 'вид на митическо същество' – neologizm jest ścisłym strukturalnym odpowiednikiem polskiego oryginału *dziwowdowa*, jednak wydaje się, że pomimo przejrzystej budowy słowotwórczej (z nawiązaniami do leksemów *чудо*, *вдовица*) znaczenie neologizmu nie jest intuicyjnie pojmowalne na gruncie języka bułgarskiego, czytelnik bułgarski, w przeciwieństwie do polskiego, nie odnajdzie w nim żadnych nawiązań do mitologii i wierzeń ludowych (por. *dziwożona*).

1.2.1.2.2. Złożenia przymiotnika i rzeczownika

бакъренонарод 'народ на мислещи същества, построени от бакър' – człon określany wskazuje na charakter społeczności, człon określający na substancję, z której została ona zbudowana.

самозалепване 'резултат на самостойно залепване на неизвестни съставки'; *самосин* 'същество, което е син на самия себе си'; *самотриалки* 'уреди, с помощта на кои съществата могат да натриват сами себе си' – pierwszy człon analizowanych neologizmów wskazuje na skierowanie działania na podmiot czynności oraz na samodzielność w jej wykonywaniu. Leksem *самозалепване* sugeruje, że czynność zlepienia nastąpiła bez pomocy z zewnątrz, jedynie na skutek działania zlepianych obiektów, natomiast nazwa *самосин* daje do zrozumienia, że istota określana w ten sposób, na skutek specyficznego zbiegu wydarzeń stała się swoim własnym synem.

старополяк ‘поляк от стари времена’ – człon określany analizowanego złożenia wskazuje narodowość desygnatu, natomiast człon określający umiejscawia go na osi czasu. Wyraz ten nie znajduje żadnego umocowania w kontekście.

1.2.1.2.3. Złożenia czasownika i rzeczownika

мъчитенекия ‘мислещо същество, което мъчи други мислещи същества, изградени от тенекия’ – neologizm stanowiący wyzwisko, człon określany wskazuje obiekt czynności (*тенекия* ‘blacha’), człon określający precyzuje, o jaką czynność chodzi (*мъча* ‘męczyć’).

сгърчиманшон ‘обидно название на Малапуций Халос’ – kolejny z neologizmów stanowiących wyzwiska w świecie robotów. Człon pierwszy – określający – wskazuje rodzaj czynności, o jaką jest oskarżany obiekt wyzwiska, człon określany precyzuje na jakim obiekcie jest ona wykonywana (*гърча* ‘miąć, giąć’, *маншон* ‘mufa’).

1.2.1.2.4. Złożenia rzeczownika i czasownika

огньопад ‘място, където каскади на огън падат отгоре’ – neologizm utworzony na wzór rzeczownika *водопад*, jednak substancją spadającą z wysokości nie jest woda, lecz inny z żywiołów, ogień.

1.2.1.3. Złożenia jednostronnie motywowane

авто- – *автоекстаз* ‘екстаз, към който не трябва нищо, освен самия себе си’; *автопримка* ‘автоматична примка’; *автодворец* ‘автоматичен дворец, дворец за автомати’; *автофлиртаджийка* ‘флиртаджийка, която е изкуствен автомат’ – pierwsza część złożenia jest w przypadku leksemu *автоекстаз* równoważna bułgarskiemu odpowiednikowi *само-* i sugeruje skierowanie członu określanego na subiekt czynności/stanu, ewentualnie na samodzielne jej wykonywanie/doznawanie. W pozostałych przypadkach człon ten jest skrótem od przymiotnika *автоматичен* i oznacza, że desygnat członu określonego jest automatem.

анти- – *антиглава* ‘вид оръжие против дракони, действащо чрез добавяне на изкуствена глава’ – pierwsza część złożenia odpowiada bułgarskiemu *противо-* i oznacza, że desygnat całego neologizmu ma działanie przeciwne, lub skierowane przeciwko desygnatowi członu określanego.

архи- – *архимъдрец* ‘голям мъдрец’ – człon *архи-* możemy znaleźć w takich formacjach, jak np. *архиепископ*, *архийерей*, w analizowanym przypadku oznacza on spotęgowanie cechy nim określanej.

гига- – *гигацелувка* ‘гигантична целувка’, względnie ‘милиард целувки’ – człon *гига-* można interpretować na dwa sposoby, po pierwsze jako skrót od przymiotnika *гигантичен*, po drugie zaś jako przedrostek wielokrotności, o znaczeniu ‘miliard’.

електро- – *електробалт* ‘електроничен балт’; *електроджудже* ‘електронично джудже’; *електродух* ‘електроничен дух’; *електропиянство* ‘електронично пиянство’; *електропоет* ‘електроничен поет’; *електрорай* ‘електроничен рай’; *електрорицар* ‘електроничен рицар’ – pierwsza część złożenia wkazuje na związek członu określanego z elektroniką. Utworzone w ten sposób neologizmy są zrozumiałe i przejrzyste, oprócz wyrazu *електробалт* stanowiącego nieudaną transkrypcję *Elektrybałta* (widocznie tłumaczka nie rozpoznała archaicznego wyrazu *rybałt*) – *балт* oznacza ‘Bałta, członka jednego z narodów bałtyckich’ – co w żaden sposób nie pasuje do treści utworu.

ерото- – *еротоманка* ‘еротична *манка’ – człon określający jest przejrzysty i sugeruje związek desygnatu członu określanego z erotyką, niestety człon określany jest trudny do wyjaśnienia na gruncie języka bułgarskiego i należy przyjąć, że stanowi jedynie transkrypcję z polskiego oryginału *erotomańka* (we frazeologizmie *zażyć kogoś z erotomańki*).

-ика – *компликаторика* ‘дисциплина, разглеждаща начините за лишаване от битови улеснения’; *чудовищоистика* ‘наука изследваща чудовища’; *рекреационистика* ‘наука изследваща въпроса на повторно сътворение’; *хедонистика* ‘наука, изследваща хедонизъм’ – za pomocą członu *-ика* tworzone są nazwy dyscyplin naukowych, badających zagadnienia: komplikowania życia, potworów, powtórnego tworzenia (łac. *recreatio*) oraz hedonizmu.

кибер- – *киберархангел* ‘кибернетичен архангел’; *кибербаядерка* ‘кибернетична баядерка’; *кибербец* ‘кибернетичен *бербец’; *кибербрат* ‘кибернетичен брат’; *кибергай* ‘кибернетичен *гай’; *кибергенетика* ‘кибернетична генетика’; *киберглупак* ‘кибернетичен глупак’; *кибереротика* ‘кибернетична еротика’; *кибереротоман* ‘кибернетичен еротоман’; *киберЖребец* ‘кибернетичен жребец’; *киберкавга* ‘кибернетична кавга’; *киберкон* ‘кибернетичен кон’; *кибермарина* ‘кибернетична марина’; *кибермарината* ‘кибернетична марината’; *кибернер* ‘название на висок чиновник’; *кибернос* ‘кибернетичен нос’; *кибероргия* ‘кибернетична оргия’; *кибероръдие* ‘кибернетично оръдие’; *киберподлец* ‘кибернетичен подлец’; *киберриба* ‘кибернетична риба’; *киберсин* ‘кибернетичен син’; *киберскитник* ‘кибернетичен скитник’ – człon *кибер-* w oczywisty sposób wskazuje na związek członu określanego z cybernetyką, w większości przypadków znaczenie członu określanego jest łatwe do rozszyfrowania, jednak w kilku przypadkach (*кибербец*, *кибергай*, *кибернер*) mamy do czynienia z ewidentną transkrypcją z polskiego oryginału i zupełnym zatarciem przejrzystości semantycznej na gruncie języka bułgarskiego – w przeciwieństwie do tekstu polskiego (*cyberbeć*, *cyberner* oraz *cybergaj* mają, moim zdaniem, bardzo przejrzystą budowę słowotwórczą) na gruncie języka bułgarskiego nie da się wytłumaczyć słów *бец*/*бербец*, *гай*.

кило- – *киломил* ‘единица равна на хиляда мила’ – w nazwie tej jednostki miary przyjemności możemy wyróżnić przedrostek wielokrotności *кило-* o znaczeniu ‘tysiąc’ oraz nazwę jednostki podstawowej *мил* (por. bułg. *мил* ‘miły’).

-лиза – *драконолиза* ‘разпадане на дракона’; *монархолиза* ‘разпадане на монарха’ – oba te neologizmy zostały utworzone na wzór *хидролиза*, gdzie człon określający wskazuje, jaki obiekt zostaje poddany rozkładowi. Sufiks ten jest obecny w bułgarskim systemie słowotwórczym.

-логия – *драконология* ‘наука, изследваща дракони’ – nazwa nauki badającej zagadnienia związane ze smokami została utworzona za pomocą cząstki pochodzącej od greckiego *ὁ λόγος* ‘słowo’ oraz członu określającego przedmiot badań. Sufiks jest obecny i produktywny w bułgarskim systemie słowotwórczym.

-мат – *гнетомат* ‘автомат, чиято задача е да приноси гнет’; *самогнетомат* ‘автомат, с помощта на който можеш да принесеш гнет на самия себе си’ – człon określany wskazuje, że desygnatem neologizmów jest jakiś rodzaj automatu, natomiast człon określający wskazuje, do jakich celów ów automat służy (*гнет* – ‘ucisk, jarzmo’).

мега- – *мегамилувка* ‘единица, равна на милион милувки’ – w leksemie, będącym nazwą jednostki przyjemności można wyróżnić przedrostek wielokrotności *мега-* o znaczeniu ‘milion’.

-метър – *любометър* ‘уред, с който се измерва силата на любовта’ – cząstka, stanowiąca człon określany wskazuje, iż desygnatem neologizmu jest urządzenie służące do pomiarów, natomiast człon określający wskazuje, jakie zjawisko tym pomiarom podlega.

микро- – *микронародец* ‘народ на много малки изкуствени мислещи същества’; *микрополе* ‘поле с много малък размер’; *микроразионализаторче* ‘много малък уред, който добавя рационализъм в действията на мислещи същества’; *микрошпионин* ‘много малък шпионин’ – cząstka, stanowiąca człon określający wskazuje na małe, znikome rozmiary desygnatu wskazywanego przez człon określany. W dwóch przypadkach znaczenie członu określającego zostaje dodatkowo wzmocnione przez sufiksy deminutywne *-ец* oraz *-че*.

под-/почти-/пред-/при- – *подрай*, *почтирай*, *предрай*, *прирай* ‘във вярвания на едни изкуствени разумни същества, названия на места, където душата попада след смъртта’ – podane neologizmy zostały wykorzystane do przybliżenia systemu wierzeń w jednej ze zminiaturyzowanych cywilizacji Trurla i wskazują, w jakich relacjach przestrzennych względem prawdziwego Raju znajdują się poszczególne miejsca odwiedzane przez dusze podczas wędrówki w zaświatach.

пра- – *прабледавец* ‘същество, което бе предшественик на бледавеца’; *пракибернетик* ‘кибернетик, който се занимава с най-древната история на кибернетика’; *прамаш* ‘неопределено същество, предшественик на

прамашинки’; *прамашинка* ‘предшественик на примитивните машини’ – cząstka stanowiąca człon określający wskazuje na uprzedniość, archaiczność desygnatu, wskazywanego przez człon określany.

ретро- – *ретрокреатор* ‘вид оръжие против дракони, действащо чрез анулиране на дракона’ – neologizm ten posłużył do nazwania broni, działającej poprzez odwrócenie w czasie i cofnięcie stworzenia obiektu, przeciwko któremu została użyta. Cząstka *ретро-*, podobnie jak w polszczyźnie, funkcjonuje w bułgarskim zarówno jako wyraz samodzielny o znaczeniu ‘stary, dawny’, jak też i w formacjach leksykalnych, typu *ретроспективност*.

синхро- – *синхроеротор* ‘вид уред от област еротика, действащ по синхроничен начин’ – człon określający wskazuje na równoczesność i synchronizację działalności desygnatu członu określanego.

супер- – *супербоготрон* ‘боготрон със изключително голяма мощност’ – człon określający wskazuje na wyższy niż zwykle stopień nasilenia cechy członu określanego, w omawianym przypadku leksem określa *bogotron* o niezwykłej mocy.

-трон – *боготрон* ‘вид електрически уред, който притежава божа мощ’; *драконотрон* ‘вид електрически уред, с помощта на който се създават драконите’; *женотрон* ‘електрически уред, чиято задача е да симулира жена’; *призракотрон* ‘електрически уред, чиято цел е да създава призраци’; *телепатрон* ‘вид електрически уред, който позволява да се използва телепатия’; *щастиетрон* ‘електрически уред, който дава на ползващия непрекъснато и вечно щастие’ – cząstka *-трон* wskazuje na związek neologizmu z elektroniką i lampami elektronowymi, zaś człon określający wskazuje, do jakich celów ma służyć urządzenie stanowiące desygnat neologizmu, względnie ukazuje jego cechy szczególne. Sufiks obecny i produktywny w języku bułgarskim, tworzy nazwy specjalistycznych urządzeń takich jak *амплитрон*, *бетатрон*, *игнитрон*.

фило- – *филоробот* ‘разумно същество, което е любител на роботи’ – człon określający wskazuje na odczuwanie sympatii względem desygnatu obiektu określanego.

хедо- – *хедотропизъм* ‘стремление към щастието’ – człon określany, *тропизъм* to termin biologiczny, którym określa się instynktowne dążenie ku określonym warunkom, służącym danemu organizmowi. Człon określający (*хедо-*, obecny przykładowo w słowie *хедонизъм*) wskazuje, jakiego rodzaju są to warunki.

1.2.1.4. Quasi-złożenia

еротодром – ‘място, предназначено за някакви неопределени еротични състезания’ – człon pierwszy pochodzi od greckiego *ό έρωτας* ‘miłość’, zaś drugi od również greckiego *ό δρόμος* ‘droga’. W języku bułgarskim istnieją podobne formacje, np. *хиподрум*, jednak zastosowanie w neologizmie formy

z głoską *o* sugeruje, że możemy domyślać się zastosowania transkrypcji, skutkującego jednocześnie zmniejszeniem czytelności neologizmu dla czytelnika bułgarskiego.

зофоман – 'любител на мъдростта' – człon pierwszy pochodzi od greckiego *σοφός* 'mądry', człon drugi wskazuje na upodobanie desygnatu neologizmu do pojęcia wskazywanego przez człon pierwszy. Występuje w zasobie leksykalnym języka bułgarskiego, tworząc formy takie jak *библиоман*, *графоман*, *сърбоман*.

инфинитезималистика 'вид неопределена наука, свързана с моделиране на виртуални същества и техна материализация после' – w nazwie tej bliżej nieokreślonej nauki można odnaleźć łacińską podstawę *infinitas* 'nieskończoność'. Bułgarski neologizm stanowi transkrypcję polskiego oryginału (*infinitezymalistyka*).

мултистатор 'вид неопределено механично разумно същество, предшественик на маймуноробота' – pierwszy człon pochodzi od łacińskiego *multus* 'liczny' i służy stworzeniu neologizmu określającego automat mogący znajdować się w wielu różnych stanach. Na gruncie języka bułgarskiego występuje w leksemach takich jak *мултикултурализъм*, *мултивселена*. Drugi człon, w postaci *статор* również funkcjonuje w języku bułgarskim na określenie 'specyficznego urządzenia technicznego'.

омнистатор 'вид неопределено механично разумно същество, предшественик на маймуноробота' – pierwszy człon pochodzi od łacińskiego *omnis* 'wszystek' i służy stworzeniu neologizmu określającego automat, mogący znajdować się w dowolnym stanie. W języku bułgarskim z reguły zastępowany jest formacją opisową, niemniej tworzy formy takie jak: *омниворен*, *омнипотентен*, *омнифаг* ('wszystkożerny', 'wszechmocny', 'wszystkożerny').

фелиситология 'наука, изследваща въпроса на щастие' – nazwa nauki badającej zagadnienia związane z problematyką szczęścia została utworzona za pomocą cząstki pochodzącej od greckiego *ό λόγος* 'słowo' oraz członu *felicitas* łac. 'szczęście' określającego przedmiot badań.

фелиситометрия 'наука, изследваща измерване на щастие' – człon pierwszy pochodzi od łacińskiego *felicitas* 'szczęście', natomiast człon określany *-метрия* tworzy nazwy nauk badających zagadnienia związane z pomiarami. Nie udało mi się poświadczyć w języku bułgarskim leksemów pochodzących od *felix*, *felicis*, co może sugerować, że dla czytelnika bułgarskiego neologizmy utworzone w ten sposób mogą być mniej czytelne niż dla przeciętnego czytelnika polskiego.

фелиситометър 'уред, с който се измерва щастието' – cząstka, stanowiąca człon określany wskazuje, iż desygnatem neologizmu jest urządzenie służące do pomiarów, natomiast człon określający, pochodzący od łacińskiego *felicitas* 'szczęście' wskazuje, jakie zjawisko tym pomiarom podlega.

хедостаза ‘състоянието на трайно щастие’ – człon określany, -*стаза* w terminologii nauk przyrodniczych oznacza ustalenie się stabilnego stanu jakiegoś parametru. Człon określający precyzuje, o jaki element chodzi (od greckiego *ή ηδονή* ‘uciecha, rozkosz’), w języku bułgarskim znany jest z takich leksemów jak *хедонизъм*, *хедония*.

1.2.2. Zrosty

компияч ‘неизвестно, заглавие на кралския сън’ – budowa leksykalna tego neologizmu nie jest przejrzysta na gruncie języka bułgarskiego, w drugim członie można dopatrywać się nazwy agensa czynności picia, pierwszy człon można ewentualnie powiązywać z pojęciem *комунизъм*.

1.2.3. Kontaminacje

гердановител – w budowie tego neologizmu o bliżej nieokreślonym znaczeniu można wyróżnić następujące części składowe *гердан*, *носител*. Wydaje się więc, że można przyjąć interpretację jego znaczenia jako ‘някой, който носи гердан’.

гигамор – neologizm ten stanowi kontaminację przedrostka wielokrotności *гига*- oraz jednostki siły uczuć *амор*. Leksem ten, zwłaszcza w dzisiejszych czasach, jest łatwo zrozumiały na skutek rozpowszechnienia się komputerów, a wraz z nimi jednostek informacji, takich jak *гигабайт*.

дегенерал – w analizowanym leksemie wyraźnie zaznaczają się dwa elementy składowe, a mianowicie *дегенерат* i *генерал*. Neologizm jako całość oznaczałby więc ‘generała-degenerata’.

драколигон – elementami składowymi tej kontaminacji są *дракон* i *полигон*. Cały neologizm oznacza ‘poligon, na którym stwarzane są smoki’.

интелектрик – kontaminacja ta posłużyła do nazwania inżyniera, zajmującego się zagadnieniami związanymi z myślącymi automatami, zaś jej podstawę słowotwórczą stanowią rzeczowniki *интелект* i *електрик*.

интелектрика – połączenie wyrazów *интелект* i *електрика* posłużyło do nazwania nauki, badającej zagadnienia związane z elektronicznymi maszynami rozumnymi.

кибербер – kontaminacja składająca się z wyrazów *кибернетичен* ‘cybernetyczny’ oraz *бербер* ‘daw. fryzjer, golibroda’. Możliwa jest także interpretacja jako złożenie z pierwszym członem *кибер*- oraz drugim nienotowanym w słownikach **бер*. Żadna z tych wersji nie znajduje umocowania w kontekście.

киберберис – kontaminacja o przejrzystej budowie słowotwórczej, oznaczająca ‘cybernetyczny berberys’.

кибериада – kontaminacja zawarta między innymi w tytule utworu. Wedle wszelkiego prawdopodobieństwa należy ją interpretować jako ‘cybernetyczną Iliadę’,

zwłaszcza że treścią utworu są wędrówki i bohaterskie czyny Klapaucjusza i Trurla.

киберматизъм – również i ta kontaminacja powinna być przejrzysta dla czytelnika bułgarskiego, w jej budowie łatwo można wyróżnić elementy *кибернетичен* i *ревматизъм*.

кибернантка – w kontaminacji tej należy wyróżnić następujące elementy: *кибернетична* i *гувернантка*.

кибернард – częściami składowymi tej kontaminacji są leksem *кибернетичен* oraz imię *Бернард*.

кибернардин – częściami składowymi tej kontaminacji są przymiotnik *кибернетичен* oraz imię *Бернардин*. Z kontekstu nie wynika, czym różni się jej desygnat od desygnatu neologizmu *кибернард*.

кибернатор – kontaminacja ta posłużyła do nazwania wysokiego stanowiska na dworze królewskim. Jej części składowe to przymiotnik *кибернетичен* oraz rzeczownik *губернатор*.

киберница – budowa tej kontaminacji nie należy do najbardziej przejrzystych, jednak biorąc pod uwagę kontekst, należałoby dopatrywać się w niej części składowych w postaci przymiotnika *кибернетичен* oraz rzeczownika *вещица* 'czarownica'.

киберхангел – neologizm ten, stanowiący synonim leksemu *киберархангел* (patrz wyżej) ma bardzo przejrzystą strukturę wewnętrzną, w której można łatwo wyróżnić przymiotnik *кибернетичен* oraz rzeczownik *архангел*.

мегамор – neologizm ten stanowi kontaminację przedrostka wielokrotności *мега-* oraz jednostki siły uczuć *амор*. Leksem ten, zwłaszcza w dzisiejszych czasach, jest łatwo zrozumiały na skutek rozpowszechnienia się komputerów, a wraz z nimi jednostek informacji, takich jak *мегабайт*.

мислекадърник – w tym, jak się wydaje, nacechowanym negatywnie neologizmie należałoby się dopatrywać następujących części składowych – czasownika *мисля* oraz rzeczownika *некадърник* 'nieudacznik', całość zaś oznaczałaby 'istotę rozumną, niepotrafiącą jednak myśleć pożytecznie'.

фелисия – pierwszym członem tej kontaminacji jest łaciński rzeczownik *felicitas* 'szczęście', drugim zaś rzeczownik *полиция*. Desygnatem neologizmu są zaś 'jednostki porządkowe czuwające nad powszechnym szczęściem społecznym'. Na podstawie słownika języka bułgarskiego można wnioskować, że bez eksplicytnego wyjaśnienia w tekście neologizm może być niejasny dla czytelnika bułgarskiego, jednak uważam, że w stopniu co najwyżej niewiele większym niż dla czytelnika polskiego słowo *felicja*.

хедоматика 'наука, изследваща съединение на автоматиката и щастието' – pierwsza część kontaminacji znajduje swoje źródło w takich leksemach, jak *хедонизъм*, *хедонистичен*, podczas gdy druga pochodzi od rzeczownika *автоматика*.

2. Przymiotniki

2.1. Przymiotniki odrzeczownikowe

2.1.1. Użycia posesywne

2.1.1.1. Derywaty afiksalne

-ов – *жарорезачов* 'свързан със *жарорезачи'; *керебронов* 'изобретен от Кереброн' – dla pierwszego z analizowanych przymiotników podstawę słowotwórczą stanowi niepoświadczony w tekście neologizm **жарорезач*, dla drugiego natomiast – imię starego wykładowcy Klapaucjusza i Trurla – *Кереброн*.

-ски/цки – *албациерски* 'свързан с *Албациер(а)', *антропански* 'принадлежащ към антропаните'; *арлебардски* 'свързан с *Арлебард(ия)'; *бет-ел-геузки* 'принадлежащ към Бет-ел-геуз'; *глауберски* 'свързан с *Глаубер(ия)'; *дюконски* 'вероятно: принадлежащ към *дюкона'; *кибернерски* 'принадлежащ към кибернера'; *лилиацки* 'свързан с *Лилиак/Лилиация'; *матрициански* 'който принадлежи към *матриция'; *самосински* 'принадлежащ към Самосина' – w tej grupie przymiotników w większości przypadków nie da się jednoznacznie określić podstawy słowotwórczej i należy dopuścić kilka różnych wariantów ich brzmienia, a to ze względu na to, iż nazwy krain lub planet, od których zostały utworzone, nie pojawiają się samodzielnie w tekście utworu. W pełni przejrzyste leksemy, których źródłosłów da się ustalić niezbicie, to *кибернерски* i *самосински*. W przypadku neologizmów *дюконски* oraz *матрициански* możliwe jest wskazanie podstawy słowotwórczej, jednak ze względu na to, iż właściwe dla nich wyrazy źródłowe nie pojawiają się w tekście utworu, próby określenia ich znaczeń muszą ograniczać się jedynie do domysłów. Możliwe są skojarzenia neologizmów **дюкон* z istniejącym leksemem *дюк*, a także przyjęcie pochodzenia leksemu **матриций* od występującego w bułgarskim zasobie leksykalnym terminu *патриций*, przy jednoczesnym założeniu zmiany jego źródłosłowu z łacińskiego *pater* 'ojciec' na *mater* 'matka'.

2.1.2. Użycia symilatywne

2.1.2.1. Derywaty afiksalne

-ски – *подлечарски* 'приличащ по поведението си на подлечар'; *свръхроботски* 'подобен на *свръхробот' – dla obu neologizmów obiekt określany za ich pomocą posiada cechy wyrażone przez desygnat ich podstawy słowotwórczej.

2.1.3. Użycia limitujące

-ен – *драконистичен* 'отнасящ се към драконистика и дракони' – od niepoświadczonego w tekście utworu rzeczownika **драконистика* 'nauka, zajmująca się

smokami', stanowiącego prawdopodobnie synonim poświadczonego neologizmu *драконология* utworzony został przymiotnik sugerujący związek obiektu nim określanego z tą nauką.

-ичен – мегаморичен 'отнасящ се към мегамори' – podstawą słowotwórczą dla tego przymiotnika jest neologizm *мегамор* (patrz wyżej).

-ски – фелиситологически 'отнасящ се към фелиситология' – przymiotnik ten został utworzony od poświadczonego w tekście neologizmu *фелиситология* (patrz wyżej).

2.1.4. Użycia lokatywne

гозмозов 'който се намира в Гозмоза' – za podstawę słowotwórczą tego przymiotnika należy uznać rzeczownik *Гозмоз* (patrz wyżej).

2.2. Derywaty od wyrażeń przyimkowych

-ен – безопашатен 'който няма опашка'; *междупрепаратен* 'който има място между два или повече препарата'; *субмнемоничен* 'който има място някъде под паметта' – podstawą słowotwórczą dla tych przymiotników są wyrażenia przyimkowe *без опашка, между препарати* oraz łacińskie *sub mnemonis* 'pod pamięcią'. Pierwszy z przymiotników opisuje cechę obiektu określanego, drugi wskazuje na jego relacje przestrzenne, trzeci zaś próbuje ulokować opisywane zjawisko w trudnym do zidentyfikowania miejscu świadomości.

-ов – противодраконов 'който е използван срещу дракона'; *субсолов* 'неизвестно значение' – dla pierwszego z omawianych przymiotników podstawę słowotwórczą stanowi wyrażenie przyimkowe *против дракона*, dla drugiego, o bliżej nie ustalonym znaczeniu, podstawą jest łacińskie wyrażenie *sub sole* 'pod Słońcem' – neologizm ten prawdopodobnie będzie niezrozumiały dla większości czytelników bułgarskich, podobnie jak i dla czytelników polskich, nie mających uprzedniego kontaktu z łaciną.

2.3. Przymiotniki złożone

2.3.1. Złożenia

2.3.1.1. Złożenia z drugim członem rzeczownikowym

2.3.1.1.1. Złożenia przymiotnika i rzeczownika

дългомълниен – przymiotnik ten został utworzony od leksemów *дълъг* 'długi' i *мълния* 'błyskawica'.

старомалфандски – pierwszym członem tego neologizmu jest przymiotnik *стар* 'stary', drugim zaś jest nazwa własna o prawdopodobnym brzmieniu *Малфанд*/*Малфандия*.

2.3.1.1.2. Złożenia dwóch rzeczowników

2.3.1.1.2.1. *Złożenia współrzędne*

фиртаннорамолдичен – neologizm pochodzi od imion bohaterów jednego z opowiadań: *Фиртан* i *Рамолда*.

2.3.1.1.2.2. *Złożenia podrzędne*

биберонозадников – pierwsza część przymiotnika pochodzi od rzeczownika *биберон* 'smoczek', druga zaś od rzeczownika *задник* 'tyłek'.

драконоубийствен – pierwszy człon przymiotnika pochodzi od rzeczownika *дракон* 'smok', drugi zaś od rzeczownika *убийство* 'zabójstwo'.

пламъколистен – w budowie tego neologizmu należy wyróżnić dwie części, pierwsza to rzeczownik *пламък* 'płomyk', druga pochodzi od rzeczownika *лист* 'liść'.

2.3.1.1.3. Złożenia liczebnika i rzeczownika

осмокрайников – człon określający wskazuje na liczbę obiektów określanych, natomiast człon określany wskazuje, o jakie obiekty chodzi (podstawę słowotwórczą dla niego stanowi rzeczownik *крайник* 'kończyna').

2.3.1.2. Złożenia z drugim członem czasownikowym

2.3.1.2.1. Złożenia przymiotnika i czasownika

самодушен – znaczenie tego neologizmu jest zupełnie niejasne, jednak w budowie można wyróżnić dwa elementy – człon *само*-, wskazujący na skierowanie członu określanego na samego siebie, względnie samodzielność w działaniu, oraz widoczny w członie określanym rzeczownik *душа* 'dusza'.

самосънуващ – neologizm ten stanowi formalnie imiesłów czynny, przedrostek wskazuje na samodzielność czynności śnienia wykonywanej przez określany obiekt.

2.3.1.2.2. Złożenia rzeczownika i czasownika

драконороден 'който ражда дракони' – pierwszy człon złożenia wskazuje na obiekt czynności (smoki), drugi precyzuje, o jaką czynność chodzi (rodzenie).

щастиедобивен 'свързан с добиване на щастие' – również w tym przypadku pierwszy człon wskazuje na obiekt czynności (szczęście), drugi zaś na czynność wykonywaną względem obiektu (wydobywanie).

2.3.1.3. Złożenia z drugim członem przymiotnikowym

2.3.1.3.1. Złożenia dwóch przymiotników

зъбчатозвънък – w budowie tego neologizmu można wyszczególnić następujące elementy: przymiotniki *зъбчат* 'zębaty' oraz *звънък* 'dźwięczny'.

2.3.1.3.2. Złożenia rzeczownika i przymiotnika

звуковикостранен – omawiany neologizm cechuje przejrzysta budowa słowotwórcza, można w nim wyróżnić rzeczowniki *звук* 'dźwięk' i *вик* 'krzyk' oraz przymiotnik *странен* 'dziwny', jednak nie pozwala to, również ze względu na brak kontekstu, na ustalenie znaczenia tego leksemu.

2.3.1.4. Złożenia motywowane jednostronnie

агио- – *агиопневматически* – w budowie tego neologizmu da się wyszczególnić człony pochodzące od greckich słów *άγιος* 'święty' oraz *το πνεύμα* 'duch, tchnienie, rozum', co wskazuje na związek całego leksemu ze sferą teologii.

анти- – *антипробабилистичен* 'който се използва против пробабилистиката' – pierwszy z członów odpowiada bułgarskiemu *противо-*, drugi zaś wskazuje na cel, przeciwko któremu skierowany jest obiekt.

микро- – *микроминиатуризиран* – zastosowanie członu *микро-* ma na celu podkreślenie szczególnie dużego stopnia miniaturyzacji obiektu określanego za pomocą tego neologizmu.

псевдо- – *псевдополицайски* – człon określający wskazuje, że znaczenie zawarte w członie określanym jest tylko pozorne i stanowi złudzenie. Obiekt określany przez ten neologizm w rzeczywistości nie ma żadnych związków z policją.

топо- – *топотропически* – budowa tego leksemu nie jest zupełnie przejrzysta, daje się tu wyróżnić człon pochodzący od greckiego *ό τόπος* 'miejsce' oraz drugi, który może się kojarzyć z przymiotnikiem *тропически*. Jednak kontekst nie pozwala na jednoznaczne przyjęcie takiej interpretacji drugiego z członów.

2.4. Przymiotniki nieprzejrzyste słowotwórczo

дебет – znaczenia tego przymiotnika nie daje się ustalić ani na podstawie budowy słowotwórczej, ani na podstawie kontekstu. Podobieństwo fonetyczne nasuwa skojarzenia z przymiotnikiem *дебел* 'gruby'.

3. Liczebniki

квинтоквадрилион – w budowie tego liczebnika można wyróżnić element nawiązujący do łacińskiego *quintus* 'piąty' oraz liczebnik *квадрилион* '10^{24}'.

супергигацентилион – w budowie tego liczebnika zauważalny jest rzeczownik *центилион*, niestosowany w standardowym systemie liczebników, z zauważalnym łacińskim elementem *centum* 'sto' oraz wzmacniające przedrostki *супер* 'wyższy, lepszy' oraz *гига* 'miliard'.

хексаптилионов 'който заема место номер *хексаптилион по реда' – liczebnik porządkowy utworzony od niepoświadczonego w tekście neologizmu

хексаптилион, w którym możemy dojrzeć elementy wzięte z greckich liczebników *έξι* ‘sześć’, *επτά* ‘siedem’.

хептилион – neologizm został utworzony od greckiego liczebnika *επτά* ‘siedem’.

центигигахептатрибилионард – w budowie tego złożonego liczebnika można wyróżnić następujące elementy: łacińskie *centum* ‘sto’, przedrostek wielokrotności *гига-* ‘miliard’, grecki liczebnik *επτά* ‘siedem’ oraz liczebniki *три*, *билион* i *милиард*.

4. Przysłówki

4.1. Przysłówki złożone

хиперспециално – przedrostek *хипер-* ma za zadanie wzmocnić znaczenie członu określanego i wskazać na szczególną wyjątkowość czynności, określanej za pomocą tego neologizmu. Neologizm powinien być zrozumiały dla bułgarskiego czytelnika, przedrostek tworzy liczne leksemy, w rodzaju *хипергенеза*, *хиперестезия*, *хиперсекреция*, jest również notowany przez bułgarski słownik wyrazów obcych (Milev i in., 1970, s. 809).

4.2. Przysłówki nieprzejrzyste słowotwórczo

намразно – znaczenie tego przysłówka jest niejasne i nie wynika z kontekstu, jednak można dopatrzeć się w nim elementów, wywołujących skojarzenia z leksemami *напразно* ‘na próżno’ oraz *мраз* ‘mróz’, względnie *мразя* ‘nienawidzieć’.

5. Czasowniki

5.1. Czasowniki odrzeczownikowe

5.1.1. Formacje stanowe

хербаризирам – ten czasownik, określający działanie matematyczne z algebry smoków pochodzi od nazwy własnej, mianowicie od imienia *Хербаризей Цибр*.

5.1.2. Formacje kauzatywne

отсиротя ‘да направя така, че някой няма да е сирота повече’ – podstawą słowotwórczą dla tego czasownika jest rzeczownik *сирота* ‘sierota’, zaś prefiks *от-* sugeruje, iż stan, wyrażany przez rdzeń czasownika ulega zakończeniu na skutek celowych działań wykonawcy czynności. Jest to funkcja występująca w bułgarskim systemie językowym, widoczna w słowach takich jak *откислявам* ‘odtleniać’, *отморявам* ‘usuwać zmęczenie’.

5.2. Czasowniki nieprzejrzyste słowotwórczo

завригна – czasownik jest nieprzejrzysty słowotwórczo, zaś kontekst nie pozwala na przyjęcie jakichkolwiek założeń, pozwalających na identyfikację znaczenia neologizmu.

иркая – czasownik jest nieprzejrzysty słowotwórczo, zaś kontekst nie pozwala na przyjęcie jakichkolwiek założeń, pozwalających na identyfikację znaczenia neologizmu.

навъхам – czasownik jest nieprzejrzysty słowotwórczo, zaś kontekst nie pozwala na przyjęcie jakichkolwiek założeń, pozwalających na identyfikację znaczenia neologizmu. Podobieństwa fonetyczne mogą wszak sugerować odległe skojarzenia z czasownikiem *напъхвам* ‘napychać’.

охайдя – czasownik jest nieprzejrzysty słowotwórczo, zaś kontekst nie pozwala na przyjęcie jakichkolwiek założeń, pozwalających na identyfikację znaczenia neologizmu.

поринам – czasownik jest nieprzejrzysty słowotwórczo, zaś kontekst nie pozwala na przyjęcie jakichkolwiek założeń, pozwalających na identyfikację znaczenia neologizmu. Podobieństwa fonetyczne mogą wszak sugerować odległe skojarzenia z czasownikiem *рина* ‘kopać, ryć, przerzucać łopatą’.

6. Wykrzykniki

добреколко! – wykrzyknik ten, stosowany jako powitanie określonej warstwy społecznej, stanowi z formalnego punktu widzenia zrost leksemów *колко* i *добре*, z dodatkowym zastosowaniem inwersji (*колко добре!* ‘jak dobrze!’).

ерем-терем, *титиритки* – wykrzyknik ten, pełniący funkcję zaklęcia, nie posiada przejrzystej budowy słowotwórczej na gruncie języka bułgarskiego i został przetranskrybowany z polskiego oryginału.

колкодобре! – wykrzyknik ten, stosowany jako powitanie określonej warstwy społecznej, stanowi z formalnego punktu widzenia zrost leksemów *колко* i *добре*.

Podrozdział B – *Повторение*

1. Rzeczowniki

1.1. Rzeczowniki proste

1.1.1. Nazwy subiektów czynności

1.1.1.1. Denominalne

1.1.1.1.1. Derywaty afiksalne

-*атор* – *медикатор* 'този, който изпълнява задължения на медик в света на роботите' – leksem ten można uznać za podwójnie nacechowany stylistycznie – za lekką stylizację archaizacyjną można byłoby przyjąć już zastosowanie słowa *медик* zamiast chyba najczęściej pojawiającego się w tej funkcji leksemu *лекар*, zaś użyty przez tłumacza sufiks sugeruje związki neologizmu ze światem maszyn i automatów.

1.1.2. Nazwy subiektów właściwości

1.1.2.1. Derywaty afiksalne

-*(от)ица* – *евентуалница* 'название на съществото от женски пол, което евентуално може да възникне в създадения свят'; *любовница-сияйница* 'същество от женски пол, което сияе'; *нeяснотица* 'същество, което не е ясно, което не сияе' – za pomocą tego sufiksu zostały utworzone nazwy istot wykazujących cechy płci żeńskiej, zaś podstawy słowotwórcze pozwalają na określenie cech dla nich charakterystycznych, a mianowicie: *евентуално* 'ewentualnie' – dużej losowości pojawiania się (*ewentualnie* może się pojawić, ale wcale nie musi) lub wyglądu zewnętrznego, ubarwienia – *сияен* 'błyszczący' (w którym dominują blaski), albo, wprost przeciwnie – *неясен* 'niejasny' – szarości, brak jaskrawości).

-*ик* – *едновременник* 'определение на човек, който живее в едно и също време с други хора' – pojawienie się powszechnych podróży w czasie doprowadziło do powstania nowej terminologii. Omawiany neologizm nazywa człowieka, żyjącego wspólnie z innymi w jednym z wielu możliwych czasów i został utworzony od podstawy *едновременен*, *едновременно* 'równoczesny', 'jednocześnie'.

1.1.3. Nazwy zwolenników/przeciwników pewnych idei/poglądów

1.1.3.1. Derywaty afiksalne

-*ист* – *конвертист* 'определение на монах, чийто орден има за цел конверсия на невярващите'; *конвентарист* 'определение на монах, чийто орден се събира на конвенти' – neologizm posłużył do utworzenia nazw zakonów,

pierwszy z nich nazywa mnichów, których głównym celem jest nawracanie niewiernych, drugi, będący wytworem fantazji tłumacza, określa mnichów, dla których charakterystyczne jest zbieranie się podczas konwentów.

1.1.4. Odsposobowe nazwy subiektów

1.1.4.1. Derywaty afiksalne

-*ник* – *осмотник* 'този, който действа по осмотичен принцип' – określenie chmurokształtnej istoty myślącej, posiadającej zdolność przenikania do innych istot na zasadzie osmozy.

1.1.5. Nazwy miejsc

1.1.5.1. Derywaty afiksalne

-*ня* – *пребитовня* 'място, където съществата могат да правят пребитувания'; *темпоралня* 'място, от което съществата могат да управляват времето' – sufiks utworzył nazwy miejsc, służących do kierowania czasem w światach stworzonych przez konstruktorów. Pierwszy z neologizmów ma w swej podstawie inny neologizm (*пребитуване*), określający działanie polegające na przeniesieniu istoty z jednego bytu czasowego w inny, drugi zaś pochodzi od łacińskiego *tempus*, *-oris* – 'czas'.

1.1.6. Nazwy czynności, procesów i stanów

1.1.6.1. Derywaty afiksalne

-*ане* – *пребитуване* 'един процес, в резултат на който същестовото може да се прехвърли от едното битие в новото' – neologizm stanowi nazwę procesu, w wyniku którego istota zamieszkująca stworzony przez konstruktorów świat może według własnego życzenia zostać przeniesiona do innego bytu, mającego miejsce w innym, dowolnie wybranym czasie. Służy jako podstawa słowotwórcza leksemu, określającego miejsce, w którym dochodzi do takich przesunięć (patrz *пребитовня*).

1.1.7. Nazwy abstrakcyjnych pojęć naukowych

1.1.7.1. Derywaty afiksalne

-*он* – *хронон* 'вид физическа частица, отговорна за времето и процеси свързани с него' – neologizm pochodzi od greckiego *ό χρόνος* 'czas', sufiks zaś jest typowy dla nazw cząsteczek fizycznych, takich jak *протон*, *фотон*, *електрон*, *мезон*.

1.2. Rzeczowniki złożone

1.2.1. Złożenia

1.2.1.1. Złożenia nadrzędno-podrzędne

1.2.1.1.1. Złożenia dwóch rzeczowników

времетърговец 'човекът, който купува или продава времето' – neologizm o przejrzystej budowie dał nazwę profesji, która powstała w momencie, gdy istoty myślące zdobyły możliwość dopasowywania czasu do własnych wymagań oraz regulowania jego ilości, pozostającej do ich dyspozycji.

времеубиец 'човекът, който убива времето' – kolejny neologizm utworzony dla potrzeb nazwania zjawisk społecznych, pojawiających się wraz z możliwością dowolnego sterowania upływem czasu. Leksem nazywa istotę myślącą, mającą możliwość „zabijania" czasu.

девокълбо 'същество от женски пол, което има вид на кълбовидни облаци' – pierwsza część złożenia określa cechy płciowe obiektu określanego neologizmem, jego żeńskość, drugi człon nawiązuje do jego kulistej formy zewnętrznej.

мозъкоконструктор 'този, който конструира мозъци' – pierwszy człon złożenia określa obiekt, będący wynikiem procesu konstrukcyjnego, drugi określa wykonawcę tego procesu. Cały leksem nazywa istotę myślącą, wytwarzającą mózgi, prawdopodobnie elektroniczne.

святосътворение 'процесът, в който светът се сътворява' – leksem posłużył do nazwania czynności, dla której Trurl i Klapaucjusz zostali wezwani na dwór króla Hipolipa, a mianowicie stworzenia nowego świata. Pierwszy człon złożenia określa obiekt działania, drugi nazywa proces.

святосъtворител 'този, който е сътворил света' – neologizm ten jest powiązany z poprzednim, nazywa wykonawcę procesu światostwórczego. Pierwszy człon i tym razem nazywa obiekt, drugi zaś – wykonawcę.

1.2.1.1.2. Złożenia przymiotnika i rzeczownika

самодумка 'неизвестен обект, който дума самостоятелно'; *самозалепване* 'това, което се е залепило без никаква помощ отвън' – pierwszy człon złożenia określa samodzielność, brak powiązań z jakimikolwiek obiektami zewnętrznymi, drugi nazywa obiekt cechujący się nią. W przypadku leksemu *самозалепване* można domniemywać, iż pierwszy człon złożenia zawiera dodatkowe znaczenie 'skierowany na samego siebie'.

1.2.1.1.3. Złożenia liczebnika i rzeczownika

двусъпруг 'вид на облаковиден съпруг, в чийто изглед може да се забележи двойнственост' – neologizm, określający jedną z chmurokształtnych istot myślących, zamieszkujących świat stworzony przez konstruktorów. Pierwsza część

złożenia podkreśla jej rozdwojoną budowę anatomiczną, druga zaś odnosi się do jej płci oraz roli w systemie rodzinnym, charakterystycznym dla tych istot.

1.2.1.1.4. Złożenia zaimka i rzeczownika

вселичност 'вид личност, която заема цяло място, което и е достъпно' – leksem określający chmurokształtną istotę myślącą, która na skutek zmian swojej budowy ciała wypełniła całą dostępną jej przestrzeń.

1.2.1.2. Złożenia jednostronnie motywowane

авто- – *автопедофилия* 'педофилски отношения със самия себе си, срещнат като дете благодарение на пътуването във време' – pierwszy człon złożenia odpowiada bułgarskiemu członowi *само-* i w analizowanym przypadku oznacza, że pojęcie *педофилия*, wyrażane członem drugim jest skierowane na obiekt, którego dotyczy. Neologizm powstał dla określenia sytuacji, gdy dzięki upowszechnieniu podróży w czasie każdy ma możliwość molestowania samego siebie z lat dziecięcych.

-ика – *церебелистика* 'наука, изследваща използване на мозък във войни – като оръжие и като разрушаван обект' – podstawę słowotwórczą stanowi złożenie dwóch łacińskich słów, mianowicie: *cerebrum* 'mózg' (ewentualnie wręcz *cerebellum* 'móżdżek') oraz *bellum* 'wojna'. Cząstka *-ика* posłużyła do stworzenia nazwy dla nauki, badającej zagadnienia możliwości wykorzystania mózgu i jego potencjału do prowadzenia wojny. Uważam, że neologizm jest jednakowo nieprzejrzysty dla czytelnika bułgarskiego i polskiego, zaś rozszyfrowanie jego budowy wymaga odwołania się do słownika łacińskiego.

контра- – *контраемигрант* 'емигрант, който мигрира в съвсем различна временска посока, отколкото другите' – człon określający złożenia odpowiada bułgarskiemu członowi *против(о)-*, za jego pomocą został utworzony neologizm określający subiektywnie ocenić kogoś, korzystającego z dobrodziejstw podróży w dowolny moment przeszłości lub przyszłości w sposób odmienny niż większość.

нео- – *неосъщество* 'новосъздаденото същество' – pierwszy człon pochodzi od greckiego *νέος* 'nowy', drugi jest członem określanym i wskazuje, jakiego obiektu dotyczy cecha wyrażona członem określającym. Neologizm określa istotę zamieszkującą świat stworzony przez Klapaucjusza i Trurla.

омно- – *омногенерик* 'който е в състояние да създава всичко, което иска' – pierwszy człon złożenia pochodzi od łacińskiego *omnis* 'cały, wszystek', drugi zaś od również łacińskiego *genus*, *generis* 'ród, rodzaj'. Leksem określa konstruktora, który ma moc i umiejętności, by tworzyć rzeczy i byty wszelakiego rodzaju. Prawdopodobnie jest mało czytelny dla większości czytelników bułgarskich i polskich (dotyczy zwłaszcza drugiego członu).

ретро- – *ретроинтервал* 'интервал в заден ход на времето' – człon pierwszy to łacińskiego pochodzenia cząstka o znaczeniu 'wstecz', całość zaś neologizmu posłużyła do nazwania wstecznego przesunięcia czasu spowodowanego działaniem bomby czasowej.

хроно- – *хрономощност* 'мощност на оръжието, променящо хода на времето'; *хроноперверзия* 'перверзия, използваща възможности за преместване във времето'; *хронопотенциал* 'потенциална *хрономощност'; *хронопресия* 'компресия на времето'; *хронотранспорт* 'транспорт, даващ възможност за преместване във времето' – wspólnym mianownikiem neologizmów, należących do tej grupy jest ich pierwszy człon, pochodzący od greckiego *ό χρόνος* 'czas'. Wszystkie one posłużyły do stworzenia nazw pojęć i terminów, które pojawiły się w chwili, gdy istoty myślące, zamieszkujące światy stworzone przez Klapaucjusza i Trurla odkryły możliwość dowolnej regulacji upływu czasu i dowolnego w nim podróżowania. Dwa z nich, o bardzo zbliżonym znaczeniu: *хрономощност*, *хронопотенциал* to terminy wojskowe, określające ogólną moc ładunków, manipulujących czasem, dostępnych jednej ze stron konfliktu. *Хронопресия* to termin naukowy, który prawdopodobnie określa zjawisko, polegające na kompresji czasu zgodnie z wytyczonymi założeniami. Terminem z zakresu prawa karnego jest *хроноперверзия*, neologizm utworzony dla nazwania przestępstw, polegających na nieprawidłowym i niezgodnym z normami obyczajowymi korzystaniu z możliwości podróży w czasie. Wreszcie *хронотранспорт* określa zarówno samo zjawisko masowych i uregulowanych podróży w czasie, jak też i zbiorowość pojazdów, za pomocą których podróże takie można realizować. Człon *хроно-* notowany jest w bułgarskim słowniku wyrazów obcych (Milev i in., 1970, s. 820), tworzy liczne leksemy, jak na przykład *хронограф*, *хронология*, *хроноскоп*.

1.2.1.3. Quasi-złożenia

екзистоскоп 'вид устройство, което позволява да се наблюдава екзистенция на съществата в създадения свят' – pierwszy człon złożenia pochodzi od łacińskiego *existentia* 'istnienie', drugi zaś od greckiego *σκοπείν* 'patrzeć'. Neologizm posłużył do nazwania przyrządu pozwalającego na obserwowanie światów, stworzonych przez konstruktorów, na wzór form takich jak *микроскоп*, *перископ*, *спектроскоп*, *хелиоскоп*.

интерхрон 'вид неизвестно явление свързано с възможността да се пътува във времето' – znaczenie tego neologizmu jest niejasne, nawet jeśli uwzględnić kontekst. Niemniej, analizując jego budowę słowotwórczą (łac. *inter* 'między' oraz gr. *ό χρόνος* 'czas'), można stwierdzić, że chodzi o zjawisko, które występuje między jednym czasem a drugim.

онтография 'вид наука, близка по същество до онтология' – w budowie tego neologizmu odnajdujemy greckie *ὄν*, *ὄντος* 'będący' oraz *γραφή* 'pismo', leksem zaś nazywa naukę, zajmującą się opisywaniem bytów.

футурофилия 'вид психическо разстройство, при което съществото проявява предпочитание единствено към бъдещето' – pierwszy człon złożenia pochodzi od łacińskiego *futurum* 'przyszłość', drugi zaś od greckiego *ἡ φιλία* 'przyjaźń'. Neologizm utworzony na wzór istniejących formacji takich jak *педофилия, ефебофилия* i temu podobnych i oznacza rodzaj parafilii, charakteryzującej się możliwością osiągnięcia satysfakcji jedynie w kontakcie z przyszłością. Pierwszy człon powinien być zrozumiały dla Bułgara, przez analogię z takimi leksemami jak *футуризъм*, *футурология*.

хронатор 'неизвестно устройство, свързано с проблеми на преместване във времето' – pierwsza część złożenia sugeruje związek desygnatu z podróżowaniem w czasie (gr. *ὁ χρόνος* 'czas'), druga zaś, niesamodzielna cząsteczka *-атор* odwołuje się do istniejących leksemów takich jak *генератор*, *трансформатор*, sugerując prawdopodobieństwo przynależności desygnatu do kategorii urządzeń elektrycznych.

1.2.2. Kontaminacje

аматерия 'вид новосъздадено вещество, позитивен аналог на материя в свята създаден за крал Иполип' – zgodnie z podaną w kontekście definicją neologizm stanowi kontaminację słowa *материя* z łacińskim czasownikiem *amare* 'kochać'. Jego desygnat stanowi istotę wszelkiej substancji w ostatnim ze światów stworzonych przez Trurla i Klapaucjusza, zaś jego zastosowanie ma na celu dopomóc w kreacji istot idealnie szczęśliwych.

интелектрик 'електрик, който се занимава с създаването на изкуствен интелект' – kontaminacja rzeczowników *интелект* oraz *електрик*.

интелектрика 'наука, която се занимава с проблеми на електриката в процеса на създаване на изкуствения интелект' – kontaminacja rzeczowników *интелект* oraz *електрика*.

онтолепсия 'онтологическа епилепсия, вид на заболяване в новосъздадения свят' – neologizm stanowi kontaminację słów *епилепсия* oraz *онтологичен*.

хронавтика 'общо название за преместването на мислещи същества във времето' – neologizm został utworzony przez analogię do terminów *космонавтика, астронавтика*, pierwszy człon, pochodzący od greckiego *ὁ χρόνος* 'czas', wskazuje na środowisko, w jakim odbywają się podróże.

хронда 'темпорална бомба' – możliwa do wytłumaczenia budowa tego neologizmu odbiega od jego znaczenia, bułgarski leksem jest transkrypcją polskiego oryginału (*chronda*) i podobnie jak w nim daje się wyróżnić dwa człony, pierwszy

nawiązujący do greckiego *ό χρόνος* ‘czas’, drugi zaś według wszelkiego prawdopodobieństwa pochodzi od słowa *сонда*.

хрониция ‘полиция, изследваща престъпления свързани с преместване във времето’ – pierwsza część kontaminacji pochodzi od greckiego *ό χρόνος* ‘czas’, druga zaś od rzeczownika *полиция* – neologizm nazywa zaś służby porządkowe, pilnujące, by nie dochodziło do nieprawidłowości w korzystaniu z podróży w czasie.

2. Przymiotniki

2.1. Przymiotniki odrzeczownikowe

2.1.1. Użycia subiektowe

наиванен ‘който се променил по такъв начин, че прилича на Иван’ – przymiotnik ten, mający formalnie postać imiesłowu, został utworzony do odpowiedniego oddania sytuacji i realiów ostatniego ze światów stworzonych przez Klapaucjusza i Trurla. Zamieszkujące go chmurokształtne istoty myślące mają możliwość dowolnej zmiany kształtu, ubarwienia i innych elementów wyglądu, zaś zmiany takie skutkują również zmianą imienia. Za podstawę słowotwórczą posłużył czasownik **наиваня*, dla którego z kolei podstawą jest popularne imię *Иван*.

2.1.2. Użycia posessywne

2.1.2.1. Derywaty afiksalne

-ов – *тшешчипалов* ‘който принадлежи на Тшешчипал’ – podstawą słowotwórczą tego przymiotnika jest imię własne, a mianowicie *Тшешчипал Сува*, jedna z postaci zamieszkujących w pierwszym ze światów, stworzonych przez Klapaucjusza i Trurla.

-ски – *хамстербандски* ‘чийто произход е од Хамстербанд’ – przymiotnik utworzony od nazwy nie potwierdzonej w tekście miejscowości **Хамстербанд*.

2.1.3. Użycia limitujące

-ен – *хронален* ‘свързан с въпроса на преместване във времето’; *хронопресивен* ‘свързан с въпроса на *хронопресия*’; *хронотранспортен* ‘свързан с *хронотранспорта*’ – we wszystkich przymiotnikach tej grupy można odnaleźć rdzeń pochodzenia greckiego (*ό χρόνος* ‘czas’), dwa z nich (*хронопресивен*, *хронотранспортен*) odnoszą się bezpośrednio do neologizmów *хронопресия* oraz *хронотранспорт*.

2.1.4. Użycia materiałowe

аматериален ‘създаден от аматерия’ – omawiany leksem pochodzi od opisywanego wyżej neologizmu *аматерия*.

2.2. Przymiotniki odliczebnikowe

-ен – *единополовинен* ‘в който може да се намери една цялост и половината ѝ’ – neologizm ten odwołuje się do budowy anatomicznej chmurokształtnej istoty rozumnej, która manipulując swym wyglądem zewnętrznym zmieniła się z istoty rozdwojonej w taką, której było jeden i pół.

2.3. Przymiotniki złożone

2.3.1. Złożenia

2.3.1.1. Złożenia z drugim członem rzeczownikowym

2.3.1.1.1. Złożenia przymiotnika i rzeczownika

великолегарски ‘свързан с *Велика Легария’ – przymiotnik, który w swej budowie ma zawartą nazwę krainy lub państwa *Велика Легария*, składającą się z dwóch członów.

2.3.1.2. Złożenia motywowane jednostronnie

пан- – *панпсихичен* ‘който се касае за цялостна психика’ – pierwszy człon złożenia pochodzi od greckiego *πᾶν* ‘wszystko’ (notowane przez słownik języków obcych (Milev i in., 1970, s. 527), wraz z formacjami w rodzaju *панславизъм*), drugi człon stanowi przymiotnik *психичен*, zaś neologizm oznacza, że desygnat określany tym przymiotnikiem jest związany z psychiką jako jedną całością.

ретро- – *ретрохронален* ‘отнасящ се към преместването назад във времето’ – pierwsza część tego przymiotnika pochodzi od łacińskiego *retro* ‘wstecz’, druga zaś nawiązuje do omawianego wcześniej przymiotnika *хронален* (patrz tamże).

3. Czasowniki

3.1. Czasowniki odrzeczownikowe

3.1.1. Formacje stanowe

евя се ‘да приемам вид на Ева’ – za podstawę tego czasownika, opisującego przemiany zachodzące w istocie chmurokształtnej (patrz *наиванен*) służy imię *Ева*.

наеленя се ‘да приема вид на Елена’ – za podstawę tego czasownika, opisującego przemiany zachodzące w istocie chmurokształtnej (patrz *наиванен*) służy imię *Елена*.

людмиля се ‘да приема вид на Людмила’ – za podstawę tego czasownika, opisującego przemiany zachodzące w istocie chmurokształtnej (patrz *наиванен*) służy imię *Людмила*.

мариолизирам се ‘да се променя по такъв начин, че заприличам на Мариола’ – za podstawę tego czasownika, opisującego przemiany zachodzące w istocie chmurokształtnej (patrz *наиванен*) służy imię *Мариола*.

четвъртъча си ‘да си регулирам своето лично време по такъв начин, че винаги да живея в един и същ четвъртък’ – dzięki uzyskaniu możliwości sterowania upływem czasu, istoty zamieszkujące świat stworzony przez Klapaucjusza i Trurla mają możliwość dowolnie długiego przebywania w dowolnie wybranym momencie. Neologizm został utworzony od leksemu *четвъртък* ‘czwartek’ dla nazwania takiego zachowania, w momencie gdy wybraną chwilą jest ten właśnie dzień tygodnia.

Rozdział IV – Szczegółowa analiza i ocena stylizacji leksykalnej w bułgarskim przekładzie *Cyberiady* oraz *Powtórki* S. Lema

1. Rodzaje i funkcje stylizacji leksykalnej

Kwestia stylizacji, a zwłaszcza stylizacji leksykalnej, to jeden z najciekawszych, a jednocześnie najtrudniejszych problemów, z jakimi może się zetknąć tłumacz literatury pięknej. Z reguły proces nauczania języka obcego koncentruje się na języku standardowym, z którym użytkownik może się spotkać w codziennych kontaktach z językiem. W takim przypadku najważniejszą rolą przekładu jest przede wszystkim sprawna komunikacja i jak najwierniejsze zrozumienie i ewentualnie przekazanie treści otrzymanego komunikatu. Tymczasem w procesie przekładu literackiego równie ważne, jak prawidłowe przekazanie treści utworu, jest oddanie stylu autora, jego cech szczególnych – nierzadko decydujących o tym, czy dany utwór zostanie uznany za arcydzieło, czy też za jeden z wielu, niewyróżniających się niczym szczególnym. W badanych przeze mnie utworach Stanisława Lema można wyróżnić kilka typów stylizacyjnych, występujących w różnym natężeniu w różnych częściach obu utworów.

Dominującym typem stylizacyjnym są neologizmy, stosowane przez autora w dużych ilościach. Ich główną funkcją jest funkcja nazewnicza, mająca na celu jak najdokładniejsze opisanie świata przedstawionego utworów, świata bajkowego nawet dla robotów, a cóż dopiero dla czytelników, będących przecież *bladawcami* – ludźmi. W utworach pojawiają się fantastyczne, nieistniejące w rzeczywistości miejsca, przedmioty, istoty – na określenie każdego z tych desygnatów należało utworzyć neologizm, by uniknąć nużącego i nieatrakcyjnego użycia deskrypcji złożonych z wielu wyrazów. W wielu przypadkach budowa tych leksemów jest wystarczająco przejrzysta, by pozwolić na poprawne odczytanie ich znaczenia lub przynajmniej wywołać u czytelnika określone skojarzenia, pozwalające na przyporządkowanie nowych pojęć do znanych już kategorii. Obok nich obecna jest również grupa neologizmów, których budowa nie pozwala na wyciąganie wniosków, odnośnie desygnatów nimi określanych, a wywoływane przez nie skojarzenia są bardzo niejasne. Tego typu neologizmy występują jedynie w kilku miejscach – odgrywają tam bardzo ważną rolę, potęgując wrażenie obcości i niemożliwości zrozumienia świata, których to uczuć doświadczają bohaterowie utworów. Trzecią kategorią neologizmów są te wykorzystywane przez autora do rozmaitych gier językowych – przykładem mogą być leksemy użyte

do opisania działalności *Maszyny, Która Potrafi Wszystko na Literę „n”* oraz słowa pojawiające się w wierszach *Elektrybałta*, powstałych w wyniku jego niedoskonałości konstrukcyjnych. W wielu przypadkach neologizmy pełnią dodatkowo funkcje humorystyczne, będąc elementami zabawy językiem, stanowiącej swojego rodzaju wyzwanie intelektualne dla czytelnika.

Drugim typem stylizacji leksykalnej, który pojawia się w analizowanym materiale, jest stylizacja archaizująca. Ze względu na to, że dominującą konwencją w *Cyberiadzie* jest baśń, leksemy nacechowane archaicznie pojawiają się w większości, jeśli nie we wszystkich opowiadaniach tego cyklu. Jednak ze względu na ich stosunkowo niewielką, w porównaniu z neologizmami, liczbę, ocena ich odwzorowania w przekładzie zostanie sformułowana w ujęciu całościowym, bez szczegółowej analizy ekwiwalencji poszczególnych jednostek słownikowych.

Trzeci typ stylizacji leksykalnej, z którym może się zetknąć uważny czytelnik *Cyberiady*, to stylizacja dialektalna. Reprezentujące ją leksemy pojawiają się na kartach utworu sporadycznie i ograniczone są w zasadzie do fragmentów opowiadania *Wyprawa trzecia, czyli smoki prawdopodobieństwa*. Z tego względu, podobnie jak stylizacja archaizująca, również ten typ zostanie omówiony w ujęciu ogólnym.

2. Podsumowanie i ocena przekładu *Cyberiady*

2.1. Podsumowanie i ocena przekładu neologizmów

2.1.1. Neologizmy kongruentne

W grupie neologizmów kongruentnych wyszczególniam następujące podklasy: neologizmów przejrzystych słowotwórczo – których odpowiednik w tekście docelowym został utworzony w analogiczny sposób, od tożsamych semantycznie podstaw słowotwórczych, z wykorzystaniem formantów pełniących w języku docelowym funkcje tożsame z ich odpowiednikami w tekście oryginału (z możliwymi różnicami wynikającymi z cech systemów fonetycznych obu języków); neologizmów nieprzejrzystych słowotwórczo, jednakowo obcych dla czytelnika oryginału i tekstu docelowego; zestawień, utworzonych w tekście docelowym za pomocą jednostek leksykalnych tożsamych z występującymi w tekście oryginalnym. Poszczególne podklasy zostaną omówione osobno. Ze względu na to, iż mamy tu do czynienia z kongruencją, komentarze zostaną ograniczone do niezbędnego minimum i będą się pojawiać wyłącznie przy tych parach, w których kongruencja nie jest widoczna na pierwszy rzut oka.

2.1.1.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

akcydentalista – акцидентaлист

albacjerski – албациерски
altruizyna – алтруизин
angelizowanie – ангелизиране
antropański – антропански
antygłowa – антиглава
antynomiał – антиномиал
autoekstaza – автоекстаз
autopałac – автодворец
białecznik – белтъчник (pl. *białko* = bg. *белтък*)
bladawiec – бледавец (pl. *blady* = bg. *блед, бледен*)
calsonium – калсоний
cembalista – цембалист
centygigaheptatrybilionard – центигигахепратрибилионард
cyberberys – киберберис[18] – w przypadku tego neologizmu tłumaczka dzieli się swoimi podejrzeniami na temat budowy słowotwórczej wyrazu.
cyberchanioł – киберхангел
cybergenetyka – кибергенетика
cyberiada – кибериада
cyberkoń – киберкон
cybermarynata – кибермарината
cybermatyzm – киберматизъм
cybernantka – кибернантка
cybernard – кибернард
cybernator – кибернатор
cyberner – кибернер
cybernerski – кибернерски
cybernos – кибернос
cyberownica – киберница – w tekście polskim drugi człon kontaminacji jest wyraźnie zaznaczony (*czar**ownica***), w bułgarskim jest mniej widoczny (*вещ**ица***), jednak umiejscowienie go w odpowiednim kontekście pozwala na poprawne odczytanie neologizmu.
cybersyn – киберсин
cyberwaśń – киберкавга (pol. *waśń* – bg. *кавга, раздор*; bg. *кавга – kłótnia, spór*)
degenerał – дегенерал
deliryzator – делиризатор
dewatyzacja – деватизация

---

[18] Киберберис – вероятно съчетание от „кибер” и „берберис” – вид растение с кисели червени плодове – Б. пр. (tu i dalej skrót Б. пр. = ‘przyp. tłum’ – M.F.).

długopiorunny – дългомълниен (bg. *мълния – piorun, błyskawica*)
dobrzejak! – добреколко!
doskonalec – съвършенец (bg. *съвършен – doskonały*)
dręcznica – терзалка (bg. *терзая – dręczyć*)
dręczyblacha – мъчитенекия (bg. *мъча – dręczyć*, *męczyć*; *тенекия – blacha*)
dyploj – диплой
ekstator – екстатор
elektroduch – електродух
elektroopilstwo – електропиянство
elektrowolterianin – електроволтерианец
elektrysta – електрист
erotodrom – еротодром
erotor – еротор
erotyzator – еротизатор
fabrykatornia – фабрикаторна
felicytologia – фелиситология
felicytometria – фелиситометрия
flirtownica – флиртовница
gehennica – геенница
gigacałus – гигацелувка
gigamor – гигамор
glątwa – глетва
golkondryna – голкондрина
gozmoz – гозмоз
gozmozowy – гозмозов
hed – хед
hedolog – хедолог
hedomatyka – хедоматика
hedon – хедон
hedostaza – хедостаз
hedotropizm – хедотропизъм
heksaptylionowy – хексаптилионов
heptylion – хептилион
herboryzować – хербаризирам – pozorny brak kongruencji tych leksemów jest skutkiem braku kongruencji w przekładzie imienia, od którego czasownik został utworzony (*Harboryzeusz – Хербаризей*). Jednak ze względu na to, że oba neologizmy zachowują identyczną relację ze wspomnianym imieniem, uważam, że zachowują pełną kongruencję – odpowiadają sobie nie tylko semantycznie, ale i strukturalnie.

hyperspecjalnie – хиперспециално
impossybilitatywność – имposибилитативност
intelektryk – интелектрик
intelektryka – интелектрика
jakdobrze! – колкодобре!
kilomił – киломил
kobietron – женотрон (pl. *kobieta* = bg. *жена*)
komplikatoryka – компликаторика
kompotier – компотиер
komputerium – компютерий – polski leksem nawiązuje do *Megatherium*, olbrzymiego zwierzęcia ery kenozoicznej i oznacza 'olbrzymi komputer'. W języku bułgarskim ta łacińska nazwa funkcjonuje zarówno jako *мегатериум*, jak też *мегатерий* – dlatego zastosowany przekład można uznać za kongruentny.
korozja-sklerozja – корозия-склерозия
krzyż cyfrowy – цифров кръст
kwintokwadrylion – квинтоквадрилион
łechtarka – гъделарка (pl. *łechtać* – bg. *гъделичкам*)
malapucya – малапуция
maltretancja – малтретанция
maltretysta – малтретист
małporobot – маймуноробот
maszynal – машинар – w obu neologizmach tej pary da się ustalić, że chodzi o bliżej nieokreśloną istotę, związaną w bliżej nieokreślony sposób z *maszyną*. Można byłoby podjąć próbę utworzenia neologizmu kongruentnego *машинал*, jednak tu mogłyby wejść w grę niepożądane skojarzenia z leksemem *машинален* – 'machinalny'.
maszynka-straszynka – машинка-страшинка
maszynowiec – машиновец
matrycjuszowski – матрициански
medykator – медикатор
megamor – мегамор
megamoryczny – мегаморичен
miedzioludy – бакъренонароди (pl. *miedź* – bg. *бакър*)
mikropole – микрополе
mikroszpieg – микрошпионин
miłościomierz – любометър (pl. *miłość* – bg. *любов*)
miłowalnia – любовалня (pl. *miłość* – bg. *любов*)
monarcholiza – монархолиза
murkwie – мурkви

nadroboci – *свръхроботски*
najwszechmocniejszy – *най-всесилен*
niedoraj – *недорай*
nieznaniec – *неизвестник* (pl. *nieznany* – bg. *неизвестен*)
obcogwiezdny – *чуждозвезден*
odsierocić – *отсиротя*
odsmocznica – *отдраконовница*
ogniogłów – *огньоглавец* – w neologizmie bułgarskim został zastosowany sufiks, nadający rzeczownikowi znaczenie ‘nosiciel cechy’. W przeciwnym przypadku nie można byłoby mówić o kongruencji, ponieważ mielibyśmy do czynienia z przymiotnikiem o znaczeniu ‘ogniogłowy’.
omnipotencjator – *омнипотенциатор*
ontogielnia – *онтогелня*
permutator – *пермутатор*
pieklice – *пъкълници*
pięciooczność – *петоокост*
płomiennolistny – *пламъколистен*
pocieraczka – *триалка* (pl. *pocierać* – bg. *трия*)
podobniak – *подобник*
podraj – *подрай*
posiłkówka – *хранилувка* – (pl. *posilać się* – bg. *храня се*)
pożerałka – *поглъщалка* – (pl. *pożerać, połykać* – bg. *поглъщам*)
prabladawiec – *прабледавец*
pracybernetyk – *пракибернетик*
pramasz – *прамаш*
pramaszynka – *прамашинка*
prawieraj – *почтирай*
przechadzacz – *разхождач* (pl. *przechadzać (się)* – bg. *разхождам (се)*)
przedraj – *предрай*
przyraj – *прирай*
pseudopolicyjny – *псевдополицайски*
psychotransmisyjny – *психотрансмисионен*
purgatorium-sanatorium – *пургаторий-санаторий*
rozamfora – *розамфора*
samokonstrukcja – *самоконструиране*
samosyński – *самосински*
smokinia – *драконка*
smokobójczy – *драконоубийствен*

smokoligon – *драколигон*
smokoliza – *драконолиза*
smokolog – *драконолог*
smokologia – *драконология*
smokotron – *драконотрон*
ssawki-pieszczawki – *смукачки-милувачки* – w bułgarskiej terminologii można spotkać kilka odpowiedników polskiego terminu *ssawka* – w pracach z zakresu biologii funkcje te pełnią leksemy *смукалка*, *смукало*, natomiast w terminologii technicznej pojawia się słowo *смукачка* (np. *въздухосмукачка* – 'ssawa'). Drugi, rytmizowany człon również wykazuje kongruencję (pl. *pieścić* – bg. *милувам*, *милвам*, *галя*).
staromalfandzki – *старомалфандски*
struncliści – *струнцелисти*
superbogotron – *супербоготрон*
supergigacentylion – *супергигацентилион*
synchroerotor – *синхроеротор*
szakalista – *чакалист* – (pl. *szakal* – bg. *чакал*)
szczęściotron – *щастиетрон*
śmiecisty – *боклучив* (pl. *śmiecie* – bg. *боклук*)
telepatron – *телепатрон*
teotaktyka – *теотактика*
trups – *трупс* (pl. *trup* – bg. *труп*)
uszczęśliwiarka – *ощастливярка*
wciór – *втривалка*
widmotron – *призракотрон* (pl. *widmo* – bg. *призрак*)
wielogłowiec – *многоглавец*
wigorianizm – *вигорианизъм*
wszechnocnik – *всесерник* – leksem ten został stworzony jako odbicie gry słów obecnej w tekście źródłowym (*wszechmocnik* zamieniony na *wszechnocnik*). W wersji bułgarskiej parę tę stanowią leksemy *всесилник* oraz *всесерник*. Zważywszy, że w przypadku tego drugiego zachowane zostają skojarzenia wydalnicze (bg. *сера* – pl. *srać*), sądzę, że można w danym przypadku mówić o pełnej kongruencji między analizowanymi elementami tekstu.
wyrwator – *изтръгнатор* (pl. *wyrwać* – bg. *изтръгна*)
zerowiec – *нулевец* (pl. *zero* – bg. *нула*)
zofoman – *зофоман*
zwłokolub – *труполюбител*

2.1.1.2. Neologizmy nieprzejrzyste semantycznie

W tekście *Cyberiady* wyrazy nieprzejrzyste słowotwórczo, mające na celu stworzenie bariery poznawczej, ukazania obcości i niezrozumiałości przekazu występują w dwóch fragmentach – w opisie działalności *maszyny, która umiała robić wszystko na literę „n"*, unicestwiającej poszczególne elementy świata, gdy konstruktorzy zapragnęli, by stworzyła nicość – unicestwione elementy nigdy nie zostały odtworzone, więc nie mamy możliwości ich poznać oraz w wierszach *Elektrybałta,* których niezrozumiałość jest wynikiem błędnego zaprogramowania i awarii sprzętowych. Dlatego również w tej klasyfikacji postanowiłem omówić obie te grupy osobno:

2.1.1.2.1. Neologizmy *Elektrybałta*

apentuła – *апентула* – zarówno w oryginale, jak i w przekładzie tekst wiersza nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, czy jest to rzeczownik w mianowniku, czy też forma 3. osoby liczby pojedynczej czasu teraźniejszego od czasownika **apentułać/*апентулам*.

bamba – *бамба*

gruwaśny – *дебет* – w obu neologizmach można odnaleźć podobieństwo do przymiotnika o znaczeniu *gruby*, *grubaśny* (bg. *дебел*).

łanioł – *лангел* – w budowie leksemu można dostrzec rzeczownik *anioł*/*ангел*, jednak nie jest możliwe określenie jego znaczenia.

oproszędły – *опуснат* – niejasny polski neologizm w przekładzie został zastąpiony neologizmem przypominającym swoją budową imiesłów *спуснат* (od *спускам*, *спусна* – ‘spuszczać').

2.1.1.2.2. Neologizmy *Maszyny...*

Neologizmy określające desygnaty usunięte przez maszynę pojawiają się w tekście utworu wyłącznie w liczbie mnogiej, zaś ich postać, z jednym wyjątkiem, uniemożliwia jednoznaczne określenie formy słownikowej – z tego powodu przytaczam je w postaci, w jakiej występują w utworze:

filidrony – *филидрони*
gwajdolnice – *гвайдолници*
kambuzele – *камбузели*
rymundy – *римунди*
zamry – *замри*

2.1.1.2.3. Pozostałe neologizmy

kurkuciel – *куркуцел* – nazwa tego stworzenia jest jednakowo niejasna w tekście polskim i w tekście bułgarskim.

2.1.1.3. Zestawienia

algebra sprzeczności – алгебра на противоречията (pol. *sprzeczność* = bg. *противоречие*)

atrament chemiczno-niesympatyczny – химично-несимпатично мастило (pol. *atrament* = bg. *мастило*)

bariera mądrości – бариера на мъдростта

demon drugiego rodzaju – демон от втори вид

demon pierwszego rodzaju – демон от първи вид

deontologia cybernetyczna – кибернетична деонтология

draco probabilisticus – драко пробабилистикус

dyplom omnipotencji perpetualnej – диплома за перпетуална омнипотенция

ekran antyprobabilistyczny – антипробабилистичен екран

epoka bateryjna – батерийна епоха

epoka mnóstw – епоха на множествата

epoka romantyczno-elektryczna – електрично-романтична епоха

era zupełnego szczęścia – ера на пълното щастие

grajnica grzebienna – гребенна свирачница (pl. *grać*, *grajek* – bg. *свиря*, *свирач*)

granat przeciwsmokowy – противодраконова граната

gwiazda helikonoidalna – хеликоноидална звезда

hedonistyka eksperymentalna – експериментална хедонистика

hedonistyka stosowana – приложна хедонистика

inkubator cywilizacyjny – цивилизационен инкубатор

instytut inżynierii erotycznej – институт по еротично инженерство

instytut projektowania sakry – институт за проектиране на сакралното

jego niedościgłość – негова недостижимост

komplikator-deperfektor ontologiczny – онтологичен компликатор-деперфектор

kontinuum agregatów subsolowych – континуум на субсолови агрегати

licznik smoków – драконов брояч

likwidator zła – ликвидатор на злото

macierz smocza – драконова матрица

maszyna do spełniania życzeń – машина за изпълняване на желания

maszyna do stawiania pytań – машина за задаване на въпроси

maszyna prymitywna – примитивна машина

metafizyka porcjowana – порционна метафизика

migracja przesiadkowo-reinkarnacyjna – прехвърлящо-реинкарнационна миграция

miotacz nieprawdopodobieństwa – хвъргачка на неправдоподобието (pl. *miotacz* – bg. *хвъргач*, *хвъргачка*)

mono- i policyjna potworystyka – моно- и полицейска чудовищоистика (pl. *potwór* – bg. *чудовище*)

nagłe pole zakochujące – внезапно-влюбващо поле (pl. *nagle*; *zakochać się* – bg. *внезапно*; *влюбя се*)
owerdiery diukońskie – дюконски овърдиери
pchły smoczkotyłkie – биберонозадникови бълхи (pl. *smoczek*; *tyłek* – bg. *биберон*; *задник*)
pieszczak uściskowy – прегръдкова милувница (pl. *pieszczota*; *uścisk* – bg. *милувка*, *прегръдка*)
plugawianin łajdatorski – подлечарски гадник (pl. *plugawy*; *łajdak* – bg. *гаден*, *подлец*)
pneumatologia drakonistyczna – драконистична пневматология
poligon felicytologiczny – фелиситологически полигон
poligon smokorodny – драконороден полигон
prostownik dróg życiowych – изправител на житейските пътища (pl. *prostownik*; *drogi* – bg. *изправител*; *пътища*)
regulatorek altruistyczno-heroiczno-optymistyczny – алтруистично-героично-оптимистично регулаторче
rekreacjonistyka stosowana – приложна рекреационистика
rekreatystyka omnigeneryczna – омнигенерическа рекреатистика
retrokreator nihilujący – нихилиращ ретрокреатор
rozwiązałka problemu – разрешалка на проблема (pl. *rozwiązywać* – bg. *разрешавам*)
seksualna matematyka – сексуална математика
sen fyrtaniczno-ramoldyczny – фиртаннорамолдичен сън
słodycz egzystencjalna – екзистенциална сладост
smok dyskretny – дискретен дракон
smok miękki – мек дракон
smok twardy – твърд дракон
smokologia probabilistyczna – пробабилистична драконология
smoła jonowa – йонова смола
socjologia zmikrominiaturyzowana – микроминиатуризирана социология
spychacz problemu – прехвърляч на проблема
subsolowe agregaty – субсолови агрегати
supergrupy Kerebrona – Керебронови супергрупи
system odkochujący – отлюбваща система
szafa samośniąca – самосънуващ шкаф
ścianka szczęścioodporna – щастиеустойчива стеничка (pl. *odporny* – bg. *устойчив*)
teoria hedonów – теория на хедоните
teoria mnogości płci – теория на половото многообразие
transformator eschatologiczny – есхатологичен трансформатор
trzęsienie gwiazdy – звездотресение
uszczęśliwiarka eskalacyjna – ескалационна ощастливярка

uszczęśliwiarka kontrastowa – контрастна ощастливярка
Wasza laserność – Ваша лазерност
Wasza policyjność – Ваш полицейски благородие – w bułgarskim przekładzie tej frazy oddane jest również kaleczenie miejscowego języka przez cudzoziemskiego przybysza, co kompensuje brak tego zabiegu w przekładach innych wypowiedzi *zagwiezdnego* gościa.
Wasza bezwzględność – Ваша безпощадност
w lejek go! – давай сега през фунията! (bg. *фуния* = pl. *lejek*)
wojna wielkolegarska – великолегарска война
zamknięty cykl z pulsacją stochastyczną – затворен цикъл със стохастична пулсация
zdalna spektroskopia marzeń – дистанционна спектроскопия на мечтите
złoczyńca perpetualny – перпетуален злосторник

2.1.2. Neologizmy ekwiwalentne

W przypadku przekładu ekwiwalentnego czytelnik tekstu docelowego otrzymuje przekaz tożsamy pod względem semantycznym z tym, który otrzymuje czytelnik oryginału – dopuszczalne są jednak pewne różnice w formie. W opisywanych przykładach postaram się wskazać, w których miejscach te różnice się pojawiają.

2.1.2.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

bezstwór – несъздание – moim zdaniem w pełni kongruentnym odpowiednikiem tego neologizmu mogłyby być leksemy **безсъздание* lub **безтвар*.
bydelniczka – кокиченце – w tekście bułgarskim polski neologizm, o niejasnym znaczeniu, stanowiący prawdopodobnie kontaminację słów *bydlę* oraz *mydelniczka* został przełożony jako ‘mały przebiśnieg’ i stanowi część rytmizowanej frazy *момиченце-кокиченце*. Zważywszy na to, że w tekście polskim neologizm pojawia się tylko jako element jednego z tytułów snów, wydaje mi się, że można uznać taki a nie inny przekład za udaną próbę rekompensacji, w zamian za frazy rytmizowane polskiego tekstu, których nie udało się przełożyć analogicznie.
cybajadera – кибербаядерка – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, polskiemu *bajadera* odpowiada bułgarskie *баядерка*.
cybarchanioł – киберархангел – bułgarski neologizm nie jest kongruentny względem polskiego na skutek zastosowania zrostu zamiast kontaminacji, prawdopodobnie w celu zwiększenia przejrzystości jego budowy. Niemniej sądzę, że leksem **кибархангел* byłby wystarczająco przejrzysty, a jego zastosowanie umożliwiłoby osiągnięcie kongruencji.
cyberkanalia – кибероподлец – w języku bułgarskim istnieje słowo *каналия*, o znaczeniu tożsamym z polskim *kanalia*, dlatego w przypadku tego neologizmu można mówić jedynie o ekwiwalencji.

cybermata – *кибероръдие* – *оръдие* jest właściwym odpowiednikiem *armaty*, zaś brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cyberotoman – *кибереротоман* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cyberotyka – *кибереротика* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cyberumak – *кибержребец* – *жребец* ('нескопен породист кон за разплод', *ogier* (Cholakova, 1977–2020, T. V, s. 97)) stanowi wystarczająco bliski ekwiwalent *rumaka,* zaś brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cyberyba – *киберриба* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cybłęda – *киберскитник* – polskiemu neologizmowi o znaczeniu 'cybernetyczny przybłęda' odpowiada bułgarski o znaczeniu 'cybernetyczny włóczęga, tułacz, wędrowiec'. Można więc mówić o zachowaniu ekwiwalencji semantycznej, zaś brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cyborgia – *кибероргия* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cybrat – *кибербрат* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

cymberbał – *киберглупак* – pod względem semantycznym zachodzi ekwiwalencja pomiędzy 'cybernetycznym cymbałem' (tekst polski), a 'cybernetycznym głupcem'. Brak kongruencji polega zaś na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

depossybilizator – *депосибилитатизатор* – minimalną różnicą, stanowiącą o braku kongruencji, jest przyjęcie za podstawę słowotwórczą neologizmu polskiego łacińskiej formy mianownikowej przymiotnika (*possibilis*), dla neologizmu bułgarskiego zaś – formy dopełniacza nazwy cechy (*possibilitatis* od *possibilitas*).

desomowanie – *обезтелесване* – oba neologizmy są w pełni ekwiwalentne semantycznie, jednak polski został utworzony od grecko-łacińskiej podstawy słowotwórczej, podczas gdy bułgarski – od bułgarskiej.

drakolog – *драконолог* – podstawą słowotwórczą polskiego neologizmu jest łacińskie *draco* 'smok', zaś bułgarskiego – bułgarskie *дракон* o tym samym znaczeniu. Zaliczyłem przekład tego neologizmu do tej kategorii ze względu na to, iż w tekście polskim mamy do czynienia z obcą podstawą słowotwórczą, wymagającą od czytelnika odpowiedniego skojarzenia, podczas gdy w tekście bułgarskim czytelnik korzysta z ułatwienia.

druzgotaczki – *съкрушалка* – w zakresie semantycznym oba neologizmy zachowują tożsamość, jednak w przypadku bułgarskiego zatarciu ulega element kontaminacji nawiązujący do *taczek*.

druzgotnica – *разбивачка* – podstawę obu neologizmów stanowią leksemy o wspólnym mianowniku *niszczyć,* jednak w moim subiektywnym odczuciu neologizm bułgarski ma słabsze natężenie niż polski i bardziej adekwatny byłby utworzony od czasownika *разрушавам*.

dzieciomiot – *бебехвъргачка* – neologizm bułgarski byłby kongruentny z polskim **miotacz dzieci*. Wydaje się, że najbliższym odpowiednikiem *dzieciomiotu* mógłby być **бебехвърг*. Niemniej istniejącemu przekładowi nie można nic zarzucić w aspekcie semantycznym.

elasta – *еластик* – sądzę, że nie stanowiłoby problemu oddanie tego neologizmu we w pełni kongruentnej formie *еласт*.

elektraj – *електрорай* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

elektroludek – *електроджудже* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

elektrycerz – *електрорицар* – brak kongruencji polega na zastosowaniu zrostu zamiast kontaminacji, pojawiającej się w tekście źródłowym.

felicytometr – *фелисиометър* – w analizowanej parze występuje ekwiwalencja semantyczna, czytelnik tekstu docelowego nie będzie miał problemów z rozpoznaniem 'miernika odczuwanego szczęścia', jednak nie byłoby niemożliwe stworzenie leksemu w pełni kongruentnego – *фелиситометър*.

felicja – *фелисия* – w przypadku tej pary neologizmów wydaje się, że tłumaczka położyła większy nacisk na zaakcentowanie związku leksemu ze *szczęściem* (łac. *felix*, *felicis*) niż z *milicją/policją*, w sytuacji, gdy w pełni kongruentnym odpowiednikiem wydawałby się neologizm **фелиция*.

filorób – *филоробот* – w budowie neologizmu bułgarskiego wyraźniej niż w polskim zaznaczony jest człon nawiązujący do *robota*, co jest celowe, ponieważ zastosowanie postaci **филороб*, pozornie bardziej adekwatnej, mogłoby wywołać niepożądane skojarzenia z *niewolnikiem* (bg. *роб*).

hedowar – *хедоварня* – czytelnik tekstu docelowego nie powinien mieć problemów z poprawnym zrozumieniem, że desygnatem neologizmu jest aparatura, służąca osiągnięciu szczęścia, jednak możliwe byłoby stworzenie kongruentnej formy *хедовар*.

hypersupersposób – *хиперсупер начин* – w omawianej parze zachodzi absolutna ekwiwalencja semantyczna, minimalna różnica strukturalna polega na oddaniu polskiego zrostu za pomocą bułgarskiego zestawienia.

lwichwost – *лъвоопашатка* – wydaje się, że w tej parze w pełni kongruentnym odpowiednikiem mógłby być neologizm **левскаопашка*, który pozwoliłby nawet

oddać archaiczność polskiego *chwost* ‘ogon’ przez zastosowanie archaicznego bułgarskiego *левски* ‘lwi’ (aktualnie – *лъвски*).

megapieszcz – *мегамилувка* – bułgarski neologizm stanowi kongruentny odpowiednik polskiego **megapieszczota*, ekwiwalencja semantyczna zostaje więc zachowana.

męczydło – *изтезалка* – mamy tu do czynienia z ekwiwalencją semantyczną zarówno na płaszczyźnie podstawy słowotwórczej (bg. *изтезавам* – pl. *męczyć*), jak też i pod względem zastosowanych sufiksów. Pomimo to dopuszczalnym rozwiązaniem wydaje się zastosowanie kongruentnego odpowiednika – **мъчило*.

mikrolud – *микронародец* – w tekście docelowym oprócz prefiksu zastosowano również sufiks nadający leksemowi cechy deminutywne.

mikromiasto – *микроградче* – w tekście docelowym oprócz prefiksu zastosowano również sufiks nadający leksemowi cechy deminutywne.

mikroracjonalizator – *микрорационализаторче* – w tekście docelowym oprócz prefiksu zastosowany został również sufiks nadający leksemowi cechy deminutywne.

nosista – *едроноско* – bułgarski neologizm stanowi semantyczny i funkcjonalny ekwiwalent neologizmu, wskazując na główną cechę charakterystyczną desygnatu. Kongruentnym przekładem mógłby być neologizm **носист*.

pćma – *пеперудица* – w neologizmie polskim ewidentne są skojarzenia z *ćmą*, natomiast w bułgarskim – z *motylem* (*пеперуда*). Ponieważ semantycznie oba terminy są bardzo bliskie, zaś desygnat neologizmu jest nieznany, uważam, że można stwierdzić, że zachodzi tu ekwiwalencja. Jednym z powodów, dla których nie uważam przekładu za w pełni kongruentny, jest to, że w przypadku polskiego leksemu mamy do czynienia z większym efektem humorystycznym, niż ma to miejsce w tekście bułgarskim.

poliwonny – *многоуханен* – pod względem semantycznym oba neologizmy wykazują ekwiwalencję, możliwe byłoby również zastosowanie kongruentnego neologizmu **полиуханен*.

próżniarz – *безвъздушник* – tłumaczka zastosowała tutaj opisowe przekształcenie neologizmu, określającego już nie ‘osobę podróżującą przez próżnię (bg. *вакуум*)’, lecz ‘osobę, podróżującą tam, gdzie nie ma powietrza’. Wydaje się, że w tym konkretnym przypadku, choćby ze względów eufonicznych, rozwiązanie ekwiwalentne jest lepsze od kongruentnego.

przepieszczenie – *прелюбване* – oba neologizmy niosą ze sobą znaczenie ‘nadmiar czegoś’, w przypadku tekstu polskiego chodzi o *pieszczoty*, w przypadku bułgarskiego o *miłość*.

samotry – *самотриалки* – przed uznaniem tego neologizmu za kongruentny powstrzymuje mnie fakt, że druga część bułgarskiego złożenia – *триалки* stanowi też ekwiwalent polskiego neologizmu *pocieraczki*, dzięki czemu mamy do czynienia z nadmiarowym skojarzeniem w tekście bułgarskim.

samozalotnica – *автофлиртаджийка* – neologizm bułgarski byłby w pełni kongruentny z polskim, jeśli tłumaczka zdecydowałaby się na zastosowanie członu *само-*, funkcjonującego z powodzeniem na gruncie języka bułgarskiego.

smokoindykator – *драконов индикатор* – pod względem semantycznym oba neologizmy są ekwiwalentne, natomiast różnią się pod względem formalnym – w tekście źródłowym mamy do czynienia ze złożeniem, w tekście docelowym zaś – z zestawieniem.

sprośliwki – *развратосливки* – w omawianej parze neologizmów mamy do czynienia z semantycznie zbliżonymi pojęciami *sprośny* (bg. *неприличен*, *непристоен*, *безсрамен*) oraz *разврат* (pl. *rozpusta*, *nierząd*, *zepsucie*). Na tle formalnym warto również zauważyć, że polska kontaminacja została oddana przez bułgarskie złożenie.

tożsamościowaty – *същоличностник* – w warstwie semantycznej podobieństwa są duże – polskiej podstawie słowotwórczej *tożsamość* odpowiada bułgarska o znaczeniu 'identyczna postać', w warstwie formalnej mamy różnicę między przymiotnikiem a rzeczownikiem. Wydaje się, że kongruentnym odpowiednikiem mógłby być, na przykład, przymiotnik **тъждественичав*.

trybochrzęstny – *зъбчатозвънък* – dominantą semantyczną polskiego neologizmu są *tryby* i *chrzęst*, w neologizmie bułgarskim odnajdujemy *зъбчат*, stanowiący odwołanie do *kół zębatych* oraz *звънък* 'dźwięczny' i *звънтя* 'chrzęścić, brzęczeć, dźwięczeć'.

trywialnica – *баналница* – w podanej parze neologizmów odnajdujemy ekwiwalencję semantyczną pomiędzy podstawami słowotwórczymi *trywialny* oraz *банален*. Jednocześnie należy zauważyć, że w pełni możliwa mogłaby być forma kongruentna – **тривиалница.*

urojak – *фиктивник* – dla polskiego neologizmu podstawą jest przymiotnik *urojony*, dla bułgarskiego – *fikcyjny*.

wszechinformator – *свръхинформатор* – w pełni kongruentnym odpowiednikiem polskiego neologizmu byłby *всеинформатор*.

2.1.2.2. Neologizmy nieprzejrzyste semantycznie

2.1.2.2.1. Neologizmy *Elektrybałta*

apelajda – *аплайда* – neologizm o bliżej niesprecyzowanym znaczeniu, w przekładzie zachowuje bliskie podobieństwo fonetyczne do neologizmu polskiego.

będy – *бети* – neologizm o bliżej niesprecyzowanym znaczeniu, w przekładzie zachowuje bliskie podobieństwo fonetyczne do neologizmu polskiego.

chrzęskrzyboczek pacionkociewiczarokrzysztofoniczny – *звуковикостранен герданодеалчаркристофий* – neologizm ten, stanowiący wypowiedź niedostrojonego *Elektrybałta*, w wersji polskiej sugeruje skojarzenia z następującymi

elementami: *chrzęścić*, *skrzypieć*, *boczek*, *paciorki*, *koci*, *królewicz*, *czary*, *Krzysztof*, *foniczny*. W wersji bułgarskiej odnajdujemy elementy o znaczeniu: 'dźwięk', 'krzyk', 'dziwny', 'naszyjnik', 'koc', 'czar', 'Krzysztof'. Z tego porównania wynika, że choć praktycznie niewykonalne jest kongruentne oddanie polskiego neologizmu, w przekładzie bułgarskim mamy do czynienia z jego ekwiwalentnym odpowiednikiem.

dogremnie – *намразно* – w neologizmie polskim można się dopatrywać podobieństw do przysłówków *gremialnie* i *dogłębnie*, zaś w bułgarskim do czasownika *мразя* 'nienawidzić' oraz przysłówka *напразно* 'daremnie, na próżno'. Ze względu na rolę tych neologizmów w utworze można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

grenić – *завригна* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

koć – *дяло* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

mimajka – *мимо* – neologizm o bliżej niesprecyzowanym znaczeniu, w przekładzie zachowuje bliskie podobieństwo fonetyczne do neologizmu polskiego.

niewdziosek – *невлага* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne. Dodatkowym elementem zwiększającym stopień ekwiwalencji jest prefiks negujący *nie-*/*не-*.

porsacze – *селет* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

spoczyć – *поринам* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

tryżma – *гренайка* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

weprząchnąć – *навъхам* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

wyczkasnąć – *иркая* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

wzdyżma – *самазка* – ze względu na rolę tych neologizmów w utworze (stwarzanie uczucia obcości) oraz fakt niemożności ustalenia poprawnie źródłosłowu można przyjąć, że są one ekwiwalentne.

2.1.2.2.2. Neologizmy *Maszyny...*

nałuszki – *нюбеленки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie i zaczyna się na literę „n".

natągwie – *надебелки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie i zaczyna się na literę „n". Wydaje się, że tłumaczka uznała za możliwe skojarzenie polskiego neologizmu ze słowem *tęgi*, co znalazło odbicie w formie leksemu bułgarskiego (*дебел* 'gruby').

nędzioły – *небедки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie i zaczyna się na literę „n". Wydaje się, że tłumaczka uznała za możliwe skojarzenie polskiego neologizmu ze słowem *nędza*, co znalazło odbicie w formie leksemu bułgarskiego (*беда* – 'bieda, nieszczęście').

niedostópki – *няходилки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie i zaczyna się na literę „n". Wydaje się, że tłumaczka uznała za możliwe skojarzenie polskiego neologizmu ze słowem *stopy*, co znalazło odbicie w formie leksemu bułgarskiego (*ходило* – 'stopa').

nipajki – *нудялки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie i zaczyna się na literę „n". W leksemie bułgarskim można odnaleźć element słowa *нудя* 'zmuszać, przymuszać'.

nurkownice – *нигмурки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie i zaczyna się na literę „n". Tłumaczka dostrzegła skojarzenie polskiego neologizmu ze słowem *nurkować*, co znalazło odbicie w formie leksemu bułgarskiego (*гмуркам се* – 'nurkować').

uwzroczyć – *завина* – niejasny polski neologizm, nawiązujący do leksemu *wzrok* w przekładzie został zastąpiony neologizmem, nasuwającym skojarzenia z takimi słowami jak *завивам* 'zakręcać, skręcać, owijać, przykrywać' oraz *завинаги* 'na zawsze'.

wytrzopki – *изтропки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie. Oryginalny neologizm nasuwa skojarzenia z czasownikiem *wytrzepać*, zaś bułgarski – z *изтропам* 'zapukać, zastukać, zatupać'.

2.1.2.2.3. Pozostałe neologizmy nieprzejrzyste semantycznie

komuchlaj – *компияч* – neologizm ten nie jest w pełni przejrzysty, drugi człon zarówno w polskim, jak i bułgarskim tekście nawiązuje do *picia*, *upijania się*, *chlania*,

pierwszy – w tekście oryginalnym może być uznawany zarówno jako zaimek *komu*, jak też i jako część wyrazów *komunistyczny*, *komuch*. W tekście docelowym podobne skojarzenia są również możliwe, lecz znacznie mniej wyraźne.

2.1.2.3. Zestawienia

emisja namiętnościowa – *емисия на страстта* – zestawienie występujące w tekście docelowym jest kongruentne z polskim *emisja namiętności*, można więc uznać, że pod względem semantycznym pełna odpowiedniość została zachowana.

fastrygator-pulweryzator – *зашивачопулверизатор* – w obu tekstach mamy do czynienia ze skojarzeniami z kręgu krawiectwa, jednak byłoby możliwe utworzenie w przekładzie formy kongruentnej – *тропосвачопулверизатор* (bg. *тропосвам* ‘fastrygować’).

hagiopneumatyczny perfekcjonator – *агиопневматически усъвършенствувател* – fraza ta w przekładzie jest tożsama wobec polskiej pod względem semantycznym, jednak nazwa urządzenia nie została oddana za pomocą leksemu pochodzenia łacińskiego. Uważam, że nic nie stało na przeszkodzie, by tłumacz posłużył się neologizmem **перфекционатор* o podstawie przejrzystej dla czytelnika bułgarskiego – gdyby zaś autor chciał się posłużyć terminem **udoskonalacz*, zrobiłby to.

Jego konstrukcyjność – *Ваше Знатно Конструкторско Височество* – pod względem semantycznym w tekście docelowym występuje ekwiwalencja wobec tekstu polskiego ‘Wasza Konstruktorska Wielmożność’, jednocześnie możliwym wydaje się oddanie tej frazy jako **Ваше Конструкторство*.

manewry felicytologiczne – *ощастливяващи маневри* – chociaż semantycznie jest to przekład ekwiwalentny, możliwe byłoby stworzenie w tekście docelowym frazy *фелиситологични маневри*. Co prawda neologizm byłby wtedy mniej czytelny dla odbiorcy tekstu przekładu, ale i w tekście polskim nie występują *manewry uszczęśliwiające*.

niewolnicy-rakietnicy – *роби-ракетници* – w bułgarskim przekładzie nie została zachowana rytmizacja obecna w polskim oryginale.

podróże międzyszkiełkowe – *междупрепаратните пътешествия* – zgodnie z kontekstem podróże odbywały się między preparatami, z których każdy znajdował się na osobnym szkiełku mikroskopowym. Z tego względu uważam, że mamy do czynienia z pełną ekwiwalencją semantyczną.

polewka jonowa – *йонова супа* – bułgarski przekład jest kongruentny wobec polskiego *zupa jonowa*, być może pewnym sposobem na oddanie archaiczności *polewki* byłoby zastosowanie leksemu *чорба*.

przeciwagresywna zapadka – *антиагресивна запънка* – bułgarski przekład jest w pełni ekwiwalentny semantycznie. W pełni kongruentny zaś powinien zawierać element *противагресивна*.

sprzedawca vel sprzedawczyk koronny – *продавач, тоест предавач на короната* – tym razem tłumaczka bardzo dobrze odwzorowała grę słowną występującą w tekście źródłowym i podobieństwo słów *sprzedawca* i *sprzedawczyk* – w tekście bułgarskim mamy odpowiednio *продавач* i *предавач* – pierwszy pochodzi od czasownika o znaczeniu 'sprzedawać', drugi – 'zdradzać', jednak nie jest tożsamy z leksemem oznaczającym *zdrajcę* (*предател*) – dzięki temu udaje się przynajmniej w części zrównoważyć oddanie niektórych neologizmów przez leksemy istniejące w zasobie języka.

totalizacja naocznościowa – *нагледната тотализация* – polski neosemantyzm (podstawowe znaczenie 'wprowadzenie, wprowadzanie totalitaryzmu' nie ma nic wspólnego z materializowaniem się smoków) stanowiący człon określający został oddany za pomocą istniejącego leksemu o znaczeniu 'widoczny, jawny, oczywisty, namacalny, bijący w oczy, poglądowy'. Z tego względu uważam, że przekaz semantyczny został zachowany w stopniu bardzo dobrym.

umyślna przyspiesznica – *специален ускорител* – oba człony zostały przełożone za pomocą leksemów wystarczająco bliskich semantycznie.

2.1.3. Neologizmy o ekwiwalencji częściowej

2.1.3.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

archimądryta – *архимъдрец* – w bułgarskim neologizmie zachowane zostały nawiązania do *mądrości* oraz człon *archi-*, zabrakło jednak nawiązań do *archimandryty*, moim zdaniem, nietrudnych do przełożenia w tekście docelowym – *архимъдрит* stanowiłby według mnie kongruentny odpowiednik.

bliźniowiec – *близнаковец* – bułgarski neologizm stanowi pod względem semantycznym bliski odpowiednik polskiego, jednak możliwe wydaje się wykorzystanie jako podstawy słowotwórczej rzeczownika *ближен* 'bliźni'.

całownia – *целувница* – bułgarski neologizm nasuwa skojarzenia, iż jego desygnat to wykonawca czynności, podczas gdy w tekście polskim jest to raczej narzędzie czynności.

cyberber – *кибербер* – zachowany zostaje człon nawiązujący do cybernetyki, inne są natomiast konotacje drugiego członu, jednakowo niejasnego w obu językach. W polskim nasuwa się możliwe skojarzenie z *cerberem*, zaś w bułgarskim jest to *бербер* – 'golibroda'.

dumalium – *думалий* – bułgarski odpowiednik zachowuje budowę standardową dla nazw pierwiastków chemicznych, zachodzą jednak przesunięcia semantyczne w zakresie podstawy słowotwórczej – bułgarskie *думам* ma znaczenie 'mówić, prawić' i nie pokrywa się ze swoim polskim homofonem.

dziwowdowa – *чудовдовица* – neologizm w tekście docelowym stanowi tożsamy pod względem strukturalnym odpowiednik neologizmu polskiego, jednak utracone

zostaje nawiązanie do mitologicznej *dziwożony* i słowiańskich wierzeń jako całości.

echidna – *ехидна* – ten neologizm, w języku polskim nawiązujący do mitycznej Echidny, pół-kobiety, pół-węża, w bułgarskim nabiera dodatkowego znaczenia, dotyczącego charakteru określanego tą nazwą rodzaju smoków (bg. *ехиден* – podstępny, chytry, obłudny, jadowity, złośliwy).

łajdator – *машинатор* – leksem bułgarski został utworzony od rzeczownika *машинации* 'machinacje', zachowując nacechowanie negatywne neologizmu polskiego.

myślęga – *мислекадърник* – neologizm polski sugeruje podobieństwa do takich leksemów jak *włóczęga*, *łazęga*, *niedołęga* – w przekładzie zachowane jest tylko skojarzenie z ostatnim z nich (bg. *некадърник*).

nacier – *натривалка* – w przekładzie zostało zachowane nawiązanie do czynności *tarcia*, jednak bułgarski neologizm sugeruje, iż desygnatem jest urządzenie jej służące, natomiast w tekście polskim, na podstawie kontekstu można wnioskować, że chodzi o czas na nią przeznaczony.

nagwajdlić – *разпердушиня си* – neologizm stanowi przeróbkę pojawiającego się w *Szewcach* Witkacego słowa *pogwajdlić*, jego bułgarski odpowiednik prawdopodobnie nawiązuje do czasownika *пердаша* 'bić, łoić skórę'.

samoćpak – *самодушен* – w obu przypadkach został zachowany człon oznaczający samodzielność lub skierowanie czynności na jej podmiot, jednak w przypadku tekstu oryginalnego człon drugi oznacza wykonawcę czynności *ćpania*, zaś w tekście bułgarskim jest to przymiotnik o znaczeniu '1. който мъчно, трудно се диша, който задушава; 2. в който мъчно се диша, в който дробовете се задушват; 3. през който или когато трудно може да се диша, *duszny, duszący*' (Cholakova, 1977–2020, T. IV, s. 402).

sierociński – *сиракоян* – zarówno polski przymiotnik, jak i bułgarski rzeczownik odwołują się do *Sieroty Absolutnej*, istoty z wierzeń jednej z cywilizacji występujących w utworze, jednak wyraz bułgarski został utworzony w sposób bardzo nietypowy i jego znaczenie może nie być zrozumiałe dla czytelnika.

szczęściopędny – *благоустремен* – w tekście polskim jako cel dążeń wskazane jest *szczęście*, natomiast w tekście bułgarskim *dobro*. Co więcej, leksem polski sugeruje pobudzanie do większej produkcji szczęścia, zaś bułgarski – ukierunkowywanie na dobro.

zerwiśruba – *развинтвач* – polski neologizm stanowi inwektywę nawiązującą swoją budową do takich formacji leksykalnych jak *zerwikaptur*, podczas gdy bułgarski oznacza wykonawcę czynności *rozśrubowywania*, *rozkręcania* (bg. *развинтвам*) – pomimo tego, że w języku istnieje typ słowotwórczy analogiczny do zastosowanego w polskim oryginale.

2.1.3.2. Neologizmy nieprzejrzyste semantycznie

graszaki – *върлувки* – neologizm polski może wywoływać różne skojarzenia, jednak chyba najsilniej nasuwa się podobieństwo graficzne i fonetyczne do *groszków*. Tłumaczka bułgarska za dominantę przyjęła skojarzenia z czasownikiem *grasować* (bg. *върлувам*).

młęcina – *млечина* – neologizm bułgarski stanowi transkrypcję neologizmu polskiego, jednak zyskuje dodatkowe skojarzenia przez swoje podobieństwo do wyrazów o znaczeniu *mleko*, *mleczny* (bg. *млеко, млечен*).

nędasy – *недоимки* – bułgarski neologizm stanowi ekwiwalentny odpowiednik polskiego słowa – również ma bliżej niesprecyzowane znaczenie i zaczyna się na literę „n".

plukwy – *гнусилки* – w tekście oryginalnym neologizm sugeruje skojarzenia z *pluskwami*, *plugastwem* i *pluciem*, leksem bułgarski plasuje się w podobnym rejestrze skojarzeń, pochodząc od słowa *гнусен* ‘obrzydliwy, wstrętny, plugawy'.

ściśnię – *стискачка* – neologizm polski odwołuje się do czasownika *ściskać* oraz do formacji słowotwórczej, służącej tworzeniu nazw młodych, małych istot (*szczenię*, *kocię*, *bliźnię*), w tekście bułgarskim zachowane zostaje nawiązanie do ściskania, jednak leksem stanowi określenie narzędzia lub subiektu czynności.

trzepce – *изтупки* – w neologizmie polskim można doszukiwać się skojarzeń z czasownikiem *trzepać* (bg. *тупам*), zaś w bułgarskim – *изтупвам* (pl. *wytrzepywać*).

umandrolić – *омаймуня* – w budowie polskiego neologizmu o niejasnym znaczeniu tłumaczka najprawdopodobniej dostrzegła podobieństwo do nazwy małpy – *mandryla*, i utworzyła bułgarski neologizm o przybliżonym znaczeniu ‘umałpić'.

2.1.3.3. Zestawienia i terminy

anihilacja pary smoków o przeciwnych amokach w polu ogólnego bezhołowia – *анихилиране на двойка дракони с противоположни настроения* – w tekście docelowym udało się przekazać tylko część informacji, zawartych w początkowej części frazy, natomiast zatarte zostały skojarzenia z nieporządkiem i szałem, sugerowane przez leksemy *amok*, *bezhołowie*, jak również gra słów oparta na podobieństwie *smok-amok*.

archimądryta korony – *дворцов архимъдрец* – jak to zostało wskazane wyżej, w bułgarskim neologizmie zachowane zostały nawiązania do *mądrości* oraz człon *archi-*, jednak pominięte zostały nawiązania do *archimandryty*, moim zdaniem, stosunkowo łatwe do odwzorowania w tekście docelowym – *архимъдрит* stanowiłby według mnie kongruentny odpowiednik.

balansyer zadni ściągany – *задигнат заден балансьор* – w nazwie tej zabawy różnice między przekładem a oryginałem zachodzą w słowie *ściągany*, które w tekście bułgarskim zostało zastąpione innym, o znaczeniu ‘zagrabiony, skradziony, porwany, zabrany'.

hedonistyka frakcjonowana – дестилирана хедонистика – pojęcia *destylacji* i *frakcjonowania* są sobie stosunkowo bliskie, nie można więc uznać bułgarskiego przekładu za błędny. Uważam jednak, że najbardziej poprawnym odpowiednikiem byłaby *фракционирана хедонистика*.

infernator pieklicowy – адов инфернатор – w przekładzie tego neologizmu zachowane są wszelkie skojarzenia semantyczne, można za kongruentne uznać również oddanie neologizmu *pieklicowy* przez przymiotnik *адов*, nasuwający odpowiednie skojarzenia z *piekłem* (bg. *ад*), a jednocześnie niebędącym tożsamym z istniejącym przymiotnikiem *адски* (bg. 'piekielny')

infinitezymalistyka kontynualno-topotropowa – континуално-топотропическа инфинитезималистика – w analizowanym przypadku jedyną wątpliwość stanowi kwestia przekładu neologizmu *topotropowy* – zaproponowane przez tłumaczkę rozwiązanie nasuwa silne skojarzenia z *tropikami*, co nie komponuje się dobrze z realiami uwarunkowanymi kontekstem.

kontemplator bytu szczęsny – контемплатор на битийното щастие – w tekście polskim obdarzone świadomością urządzenie mechaniczne zostało określone jako *szczęsne*, *szczęśliwe*, podczas gdy w tekście bułgarskim zajmuje się kontemplacją *bytowego szczęścia*. Mimo to różnice semantyczne są niewielkie i można uznać ten wariant przekładu za dopuszczalny.

lektyka fotonowa – фотонна карета – różnica między przekładem a oryginałem polega na rodzaju pojazdu, w tekście docelowym *lektykę* zastąpiła 'kareta, karoca'.

mali zmartwychwstańcy kuźniowi – малки ковашки възкресители – w tekście polskim mowa jest o 'tych, którzy zmartwychwstali', zaś w przekładzie o tych, 'którzy wskrzeszają'.

maszyna, której nie było – машина, която не съществува – w tekście bułgarskim mamy do czynienia z dwuznacznością, czytelnik może wybierać między maszyną „której nie ma", a „której nie było".

metafizyka drabiniasta – йерархическа метафизика – przekład bułgarski nawiązuje do polskiego przez wykorzystanie analogii między szczeblami hierarchii a szczeblami drabiny.

nagły smar mnie zalewa – кара смазката ми да пръска – w analizowanej parze w tekście bułgarskim frazeologizm został poprawnie oddany pod względem strukturalnym, jednak nie zostało zachowane znaczenie frazeologizmu, nawiązującego do *nagła krew kogoś zalewa*. Wydaje się, że najlepszym odpowiednikiem mogłoby być *смазката ми кипна*, będąca przekształceniem bułgarskiego frazeologizmu o podobnym znaczeniu.

paciornik węburczy – сръдлив герданосител – w polskiej nazwie stworzenia można odnaleźć skojarzenia z *paciorkami*, człon określający przypomina takie formacje, jak np. *obrazoburczy*, można też próbować dopatrywać się skojarzenia z *wędką*

lub *burczeniem*. W tekście bułgarskim człon określający został zneutralizowany i oddany za pomocą przymiotnika o znaczeniu ‘gniewliwy’ (co można uznać za oddanie skojarzeń z *burczeniem*), zaś człon określany stanowi kontaminację słów o znaczeniu ‘naszyjnik, kolia, obroża’ (*гердан*) oraz ‘ten, który nosi’ (*носител*).

plejada szubrawna – *престъпна плеяда* – w moim przekonaniu pojęcia *szubrawny* oraz *przestępczy* są wystarczająco zbliżone, by uznać ten przekład za dopuszczalny, aczkolwiek należy odnotować neutralizację stylistyczną neologizmu *szubrawny.*

rozhuśtanie transcendentalne – *трансцендентално клатушкане* – w analizowanym przykładzie należy uznać, iż bułgarskie *клатушкам се* – ‘chwiać się, kołysać się, kiwać się’ jest w wystarczającym stopniu zbliżone do oryginału polskiego.

rycerz wysokiego napięcia – *рицар под високо напрежение* – moim zdaniem można mówić o znacznym stopniu ekwiwalencji pary fraz, jednak przypuszczalnie lepszym odpowiednikiem byłaby fraza *рицар на високо напрежение*/*рицар от високо напрежение*.

2.1.4. Neutralizacja neologizmu

2.1.4.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

bluźnierz – *богохулстване* – neologizm polski został zastąpiony istniejącym w zasobie leksykalnym wyrazem o znaczeniu ‘bluźnienie (przeciw Bogu)’.

bryk – *подскок* – neologizm oryginalny, pochodzący od czasownika *brykać*, został zastąpiony w tekście bułgarskim bliskim semantycznie rzeczownikiem o znaczeniu ‘podskok’.

cynglica – *спусък* – w przekładzie zachowane zostały wszelkie wartości semantyczne, ponieważ zastosowany leksem ma znaczenie ‘cyngiel’, niemniej zneutralizowane zostało nacechowanie stylistyczne.

czystoszklisty – *кристален* – jednostka leksykalna zastosowana przez tłumaczkę w przekładzie ma znaczenie ‘kryształowy’ i pod względem semantycznym plasuje się w pobliżu polskiego oryginału. Jednak ze swej strony zaproponowałbym neologizm **чистостъклен* (dosłownie ‘czystoszklany’).

degenerator – *дегенерат* – w warstwie semantycznej bułgarski odpowiednik jest tożsamy z polskim, jednak dla czytelnika tekstu docelowego nie stanowi neologizmu (nie byłoby problemem kongruentne oddanie go jako **дегенетатор*).

dunderowiec – *по дяволите* – polski neologizm o bliżej niesprecyzowanym znaczeniu pochodzi od archaicznego *dunder* ‘piorun’, zachowanego m.in. we frazie *niech go dunder świśnie*! Bułgarski odpowiednik zachowuje semantyczną odpowiedniość właśnie z tą frazą, a jego znaczenie to ‘do diabła!’.

dyfuzator – *дифузор* – neologizm polski został oddany za pomocą istniejącego wyrazu bułgarskiego o znaczeniu ‘dyfuzor’. Możliwy byłby w pełni kongruentny przekład za pomocą neologizmu **дифузатор*.

dziaknąć – *дрънна* – ten neologizm został zneutralizowany w przekładzie za pomocą leksemu o znaczeniu 'brzęknąć, zadźwięczeć'.

fizykus – *физик* – nacechowanie polskiego neologizmu, sugerujące poprzez zastosowanie łacińskiej końcówki *-us* swojego rodzaju archaiczność wyrazu, zostało w przekładzie całkowicie zneutralizowane poprzez zastosowanie w pełni normatywnego wyrazu o znaczeniu 'fizyk'.

flirciara – *съблазнителка* – leksem polski, stanowiący nazwę narzędzia czynności, a będący jednocześnie homonimem nacechowanego potocznością i augmentatywnością leksemu o znaczeniu 'osoba płci żeńskiej, lubiąca flirtować', został zneutralizowany poprzez zastosowanie leksemu o znaczeniu 'kusicielka, uwodzicielka'.

gwiazdokrążczy – *звезден* – polski neologizm, utworzony od rzeczownika **gwiazdokrążca*, został zneutralizowany poprzez zastosowanie w przekładzie leksemu o znaczeniu 'gwiezdny'.

kontrolerzysta – *контрольор* – charakteryzujący się stylizacją, mającą na celu stworzenie wrażenia archaiczności, polski neologizm został zneutralizowany za pomocą leksemu o znaczeniu 'kontroler'.

laserny – *лазерен* – przymiotnik nacechowany w języku polskim (forma neutralna to *laserowy*) został zneutralizowany w przekładzie bułgarskim. Wydaje się, że analogiczny efekt można byłoby uzyskać, stosując neologizm **лазеров/ласерен*.

maliniec – *нещастник* – polski neologizm, odnoszący się do wyglądu zewnętrznego postaci nim określanej, został zneutralizowany bułgarskim leksemem o znaczeniu 'nieszczęśnik'.

malinowość – *малиновочервен* – występująca w tekście polskim nazwa cechy, określająca kolor desygnatu, została w przekładzie oddana za pomocą przymiotnika o znaczeniu 'malinowoczerwony'.

nędzowie – *беднотия* – polski neologizm został zastąpiony bliskim semantycznie standardowym leksemem o znaczeniu 'bieda, nędza, ubóstwo'.

perswazjonista – *специалист* – polski neologizm został zastąpiony bułgarskim hiperonimem o znaczeniu 'specjalista'. Ze swej strony proponowałby zastosowanie jednego z następujących neologizmów: **убедист*, **увещател* (od bułgarskich czasowników o znaczeniu 'perswadować, przekonywać').

pieszczak – *гъдел* – polski neologizm, stanowiący nazwę narzędzia czynności został zastąpiony bułgarskim leksemem o znaczeniu 'łaskotki, łaskotanie' (choć należy odnotować, że sufiks *-ел* tworzy w języku bułgarskim nazwy narzędzi, jak np. *въбел*, *къжел*, *свредел*).

pieścidło – *милувка* – polski neologizm, stanowiący nazwę narzędzia czynności został zastąpiony bułgarskim leksemem o znaczeniu 'pieszczota'.

pieścitrup – *некрофил* – występujące w polskim tekście złożenie zostało w tekście docelowym zneutralizowane za pomocą bliskiego semantycznie leksemu o znaczeniu ‘nekrofil’.

powściąg – *въздържаност* – neologizm polski, stanowiący derywat od przymiotnika *powściągliwy* został w tekście bułgarskim zastąpiony przez leksem o znaczeniu ‘powściągliwość’.

promotoryzować – *издигам* – w tekście bułgarskim polski neologizm został zastąpiony za pomocą hiperonimu o znaczeniu ‘powoływać’.

rozpałęszony – *смотан* – polski neologizm, stanowiący prawdopodobnie zmodyfikowaną kontaminację słów *wybałuszony* oraz *pałętać się* w tekście bułgarskim został oddany za pomocą nacechowanego potocznością leksemu o znaczeniu ‘pogmatwany, niejasny, niesprawny, głupawy’.

roztraceniec – *прахостник* – dla polskiego wyrazu, pochodzącego prawdopodobnie od słów *utracjusz*, *rozrzutny*, *zatracony*, tłumaczka znalazła ekwiwalent w postaci rzeczownika o znaczeniu ‘marnotrawca, rozrzutnik’.

sadycjusz – *садист* – nacechowany stylistycznie, sprawiający wrażenie archaicznego polski neologizm został w przekładzie zneutralizowany za pomocą tożsamego semantycznie leksemu o znaczeniu ‘sadysta’.

scientyficzny – *научен* – nacechowany stylistycznie, sprawiający wrażenie stylizowanego na archaiczny terminu naukowego polski neologizm pochodzenia łacińskiego został w przekładzie zneutralizowany za pomocą tożsamego semantycznie leksemu o znaczeniu ‘naukowy’.

szalapetron – *дреха* – pojawiający się w tekście polskim neologizm o znaczeniu ‘rodzaj odzieży’ został zneutralizowany za pomocą wynikającego z kontekstu hiperonimu o znaczeniu ‘ubranie, odzież’.

śmieciowisko – *бунище* – polski neologizm w przekładzie został zastąpiony tożsamym semantycznie, neutralnym leksemem o znaczeniu ‘śmietnik, kupa śmieci’.

śmigłodrygło – *пропелер* – polski neologizm w przekładzie został zastąpiony tożsamym semantycznie, neutralnym leksemem o znaczeniu ‘śmigło’. Zatarciu uległo również jego nacechowanie humorystyczne.

tęczujący – *многобагрен* – w przekładzie polski neologizm został zastąpiony zbliżonym semantycznie, neutralnym leksemem o znaczeniu ‘wielobarwny’.

uściskacz – *прегръдка* – neologizm polski, stanowiący nazwę narzędzia czynności, został w tekście bułgarskim oddany za pomocą neutralnego leksemu o znaczeniu ‘objęcie, uścisk’.

uwodnica – *прелъстителка* – polski neologizm został w tekście docelowym zastąpiony neutralnym semantycznie leksemem o znaczeniu ‘uwodzicielka, kusicielka’.

wisiołka – *бесилка* – neologizm o niejasnym znaczeniu, występujący tylko jako tytuł gry (*W wisiołkę*), stanowiący w tekście polskim żeńską nazwę utworzoną od rzeczownika *wisielec*, w tekście bułgarskim został przełożony za pomocą neutralnego stylistycznie leksemu o znaczeniu ‘дървено приспособление с въжена примка за изпълняване на смъртно наказание чрез обесване’ (Cholakova, 1977–2020, T. I, s. 577).

wyklątwa – *проклятие* – w przekładzie polski neologizm został zastąpiony tożsamym semantycznie, lecz neutralnym leksemem o znaczeniu ‘klątwa, przekleństwo’.

wyuzdaństwo – *разюзданост* – polski neologizm, noszący cechy archaizacji, nawiązujący do formacji takich jak *drańtwo, zaprzańtwo* (co może sugerować dodatkowe nacechowanie negatywne) został zastąpiony zbliżonym semantycznie, neutralnym leksemem o znaczeniu ‘wyuzdanie, rozpasanie’.

zgładźca – *унищожител* – w przekładzie polski neologizm, noszący cechy archaiczne, został zastąpiony zbliżonym semantycznie, neutralnym leksemem o znaczeniu ‘ten, który niszczy; środek niszczący, tępiący owady’.

2.1.4.2. Neologizmy nieprzejrzyste semantycznie

łydasty – *крачен* – polski neologizm swoją budową sugeruje skojarzenia z rzeczownikiem *łydka*, w przekładzie został zastąpiony przymiotnikiem o znaczeniu ‘nożny, związany z nogą’.

przezławski – *мил* – niejasny polski neologizm, być może nawiązujący do takich słów, jak *przesławny*, *zły*, *złoty* w przekładzie został zastąpiony neutralnym leksemem o znaczeniu ‘miły’.

tęcić – *повдигна* – niejasny polski neologizm, być może nawiązujący do takich słów jak *tęgi*, *nęcić* w przekładzie został zastąpiony neutralnym leksemem o znaczeniu ‘podnieść, unieść, przen. wzniecić, wszcząć’.

wyświrle – *сум(а)* – niejasny polski neologizm, być może nawiązujący do takich słów jak *świergotać*, *świr* w przekładzie został zastąpiony neutralnym leksemem o znaczeniu ‘suma’, względnie neologizmem o bliżej nieznanym znaczeniu, lecz nasuwającym podobne skojarzenia (ze względu na zastosowaną w przekładzie formę liczby mnogiej, nie jest możliwe jednoznaczne ustalenie słownikowej formy wyrazu).

wywiorstny – *гъвкав* – niejasny polski neologizm, nawiązujący do słowa *wiorsta* w przekładzie został zastąpiony neutralnym leksemem o znaczeniu ‘giętki, gibki, elastyczny’.

2.1.4.3. Zestawienia

kukułka skrzyżna – *механична кукувичка* – pojawiający się w tekście polskim bliżej nieokreślony rodzaj kukułki w tekście bułgarskim został zastąpiony przez ‘kukułeczkę mechaniczną’.

lubczyk-śrubczyk – *любиче* – w tekście bułgarskim zostało zneutralizowane rytmizowane zestawienie *lubczyku*, stanowiącego nawiązanie do natury, ze *śrubkami*, stanowiącego element technicznego świata robotów.
łagoda perswazyjna – *кротко увещание* – w tekście bułgarskim nastąpiła zamiana określanego z określanym, zamiast *łagody perswazyjnej* mamy do czynienia z 'łagodną perswazją'.
mowlęta pasiebne – *връстни дечица* – człon określający bułgarskiej frazy nawiązuje do pojęć *връст*, *връстник* – 'lud. wiek; rówieśnik', zaś człon określający o znaczeniu 'dzieciątka' stanowi przybliżony odpowiednik polskiego terminu *mowlęta*.
muchatki trupne – *трупна мишица* – w tekście bułgarskim określenie tych bliżej nieznanych istot nawiązuje do *myszek* (bg. *мишица*), a nie do *muszek*.
pieczary-śmieciary – *боклук* – polska rytmizowana fraza została w tekście bułgarskim zneutralizowana za pomocą leksemu o znaczeniu 'śmieci'.
pielownica wzdłużna – *надлъжна плевачка* – w przypadku tego neologizmu mamy do czynienia z podwójną neutralizacją, człon określający został oddany za pomocą leksemu *надлъжен* o znaczeniu 'podłużny', zaś człon określany został odwzorowany za pomocą terminu *плевачка* określającego 'plewiarkę, kobietę plewiącą', względnie 'opielacz'. Polskie znaczenie neologizmu *pielownica* to 'urządzenie służące do **pielowania*'.
pistola lazerna – *лазерен пистолет* – zestawienie, nacechowane w tekście polskim i stylizowane na archaiczne, w tekście bułgarskim zostało przełożone za pomocą neutralnego zestawienia o znaczeniu 'pistolet laserowy'.
probabilistyczny smokoreduktor – *пробабилистичен редуктор* – w tekście docelowym nie został uwzględniony obiekt działania reduktora. Nie stanowiłoby problemu kongruentne przełożenie zestawienia jako **пробабилистичен драконоредуктор*.
śrubki podsłuchowe – *подслушвателна апаратура* – analizowana fraza została w przekładzie oddana za pomocą hiperonimu o znaczeniu 'aparatura podsłuchowa'.
trybulec powszechnościowy – *всеобщност на система* – występujące w tekście polskim określenie bliżej nieznanej idei socjologicznej w tekście bułgarskim zostało oddane za pomocą frazy o znaczeniu 'powszechność systemu'.

2.1.4.4. Frazeologizmy

do wielkiej, czarnej skrzynki! – *да го вземат мътните!* – stanowiąca przekleństwo fraza w przekładzie bułgarskim została oddana za pomocą istniejącego we frazeologicznym zasobie języka bułgarskiego zwrotu o znaczeniu 'do diabła z nim'.
ducha maszynie winien – *напълно невинен* – analizowana fraza stanowi przekształcenie zwrotu *Bogu ducha winien* i w tekście bułgarskim została przełożona za pomocą bliskiego semantycznie zwrotu o znaczeniu 'zupełnie niewinny'.

odejść z Bogotronem – оставя на мира със своя Боготрон – polska fraza, stanowiąca parafrazę *odejść z Bogiem*, w tekście bułgarskim została przełożona za pomocą frazy o znaczeniu *zostawić w spokoju z tym Bogotronem*.
(nie) wypaść komecie spod ogona – (не) падам изпод опашка на комета – ten frazeologizm, stanowiący na gruncie polszczyzny przeróbkę frazeologizmu *nie wypaść sroce spod ogona*, w tekście bułgarskim został przełożony z pełnym zachowaniem struktury, jednak zatarciu uległo znaczenie przenośne frazeologizmu 'być kimś godnym szacunku, uwagi, kimś, kogo nie powinno się lekceważyć'.

2.1.5. Oddanie neologizmu w sposób opisowy

antygłowowy – стрелящ з антиглави – neologizm polski w przekładzie został wyrażony za pomocą deskrypcji, stanowiącej jego rozwinięcie mające swoje umocowanie w kontekście, o znaczeniu 'strzelający antygłowami'.
bezżelazny – несъдържащ желязо – w tekście bułgarskim neologizm polski został przełożony za pomocą frazy opisowej o znaczeniu 'niezawierający żelaza'. Kongruentnym i możliwym przekładem byłby przymiotnik **безжелезен*.
córogarlica – дъщеря на гълъбицата – w tekście polskim neologizm ten stanowi element gry językowej, stanowiąc opozycję do rzeczownika *synogarlica*, w tekście bułgarskim tłumaczka zdecydowała się na oddanie jej za pomocą frazy o znaczeniu 'córka gołębicy' (jej parę stanowić będzie fraza o znaczeniu 'syn gołębia').
cyberberysowy – от киберберис – polski przymiotnik został oddany za pomocą ekwiwalentnej semantycznie konstrukcji o znaczeniu 'z cyberberysu'.
doekstatyzowany – пребиваващ във вечен екстаз – przymiotnik z tekstu polskiego o znaczeniu 'doprowadzony do ekstazy' został przełożony za pomocą bliskiej semantycznie frazy o znaczeniu 'przebywający w wiecznej ekstazie'.
drakodestruktor – драконов деструктор – złożony neologizm z tekstu polskiego w przekładzie został oddany za pomocą ekwiwalentnego semantycznie zestawienia z przymiotnikiem o znaczeniu 'destruktor smoków'.
emulacki – на емулатите – polski przymiotnik został oddany za pomocą ekwiwalentnej semantycznie konstrukcji, przydawki rzeczownej o znaczeniu '(należący do) Emulatów'.
felicytologiczny – по ощастливяне – przymiotnik polski w przekładzie został oddany za pomocą bliskiej semantycznie konstrukcji o znaczeniu '(związany z) uszczęśliwianiem'. Sądzę, że możliwe byłoby osiągnięcie kongruencji poprzez wykorzystanie neologizmu **фелиситологичен*.
fyrtanicznie – от Фиртан – obecny w tekście polskim nacechowany przymiotnik w tekście docelowym został oddany za pomocą konstrukcji o znaczeniu 'przez Fyrtana'.

hurysowanie – *практика на хурисите* – neologizm polski w przekładzie został oddany za pomocą opisowej frazy o znaczeniu 'praktyki Hurysów'.

koloidy-niedoidy – *колоидно-пихтест разтвор* – polska fraza rytmizowana, wywołująca skojarzenia z wyrazem *niedojda*, w tekście bułgarskim została zneutralizowana za pomocą frazy o znaczeniu 'roztwór koloidowo-galaretowaty'. Takie rozwiązanie należy uznać za nieadekwatne, ze względu na zmianę znaczenia w tekście docelowym.

kontemplaczki – *контемплации* – polski neologizm, który swoją budową nasuwa skojarzenia z wyrazem *kontemplacje,* w tekście bułgarskim został oddany właśnie za pomocą tego wyrazu.

krasnalizacja – *превръщане в джудже* – polski rzeczownik, stanowiący nazwę procesu, w tekście bułgarskim został przełożony za pomocą opisowej, tożsamej semantycznie frazy o znaczeniu 'przekształcanie w krasnala'.

liżygrób – *лизач на гробове* – w tekście bułgarskim polski neologizm został oddany za pomocą tożsamej semantycznie frazy o znaczeniu 'ten, kto liże groby'.

nakierdasić – *метна на боклук* – neologizm nawiązujący do występującego w *Szewcach* Witkacego *pokierdasić*, o bliżej niesprecyzowanym znaczeniu, w przekładzie został wyrażony frazą o znaczeniu 'wyrzucić na śmieci'.

niedosmok – *частичен дракон* – występujący w polskim tekście wyraz określający 'brak części smoka', w tekście docelowym został przełożony za pomocą frazy o znaczeniu 'smok częściowy'. W tekście polskim mowa o określeniu specyficznego stanu, w przekładzie – pojawia się nazwa obiektu.

niewydolność rebusowa – *неумение да решава ребуси* – polskie zestawienie zostało przełożone za pomocą ekwiwalentnej semantycznie, opisowej frazy o znaczeniu 'brak umiejętności rozwiązywania rebusów'.

odłatwianie – *лишаване от битови улеснения* – neologizm polski w przekładzie został wyrażony za pomocą ekwiwalentnej semantycznie frazy o znaczeniu 'pozbawianie bytowych ułatwień'.

okrucyuszowy – *на Окруций* – polski przymiotnik dzierżawczy w tekście docelowym został oddany za pomocą ekwiwalentnej semantycznie konstrukcji o znaczeniu 'należący do Okrucjusza'.

otrzyjpysk – *дето има жълто около устата* – polski, stanowiący pejoratywne określenie, obelgę, rzeczownik, w przekładzie został oddany za pomocą frazy o znaczeniu 'ten, który jest niedoświadczony', 'ten, kto ma mleko pod nosem'.

pazurno-łopaciasty – *с огромни нокти и подобно на лопата* – polski przymiotnik opisujący wygląd łapy pewnej istoty, w przekładzie został oddany za pomocą ekwiwalentnej semantycznie frazy o znaczeniu 'o ogromnych pazurach i podobne do łopaty'.

pazurny – *с дълги нокти* – przymiotnik o znaczeniu ‘uzbrojony w pazury’, w tekście bułgarskim został oddany za pomocą bliskiej semantycznie frazy o znaczeniu ‘z długimi pazurami’.
plugawista – *гнусен тип* – polski neologizm w tekście bułgarskim został zastąpiony przez należące do języka literackiego bliskie semantycznie zestawienie o znaczeniu ‘obrzydliwy, plugawy typ’.
podwatować – *подсиля с ватове* – pojawiający się w polskim tekście neologizm o znaczeniu ‘dodać więcej watów; sprawić, by coś miało większą moc wyrażoną w watach’, w tekście bułgarskim został oddany za pomocą semantycznie ekwiwalentnej frazy o znaczeniu ‘zwiększyć moc w watach’.
potworycja – *нещо ужасно* – neologizm pojawiający się w tekście polskim został w przekładzie całkowicie zneutralizowany za pomocą dość bliskiego semantycznie zestawienia o znaczeniu ‘coś okropnego’.
próżniopław – *везвъздушно возило* – określenie statku kosmicznego, występujące w tekście polskim, w tekście bułgarskim zostało przełożone opisowo, za pomocą zestawienia o znaczeniu ‘środek transportu w środowisku pozbawionym powietrza’. Moim zdaniem, bliższym odpowiednikiem mogłaby być fraza **вакуумен кораб*, która pozwoliłaby na zachowanie skojarzeń z „płynięciem” przez międzygwiezdną próżnię (ekwiwalentem członu -*pław* byłoby bułgarskie *кораб* ‘statek, okręt’).
przedzgonnie – *преди да умре* – polski przysłówek, stylizowany na archaiczny, w tekście bułgarskim został przełożony za pomocą równoznacznego semantycznie, lecz neutralnego zwrotu ‘zanim umarł, przed śmiercią, przedśmiertnie’.
rozelfianie się – *превръщане в елф* – polski rzeczownik, stanowiący nazwę procesu, w tekście bułgarskim został przełożony za pomocą opisowej, bliskiej semantycznie frazy o znaczeniu ‘przekształcanie się w elfa’.
smokomacierz – *драконова матрица* – polski neologizm w tekście bułgarskim został wyrażony za pomocą należącego do języka literackiego, bliskiego semantycznie zestawienia o znaczeniu ‘smocza matryca’.
synogarlica – *син на гълъба* – w tekście polskim neologizm ten stanowi element gry językowej, stanowiąc opozycję do rzeczownika *córogarlica*, w tekście bułgarskim tłumaczka zdecydowała się na oddanie jej za pomocą należącej do języka literackiego frazy o znaczeniu ‘syn gołębia’ (jej parę stanowić będzie fraza *дъщеря на гълъбицата* o znaczeniu ‘córka gołębicy’). Tego typu rozwiązanie, stanowiące przykład neutralizacji, skutkuje niestety utratą misternie skonstruowanej gry językowej.
syr – *органично вещество* – neologizm pojawiający się w tekście polskim (patrz wyżej) został w przekładzie oddany za pomocą należącej do języka literackiego frazy o znaczeniu ‘substancja organiczna’. Biorąc pod uwagę kontekst, na płaszczyźnie semantycznej udało się zachować znaczną zgodność z oryginałem.

szpetnomówstwo – *безобразен език* – rzeczownik, stylizowany na archaiczny, w tekście bułgarskim został przełożony za pomocą zbliżonego semantycznie, lecz neutralnego zwrotu 'brzydki, nieprzyzwoity język'.

śrubant – *закрепващ болт* – neologizm z tekstu polskiego został przełożony na bułgarski za pomocą bliskiego semantycznie zestawienia o znaczeniu 'mocujący bolec, sworzeń'.

torturofil – *любител на мъчения* – neologizm w przekładzie został oddany za pomocą opisowego zestawienia o znaczeniu 'amator tortur', utworzenie kongruentnego pod względem formy neologizmu **тортурофил* mogłoby spowodować znaczne zmniejszenie jego czytelności dla czytelnika bułgarskiego (forma *тортури* nie występuje w bułgarszczyźnie, więc jej rozszyfrowanie stanowiłoby dla czytelnika przekładu znacznie większy wysiłek niż dla czytelnika oryginału).

turbaczenie – *предизвикване на нещастия* – odpowiednikiem tego nieprzejrzystego polskiego leksemu, wywołującego skojarzenia z *turbowaniem się*, w tekście docelowym jest zestawienie o znaczeniu 'wywoływanie nieszczęść'.

ubłogostaniony – *пребиваващ във вечно блаженство* – w tekście docelowym neologizm został zastąpiony opisową, tożsamą semantycznie frazą o znaczeniu 'przebywający w wiecznym błogostanie, wiecznej błogości, wiecznym szczęściu'.

uraić – *вкарам в рая* – tłumaczka zastosowała do przekładu tego czasownika opisową frazę o znaczeniu 'wprowadzić do raju', co można uznać za rozwiązanie wystarczająco zgodne semantycznie z polskim neologizmem.

2.1.6. Transkrypcja neologizmu polskiego

bijalnia – *биалня* – na skutek zastosowania takiego, a nie innego sposobu transkrypcji (*a* zamiast *я*), zatarta zostaje czytelność neologizmu i jego związek z *biciem*.

cyberbeć – *кибербец* – na skutek zastosowania transkrypcji, drugi człon kontaminacji staje się zatarty i czytelnik bułgarski nie ma możliwości rozszyfrowania skojarzeń z *berbeciem*.

cyberek – *киберек* – na skutek zastosowania transkrypcji, drugi człon kontaminacji staje się zatarty i czytelnik bułgarski nie ma możliwości rozszyfrowania skojarzeń z *oberkiem* czy też jakimkolwiek tańcem w ogóle.

cybergaj – *кибергай* – na skutek zastosowania transkrypcji, drugi człon kontaminacji staje się zatarty i czytelnik bułgarski nie ma możliwości rozszyfrowania skojarzeń z *gajem*, czy też jakimkolwiek lasem w ogóle.

cybermaryna – *кибермарина* – po zastosowaniu transkrypcji polskiego neologizmu czytelnik bułgarski będzie miał odmienne skojarzenia niż czytelnik polski. Na bazie polszczyzny można interpretować ten neologizm jako kontaminację słów *cybernetyczny* i *ultramaryna*, względnie imienia – *Maryna*, natomiast bułgarskie słowo *марина* – oznacza '1. *книж.* Военно-морският флот на една държава;

2. *събир. диал.* Множество от стари и болнави овце, множество марии заедно' (Cholakova, 1977–2020, T. IX, s. 161).

cybernardyn – *кибернардин* – leksem o znaczeniu 'cybernetyczny bernardyn' został przetranskrybowany w tekście docelowym. Zatarło to ewidentne skojarzenia z psami, nasuwane przez kontekst. Wydaje się, że lepszym odpowiednikiem bułgarskim mogłyby być neologizmy **кибернар* lub **санкибер* (bg. *санбернар* – 'bernardyn').

cybery – *кибери* – kontaminacja, niełatwa do rozszyfrowania nawet w tekście polskim (prawdopodobnie chodzi o 'cybernetyczne bery[19]'), dla czytelnika bułgarskiego jest zupełnie niezrozumiała i skojarzenia ograniczą się jedynie do parafrazy 'coś związanego z cybernetyką'.

dziumbanie – *джумбане* – po zastosowaniu transkrypcji bliżej nieokreślona czynność, która czytelnikowi polskiemu może się kojarzyć np. z dziubaniem, czytelnikowi bułgarskiemu może jedynie, choć wcale nie musi, skojarzyć się z radością, zabawą (potocznie bg. *джумбуш* '*простонар.* Веселба, забава, смехория, майтап' (Cholakova, 1977–2020, T. IV, s. 29).

elektrety – *електрет* – leksem o znaczeniu 'elektroniczne wety' w przekładzie zachował swoje brzmienie, jednak zatracił informacje o tym, że określany przezeń posiłek stanowił deser – zachowując jednocześnie kongruencję z polskim homonimem tego neologizmu, a mianowicie *elektretem* jako 'dielektrykiem o trwałej polaryzacji dipolowej lub stanie naładowania elektrycznego' (co jednak w żaden sposób nie jest umocowane w utworze).

erotomańka – *еротоманка* – obecne w tekście polskim nawiązania do zwrotu *zażyć kogoś z mańki* w tekście bułgarskim ulegają zatarciu i leksem w przekładzie kojarzy się przede wszystkim z *erotomanem* i *erotomanią* (*еротоман, еротомания,* również: *еротичен маниак*).

felicjant – *фелисиант* – ponieważ polski neologizm stanowi kontaminację ze słowem *milicjant/policjant*, odpowiednimi rozwiązaniami w przekładzie byłyby jedynie **фелисионер* albo **фелицай*.

katechnika – *катехника* – neologizm polski wywołuje oczywiste skojarzenia z *katem*, natomiast w tekście bułgarskim ten związek jest zupełnie zatarty, a pojawiające się skojarzenia z bułgarskim słowem *кат* 'warstwa; *przest*. piętro' może powodować konfuzję u czytelnika.

malbłąd – *малблонд*[20] – skojarzenia dla tego leksemu są oczywiste dla czytelnika polskiego po uwzględnieniu kontekstu – autor tworzy tu grę słów, wykorzystując przeciwieństwo słów *wielki-mały* i nazwę zwierzęcia jucznego *wielbłąd*.

---

[19] Słowo *bera* – odmiana gruszy; także: owoc tej odmiany (przypis mój).

[20] *Малблонд – вероятно словосъчетание от „мал" (фр. – лош) и блонд (пол. – грешка)* – Б. пр.

Tłumaczka stosuje transkrypcję, w przypisie zaś podaje podejrzewaną przez siebie interpretację leksemu, którego pierwsza część miałaby pochodzić z języka francuskiego (*mal* 'zły'), druga zaś z polskiego i oznaczać 'błąd'. Ze swej strony proponowałbym podobny zabieg na bułgarskim słowie oznaczającym wielbłąda (*камила*) i utworzenie neologizmu **канемила*, opierając się na przeciwieństwie słów *мила-немила* 'miła-niemiła'.

termionolium – *термионолиум* – w analizowanym przypadku tłumaczka bez widocznego uzasadnienia, wbrew swoim decyzjom z innych fragmentów utworu, zdecydowała się na dokładne przetranskrybowanie nazwy pierwiastka chemicznego, bez zachowania standardowej w takim przypadku końcówki *-ий*, typowej dla bułgarskiego nazewnictwa pierwiastków chemicznych. Oczywistym w tej sytuacji kongruentnym przekładem byłby neologizm **термионолий*.

2.1.7. Nieprawidłowa interpretacja neologizmu polskiego

2.1.7.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

automatnia – *автопримка* – neologizm ten na gruncie języka polskiego można interpretować dwojako – jako żeńską formę od *automat*, co sugeruje zresztą kontekst, albo jako 'automatyczną matnię'. Tym drugim tropem, nieuzasadnionym w danym kontekście, poszła tłumaczka, tworząc neologizm o znaczeniu 'automatyczna pułapka'. Moim zdaniem należy to interpretować jako błędną decyzję tłumacza.

beth-el-geuski – *бет-ел-геузки* – w tekście docelowym zachowane zostało, co prawda, przekształcenie nazwy gwiazdy *Betelgeza* (*Betelgeuse*) w sposób nawiązujący do języka arabskiego, jednak, biorąc pod uwagę, że poprawna jej nazwa w języku bułgarskim brzmi *Бетелгейзе*; za niestaranność tłumaczki należałoby uznać fakt, że w tekście docelowym nie pojawia się przymiotnik *бет-ел-гейзки*.

bijaki-męczaki – *пиячи-мъчиячи* – w przypadku tego neologizmu można mówić o poprawnym oddaniu rytmizacji frazy, jak również prawidłowym przełożeniu drugiego jej członu, jednak w członie pierwszym doszło do zmiany znaczenia, polska nazwa narzędzia utworzona od czasownika *bić*, w tekście docelowym pochodzi od czasownika o znaczeniu 'pić'.

bogon – *боготрон* – w tekście bułgarskim zatarte zostało rozróżnienie pomiędzy nazwą urządzenia (*Bogotron*), a nazwą jednostki jej mocy (*bogon*).

Bromeo – *бромей* – nazwa tej jednostki szczęśliwości w tekście oryginalnym pochodzi od imienia postaci literackiej, *Bromea*, co z kolei stanowi oczywiste nawiązanie do *Romea i Julii*. W przekładzie co prawda imię zostało przełożone prawidłowo (*Бромео*), jednak nazwa jednostki została niepotrzebnie zniekształcona (*бромей*).

Cyborginia – *кредитополучател* – polski neologizm stanowiący najprawdopodobniej żeńską formę rzeczownika *cyborg,* mogący jednak nasuwać również skojarzenia

ze słowem *bogini*, w tekście bułgarskim został bez umocowania w kontekście przetłumaczony jako ‘kredytobiorca’ (prawdopodobnie przez skojarzenie z dawnym wyrazem *borg* ‘kredyt’.

cyfrowany – *цифров* – w przekładzie tej kontaminacji słów *cyfrowo* oraz, być może, *haftowany* zupełnemu zatarciu uległ jej drugi człon, na skutek zastosowania istniejącego w zasobie leksykalnym słowa o znaczeniu ‘cyfrowy’. Ze swej strony uważam za w pełni możliwe kongruentne oddanie tego neologizmu za pomocą terminu **цифриран*.

kaskader – *акробатор* – przy próbie przekładu tego wyrazu tłumaczka uległa błędnej sugestii przez homonim *kaskader* w znaczeniu ‘akrobata’, tymczasem neologizm ten, co sugeruje kontekst, pochodzi od kaskadowego systemu działania i w związku z tym jego odpowiednik w przekładzie powinien być utworzony od rzeczownika *каскада*.

klęczyciel – *клечител* – pomimo pozornego podobieństwa, nie można w przypadku tego leksemu mówić o adekwatności przekładu – polski neologizm określa osobę klęczącą, na kolanach proszącą o litość, podczas gdy bułgarski czasownik *клеча* ma znaczenie ‘1. стоя с прегънати, свити колене, без да допирам с тялото си земята; 2. *пренебр.* Стоя, намирам се някъде продължително време, обикновено за да чакам някого или нещо’ (Cholakova, 1977–2020, T. VII, s. 486). Odpowiednikiem polskiego *klęczeć* jest zaś czasownik *коленича*.

nakolanie – *наколанник* – przekładu tego leksemu nie można niestety uznać za trafny – nawet pomijając kwestię jego neologiczności, ekwiwalentem semantycznym byłby bułgarski *наколенник*, podczas gdy zastosowany przez tłumaczkę leksem należy uznać za pochodny od słowa *колан* ‘pas, popręg’.

nyterk – *нитерк* – tłumaczka nie dostrzegła, iż ten pozorny neologizm jest grą słów i powinien być odczytywany wspak (otrzymuje się wtedy słowo *kretyn*). Z tego względu jedynym poprawnym i w pełni kongruentnym przekładem tego leksemu powinna być bułgarska forma **нетерк*.

ochajtnąć – *охайдя* – przypadek ten odbiega od większości analizowanych w tej pracy – tym razem w tekście polskim występuje nie zupełny neologizm, a, jak to może sugerować kontekst – jedynie neosemantyzm, stanowiący homonim stosowanego w języku potocznym czasownika o znaczeniu ‘doprowadzić coś do porządku’. Niestety, nacechowanie potoczne w przekładzie uległo zatarciu, albowiem tłumaczka przełożyła ten leksem za pomocą neologizmu, nieprzejrzystego słowotwórczo, który jedynie na płaszczyźnie fonetycznej przypomina polski oryginał.

pramila – *промила* – w tekście polskim mamy neologizm o znaczeniu ‘dawna mila’, tymczasem na skutek błędnej interpretacji w tekście bułgarskim pojawia się wyraz, który kojarzyć się będzie jedynie i wyłącznie z *promilem*.

rdzypołeć – *ръждосфера* – w budowie tego neologizmu tłumaczka nie rozpoznała właściwie nawiązania do potocznego leksemu *urwipołeć* 'psotnik, urwis', i przyjęła inne znaczenie *połcia*, a mianowicie 'kawałek, fragment'. Skutkiem tego w tekście docelowym mamy 'sferę rdzy', stosowaną jako wyzwisko.

rozbawnica – *забавялка* – neologizm ten w tekście bułgarskim, podobnie jak w polskim, stanowi nazwę narzędzia czynności. Jednak, pomimo pozornie tożsamej podstawy słowotwórczej mamy tu do czynienia ze skażeniem znaczenia oryginalnego, ponieważ bułgarski czasownik *забавям* ma znaczenie 'opóźniać, zwlekać'.

sarmata – *старополяк* – kontekst jednoznacznie wskazuje, że dominującym skojarzeniem tego leksemu musi być *armata*, a nie *Sarmaci*. Z tego wynika, że zaproponowany przez tłumaczkę leksem, który można przetłumaczyć jako 'Staropolak' jest rozwiązaniem błędnym.

skurczymufa – *сгърчиманшон* – omawiany przykład wskazuje na tożsamość pierwszego członu złożenia, różnice powstają przy członie drugim. Mianowicie, bułgarski leksem *маншон* może mieć kilka znaczeń – w terminologii technicznej jest to 'nasuwka, złączka nasuwna' (Tech. 414), 'калъф от каучук, тъкан или кожа, с който се покрива цилиндрична машинна част' (Cholakova, 1977–2020, T. IX, s. 155), zaś w terminologii odzieżowej – 'принадлежност към женски тоалет за топлене на ръцете орез зимата, направен обикновено от кожа във вид на торбичка с отвори от двете страни' (Cholakova, 1977–2020, T. IX, s. 155). Tym tropem najprawdopodobniej podążyła tłumaczka. Jednocześnie słowniki potwierdzają istnienie precyzyjnego odpowiednika polskiej *mufy* '*техн*. Елемент, приспособление за постоянно или временно свързване на валове, тръби, стоманени въжета, кабели и под.', i to w postaci kongruentnej – *муфа* (Cholakova, 1977–2020, T. IX, s. 770, Tech. 104). Wydaje się więc, że dałoby się uniknąć tego przesunięcia skojarzeń z kręgu techniczno-elektronicznego w sferę odzieżową.

smokozoolog – *драконозоолог* – przy przekładzie tego neologizmu tłumaczka nie dostrzegła możliwości interpretacji go jako 'ogród zoologiczny ze smokami' (którą, jako jedyną, wskazuje kontekst), i stworzyła nazwę na określenie 'zoologa zajmującego się smokami' (w języku bułgarskim wyraz *зоолог* ma wyłączne znaczenie 'учен, специалист по зоология' (Cholakova, 1977–2020, T. V, s. 995).

smokon – *дракон* – w przypadku omawianego neologizmu w tekście bułgarskim następuje zatarcie różnicy pomiędzy pojęciami *smok* oraz *smokon*. Z tego względu sądzę, że możliwe byłoby zastosowanie jako przekładu kongruentnego neologizmu w postaci **драконон*.

świaja – *тупач(а)* – sposób przekładu tego neologizmu – nasuwającego pewne skojarzenia z językiem i kulturą indyjską (patrz wyżej) – na język bułgarski moim zdaniem nie zachowuje ekwiwalentności względem polskiego oryginału. Leksem,

zastosowany przez tłumaczkę pochodzi od czasownika *тупам* i oznacza najprawdopodobniej ‘tych, co poklepują’, w nawiązaniu do plemienia Poklepcytów (bg. *Потупвачи*). Nawet jeśli przyjąć, iż taka zmiana może zostać spowodowana przez kontekst, niemniej bliżej niezidentyfikowany obiekt lub idea z tekstu polskiego, w tekście docelowym zmienia się w zbiorowość istot lub narzędzi.

wszechspinorowy – всякакъв – tłumaczka błędnie zinterpretowała frazę *i polecając duszę macierzy wszechspinorowych przekształceń* z tekstu polskiego, przekładając ją jako *след това пожела на матрицата всякакви преобразувания* ‘następnie życzył matrycy wszelakich przekształceń’.

wypęknić – разкрася – neologizm polski, nasuwający skojarzenia z wyrazami *upiększyć, wypięknieć* (ale także *pęknąć*), jednocześnie posiadający zdecydowanie negatywne nacechowanie, został w tekście bułgarskim oddany jako ‘upiększać’ – moim zdaniem jest to błąd, ponieważ kontekst nie sugeruje w żaden sposób skojarzeń z „pięknem” (a nawet wprost przeciwnie), zaś może na nie wskazywać jedynie podobieństwo fonetyczne.

2.1.7.2. Zestawienia i frazy

amplifikator zgryzu – усилвател на захапката – formalnie w tekście bułgarskim fraza ta została oddana poprawnie – zamiast rzeczownika pochodzenia obcego został zastosowany jego bułgarski odpowiednik, jednak można polemizować, czy tłumaczka poprawnie odczytała wyraz *zgryz* – z kontekstu wynika, iż nie chodzi o kwestie uzębienia, a raczej o sprawy powiązane ze *zgryzotami*.

antyentropijne przejścia krytyczne – критични антиентропни преливания – w analizowanym zestawieniu termin *przejścia krytyczne* nawiązuje do fizycznej teorii przejść fazowych i występujących w niej zjawisk krytycznych. Bułgarskim odpowiednikiem terminu *przejście*, w terminologii fizyki kwantowej jest *преход* (*електронен преход*, *изомерен преход*, *квантов преход*, *забранен преход*) (Tech: 169) i, moim zdaniem, byłby on bardziej na miejscu niż niestosowany w podobnej terminologii leksem *преливане*.

aparat do popuszczania pasa – апарат за разпасване на поясите – w tym zestawieniu można mówić jedynie o pozornej ekwiwalencji – w tekście oryginału, po uwzględnieniu kontekstu, oczywiste są skojarzenia, odwołujące się do wszelakiej obfitości, życia w luksusie i korzystania z uroków życia bez ograniczeń (nawiązanie do frazy *popuszczać pasa* ‘pozwalać sobie na obfite jedzenie, objadać się, pozwalać sobie na większe wydatki na jedzenie’ oraz przysłowia *Za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa* ‘obraz sarmackiego sposobu życia, braku odpowiedzialności za losy państwa’ (Zgółkowa, 1995–2005, T. 27, s. 454). Natomiast bułgarski frazeologizm o tożsamej budowie (*разпасвам си пояса*) nie nasuwa skojarzeń z przepychem i suto zastawionymi stołami, a raczej z burzliwym

życiem, niekoniecznie zgodnym z prawem (‘1. започвам да върша безобразия, своеволия, да постъпвам безогледно, като не се съобразявам с нищо или не се подчинявам на никого; 2. започвам да се държа предизвикателно, да давам повод, за да се разправят с мене’) (Nicheva i in., 1975, s. 247).

bilateralny wymiennik osobowości – билатерален разменител на личността – w oryginale występuje termin techniczny *wymiennik*, który pojawia się w słowniku przykładowo w haśle *wymiennik ciepła* – gdzie jego bułgarskim odpowiednikiem jest *(топло)обменник* (Tech, s. 265). Leksemu *разменител* nie udało mi się poświadczyć w słownikach języka bułgarskiego, a jedynie w kilku wystąpieniach na stronach internetowych[21] (w znaczeniach: ‘switcher, przejściówka’, ‘zamiennik’ oraz raz w znaczeniu ‘wymiennik ciepła’ – w instrukcji obsługi polskiego nagrzewacza powietrza, co nie jest miarodajnym dowodem występowania takiego leksemu w języku bułgarskim). Z tego względu jestem zdania, że wierniejszym przekładem tego zestawienia byłby, na przykład, *билатерален личностообменник*.

budownictwo maszyn szczęsnych, dróg duchowych i bitych – конструиране на щастливи машини, духовни и утъпкани пътища – w tym przypadku głównym elementem, do którego należy mieć zastrzeżenia, jest sposób przekładu zestawienia *droga bita*, który ma swój odpowiednik w postaci *шосе, шосеен път*, natomiast *утъпкан път* to raczej ‘utarty szlak, utarta droga’.

dyfrakcja i rozpraszanie smoków – дифракция и разпадане на драконите – w bułgarskim przekładzie tej frazy błędnie został użyty termin *разпадане* ‘rozpad’, podczas gdy poprawnym odpowiednikiem *rozpraszania* może być *дисперсия, дифузия* lub *разсейване*.

funkcje generalno-rekursywne eta-meta-beta – генерално-рекурсивни функции на ета-мета-бета – wydaje się, że w przypadku analizowanej frazy błędnie i niepotrzebnie została zastosowana dzierżawcza konstrukcja z *на*. W języku bułgarskim tego rodzaju konstrukcje występują tylko w przypadku funkcji nazwanych od nazwiska ich odkrywcy (np. *функция на Мьобиус, функция на Дедекинд, функция на Ойлер*), natomiast w przypadku funkcji oznaczanych literami greckiego alfabetu (*eta* i *beta* z polskiego oryginału) w użyciu są konstrukcje w rodzaju *сигма-функция, омега-функция* czy też połączenie obu tych sposobów: *пси-функция на Дедекинд*.

herezja skołowania rzucawkowego – ерес на захвърлящото затъпяване – fraza ta stanowi niełatwe wyzwanie dla tłumacza, moim zdaniem nastąpiła tu niepoprawna

[21] http://www.google.pl/search?q=%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:pl:official&client=firefox-a, dostęp 23.01.2011.

interpretacja części *rzucawkowego*, która według mnie pochodzi od *rzucać się* 'mieć drgawki', nie zaś od *rzucać coś komuś* – z tego względu właściwsze by było utworzenie neologizmu od czasownika *мятам се*. Co zaś się tyczy leksemu *затъпяване*, to przynajmniej częściowo oddaje skojarzenia związane z potocznym znaczeniem słowa *skołowany* (bg. *тъп* 'tępy'), jednak zatarciu ulega nawiązanie do cyklu kołowego.

majętności akumulatorowe – *акумолаторни наличности* – zastosowanie w tekście docelowym leksemu *наличност* o znaczeniu '1. *книж.* Съществуване, реалност, наличие; 2. това, което съществува, което е налице в даден момент и може да се използува' (Cholakova, 1977–2020, T. X, s. 298) nie wydaje się najlepszym rozwiązaniem, w mojej opinii właściwszym odpowiednikiem byłby leksem *имот* o znaczeniu 'земя, сгради, вещи като притежание на някого; имущество' (Cholakova, 1977–2020, T. VI, s. 839).

marszałek wojsk szyfrowych – *маршал на зашифрованите войски* – moim zdaniem w przekładzie doszło do zniekształcenia przekazu i *marszałek wojsk szyfrowych* stał się *marszałkiem wojsk zaszyfrowanych*.

multistaty i omnistaty – *мултистатори и омнистатори* – w języku bułgarskim tego rodzaju konstrukcje tworzy się podobnie jak w polszczyźnie (np. *термостат* – 'termostat'), w związku z tym w pełni kongruentnym odpowiednikiem powinny być *мултистати и омнистати*.

pacierz elektryczny – *електрически гръбнак* – w przypadku tego, stylizowanego na archaizm, neologizmu, tłumaczka przyjęła za poprawne błędne znaczenie pojęcia *pacierz* (jako 'kręgosłup', nie jako 'jednostka czasu'), w związku z tym w tekście bułgarskim pojawia się, bez jakiegokolwiek uzasadnienia w kontekście, 'elektryczny kręgosłup'.

potencjały nieliniowego przejścia submnemonicznego – *потенциали на нелинейно субмнемонично преминаване* – przekład bułgarski niestety nie jest adekwatny wobec tekstu polskiego, a to ze względu na nieprawidłowy przekład terminu *przejście*, który powinien być rozpatrywany z punktu widzenia terminologii fizyki kwantowej – odpowiednim ekwiwalentem bułgarskim byłby termin *преход* zamiast *преминаване*.

przepływ osobowości adiabatycznym kanałem zwrotnym – *адиабатичен канал за обратни движения* – podczas przekładu tej frazy tłumaczka miała problem z prawidłowym rozpoznaniem składni i w przekładzie *adiabatyczny* okazuje się nie *przepływ*, lecz *kanał*, co zmienia sens danego fragmentu. Dodatkowo w tekście przekładu zabrakło określenia, co przepływa kanałem – co z punktu widzenia kontekstu jest informacją ważną dla fabuły opowiadania.

reduktor zalotów – *регулятор на ухажвания* – w danym przypadku należy uznać przekład frazy za niepoprawny, albowiem, choć każdy *reduktor* jest *regulatorem*,

nie zachodzi relacja odwrotna. Jednocześnie w języku bułgarskim istnieje termin *редуктор* i to właśnie on powinien zostać zastosowany.

rektyfikator zła – рефрикатор на злото – w tekście bułgarskim nieprawidłowo został zinterpretowany polski leksem *rektyfikator*, zastąpiony nienotowanym w słownikach i nie wywołującym żadnych skojarzeń u czytelnika (*рефрикатор*) odpowiednikiem polskiego **refrykatora*.

słabe oddziaływania smocze – слаби драконови въздействия – zestawienie stanowi parodię terminologii fizyki kwantowej i nawiązuje do *słabych* i *silnych oddziaływań jądrowych.* Dlatego jedynym poprawnym odpowiednikiem w tekście docelowym muszą być *взаимодействия*.

smok w stanie wzbudzenia – дракон в състояние на възбуда – termin *w stanie wzbudzenia* jest kolejnym nawiązaniem do terminologii fizyki kwantowej, gdzie opisuje stan atomu obdarzonego energią większą niż standardowa. Dlatego w przekładzie powinien zostać użyty analogiczny termin języka bułgarskiego i cała fraza powinna brzmieć: *дракон във възбудено състояние*.

transformacja bezogoniasta – безопашатна трансформация – pojęcie *bezogoniasta* nawiązuje do aktualnej w momencie powstania utworu klasyfikacji taksonomicznej płazów (obecnie obowiązuje termin *płazy bezogonowe*) i ma swój odpowiednik w bułgarskim *безопашат(а)*. Przymiotnika *безопашатен* nie udało mi się potwierdzić w żadnych źródłach i zachodzi podejrzenie, że mamy do czynienia z błędem tłumaczki lub korekty.

spełniarka życzeń – изпълнителка на желания – w podanej parze bułgarska fraza sugeruje, że chodzi o osobowego wykonawcę czynności, nie o urządzenie służące ich realizacji.

widmo nieciągłe bazyliszka – немонолитно гущерово привидение – analizowana fraza niestety nie została przełożona poprawnie. W terminologii technicznej poprawnymi odpowiednikami pojęć *nieciągły* oraz *widmo* są odpowiednio *прекъснат/накъсан/прекъсващ се* oraz *спектър*. Szczególnie błąd w przekładzie tego drugiego pojęcia jest rażący, gdyż kontekst pozwala bez większych problemów stwierdzić, że autor nie miał na myśli *widma* w sensie 'zjawy, ducha'. Również *bazyliszek* (*василиск*) został zneutralizowany do zupełnie niemitycznego *jaszczura*. Ze swojej strony proponowałbym następujący przekład tej frazy: *прекъснат василисков спектър*.

widmo przenikającej lubieży – всепроникващо сладострастие – również w tym przypadku termin *widmo* przysporzył tłumaczce problemu, lecz tym razem został pominięty. Na skutek tego bułgarską frazę można przełożyć jako *przenikająca wszystko lubieżność*. Moja propozycja wygląda następująco: *спектър на проникващо сладостраство* – poprzez zniekształcenie słowa *сладострастие* można by uzyskać efekt ekwiwalencji z polskim rzeczownikiem *lubież*.

wij arlebardzki – *арлебардска плитка* – podczas przekładu tego zestawienia tłumaczka nie dostrzegła skojarzeń z *wijami*[22] (*многоножки*) i postanowiła w tekście bułgarskim posłużyć się frazą o znaczeniu ‘arlebardzki warkocz’.

wyjście ustne – *устен отвор* – w terminologii informatycznej, która byłaby tu najbardziej odpowiednia, polskiemu *wyjściu* odpowiada bułgarski *изход*, i ten leksem, moim zdaniem, powinien zostać zastosowany.

wzmacniacz uściskowo-zapatrzeniowy – *каскаден прегръдково-заглеждащ се усилвател* – w bułgarskim przekładzie znajduje się fraza, którą można przetłumaczyć jako ‘kaskadowy wzmacniacz uściskowo-wpatrujący się’, co nie w pełni oddaje znaczenie leksemu *zapatrzeniowy* (*zapatrzony* – ‘1. przypatrujący się komuś, czemuś z uwagą lub zadumą; 2. bezgranicznie w kimś lub w czymś zakochany’, *zapatrzyć się* – dodatkowo tu w znaczeniu potocznym ‘w myśl ludowego przesądu o kobiecie ciężarnej: doznać na widok kogoś lub czegoś silnego wrażenia, które odbije się na wyglądzie dziecka’).

zwrotny pochłaniacz szału – *обратно всмукване на любовната лудост* – tym razem tekst bułgarski zawiera informacje nadmiarowe, sugerując, że chodzi o szał miłosny (co w tekście polskim jest jedynie zasugerowane w kontekście). Oprócz tego, zgodnie z terminologią techniczną, właściwszym odpowiednikiem słowa *pochłaniacz* powinien być *адсорбер*.

2.1.8. Pominięcie neologizmu

2.1.8.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

mękolub – brak – stanowiący bliski synonim neologizmu *torturofil* leksem został pominięty w tekście docelowym. Wydaje się, że możliwy byłby przekład kongruentny jako *мъколюб*.

skrzyżnia – brak – neologizm określający ‘coś skrzyżowanego’ został w tekście docelowym pominięty.

wszeteczka – brak – neologizm określający najprawdopodobniej ‘małe wszeteczeństwa’ został w tekście docelowym pominięty.

2.1.8.2. Neologizmy nieprzejrzyste semantycznie

Wszystkie neologizmy, należące do tej kategorii pojawiają się w tekstach wierszy niedostrojonego *Elektrybałta*. Ich budowa słowotwórcza nie nasuwa wystarczająco jasnych skojarzeń, by pokusić się o zaproponowanie alternatyw, zwłaszcza, że należy pamiętać, że w przekładzie – w skali większej niż w wypadku pojedynczych leksemów – o adekwatności przekładu wierszy *Elektrybałta* świadczy to, że są równie

[22] *Wij* ‘lądowy stawonóg o robakowatym ciele, zbudowanym z licznych segmentów, opatrzonych jedną lub dwiema parami odnóży’.

niezrozumiałe i bezsensowne, jak w tekście polskim, natomiast dokładne odwzorowanie poszczególnych leksemów ma znaczenie drugorzędne. Niemniej dla porządku przytaczam wszystkie:

bajta – brak
borowajka – brak
brądny – brak
gręzacz – brak
korśliwy – brak
kostry – brak
kucić – brak
małopoleśny – brak
odmurczyć się – brak
samołóż – brak
sękliwy – brak
turmiela – brak.

2.1.8.3. Zestawienia i frazy

ciężki krzyż infinitezymalny – *тежък кръст* – w przekładzie analizowanej frazy brak jest neologizmu, nasuwającego skojarzenia z *nieskończonością*.

epsod meniętny – brak – neologizm o celowo niejasnej budowie i znaczeniu pełni w tekście polskim ważną rolę, stanowiąc nazwę przestępstwa, którego istota jest niezrozumiała dla oskarżonego. Z tego względu brak próby oddania tego zestawienia w tekście docelowym należałoby uznać za błąd.

2.1.9. Zastosowanie kilku odpowiedników neologizmu w tekście docelowym

bezprądzie – *липса на ток/липса на електричество* – neologizm o znaczeniu ‘brak prądu’, ewentualnie ‘miejsce pozbawione prądu’ został przełożony na dwa, zbliżone do siebie, sposoby, za pomocą fraz z języka literackiego o znaczeniu ‘brak prądu’ i ‘brak elektryczności’. Jest to oczywiście neutralizacja w znaczeniu przyjętym w niniejszej pracy.

Bogotron – *боготрон/супербоготрон* – neologizm, określający wszechmocną maszynę, w tekście docelowym ma dwie nazwy – pierwsza stanowi kongruentny odpowiednik *Bogotronu*, druga jeszcze bardziej kładzie nacisk na jego wszechmocność i odpowiada polskiemu *Superbogotronowi*.

gryzmaki – *гризмаки/драскуланки* – jako jedyny neologizm określający efekty działań *Maszyny...*, *gryzmaki* doczekały się podwójnej interpretacji. Za pierwszym razem tłumaczka zastosowała transkrypcję, za drugim razem dopatrzyła się

podobieństw do czasownika *gryzmolić* i utworzyła neologizm od zbliżonego pod względem semantycznym czasownika *драскам*.

maszyna-straszyna – *машинка-страшинка/машина-страшина* – to rytmizowane zestawienie w tekście docelowym raz występuje w postaci kongruentnej wobec polskiego oryginału, raz zaś w postaci deminutywnej.

myślant – *мислец/мислител* – polski neologizm został za pierwszym razem oddany poprzez neologizm, utworzony – podobnie jak oryginał – od czasownika o znaczeniu 'myśleć', za drugim zaś jako neutralny stylistycznie wyraz o znaczeniu 'myśliciel'.

niesmok – *не-дракон*/brak – element gry językowej, bazującej na parze wyrazów *niesmak* – *niesmok* został za pierwszym razem oddany właśnie jako *nie-smok* (z jednoczesnym zatarciem gry językowej), natomiast za drugim został pominięty w tekście docelowym.

ośmiorny – *октоподски/осмокрайников* – neologizm został przełożony na dwa sposoby, w obu dominują skojarzenia z *ośmiornicą.* Pierwsza wersja, stanowiąca leksem z języka literackiego, w tłumaczeniu na polski brzmiałaby 'ośmiorniczy, należący do ośmiornicy', druga zaś, będąca neologizmem, tłumaczy się jako 'posiadający osiem kończyn'.

prukwiarnia – *преизподня*/brak – nazwa jednego z miejsc, dokąd trafiają dusze po śmierci według wierzeń jednej z cywilizacji, w jednym fragmencie tekstu bułgarskiego została oddana za pomocą archaicznego słowa na określenie 'piekła', w innym zaś została pominięta.

szczęgół – brak/*пазител на всеобщото блаженство* – leksem ten, stanowiący skrót od *strażnik szczęśliwości ogólnej*, jeśli już pojawił się w tekście przekładu, to jedynie w postaci rozwiniętej, wyrażonej frazą o znaczeniu 'strażnik ogólnego szczęścia/dobrobytu'. Postać rozwinięta występuje w tekście polskiego oryginału w postaci *Strażnik Szczęśliwości Ogólnej*.

uczeniec – *учен човек/учен* – neologizm polski został w tekście bułgarskim zneutralizowany, za pomocą zestawienia o znaczeniu 'uczony człowiek' albo po prostu za pomocą leksemu oznaczającego 'uczonego'.

wszechmocnica ultymatywna – *ултимативен всесилник/всесилна роботка* – jedno z kluczowych dla opowiadania *Kobyszczę* pojęć ma dwa odpowiedniki, pierwszy, w którym występuje neologizm, niemal kongruentny z polskim oryginałem (kongruentny brzmiałby *ултимативна всесилница*), i drugi, o znaczeniu 'wszechmocny robot płci żeńskiej', co jest zdecydowanie niezgodne z kontekstem – w tym przypadku zamiast neologizmu pojawia się wyraz języka literackiego *роботка*.

wszechmocnik – *всесилник/всесилен робот* – jedno z kluczowych dla opowiadania *Kobyszczę* pojęć ma dwa odpowiedniki: pierwszy, neologizm, kongruentny z polskim oryginałem, i drugi, zaczerpnięty z języka literackiego, o znaczeniu: 'wszechmocny robot', co jest zdecydowanie niezgodne z kontekstem.

wychwindrzanie – свиване и нанизване/предизвикване на грижи/облагородяваща сила на нещастия – ten bliżej nieokreślony termin ma w bułgarskim przekładzie aż trzy odpowiedniki w postaci literackich fraz o znaczeniu ‘zwijanie i nawlekanie’, ‘wywoływanie trosk’, ‘uszlachetniająca siła nieszczęść’.

2.2. Ocena przekładu nazw własnych

Nazwy własne, pojawiające się na kartach *Cyberiady*, możemy podzielić na trzy kategorie. Pierwsza z nich to nazwy niemające umocowania semantycznego w fabule utworu, których zmiana nie spowodowałaby żadnych zmian kontekstowych. Na potrzeby tej pracy zamierzam określić je mianem nazw deskryptywnych – opisujących rzeczywistość, lecz jej nieobjaśniających. W przypadku nazw własnych zaliczających się do tej grupy tłumacz może pozwolić sobie na większą dowolność, a w skrajnym przypadku na zupełną zamianę nazwy.

Drugą kategorią są nazwy, które ze względu na swoje umocowanie w kontekście oraz swoją budowę słowotwórczą nabierają określonego znaczenia, i dla zachowania całościowej wymowy utworu nie powinny być zmieniane. Są to nazwy znaczące. W ich przypadku tłumacz powinien dołożyć maksymalnych starań, by oddać je w miarę możliwości jak najwierniej.

Osobną wreszcie, choć nieliczną, kategorię, stanowią nazwy obcojęzyczne, pojawiające się w polskim oryginale w formie obcojęzycznej.

Ponieważ zagadnieniem nazw własnych w utworach S. Lema zajmowały się już wcześniej M. Nowotna-Szybistowa (Nowotna-Szybistowa, 1969, 1970) oraz I. Domaciuk (Domaciuk, 2003), w niniejszej pracy nie będę przeprowadzać szczegółowej analizy językoznawczej poszczególnych nazw, lecz skupię się jedynie na ocenie jakości ich odwzorowania w tekście przekładu na język bułgarski.

2.2.1. Nazwy deskryptywne

W przypadku *Cyberiady* grupa ta okazuje się stosunkowo nieliczna – nazw własnych, w których budowie nie można się doszukać wyraźnie zaznaczonych podstaw słowotwórczych (polskich lub obcych) jest mało. We wszystkich przypadkach tłumaczka zdecydowała się na zastosowanie transkrypcji:

Afrodontus – Афродонтус

Amarandyna Cerybernеńska – Амарандина[23] *Цериберненска* – przy tym imieniu tłumaczka podała wyjaśnienie, iż pochodzi ono od łacińskiego *amare* ‘gorzkie, kwaśne’.

Aneuria – Анеурия

Araubraria – Араубрария

---

[23] Амарандина – производно от „амаре“ (лат. – горчиво, язвително).

Baleryon – Балерион
Bałowiernia Cimska – Чимска Баловерня
Barbaron – Барбарон
Baucis – Бауцис
Bazyleusz Emerdwański – Базилей Емердвански
Będźwinogi – бенджвинози
Brazelupa – Бразелупа
Bulfon Strunc(e)l – Булфон Струнцел
Buwantowie – бувантов – w tym przypadku w tekście bułgarskim zamiast nazwy plemienia/narodu pojawia się utworzony od niej przymiotnik dzierżawczy.
Cenendera – Ценендера
Chloreley – Хлорелей
Cymberia – Кимберия
Cymberyci – Кимберити
Cymbrabeliansi – кимбрабелиански
Ćpiel Grosipiulek – Чпел Грошипюлек
Dandelia – Данделия
Derbulion – Дербулион
Dulajhus – Дулайхус
Eklampton –Еклamптон
Epryt – Еприт
Euskalpia – Ускалпия
Fafucjusz – Фафуций
Fafucy Altrucjusz – Фафуци Алтруций
Fareus Purdeflaks – Фареуз Пурдефакс – w tym przypadku transkrypcja nie jest w pełni ścisła, w przekładzie bułgarskim mamy do czynienia z udźwięcznieniem wygłosu imienia i pominięciem głoski *l* obecnej w nazwisku.
Fluksja i Pruksja – Флуксия и Пруксия
Flutorsja – Флуторсия
Fortransmina – Фортрансмина
Fotura – Фотура
Fyrtan – Фиртан
Garbunda – Гарбунда
Gargancjan – Гарганциян
Gaurozauron Biały – Гаурозаурон Бели
Gondrałowie – гондрали
Grzystrzywieprztycki – Гжистшивепщицки
Gund i Lund – Гунд и Лунд
Gwendolinowie – гвендолини

Herboryzeusz Cybr – Харборизей Кибър – w tym przypadku transkrypcja imienia nie jest dokładna, w pełni właściwym odpowiednikiem byłby **Херборизей*.
Klofundrowie – клофундри
Klopstock – Клопстоцек – w polskim tekście imię to pojawiło się w postaci odmienionej (*w Klopstocka*), tłumaczka zidentyfikowała je jako polskie **Klopstocek,* nie zaś germańskie *Klopstock*.
Kondolonda – Кондолонда
Kondzioł Symfilak – Конджол Симфилак
Krupon z Parezy – Крупон от Пареза
Księstwo Pytu, Mytu i Tamtadrytu – княжество Пит, Мит и Тамтадрит
Kurupiel Gargazon – Курупел Гаргазон
Kwajdonosi – квайдоноси
Labaudia – Лабаудия
Łambudas – Ламбудас
Maerydia – Маеридия
Makundrel Cibaśny – Макундрел Чибашни
Malacja – Малация
Malkonder – Малкондер
Marłajowie Wabędzcy – вабендски марлайци
Marylonda Prokwińska – Марилонда Проквинска
Mendyci Bezdyccy – бездицки мендити
Morbidor – Морбидор
Morkonaucja – Морконауция
Mulm – Мулм
Murgund – Мургунд
Murwidraupia – Мурвидраупия
Mydragowa Góra – Мидрагова планина – w tym przypadku można mieć wątpliwości, czy zachodzi pełna adekwatność – czytelnikowi polskiemu nazwa ta poprzez takie, a nie inne zgrupowanie głosek daje wrażenie obcości, dzikości, podczas gdy Bułgarowi może się kojarzyć z przymiotnikami *мил, драг* – 'miły', 'drogi'.
Nadojderowie – надоидерци
Ondragor – Ондрагор
Pakusta – Пакуста
Pankrycja – Панкриция
Papagaster – Папагастер
Petrycy – Петрици
Prastrzowszakormądzki – Прастшовшакормонцки
Pratalaksja – Праталаксия
Prestopondia – Престопондия

Protozor – Протозор
Protrudyn Asteryjski – Протрудин Астерийски
Ramolda – Рамолда
Rapundra –Рапундра
Transfioria – Трансфиория
Trund i Morigund – Трунд и Моригунд
Trurl – Трурл
Tryzuwiusz Pajdocki – Тризувий Пайдоцки
Turbuleon – Турбулеон
Turbuleon Kratafalk – Турбулеон Кратафалк
Ulm z Pendery – Улм от Пендера
Warłajowie – варлаи
Warmogancjusz – Вармоганций
Wassoła – Васола
Wielkie Książę Barnomalwierskie, Eborcydzkie, Klapundrzańskie i Tragantorońskie – велик княз Барномалверски, Еборцидски, Клапунджански и Траганторонски – w tym przypadku, ponieważ właściwa polska forma brzmiałaby **Klapundra*, poprawnym odpowiednikiem bułgarskim byłby przymiotnik **клапундрански*. Jeśli chodzi o archaiczny w języku polskim rodzaj rzeczownika *książę*, to w przekładzie oddanie tego niuansu nie jest bezpośrednio możliwe – ekwiwalent takiej zmiany rodzaju gramatycznego w swoim historycznym rozwoju nie przeszedł.

Uważam, że w danym przypadku takie, a nie inne rozwiązanie translatorskie pozwala na osiągnięcie kongruencji i zapewnienie czytelnikowi bułgarskiemu analogicznych wrażeń, co czytelnikowi oryginału.

2.2.2. Nazwy znaczące

Do oceny ich przekładu pragnąłbym zastosować kryteria podobne do tych, które wykorzystałem przy ocenie przekładu neologizmów.

2.2.2.1. Nazwy własne kongruentne

Aberrycydzi Glauberscy – глауберски аберрициди
Abominencja – Абоминенция
Adorycja – Адориция
Akademia Zbrodniarstwa – Академия на престъпността (pl. *zbrodniarstwo* – bg. *престъпност*)
Albumensi – албуменси
Antropanowie – антропани
Billion Cykszpir – Билион Цикшпир

Biproksja – Бипроксия
Bliźnioluby – ближнолюбци (pl. *bliźni* – bg. *ближен*)
Błogosławiony Fenestron – Благословен Фенестрон
Celezjusz Myliciel – Целезий Лъжителят (pl. *mylić* – bg. *лъжа*)
Cembrowie, Deutoni i Niedogoci – цембри, деутони и недоготи – w przypadku nazw tych trzech plemion udało się zachować nawiązania do dawnych ludów: *Cymbrów*, *Teutonów* oraz *Gotów*.
Chloryan Teorycy Klapostoł – Хлориан Теорици Клапостол
Chytrian – Хитриан
Czwórgwieździec – Четиризвездник
Delira – Делира
Demencyci – деменцити
Dobrodziejaszki – благодетелчета – (pl. *dobrodziej* = bg. *добродетел*)
Dobrycy – Добрици
Draniowce – негодниvци (pl. *drań* = bg. *негодник*)
Dusimił – Душимил
Eksyliusz Tartarejski[24] – *Ексилий Тартарейски* – tłumaczka w przypisie podaje źrodłosłów imienia, wiążąc je z łacińskim *exilium* i jednym z jego znaczeń – 'wypędzony, uwięziony'.
Elektrowolter – Електроволтер
Emaliusz – Емалий
Emulaci – емулати
Emulator – Емулатор
Enefercy – енеферци – z formalnego punktu widzenia jest to w pełni kongruentne określenie mieszkańców planety *Eneferii*, w tekście przekładu zachowane zostają wszystkie sugerujące to elementy.
Epilepont – Епилепонт
Genialon – Гениалон
Geonia – Геония
Główny Urząd Regulacji Smoków – главна служба за регулиране на драконите (pl. *urząd, smok* – bg. *служба, дракон*)
Grobomił – Гробомил
Grypianus – Грипианус
Gwintanowie – витлони (pl. *gwint* – bg. *витло* 'śruba, śmigło')
Hedofagowie – хедофаги
Heteryk – Хетерик

---

[24] Вероятно от латинската дума „ексилиум", едно от значенията на която е „изгнаник, заточеник" – Б. пр.

Holeryon – Холерион
Hominasowie – хоминаси
Hopsala – Опсала
Hurysi – хуриси
Imperium Mirapudów – империя на мирапудите
Infernanda – Инфернанда
Jonit – Йонит
Kaleusowie – калеуси
Kalkuła – Калкула
Karoca Alcarona – Каретата на Алкарон
Karzeł Abassytów – Джуджето на абасити
Kaskadyjczycy – акробатци – w danym przypadku błędny przekład nazwy głównego obiektu wierzeń tego plemienia (patrz *kaskader*) przyczynił się również do nieprawidłowego przekładu nazwy plemienia. Ponieważ jednak w tekście bułgarskim została zachowana relacja pomiędzy nazwami głównego obiektu wierzeń i plemienia, należy nazwę plemienia uznać za przełożoną w sposób kongruentny.
Kerebron Emtadrata – Кереброн Еммадрат
Klapaucjusz – Клапауций – przy przekładzie tego imienia tłumaczka prawidłowo realizuje łacińskiego pochodzenia formant *-jusz* jako bułgarskie *-ий*, dostosowując w ten sposób imię do bułgarskiego systemu językowego.
Kobyszczę – Кобищаст – jest to zarówno w oryginale, jak i w przekładzie skrótowiec, utworzony odpowiednio od *Kontemplator Bytu Szczęsny* (pol.) oraz *Контемплатор на битийното щастие* (bg.). Jakkolwiek obie frazy po rozwinięciu nie są kongruentne, tym niemniej należy przyjąć, że między skrótowcami od nich utworzonymi, ze względu na ich funkcję w utworze, taka kongruencja zachodzi.
Kuprowcy Legarscy – легарски купровци
Lazurea – Лазурея
Legarczyk – легарци
Legaria – Легария
Lemuel Łysy – Лемуел Плешивия
Lodowy Las – Ледена гора
Logaryci – логарити
Majmasz-Samosyn – Маймаш-Самосин
Malapucy/Malapucjusz Chałos – Малапуци/Малапуций Халос
Mamonidzi – мамониди
Mandrylion Największy – Мандрилион Величайши (bg. *величайши* – ‘największy, najznakomitszy’)

Megieryk – Мегерик[25]
„Młot na rozum" – „Чук за разума"
Mona Liza – Мона Лиза
Monocja – Моноция
Monsterycy Rujan – Монстерици Руян
Neander – Неандер
Niecierpliwcy – нетърпеливци
Nieznaniec – Неизвестник (pl. *nieznany* – bg. *неизвестен*)
Ogniolia – Огньолия
Ogniospad Żarotraczy – Огньопад жарорезачов – (pl. *tracz* = bg. *резач*)
Ohydancja – Гнусоция – (pl. *ohyda* – bg. *гнусота*)
Ohydansi – гнусници – (pl. *ohyda* – bg. *гнусота*)
Okoręczni – окоръки (pl. *ręka* – bg. *ръка*)
Oktopina – Октопина
Order św. Cyberny – орден „Света Киберна"
Otrzymki – получалки (pl. *otrzymywać* – bg. *получавам*)
Paciorkici – мънистовци – (pl. *paciorki* – bg. *мъниста*)
Pantarktyk – Пантарктик
Paralizy – Парализи
Perpetuum Amorobile – Перпетуум аморобиле
Płomienionogowie – пламъконоги
Poklepcyci – потупвачи – (pl. *poklepywać* – bg. *потупвам*)
Potworia – Потвория – pomimo braku adekwatności podstaw słowotwórczych uważam przekład za kongruentny z powodu zachowania analogicznych jak w tekście oryginalnym relacji między nazwą królestwa a – błędnie przełożonym (patrz niżej) – imieniem władcy.
Salto erotale – Салто ероталe
Seksokraci – сексократи
Sferycy Logar – Сферици Логар
Sierota Absolutna – Абсолютен сирак – (pl. *sierota* – bg. *Сирак*)
Solara Mała – Малка Солара
Stalooki – стоманоок – (pl. *stal* – bg. *стомана*)
Strażnik Szczęśliwości Ogólnej – Пазител на всеобщото блаженство (pl. *strażnik, szczęśliwość* – bg. *пазител, блаженство*)
Synchronizy/Synchrofazy/Synchrofazonizy – Синхронизи/Синхрофази/Синхрофазонизи

[25] Мегерик – от Мегера, в гръцката митология една от трите богини на наказанието; лоша, злобна и отмъстителна жена – Б. пр.

Szura i Bura – *Шушу-Мушу* – tłumaczka zachowała podobieństwa fonetyczne, wywołujące skojarzenia z myciem (*szuru-buru*).
Śliskoszczęcy – *хлъзгавочелюстници* – (pl. *śliski, szczęka* – bg. *хлъзгав, челюст*)
Tajna Policja Wielowcza – *Многовска тайна полиция*
Tetrarchida – *Тетрархида*
Torturiusz – *Тортурий*
Troglodyk – *Троглодик*
Trufloflora – *Труфлофлора*
Trupus Malignus – *Трупус Малигнус*
Tryfilida – *Трифилида*
Ultymatywny Benefaktor Legaryi – *Ултимативен бенефактор на Легария*
Walcownicy Zimni – *студени валцовници* (pl. *walcowanie na zimno* – bg. *студено валцоване*)
Wendecjusz Ultoryk Amenty / Ultoryk Wendecki – *Вендеций Улторик Аменти / Улторик Вендецки*
Wielki Sprzedawca Ojczyzny – *велик продавач на отечеството* – (pl. *sprzedawca, ojczyzna* – bg. *продавач, отечество*)
Wielki Znalazca Królewski – *велик кралски разкривач* – (pl. *odkrywca* – bg. *разкривам* ‘ujawniać, odkrywać’)
Wielowcy – *многовци*
Wigowie – *виги*
Winodur Polimeryczny – *Виноглуп Полимерични*
Wyrwander, Wyrwacy i Wyrwisław – *Изтръгвандър, Изтръгванко и Изтръгвослав* (pl. *wyrywać* – bg. *изтръгвам*)
Wyższa Szkoła Neantyczna – *висшата неантична школа*
Zacnicy – *честници* (pl. *zacny* – bg. *честен* ‘uczciwy, szlachetny, honorowy’)
Zwalici – *събарячи* (pl. *zwalać* – bg. *събарям* ‘obalać, strącać, przewracać’)
Żelazja – *Желязия*

2.2.2.2. Nazwy własne ekwiwalentne

Cybrycja Kraśnopięta – *Цибириция Красивата пета* – w bułgarskim przekładzie mamy do czynienia z zachowaniem treści (choć z pewną jej utratą, przydomek *Kraśnopięta* może sugerować równie dobrze urodę pięty, jak i jej czerwony kolor) przy zmianach w formie – w przekładzie jest ‘Ładna Pięta’.
Mikrominianci – *микроминималчовци* – w analizowanej parze bułgarski przykład być może podkreśla miniaturyzację tego plemienia jeszcze bardziej niż jego polska nazwa, a to ze względu na umieszczenie w nim trzeciego członu, pochodzącego od *малък* ‘mały’. Odpowiednikiem kongruentnym byłby neologizm **микроминианти*.

Mordosław Będziejak – *Мутрослав Бъдняшки* – w przekładzie znika dwuznaczność zawarta w polskim imieniu, które można kojarzyć albo z *mordą* (skojarzenie wybrane przez tłumaczkę), albo z *mordem*.

Pustynia Kirowa – *Черна пустиня* – w przekładzie zostaje zachowany kolor, obecny w nazwie pustyni, jednak zanika dostojność, związana z pogrzebowymi konotacjami *kiru*.

Rypuć Mordawy – *Рипуч Мутрата* – w tekście bułgarskim nastąpiła nominalizacja przydomka, który w dosłownym tłumaczeniu na polski brzmiałby **Rypuć Morda*.

2.2.2.3. Nazwy własne o częściowej ekwiwalencji

Bardzolimus Stuoki – *Бардзолимус Стооки* – przydomek władcy został przełożony poprawnie, jednak w bułgarskim przekładzie imienia brak odpowiednika polskiego członu *bardzo*.

Euforiusz Tkliwas – *Еуфорий Ткливас* – w przekładzie zostało zachowane skojarzenie z uczuciem *euforii,* zatarte zaś – z *tkliwością*.

Frenezjusz Pacior – *Френезий Пачор* – imię w przekładzie zachowało kongruencję, natomiast nazwisko zostało przetranskrybowane fonetycznie, przez co stało się słowotwórczo nieprzejrzyste i straciło powiązania z *paciorkami*.

Gienek Gienerator – *Генек* – ponieważ imię to było częścią składową wierszyka-zadania, mającego spełniać określone kryteria (wśród innych – wymóg, by wszystkie wyrazy zaczynały się literą *g*) likwidacja przydomka w tekście przekładu nie jest rażącym błędem. Mimo to, niknie koloryt, polegający na fonetycznym zapisie terminu *generator*, z podkreśleniem zmiękczenia nagłosowej głoski.

Krostofil Nijaki – *Кростофил Никойси* – w przekładzie adekwatnie jest oddane nazwisko, natomiast w przypadku imienia niejasne staje się skojarzenie z *krostami*.

Kuwęcita Bardzobił – *Кувенчита Многобит* – można mieć pewne zastrzeżenia do sposobu przekładu nazwiska, w tekście oryginalnym można wnioskować, że nosząca je postać jest aktywna (*bardzo bił*), zaś w tekście bułgarskim – pasywna (*много бит* – 'bardzo bity').

Łagodyci – *облекчителчета* – (pl. *łagodny* – bg. *облекчение* 'ulga') – choć w danym przypadku nie jest zachowana tożsamość semantyczna obu porównywanych neologizmów, należy jednak uznać, że wskutek zachowania pozytywnego nacechowania leksemu, stanowiącego podstawę słowotwórczą wyrazu, co stanowi w danym kontekście dominantę, przekład taki jest zupełnie dopuszczalny.

Niedoida – *Недостижимка* – na gruncie polskim to imię można interpretować na dwa sposoby: albo od rzeczownika *niedojda*, albo od *nie dojść*. Tłumaczka wybrała tę drugą opcję, tworząc imię o znaczeniu 'ta, która jest nieosiągalna'.

Paskudyści – мерзависти (pl. *paskudny* – bg. *мерзавец* ‘niegodziwiec, łajdak, nikczemnik’) – w przekładzie zostało zachowane negatywne nacechowanie nazwy tego plemienia, stanowiące w danym kontekście dominantę.
„Solone-pieprzone” – „Посолено-подлютено“ – w tekście bułgarskim ulega niestety zatarciu odwołanie intertekstualne do utworu „Golono-strzyżono”.
Wielki Podblaszy Koronny – велик царски тенекеджия – w tekście bułgarskim udaje się zachować i oddać prawidłowo główny zakres obowiązków, przypadających na osobę, pełniącą tę funkcję (bg. *тенекеджия* ‘blacharz), jednak nie zostało zachowane nacechowanie archaiczne, nawiązujące do czasów dworskich.
Wierciflaki – шкембепродупчвачи – (pl. *wiercić, flaki* – bg. *шкембе* ‘pot. brzuch, żołądek’, *продупчвам* ‘dziurawić’) – w przekładzie nie zostaje zachowane znaczenie frazeologizmu ‘wiercić komuś dziurę w brzuchu’.

2.2.2.4. Nazwy własne zneutralizowane

Imperycy Mirapudowi – жители на Мирапуда (pl. ‘mieszkańcy Mirapudy’)
Niedołaje – несретници – w polskiej nazwie można doszukiwać się podstawy słowotwórczej *niedołęga,* bułgarski leksem ma znaczenie ‘nieszczęśnik, pechowiec’.
Polimerycy – Полимери – bułgarska nazwa pochodzi z terminologii chemicznej i oznacza ‘polimery’.
Szczęsny – щастливец (pl. *szczęśliwiec*)
Uniwersalny Kunstmistrz Obojga Cybernetyk – универсален майстор на двете кибернетики (pl. Uniwersalny Mistrz Obojga Cybernetyk)

2.2.2.5. Nazwy własne oddane za pomocą transkrypcji

Abrukwian Polistny – Абруквиан Полистни
Albumensi liliaccy – лилиацки албуменси – uważam, że poprawnym i właściwie dopasowanym do systemu języka bułgarskiego byłby w danym przypadku przymiotnik **лилиашки*.
Amencyci – аменцити – w tej nazwie czytelnik polski będzie się doszukiwać elementu *amen* (bg. *амин*), a zatem właściwszym rozwiązaniem byłby przekład *аминцити*.
Bajoranie – байорани – w bułgarskim przekładzie zatarciu uległo nawiązanie do *bajora* (bg. *локва/гьол*).
Blaszaki – блашаци – w przekładzie nie zostały zachowane nawiązania do *blachy* (bg. *тенеке*).
Cembalea – Цембалея – dla czytelnika bułgarskiego zupełnie niejasne będą skojarzenia z *cymbałem*.
Chloreczek – Хлоречек – na gruncie polskim mamy do czynienia z lekceważącym zdrobnieniem, co zostało zatarte w tekście docelowym. Lepsze, moim zdaniem, byłoby utworzenie deminutivum *Хлорчето*.

Drabini – драбини[26] – w przypadku tej nazwy tłumaczka dała wyraz swej wątpliwości co do źródłosłowu tej nazwy i w podanym tu przypisie wyjaśniła obie możliwości. Kontekst wyraźnie wskazuje jednak, że jedyną dopuszczalną jest ta, łącząca nazwę plemienia z *drabiną*.

Ence i Pence – енци и пенци – nazwa ta nawiązuje do popularnej dziecięcej rymowanej wyliczanki, które to skojarzenie w tekście bułgarskim uległo zatarciu.

Encja, Pencja i Cerulea – Енция, Пенция и Церулея – dwie pierwsze nazwy planet nawiązują do popularnej dziecięcej rymowanej wyliczanki, podobnych skojarzeń brak w tekście bułgarskim. Nazwa ostatniej planety została przełożona kongruentnie.

Eneferia – Енеферия – z formalnego punktu widzenia, jeśli nie brać pod uwagę genezy nazwy tej planety, jest to przekład kongruentny, nawet biorąc pod uwagę kontekst i fakt, że nazwa ta pochodzi od skrótu NFR (*Najwyższa Faza Rozwoju* – bg. *най-висока фаза на развитие*). Jeśli jednak odwołamy się do rzeczywistości pozatekstowej, to odkryjemy nawiązania do drugiego rozwinięcia tego skrótu – *Niemiecka Republika Federalna*, która w czasach powstania utworu dla polskiego czytelnika stanowiła właśnie taką *Najwyższą Fazę Rozwoju*. W przekładzie bułgarskim to skojarzenie ulega zatarciu.

Gębon – Генбон – brak adekwatnego oddania tego imienia, jest, moim zdaniem, znacznym błędem tłumaczki, ponieważ występuje w wielu miejscach na kartach utworu, ponadto stanowi nazwę znaczącą, silnie nawiązującą do wyglądu nosiciela. Ponadto podstawa słowotwórcza (rzeczownik *gęba*) należy do częściej spotykanych leksemów.

Krucafuks – Кручафукс – to nazwisko polskiemu czytelnikowi skojarzy się przede wszystkim z przekleństwem, występującym w gwarze podhalańskiej, dla czytelnika bułgarskiego jest zupełnie niejasne.

Łomoteusz z Leidy – Ломотей от Леида – w przekładzie zatarte jest skojarzenie z *łomotem, łomotaniem*.

Łubuduk – Лубудук – w tekście bułgarskim zatarciu ulega skojarzenie z onomatopeją *łubudu!*

Maglownica – Малговница – w tekście polskim nazwa ta określa bliżej nieznany, wyimaginowany gwiazdozbiór, przypominający zapewne swym kształtem *maglownicę*. W tekście bułgarskim skojarzenie to ulega zatarciu, zaś nazwa staje się niezrozumiała.

---

[26] Драбини – възможни са два варианта: а) от „драб" (пол.) – негодяй, нехранимайко, хулиган; б) от „драбина" (пол.) – стълба – Б. пр.

Metera, Hetera, Etera et Caetera – *Метера, Хетера, Етера и Каетера* – wydaje się, że tłumaczka nie dostrzegła tu ewidentnego odwołania do łacińskiego zwrotu *et caetera*, zapisywanego w bułgarskim jako *ет цетера*.

Męczydław Trzeci – *Менчидлав*[27] *Трети* – w bułgarskiej wersji imienia części składowe stają się zupełnie niejasne, tłumaczka ogranicza się do wyjaśnienia etymologii w przypisie.

Nieduza – *Недуза* – w tekście bułgarskim niewidoczne staje się skojarzenie tej nazwy z przymiotnikiem *nieduży*.

Ohydora – *Охидора* – w przekładzie zatarciu ulega skojarzenie z przymiotnikiem *ohydny*.

Okrucyusz – *Окруций*[28] – tłumaczka nie pokusiła się o przetłumaczenie imienia władcy, ograniczając się do podania jego źródłosłowu w przypisie.

Potworyk – *Потворик*[29] – w tekście bułgarskim zatarciu ulega sugestia związana z charakterem nosiciela imienia (*potwór* – bg. *чудовище*). Dodatkowo tłumaczka podaje w przypisie błędną interpretację znaczenia imienia (myląc z polskim deminutivum *potworek*).

Pstrycjusz – *Пстриций* – w tekście bułgarskim nieczytelne są skojarzenia z przymiotnikiem *pstry* oraz z *pstrykaniem*.

Rozporyk – *Розпорик* – imię to czytelnikowi bułgarskiemu nie skojarzy się z *rozporkiem* (bg. *цип*).

Snupan – *Снупан* – w przekładzie niemożliwe będzie odebranie tego imienia jako zrostu, pochodzącego od frazy **Snu pan*.

Trąbolud – *Тромболуд* – czytelnikowi bułgarskiemu to imię cesarskie nie skojarzy się na pewno z *trąbą* ani kimś głupim (bo i w takim przenośnym znaczeniu można użyć tego rzeczownika), ani wreszcie z *ludem* – możliwe jest za to skojarzenie z *szaleństwem* (bg. *луд* ‘szalony’).

Wymytydocnawski – *Вимитидоцнавски* – w przekładzie zatarte zostają elementy *wymyty* oraz *do cna* ‘zupełnie’, wywołujące efekt komiczny w tekście oryginalnym.

Zdziwosław Ampetrycy – *Здживослав Ампетрици* – imię, stylizowane na starosłowiańskie, w przekładzie straciło przejrzystość jednej z części składowych (*zdziwić się, zdziwiony*).

2.2.2.6. Nazwy własne błędnie zinterpretowane

Benigna – *бенигни* – w danym przypadku tłumaczka uczyniła z jednej istoty imieniem *Benigna* nazwę całego plemienia.

---

[27] Менчидлав – вероятно съчетание от два глагола, означаващи на полски ‘мъча’ и ‘задушавам’ – Б. пр.

[28] Окруций – от прилагателно име „окрутни” (на полски) = жесток – Б. пр.

[29] Потворик – умалително от „потвур” (пол. чудовище, изрод, страшилище, изверг) – Б. пр.

Cembał – *цембалец* – w tekście polskim nazwa jest modyfikacją obraźliwego leksemu *cymbał*, w tekście bułgarskim podobnej analogii nie ma, zaś sam leksem staje się nieprzejrzysty słowotwórczo.

Dolina Wzduchów Szedziwych – *Долина на пълзящите въздишки* – o ile można się zastanawiać nad uznaniem za dopuszczalny przekładu *wzduchów* jako *westchnień* (bg. *въздишка*), o tyle przekład *szedziwych* 'arch. *posiwiały, sędziwy*' jako 'pełznące' zaprzecza autorskiej poetyce.

Drabini-Kołacy – *драбини-мъчители* – moim zdaniem mamy tu do czynienia z błędną interpretacją określenia *kołacy*, tłumaczka najprawdopodobniej przyjęła, że podstawą słowotwórczą jest tutaj czasownik *kłuć*, stąd w tekście bułgarskim określenie o znaczeniu 'dręczyciele, kaci', podczas gdy właściwszą byłaby interpretacja jako derywatu od *kołatać* 'удрям, чукам'.

„Pięty zmęczone i męty spiętrzone" – *"Пети уморени и матилки наслоени"* – nazwa tego tytułu zabawy wykorzystuje grę językową opartą na podobieństwie fonetycznym słów *męty-zmęczone* oraz *pięty-spiętrzone*. W tekście bułgarskim pomimo stworzenia neologizmu *матилки* nie udało się zachować nawet dosłowności, natomiast po grze językowej nie ma ani śladu.

Order Wielkiej Sprężyny – *Орден на Великата Пружина* – sądzę, że odpowiedniejszym rozwiązaniem, bardziej pasującym do bułgarskiego systemu nazewniczego, byłoby to, które tłumaczka zastosowała przy *Orderze św. Cyberny* (patrz wyżej) – wtedy odpowiednik tej nazwy brzmiałby *орден "Велика пружина"*.

Pradama Kaskadera – *Прадама на Акробатора* – w danym przypadku mamy do czynienia z błędną interpretacją konstrukcji składniowej, ponieważ określenie *Kaskadera* stanowi imię tej istoty, nie zaś wyraz jej przynależności do wspominanego w tekście urządzenia – *Kaskadera*.

Szczęściojadzi – *Щастливцояди* – analizując budowę słowotwórczą nazwy bułgarskiej, możemy dojść do wniosku, że obiektem konsumowanym nie jest *szczęście*, ale *szczęśliwcy*.

Wodocja Przyzroczna – *Призрачна Водоция* – w tekście polskim człon określający to neologizm, nasuwający skojarzenia z *przezroczystością*, zaś w tekście bułgarskim przymiotnik o znaczeniu 'widmowy'.

2.2.2.7. Nazwy własne mające kilka odpowiedników w tekście przekładu

Angstremki – *ангстреми/ангстремчета*[30] – w tekście przekładu znajdziemy dwa odpowiedniki polskiej nazwy, dosłownie o znaczeniu 'Angstremowie' oraz 'Angstremki'. Byłoby to rozwiązanie zupełnie niezłe, gdyby tłumaczka nie opatrzyła

---

[30] Ангстрем – вероятно производно от „ангст" (нем.) = страх – Б. пр.

go przypisem, iż nazwa ta najprawdopodobniej pochodzi od *angst* (niem. ‘strach’). Tymczasem jedyną możliwością – w dodatku ewidentnie sugerowaną kontekstem – jest pochodzenie tej nazwy od *angstrem* ‘dziesięciomilionowa część milimetra’.

Elektrybałt – *Електробалт/Електропоет* – w nazwie polskiej odnajdujemy archaizm *rybałt* ‘średniowieczny muzykant wędrowny, śpiewak, sztukmistrz’, co znajduje swe odbicie w drugiej z występujących w przekładzie nazw. Niestety pierwsza, opierająca się na transkrypcji, nasuwa skojarzenie z ‘elektronicznym członkiem jednego z narodów bałtyckich, elektronicznym Bałtem’.

2.2.3. Nazwy obcojęzyczne

2.2.3.1. Nazwy pozostawione w postaci niezmienionej

„*Advocatus materiae*”

2.2.3.2. Nazwy przetranskrybowane na cyrylicę

„*Advocatus laboratoris*”– *“Адвокатус лабораторис”*
Automatus sapiens – аутоматус сапиенс
Labirynthum Lemianum – Лабиринтум лемианум
Paradoxon antinomicum – Парадоксон антиномикум
Recreator atomarius – Рекреатор атомариус

2.2.3.3. Nazwy oddane za pomocą wyrazów bułgarskich

„*Codex galacticus*” – *“Галактически кодекс”* (bg. ‘„Kodeks galaktyczny”’)

3. Podsumowanie i ocena przekładu *Powtórki*

3.1. Ocena przekładu neologizmów

3.1.1. Neologizmy kongruentne

Podobnie, jak przy opisie neologizmów *Cyberiady,* również przy opisie neologizmów *Powtórki* należy wyszczególnić następujące podklasy: neologizmów przejrzystych słowotwórczo – których odpowiednik w tekście docelowym został utworzony w analogiczny sposób, od tożsamych podstaw słowotwórczych, z wykorzystaniem formantów pełniących w języku docelowym funkcje tożsame z ich odpowiednikami w tekście oryginału; neologizmów nieprzejrzystych słowotwórczo, jednakowo obcych dla czytelnika oryginału i tekstu docelowego; zestawień, utworzonych w tekście docelowym za pomocą jednostek leksykalnych tożsamych z występującymi w tekście oryginalnym. Poszczególne podklasy zostaną omówione osobno. Ze względu na to, iż mamy tu do czynienia z kongruencją, komentarze zostaną ograniczone do

niezbędnego minimum i będą się pojawiać wyłącznie przy tych parach, w których kongruencja nie jest widoczna na pierwszy rzut oka.

3.1.1.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

amateria – аматерия
amaterialny – аматериален
autopedofilia – автопедофилия
cerebellistyka – церебелистика
chronda – хронда
chronicja – хрониция
chronomoc – хрономощност
chronon – хронон
chronoperwersja – хроноперверзия
chronopotencjał – хронопотенциал
chronopresja – хронопресия
czasobójca – времеубиец (pl. *czas; zabójca* = bg. *време, убиец*)
czasokrążca – амбулантен времетърговец (pl. *czas; domokrążca* – bg. *време, амбулантен търговец*)
czwartkować sobie – четвъртъча си (pl. *czwartek* = bg. *четвъртък*)
egzystoskop – екзистоскоп
ewić się – евя се
futurofilia – футурофилия
Hamsterbandzki – хамстербандски
interchron – интерхрон
izochrona – изохрона
kochanki-zorzanki – любовници-сияйници (pl. *kochanka; zorza (polarna)* = bg. *любовница, (северно) сияние*)
kontremigrant – контраемигрант
mariolizować się – мариолизирам се
nahelenić się – наеленя се
neoistota – неосъщество (pl. *istota* = bg. *същество*)
neokosmiczny – неокосмически
niejaśnica – неяснотица
osmotnik – осмотник
panpsychiczny – панпсихичен
przebytowanie – пребитуване
przebytownia – пребитовня
retrointerwał – ретроинтервал
równocześnik – едновременник (pl. *równocześnie* = bg. *едновременно*)

samiec – *самец* – bułgarski leksem *самец* oprócz standardowego znaczenia ‘*книж.* Мъжко животно, мъжкар’ ma również dodatkowe znaczenie ‘*нар.* 1. човек без близки и роднини; 2. самотен вълк или друг хищник’, pierwsze z nich odpowiada temu, w jakim został użyty w polskim tekście.
samowiedza – *самопознание* (pl. *wiedza* = bg. *познание, знание*)
samozlepienie – *самозалепване*
smoczość – *змейовост* (pl. *smok* = bg. *змей, дракон*)
światoczyńca – *святосътворител*
światoczyństwo – *святосътворение* – w tekście docelowym odpowiednikiem polskiego neologizmu jest również neologizm o znaczeniu ‘stworzenie świata’, należy więc uznać, że mamy tu do czynienia z pełną ekwiwalencją semantyczną.
trzeszczypałowy – *тшешчипалов* – uważam ten odpowiednik za kongruentny, ponieważ, podobnie jak polski oryginał jasno wskazuje właściciela przedmiotu, określanego przez przymiotnik. To, że imię, stanowiące jego podstawę, zostało przetranskrybowane i straciło w przekładzie czytelność, nie jest powodem, by utworzone od niego derywaty automatycznie również uznawać za niekongruentne.
upchałość – *натъпканост* (pl. *upchany* = bg. *натъпкан*)
wolnomyślny – *свободомислещ*
wpuchnąć – *вбухна се* (pl. *puchnąć, rosnąć, pęcznieć* = bg. *бухвам*)
wszechosoba – *вселичност* (pl. *osoba* = bg. *личност*)
względniczka – *евентуалница* – (pl. *względnie* = bg. *евентуално, относително*)
ześrodkować się – *центрирам се*
zludmilać się – *людмиля се*

3.1.1.2. Frazy i zestawienia

chronalny ośrodek – *хронален център*
chronalny potencjał – *хронален потенциал*
chronautyka wywrotowa – *подривна хронавтика* (pl. *wywrotowy, destrukcyjny, kreci* = bg. *подривен*)
chroniczny gangsteryzm – *хроничен гангстеризъм*
chronopresyjna implozja – *хронопресивна имплозия*
chronopresyjny poligon – *хронопресивен полигон*
circulus temporalis vitiosus – *circulus temporalis vitiosus*
delectatio temporosa – *delectatio temporosa*
demokratyczno-ontyczny – *демократично-онтичен*
drgawki wojenne – *военни конвулсии*
fetyszyzm zegarowy – *часовников фетишизъм* (pl. *zegar* – bg. *часовник*)
giełda sekularna – *секуларна борса*

klimatyzacja życia emocjonalnego – климатизация на емоционален живот
konkwistadorstwo temporalne – темпорално конкистадорство
korpus bezpieczeństwa kalendarzowego – корпус за календарна сигурност (pl. *bezpieczeństwo, – pewność* = bg. *сигурност*)
ontografia endoskopiczna – ендоскопична онтография
ontolog królewski – кралски онтолог
padaczka wielobytowa – многобитийна епилепсия
podatek retrochronalny – ретрохронален данък (pl. *podatek* = bg. *данък*)
topologia ducha – топология на духа
wychodźstwo temporalne – темпорална емиграция
wyciągarka czarownych chwil – извлекачка на чаровни моменти

3.1.2. Neologizmy ekwiwalentne

3.1.2.1. Neologizmy przejrzyste słowotwórczo

będziny – бъдещини – w tłumaczeniu udało się zachować nawiązanie do *przyszłości* (bg. *бъдеще*), jednak w przekładzie pewnemu zatarciu ulegają możliwe skojarzenia z takimi pojęciami jak *bździny* 'pospolicie: gazy wytwarzane w jelitach i wydalone na zewnątrz'.

jaźniak – личностник – dokładnym odpowiednikiem polskiego terminu *jaźń* jest bułgarskie *аз* (tu: 'собствената личност' (Cholakova, 1977–2020, T. I, s. 195)), tożsame z zaimkiem o znaczeniu *ja*. Bułgarski neologizm, zastosowany przez tłumaczkę, pochodzi od słowa *личност* 'osoba'. Uważam, że jest to pojęcie na tyle bliskie semantycznie, by móc uznać ten przekład za ekwiwalentny.

mózgowniczy – мозъкоконструктор – polski neologizm stanowi kontaminację wyrazów *mózg* oraz *budowniczy*, natomiast bułgarski stanowi złożenie ich semantycznych ekwiwalentów w języku bułgarskim.

omnigeneryk – омногенерик – bułgarski neologizm byłby w pełni kongruentny z polskim, gdyby pojawił się formie *омнигенерик*. Pomimo to zakres semantyczny obu neologizmów pozostaje identyczny.

perpetuator – перпетуар – czytelnik bułgarski na podstawie budowy neologizmu, obecnego w tekście docelowym powinien bez problemu zorientować się, że ma do czynienia z nazwą jakiegoś urządzenia, powiązanego w bliżej nieokreślony sposób z *wiecznością*, jednak możliwe byłoby oddanie polskiego neologizmu w sposób kongruentny – *перпетуатор,* na wzór takich form jak *генератор, трансформатор*.

podkarolony – наиванен – bułgarski neologizm należy uznać za w pełni ekwiwalentny semantycznie z polskim, ponieważ dla treści utworu nie ma żadnego znaczenia, jakie imię posłuży za podstawę słowotwórczą do jego utworzenia. Niemniej różnica na tle formalnym występuje.

wielogłowiec – *многоглав* – polski rzeczownik został w tekście docelowym zastąpiony przymiotnikiem o praktycznie tożsamym znaczeniu. Niemniej możliwe byłoby stworzenie odpowiednika w postaci zupełnie kongruentnej – **многоглавец*.

zsiadłość – *сгъстеност* – bułgarskim odpowiednikiem polskiego neologizmu jest bliski mu semantycznie wyraz literacki o znaczeniu 'zagęszczenie, zgęszczenie'.

3.1.2.2. Zestawienia i frazy

amor błędny – *блуждающ флирт* – podobnie jak polski oryginał, również fraza występująca w bułgarskim przekładzie jest przekształceniem wyrażenia określającego *błędny ognik* (bg. *блуждающ огън*). Jednak ze względu na wyczuwalne, moim zdaniem, różnice semantyczne pomiędzy polskim *amor* a bułgarskim *флирт*, zaklasyfikowałem to zestawienie do tej kategorii.

chronalny kompleks – *хронален център* – moim zdaniem pojęcia *kompleks* i 'centrum, ośrodek' są na tyle bliskie semantycznie, iż można w danym przypadku mówić o przekładzie ekwiwalentnym.

ontolepsia progressiva – *прогресивна онтолепсия* – w pełni kongruentnym rozwiązaniem translatorskim byłoby pozostawienie łacińskiego terminu w postaci niezmienionej.

przemyt w międzyczasach – *контрабанда в междувремето* – drobna różnica formalna w przypadku tej pary polega na tym, że w tekście polskim mamy do czynienia z *międzyczasami* (liczba mnoga), zaś w tekście bułgarskim – z *междувреме* (liczba pojedyncza).

uszczęśliwiarski przemysł – *промишленост за ощастливяване* – fraza z przekładu bułgarskiego zachowuje ekwiwalencję bliską oryginalnej, jednak nie zawiera obecnego w polskim tekście elementu neologicznego.

3.1.3. Neologizmy o ekwiwalencji częściowej

3.1.3.1. Neologizmy przejrzyste słowotwórczo

chronomocja – *хронотранспорт* – dosłownym polskim tłumaczeniem neologizmu z tekstu bułgarskiego byłby *chronotransport*, uważam również za w pełni możliwe kongruentne oddanie polskiego leksemu w postaci **хрономоция*, który jednak, szczególnie drugi człon *-моция*, mógłby być dla Bułgara mniej przejrzysty niż dla czytelnika tekstu oryginalnego.

chronomocyjny – *хронотранспортен* – do tej pary leksykalnej odnoszą się te same uwagi, co do poprzedniej – kongruentnym odpowiednikiem polskiego neologizmu byłby **хрономоционен*.

czasownia – *темпоралня* – bułgarski neologizm w przeciwieństwie do polskiego został utworzony od łacińskiej podstawy słowotwórczej o tożsamym znaczeniu.

Jednocześnie został wykorzystany również jako odpowiednik polskiego pojęcia *tempornia*.

dziewokłęby – *девокълба* – neologizm bułgarski zupełnie dobrze oddaje strukturę polskiego i znaczenie poszczególnych części składowych. Jednak nieuniknione jest zatarcie skojarzeń z przestarzałym wyrazem *dziewosłęby* '1. *dawne* wysłannik, który w imieniu starającego się o rękę dziewczyny prosił jej rodziców o zgodę na małżeństwo, a w wypadku pomyślnych swatów zostawał poźniej starostą weselnym; 2. *dawne* swatanie, konkury, zaręczyny; 3. *dawne* pieśń weselna' (Zgółkowa, 1995–2005, T. 10, ss. 175–176).

gwałtomat – *гнетомат* – problem z odpowiednim przekładem tego neologizmu polega na tym, że stanowi on element gry słów, z wykorzystaniem drugiego neologizmu – *samogwałtomat*. Niestety, podobna gra słów jest niemożliwa do identycznego oddania w języku bułgarskim, ponieważ bułgarskie odpowiedniki polskich pojęć *gwałt* (*изнасилване*) i *samogwałt* (*онанизъм*) nie wykazują podobieństwa fonetycznego. Z tego względu można mówić jedynie o częściowej ekwiwalencji w przekładzie tej pary (bułg. *гнет* – '1. жестоко потисничество над много хора, над дадено общество от някаква власт; робство, терор; 2. душевна потиснатост, угнетеност, притесненост, предизвикани от някакво тежко изживяване, мъчително чувство, мисъл и под.' (Cholakova, 1977–2020, T. II, ss. 235–236), człon drugi pochodzi od *автомат*), tym bardziej, że zatarciu ulegają skojarzenia ze sferą erotyki.

samodumka – *самодумка* – ponieważ w polszczyźnie *dumać* ma znaczenie 'myśleć, zastanawiać się', w ludowym języku bułgarskim zaś czasownik *думам* oznacza '*диал.* говоря, казвам, приказвам' (Cholakova, 1977–2020, T. IV, s. 275), nie zachodzi pełna ekwiwalencja semantyczna pomiędzy oryginałem a przekładem. Możliwe są również skojarzenia z czasownikiem *думкам* '1. удрям върху някакъв предмет, при което се чува глух, тъп звук; 2. произвеждам специфични звукове, като удрям по ударен музикален инструмент' (Cholakova, 1977–2020, T. IV, s. 275).

samogwałtomat – *самогнетомат* – problem z odpowiednim przekładem tego neologizmu polega na tym, że stanowi on element gry słów, z wykorzystaniem drugiego neologizmu – *gwałtomat* (patrz wyżej). Niestety, podobna gra słów jest niemożliwa do identycznego oddania w języku bułgarskim, ponieważ bułgarskie odpowiedniki polskich pojęć *gwałt* (*изнасилване*) i *samogwałt* (*онанизъм*) nie wykazują podobieństwa fonetycznego. Z tego względu można mówić jedynie o częściowej ekwiwalencji w przekładzie tej pary.

samopsuj – *саморазвалящ се* – w tekście docelowym odpowiednikiem polskiego rzeczownika został znominalizowany przymiotnik o znaczeniu 'samopsujący się'.

tempornia – *темпоралня* – bułgarski neologizm – podobnie jak i polski – został utworzony od tej samej łacińskiej podstawy słowotwórczej. Jednocześnie został wykorzystany również jako odpowiednik polskiego pojęcia *czasownia*.

wskrzynny – *сандъчен* – w leksemie bułgarskim nie jest zawarta informacja, że przedmiot określany znajduje się wewnątrz skrzyni, a jedynie, że jest z nią związany w bliżej nieokreślony sposób (por. *сандък* – 'skrzynia').

3.1.3.2. Zestawienia i frazy

osobisty dowód teraźniejszości – *легитимация за настоящето* – bułgarska fraza zachowuje znaczną ekwiwalencję semantyczną, a jej dokładne tłumaczenie to 'legitymacja teraźniejszości'. Właściwszym odpowiednikiem *dowodu osobistego* byłaby *лична карта* lub w ostateczności *паспорт*, bułgarski termin *легитимация* ma znaczenie '1. документ за потвърждаване на известно право или пълномощие; 2. *истор*. документ, удостоверение за самоличност; лична карта до 9.9.1944 у нас' (Cholakova, 1977–2020, T. VIII, s. 562).

straż trwaniczna – *хронична войска* – neologizm polski swą budową nawiązuje ściśle do *trwania* i *straży granicznej*, podczas gdy bułgarski zachowuje jedynie nawiązania do służb mundurowych, mając znaczenie 'wojsko chroniczne'.

zalodzenia życia emocjonalnego – *застудявания на емоционалния живот* – w tekście bułgarskim polskiemu neologizmowi *zalodzenia* 'ochłodzenia' odpowiada wyraz neutralny o znaczeniu 'oziębienia, ochłodzenia'.

3.1.4. Neutralizacja neologizmu

3.1.4.1. Neologizmy przejrzyste słowotwórczo

dłubokręt – *инструмент* – neologizm stanowiący kontaminację słów *dłubać* oraz *śrubokręt* został w przekładzie zastąpiony hiperonimem o znaczeniu 'narzędzie, instrument'.

dwojak – *близнаци* – neologizm oznaczający podwójną istotę został w przekładzie zneutralizowany i zastąpiony leksemem o znaczeniu 'bliźniacy'.

dwójmężatka – *съпруга* – polski neologizm został w przekładzie zneutralizowany (na płaszczyźnie semantycznej brak jest elementu podwójności) i zastąpiony wyrazem z języka literackiego o znaczeniu 'małżonka, żona'.

innieć – *променям се* – polski neologizm został w przekładzie zneutralizowany i zastąpiony wyrazem o znaczeniu 'zmieniać się'.

mleczak – *млечнобял* – w bułgarskim przekładzie neologizm oznaczający nosiciela cechy został zneutralizowany oraz zastąpiony przymiotnikiem o znaczeniu 'mlecznobiały'.

myśliciesielski – *мислителски* – kontaminacja słów *myśl*/*myśleć*/*myśliciel* oraz *ciesielski* zawarta w tekście źródłowym została w przekładzie zastąpiona leksemem o znaczeniu 'myślicielski'.

napuchlec – *бухнал* – polski neologizm, oznaczający nosiciela cechy, utworzony od przymiotnika *napuchły*, w tekście bułgarskim został zastąpiony leksemem o znaczeniu 'wyrośnięty, bujny, pulchny, puszysty'.

poronnik – *изтърсак* – polski neologizm został oddany za pomocą bułgarskiego rzeczownika o znaczeniu '1. най-малкото, последно родено дете на многодетно семейство; 2. *разш. пренебр.* синовете, потомството на някого' (Cholakova, 1977–2020, T. VI, s. 720).

przepięknica – *красавица* – polski neologizm został w przekładzie zneutralizowany i zastąpiony wyrazem literackim o znaczeniu 'piękność, piękna kobieta'.

wielozwrotny – *многопосочен* – w tekście bułgarskim odpowiednikiem polskiego leksemu został przymiotnik o znaczeniu 'wielokierunkowy'.

wyrzutka – *скок* – polski neologizm został w tekście bułgarskim oddany za pomocą bliskiego semantycznie leksemu o znaczeniu 'skok'.

wyzgrzytać – *изваждам* – leksem literacki obecny w przekładzie bułgarskim zachowuje co prawda podstawowe znaczenie polskiego neologizmu, a mianowicie 'wyciągnąć', jednak całkowicie pomija drugi ważny element semantyczny, a mianowicie odgłos, jaki temu wyciąganiu towarzyszy.

wzęzić się – *прехвърлям се* – polskiemu czasownikowi o bliżej nieznanym znaczeniu w przekładzie odpowiada leksem o znaczeniu 'przerzucać się, przeskakiwać'.

zagwiezdnik – *мисионер* – polski neologizm, wskazujący wyraźnie na pochodzenie osoby nim określanej w przekładzie został zneutralizowany i odpowiada mu słowo o znaczeniu 'misjonarz'.

zanicowieć – *замъглявам се* – polski neologizm został w przekładzie zneutralizowany i zastąpiony wyrazem o znaczeniu 'okrywać się mgłą, zamraczać się'.

zęzienie – *бъркотия* – występujący w polskim tekście leksem o bliżej nieokreślonym znaczeniu, w tekście bułgarskim został oddany poprzez wyraz o znaczeniu 'bałagan, zamieszanie, zamęt'.

3.1.4.2. Zestawienia i frazy

chromanie przestankowe historii – *спиране в хода на историята* – w tekście bułgarskim nazwa tego zakłócenia, będącego efektem manipulacji czasem (będąca tożsama z medycznym terminem określającym schorzenie naczyń obwodowych, znane jako *claudicatio intermittens*) została określona przez frazę o znaczeniu 'zatrzymywanie biegu historii'.

chutniczy przemysł – *промишленост за изпълняване на желанията* – w bułgarskiej wersji tekstu nie udało się zachować gry słów opartej na kontaminacji pojęć *hutniczy* oraz *chuć*, zaś całość zestawienia została oddana za pomocą frazy o znaczeniu 'przemysł spełniania życzeń'.

geometria wjaźnień oraz rozjaźnień – *геометрия на съществуване* – w tekście bułgarskim neologizmy zostały zastąpione wyrazami neutralnymi, a cała fraza nabrała znaczenia ʻgeometria istnieniaʼ.

przejaśnić na wylot – *разясня* – w przekładzie fraza została zneutralizowana i oddana za pomocą leksemu o znaczeniu ʻrozjaśniać, przejaśniaćʼ.

wsiać się w kogoś – *навлизам в някого* – polski neologizm w przekładzie został zneutralizowany i oddany za pomocą frazy o znaczeniu ʻwchodzić, wtargnąć w kogośʼ.

wyboczać sobie – *избирам си* – neologizm uległ w przekładzie neutralizacji, bułgarski odpowiednik ma znaczenie ʻwybierać sobieʼ.

3.1.5. Oddanie neologizmu w sposób opisowy

czasowiec – *разбира от време* – bułgarska fraza stanowi bliski semantyczny ekwiwalent polskiej *bywały czasowiec,* a jej dokładne znaczenie to ʻzna się na czasieʼ.

czasownictwo – *манипулиране с времето* – polski neologizm, stanowiący kontaminację słów *czas* oraz *kłusownictwo* w tekście bułgarskim został przełożony jako ʻmanipulowanie czasemʼ.

marliponcki – *на Марлипонт* – polski przymiotnik dzierżawczy w tekście docelowym został oddany za pomocą ekwiwalentnej semantycznie konstrukcji o znaczeniu ʻnależący do Marlipontaʼ.

przewężeniec – *прищипнат в средата* – leksem określający nosiciela cechy, w przekładzie bułgarskim został oddany za pomocą frazy o znaczeniu ʻściśnięty, przyszczypnięty pośrodkuʼ.

wbiegowisko – *прониквам се взаимно* – w tekście docelowym odpowiednikiem polskiego rzeczownika określającego ʻzbiór istotʼ został bliski semantycznie czasownik o znaczeniu ʻprzenikać się nawzajemʼ.

wszędzieć – *пребивавам навсякъде* – bułgarska fraza stanowi bliski semantyczny ekwiwalent polskiego neologizmu, zaś jej dokładne znaczenie to ʻprzebywać wszędzieʼ.

zorzanin – *окъпан в цветовете на дъгата* – polski neologizm w przekładzie został wyrażony za pomocą bliskiej semantycznie frazy o znaczeniu ʻskąpany w kolorach tęczyʼ.

zmatronieć – *стана матрона* – neologizm z tekstu polskiego został w przekładzie oddany za pomocą tożsamej semantycznie frazy o znaczeniu ʻstać się matronąʼ.

zniemowleć – *стигна до бебе* – neologizm z tekstu polskiego został w przekładzie oddany za pomocą tożsamej semantycznie frazy o znaczeniu ʻcofnąć się do wieku niemowlęcegoʼ.

3.1.6. Nieprawidłowa interpretacja neologizmu polskiego

chronogram – *хармонограма* – prawdopodobnie przyczyną błędu w przekładzie było fonetyczne podobieństwo leksemów *chronogram* oraz *harmonogram*.

chronoklazm – *примка на времето* – w przekładzie neologiczna formacja utworzona na wzór *ikonoklazmu* znalazła odbicie w postaci frazy o znaczeniu ‘pętla czasu’.

chronoratorium – *хронатор* – ponieważ najbardziej prawdopodobną podstawą kontaminacji polskiej jest wyraz *laboratorium*, kongruentnym przekładem bułgarskim powinien być neologizm **хронораторuя*.

mężowie – *съпрузи* – taki a nie inny przekład tego neologizmu na język bułgarski jest wynikiem pomyłki homograficznej, kontekst wyraźnie wskazuje, że nie chodzi tu o kilku *mężów* (jak to ma miejsce w tekście bułgarskim), lecz o jedno *mężowie* ‘istotę niby-męską, jednak rodzaju nijakiego’, formację stanowiącą formalnie collectivum, jak choćby *listowie*, funkcjonalnie zaś neutrum, co zostało wyraźnie podkreślone w tekście.

szczęściopędny – *щастиедобивен* – leksem polski oznacza ‘coś, co sprawia, że się dąży do szczęścia’, podczas gdy najbliższym odpowiednikiem bułgarskiego neologizmu może być ‘szczęściowydobywczy’.

wysmużany – *изтънчен* – w przekładzie odpowiednikiem polskiego neologizmu jest leksem o znaczeniu ‘delikatny, wytworny, wyrafinowany’ – moim zdaniem nie jest to przekład adekwatny, ponieważ można wnioskować, iż chodzi raczej o istotę, która wyłania się skądś w postaci jakby smużek dymu.

3.1.7. Pominięcie neologizmu

3.1.7.1. Neologizmy przejrzyste semantycznie

bącz – brak – tłumaczka nie podjęła próby utworzenia leksemu, określającego istotę chmuropodobną płci męskiej, który, podobnie, jak w tekście oryginalnym, nawiązywałby do jego sposobu poruszania się (wirowania jak *bąk* ‘dziecięca zabawka’). Sądzę, że możliwe byłoby przynajmniej podjęcie próby utworzenia takiego neologizmu choćby od – stanowiącego w danym przypadku neutralizację – leksemu *въртя се* o znaczeniu ‘wirować’ (**върт?*).

bączkować – brak – podobnie jak w przypadku stanowiącego jego derywat rzeczownika *bącz*, również i dla tego czasownika nie udało się odnaleźć odpowiednika w tekście przekładu. Pomimo to uważam, że było możliwe lepsze rozwiązanie translatorskie, a mianowicie zastosowanie neutralizacji i umieszczenie w tekście leksemu *въртя се* o znaczeniu ‘wirować’.

bytownia – brak – neologizm ten, utworzony od rzeczownika *byt* nie znalazł swojego odpowiednika w tekście przekładu. Wydaje mi się jednak, iż biorąc pod uwagę fakt, iż neologizm *przebytownia* został przez tłumaczkę oddany jako *пребитовня*, nie powinno być błędem utworzenie w tym przypadku neologizmu **битовня*.

chronania – brak – leksem określa jeden z uciążliwych skutków masowych podróży w czasie, zaś podstaw słowotwórczych tej kontaminacji należałoby się dopatrywać w greckim *ó χρόνος* ‘czas’ oraz ‘konanie’. Dlatego uważam, że możliwe

byłoby przynajmniej częściowo adekwatne oddanie go za pomocą bułgarskiej konstrukcji w rodzaju**хронагонии*.

chutor – brak – bezstratne oddanie tego neologizmu w języku bułgarskim wydaje się dość trudne ze względu na niewielkie fonetyczne podobieństwo między leksemem o znaczeniu ‘chuć, pożądanie’ (bg. *похот*), a terminem *хутор*, który w języku bułgarskim oznacza wyłącznie ‘bardzo mały punkt osadniczy w Rosji, nie większy niż 10 domów’ i – w przeciwieństwie do polszczyzny – nie kojarzy się z Kozakami. Mimo to proponowałbym jako alternatywę utworzenie neologizmu **похут*/**похутор*.

cudować się – brak

cybernecik – brak – neologizm ten stanowi deminutivum dla niepoświadczonego w tekście leksemu **cybernet*, którego bułgarski ekwiwalent można uzyskać w drodze transkrypcji – **кибернет*. Deminutywnym zaś odpowiednikiem powinno być tedy **кибернетче*.

ćwiertnia – brak – w mojej opinii, ze względu na przejrzystą budowę słowotwórczą tego neologizmu, możliwe byłoby stworzenie jego ekwiwalentnego, a być może nawet kongruentnego odpowiednika w języku bułgarskim. Osobiście proponuję neologizm **четвъртня*.

eks – brak – brak odpowiednika dla tego neologizmu jest dla mnie zupełnie niezrozumiały, dla jego kongruentnego przekładu wystarczyłoby zastosowanie transkrypcji na cyrylicę, co dodatkowo pozwoliłoby na zachowanie gry słownej wykorzystującej podobieństwo fonetyczne między parą wyrazów *seks* – *eks* (bg. *секс* – *екс* ‘ts.’).

faszyna – brak – brak w przekładzie tego neologizmu, stanowiącego homonim notowanego w słownikach leksemu o znaczeniu ‘pęki mocno związanej wikliny, chrustu lub gałęzi drzew i krzewów, stosowane jako materiał uszczelniający albo umacniający przy budowie tam, skarp, nasypów, dróg, przy regulacji rzek, itp.’ (Zgółkowa, 1995–2005, T. 11, s. 209) stanowi ewidentny błąd tłumacza, ponieważ w języku bułgarskim istnieje jego kongruentny odpowiednik *фашина* o tym samym znaczeniu, pozwalający na zachowanie identycznych skojarzeń z faszyzmem, co polski oryginał.

gęstniczy – brak – wydaje się, że również ten neologizm można przełożyć w sposób co najmniej ekwiwalentny, zachowując element semantycznie podstawowy, odwołanie do *gęstości* (bg. *гъст, гъстота*) oraz fonetyczne podobieństwo do rzeczownika *leśniczy* (bg. *лесничей*), tworząc neologizm **гъстничей*.

helenić się – brak – leksem ten stanowi kolejny z neologizmów o przejrzystej budowie słowotwórczej, którego wręcz nie sposób nie oddać w sposób adekwatny w języku bułgarskim. Takim, prawie idealnym, odpowiednikiem byłby neologizm **еленя се,* którego jedyną wadą mogłyby być skojarzenia z rzeczownikiem *елен*

o znaczeniu 'jeleń'. Pomimo to wydaje się, że kontekst, zawierający jeszcze kilka neologizmów utworzonych od imion żeńskich, powinien wpłynąć na poprawne odczytanie neologizmu.

kłakoć – brak – w przypadku tego neologizmu tłumaczka nie pokusiła się o choćby próbę stworzenia neologizmu, odwołującego się do bułgarskiego leksemu o znaczeniu 'kłak'. Możliwym – choć nie najlepszym – rozwiązaniem byłoby tu zastosowanie transkrypcji w postaci **клакоч/клакот*.

kochanko – brak – choć niełatwym zadaniem dla tłumacza byłoby zachowanie rodzaju nijakiego, cechującego ten neologizm, sądzę, że należało przynajmniej zastosować neutralny stylistycznie leksem *любовник* o znaczeniu 'kochanek'.

myślinność – brak – ponieważ polski leksem opiera swą budowę na rzeczowniku *roślinność (bg. растителност*), wydaje się, że na podobnej zasadzie powinien zostać utworzony jego bułgarski odpowiednik. Ze swej strony proponowałbym utworzenie neologizmu **мислителност*, który, choć nie w pełni kongruentny (nasuwa niewystępujące w polskim oryginale skojarzenia z *myślicielem* (bg. *мислител*), to jednak w mojej opinii wystarczająco dobrze oddaje neologizm oryginalny.

namyślna – brak – w celu prawidłowego oddania tego neologizmu tłumacz powinien odnaleźć termin żeglarski odpowiadający polskiemu *nawietrzna* i dokonać jego kontaminacji z rzeczownikiem *мисъл* 'myśl'.

niedodma – brak

niezmienniczyć – brak – za podstawę słowotwórczą tego neologizmu można uważać zarówno przymiotnik *niezmienny* (na określenie niezmienności uczuć Cewinny), jak też i termin matematyczny *niezmiennik*. Moim zdaniem tłumacz wystarczająco dobrze rozwiązałby sytuację, skupiając się na bardziej podstawowym skojarzeniu i tworząc neologizm od przymiotnika *непроменлив*, przykładowo –**непроменливя*.

odemnić się – brak – dla tego kontekstowo ważnego czasownika niełatwo utworzyć ekwiwalentny odpowiednik bułgarski. Pomimo niewielkich trudności w poprawnym odwzorowaniu podstawy słowotwórczej (bg. *от мен(е)*), próba utworzenia ekwiwalentnego czasownika od tej podstawy w postaci **отменя* daje jako rezultat homonim leksemu już istniejącego ('zmieniać, uchylać, zastępować') i skojarzenia z nim związane będą dla czytelnika bułgarskiego zbyt silne, by pierwotny zamysł autora został poprawnie odebrany.

odpust – brak – do utworzenia bułgarskiego odpowiednika tego neologizmu powinien zostać zastosowany, jako podstawa słowotwórcza, leksem *отпускам/отпущавам* 'odpuszczać'.

ojczyźniak – brak – przejrzysta budowa słowotwórcza uprawnia tłumaczkę do podjęcia przynajmniej próby utworzenia neologizmu od leksemu *отечество*, być może ekwiwalentnym odpowiednikiem byłby **отечествак*.

ontojeść – brak – w języku bułgarskim istnieją terminy odpowiadające zarówno polskiemu *ontyczny*, jak też i *rękojeść*, w związku z czym możliwe jest co najmniej ekwiwalentne oddanie oryginalnego neologizmu, ze swej strony proponuję **онтохватка/онтодръжка*.

pielgrzyb – brak – termin bardzo trudny do kongruentnego oddania w języku bułgarskim, a to ze względu na brak fonetycznych podobieństw pomiędzy leksemami *поклонник/пилигрим* ‘pielgrzym’ a *гъба* ‘grzyb’.

podmyślna – brak – w celu prawidłowego oddania tego neologizmu, tłumacz powinien odnaleźć termin żeglarski, odpowiadający polskiemu *podwietrzna* (*подветрен*) i dokonać jego kontaminacji z rzeczownikiem *мисъл* ‘myśl’ – *подмислен*?

półtorant – brak – wydaje się, że ten neologizm w bułgarskim przekładzie może się pojawiać wyłącznie w postaci parafrazy, a to ze względu na brak w języku bułgarskim jednowyrazowego odpowiednika polskiego liczebnika *półtora* (bg. *един и половина*).

przebytować – brak – ponieważ w tekście przekładu pojawił się odpowiednik powiązanego z nim semantycznie neologizmu *przebytownia* (patrz wyżej), wskazane byłoby zachowanie tych powiązań i oddanie tego neologizmu choćby jako **пребитувам*.

przemyczka – wydaje się, że można byłoby spróbować wykorzystać wyraz *промъквам се* jako podstawę słowotwórczą do utworzenia bułgarskiego neologizmu.

rozbałuszenie – brak – opierając się na słownikowych odpowiednikach polskiego leksemu *wybałuszyć* (*ококоря, изблещя*), proponuję stworzenie ekwiwalentnego neologizmu bułgarskiego w postaci **разкокорение/разблещение*.

rozburmuszony – brak – jednym z możliwych sposobów przełożenia tego neologizmu mogłoby być wykorzystanie jako podstawy słowotwórczej przymiotnika o znaczeniu ‘obrażony’ (*обиден*).

rozjazda – brak – ze swojej strony proponuję jako ekwiwalent neologizm *раздвижница*, utworzony od *раздвижвам се* ‘krzątać się, poruszać się, zmieniać miejsce pobytu’.

rozpuściciel – brak – w danym przypadku strategia translatorska jest uzależniona od tego, czy tłumacz za podstawę słowotwórczą przyjmie słowo *rozpusta*, czy też *rozpuszczać się*. Kontekst wydaje się dopuszczać obie możliwości. Z tego względu możliwe są następujące wersje przekładu: **развратител* w pierwszym przypadku i **разтворител*, **разпуститeл* – w drugim.

sąsiednik – brak – uważam, że w przypadku tego neologizmu istnieje możliwość utworzenia kongruentnego odpowiednika w postaci **съседник*.

szanser – brak – dla tego neologizmu dałoby się utworzyć kongruentny odpowiednik bułgarski **шансер*, wykorzystując podobieństwo fonetyczne wyrazów *szansa* oraz *шанс* ‘ts.’.

ścibant – brak – do utworzenia bułgarskiego odpowiednika tego leksemu tłumacz mógłby wykorzystać, jako podstawy słowotwórcze, czasowniki *пъхам, завирам* 'wścibiać, wpychać, wtykać' lub *бъркам се* 'wścibiać nos'.

śćmiewać – brak – w mojej opinii możliwe jest oddanie tego neologizmu za pomocą neutralnego stylistycznie leksemu *стъмнявам* 'przyćmiewać'.

światować się – brak – jako możliwe rozwiązanie problemu translatorskiego w tym przypadku uznałbym zastosowanie czasowników **светувам се*/**мирувам се*, utworzonych od rzeczowników *свет* 'świat', *мир* 'ts., archaiczne' – jednak ekwiwalencja jest tu możliwa jedynie częściowo, ze względu na funkcjonowanie w bułgarszczyźnie leksemów *светувам* 'żyć, istnieć, żyć w dobrobycie' oraz *мирувам* 'zachowywać się spokojnie, być grzecznym, pozostawać w spokoju'.

transfinalnie – brak – uważam, że istnieje możliwość kongruentnego przekładu tego neologizmu, a mianowicie *трансфинално*.

tumb(a) – brak – wydaje się, że kongruentnym przekładem tego neologizmu byłby powstały w wyniku transkrypcji neologizm **тумби*, pozwalający zachować obecną w oryginale niepewność co do podstawowej formy rzeczownika.

upchale – brak – ponieważ w przekładzie został utworzony odpowiednik polskiego neologizmu *upchałość* (*натъпканост*), za błąd należy uznać brak przysłówka utworzonego od tego neologizmu, w postaci, na przykład, **натъпкано*.

uwyraźniać – brak – moim zdaniem dopuszczalnym przekładem tego neologizmu byłby neutralny semantycznie czasownik *разяснявам* 'wyjaśniać, rozjaśniać'.

wchmurzyny – brak – polski oryginał swą budową nasuwa skojarzenia z obrzędami takimi jak *zaręczyny* (najmocniej chyba sugerowane przez kontekst), *oczepiny, otrzęsiny, oświadczyny*, w języku bułgarskim nie udało mi się odnaleźć elementu o podobnym znaczeniu, który dałoby się udanie skontaminować z rzeczownikiem *облак* 'chmura'. Pomimo to uważam, że możliwe byłoby stworzenie neologizmu, zachowującego przynajmniej częściową ekwiwalencję, przykładowo – **възоблачение*.

wielobaniastość – brak – formalnie problemem, powstającym przy przekładzie tego leksemu może być trudność w adekwatnym doborze bułgarskiego odpowiednika słowa *bania*. Osobiście skłaniałbym się do wyboru terminu *топка* 'kula, piłka, gałka', jako możliwie najbliżej odpowiadającego kształtom istoty chmurokształtnej. Przy takich założeniach neologizm mógłby na przykład mieć postać **многотопковост*.

wmoić – brak – sądzę, że czasownik ten dałoby się oddać w tekście bułgarskim za pomocą utworzonego w analogiczny sposób neologizmu **вмоя*.

wnioskować – brak – dokładnym odpowiednikiem polskiego *wnioskować* jest w języku bułgarskim fraza *правя извод*, zaś w mojej opinii adekwatnym, być może nawet

kongruentnym odpowiednikiem tego neosemantyzmu mógłby być neologizm **извождам се*.

wpapilocony – brak – przekład tego neologizmu napotyka na problem leksykalny, ponieważ słownikowym odpowiednikiem polskiego *papilot* jest zestawienie *хартийка за навиване на коса* 'dosł. papierek do nawijania włosów', które nie może stanowić podstawy słowotwórczej dla ewentualnego neologizmu. Dlatego ze swej strony proponowałbym wykorzystanie czasownika *къдря* 'kędzierzawić, zawijać w loki, ondulować' i utworzenie neologizmu **разкъдрен/вкъдрен*.

wpływ – brak – neologizm jest homonimem istniejącego leksemu o znaczeniu 'oddziaływanie na kogoś, na coś; też: skutek oddziaływania na kogoś, na coś', jednak w danym kontekście należy się dopatrywać formacji rezultatywnej, określającej 'rezultat wpływania cieczy w określone w przestrzeni miejsce'. Z tego powodu zastosowanie odpowiednika polskiego homonimu – *влияние* jest rozwiązaniem dopuszczalnym, jednak nie zachowującym tego skojarzenia.

wszechnić – brak – odpowiednikiem polskiego przymiotnika *powszechny* są leksemy *повсеместен, всеобщ*, dlatego jako bułgarski ekwiwalent oryginalnego neologizmu proponuję czasowniki **повсеместня/всеместня/всеобщя*.

wszęda – brak – odpowiednikami polskiego słowa *wszędzie* mogą być między innymi *всякъде* oraz *всъде*. Dlatego jako ekwiwalent polskiego neologizmu proponowałbym **всъда/всякъда*.

wtroić – brak – moim zdaniem, kongruentnym odpowiednikiem byłby czasownik **втроя*, jeśli wziąć pod uwagę, że tego rodzaju formacje słowotwórcze nie są obce językowi bułgarskiemu (*утроя* 'potroić').

wymyślić się – brak – uważam, że poprawnym przekładem tego neologizmu byłoby bułgarskie **измисля се,* pozwalające na zachowanie podobnych homonimicznych skojarzeń co polski oryginał.

wyścielnik – brak – dla tego neologizmu proponowałbym ekwiwalent utworzony od czasownika *постилам* 'wyścielać', a mianowicie **постилник*.

wzerzyć się – brak – uważam, że dobrym odpowiednikiem tego neologizmu byłby czasownik **внуля се* (*нула* 'zero').

zachmurzać się – brak – ponieważ neologizm ten stanowi homonim wyrazu już istniejącego, nie widzę przeciwwskazań, by w przekładzie wykorzystać to i utworzyć na tej samej zasadzie neosemantyzm **заоблачавам се*.

zakłakocić – brak – przy tworzeniu odpowiednika tego leksemu tłumacz jest uzależniony od decyzji podjętej wcześniej, a dotyczącej ekwiwalentu neologizmu *kłakoć*.

zbyć się – brak – kongruentnym pod względem budowy odpowiednikiem byłby czasownik **сбъда се*, nawiązujący pod względem skojarzeń do *сбъдвам/сбъдна се* 'spełniać się, ziścić się, urzeczywistniać się'.

zemstrzyć – brak – jeśliby przyjąć, że dominującym elementem skojarzeń polskiego neologizmu jest *zemsta* (co do pewnego stopnia może być uzasadnione kontekstowo), można by pokusić się o utworzenie bułgarskiego ekwiwalentu w postaci **отмъстря* (*отмъщавам/отмъстя* – '(ze)mścić się').

zerowsko – brak – sądzę, iż dopuszczalnym przekładem omawianego przysłówka mógłby być bułgarski termin **нулевски*.

zeźnić się – brak – ponieważ na gruncie polszczyzny niełatwo jest znaleźć przekonującą motywację słowotwórczą dla tego neologizmu, uważam, że dopuszczalne byłoby zastosowanie w jego przypadku transkrypcji, z ewentualnym przystosowaniem morfologicznym, co mogłoby doprowadzić do powstania takich neologizmów jak **зезня се*, **зъзня се*, **сързня се*.

zęz, *zęzić* – brak – sposób przekładu tej pary neologizmów powinien być jednakowy, ze względu na ich wzajemną motywację słowotwórczą. Na gruncie polszczyzny można próbować doszukać się jedynie fonetycznych podobieństw z rzeczownikiem *zez* (bg. *кривогледство*), *zęza* (bg. *трюм*) lub też z czasownikiem *rzęzić* (bg. *хъхря*). Z tego względu sądzę, że w danym przypadku tłumacz byłby uprawniony do stworzenia własnego neologizmu, który na gruncie bułgarskim brzmiałby równie 'egzotycznie', co leksem oryginalny w polszczyźnie. Ze swej strony proponowałbym formy **шъщ*, **шъщя*.

zjuchcić się – brak – uważam, że dopuszczalnym ekwiwalentem tego neologizmu byłby – powstały wskutek transkrypcji i dostosowania morfologicznego – czasownik **съюхтя се*.

zorzanna – brak – w przypadku neologizmu *zorzanin*, który należałoby traktować jako podstawowy względem omawianej tu *zorzanny* tłumaczka zastosowała przekład opisowy (patrz wyżej). Z tego względu, dla zachowania konsekwencji, również w tym przypadku powinna pojawić się fraza **окъпана в цветове на дъгата*.

3.1.7.2. Neologizmy nieprzejrzyste semantycznie

hiczeć – brak – ponieważ budowa słowotwórcza tego neologizmu nie pozwala na uzasadnione domysły w zakresie podstawy słowotwórczej (nasuwają się jedynie dalekie skojarzenia z czasownikiem *syczeć* (bg. *съскам*), można by się pokusić o próbę oddania go w języku bułgarskim jako **хискам*.

3.1.7.3. Zestawienia i frazy

bój się odbytu! – brak – adekwatne oddanie tej frazy w bułgarskim przekładzie wydaje się bardzo trudne, jeśli w ogóle możliwe, a to ze względu na homonimię polskiego *odbyt* 'anus' (bg. *анус*) oraz *odbyt* 'rezultat **odbycia się* 'zaprzestania istnienia/bycia', które to drugie znaczenie można domniemywać na podstawie

kontekstu. Być może w miarę dobrym ekwiwalentem, pomimo utraty owych skojarzeń, mogłaby być fraza *да се боиш от отбитието!*

cudzołowcza dyfuzja – brak – człon określający, stanowiący kontaminację słów *cudzołożczy* oraz *łowić*, można próbować oddać w języku bułgarskim jako **преловодейственк* (*прелюбодействие* + *ловя*), zaś cała fraza miałaby postać **преловодействена дифузия*.

glancowany drastyk – brak – fraza ta może łatwo zostać kongruentnie przełożona na język bułgarski w postaci **гланциран драстик*.

mieszać się w kogoś – brak – również ta rekcja, nietypowa w języku polskim, może znaleźć swój kongruentny odpowiednik w bułgarszczyźnie, w postaci **бъркам се/меся се в някого*.

morena światopoglądowa – brak – odpowiednikiem *światopoglądu* powinien być *мироглед/светоглед*, dlatego ze swej strony proponowałbym przekład tej frazy jako **мирогледна морена*.

na drękarski wsącz! – brak – stanowiącym podstawy słowotwórcze tej frazy leksemom **drękarz* (od *dręczyć*) oraz **wsączać się* (patrz *przesączać się*) odpowiadałyby bułgarskie **мъчар* oraz **вцеждавам се*. Całość frazy proponuję zaś przetłumaczyć jako **В/На мъчарски вцед!*

pokazać komuś etruski byt – brak – ze względu na kontekst należy założyć wyłącznie fonetyczne podobieństwo przymiotnika pojawiającego się w tej frazie, do tego, który określa ‘coś związanego z narodem Etrusków’, i dopuścić transkrypcję fonetyczną, pozwalającą na zachowanie tych skojarzeń. Proponowana przeze mnie postać frazy to: **показвам на някого етруското битие*.

szansa ci w zęz! – brak – przekład tej frazy musi być uzależniony od wybranego wcześniej odpowiednika terminu *zęz*. W nawiązaniu do swej poprzedniej propozycji (patrz wyżej), sugeruję przekład w postaci **заври си шанса в шъщ!* ‘dosł. wsadź sobie szansę w zęz’.

szansować zabyt – brak – uważam, że właściwym i kongruentnym przekładem tej frazy byłoby **шансирам забитието*, pozwalające na zachowanie nawiązań do *bytu* oraz *szansy*.

wsiąkajcie w kitany dręt! – brak – ponieważ leksem *kitany* nie jest wyraźnie umocowany w systemie słowotwórczym polszczyzny, dopuszczam możliwość oddania go w przekładzie poprzez transkrypcję. Dla neologizmu *dręt* proponuję zaś ekwiwalent w postaci *вдръв*, (bg. *вдървен* – drętwy, zdrętwiały) – cała fraza miałaby wtedy postać **вцеждайте се в китания вдръв!*

wsiąknąć kogoś – brak – słownikowymi ekwiwalentami *wsiąknąć* są *всмуча*, *погълна*, *попия* oraz, w sensie przenośnym, *потъна*, *изчезна*. Uważam, że najbardziej odpowiedni wobec kontekstu byłby tu ten ostatni leksem, zaś po uwzględnieniu nietypowej rekcji miałby postać **изчезна някого*. Zachodziłaby tu, co prawda,

neutralizacja, ponieważ dosłownym odpowiednikiem byłoby ‘zniknąć kogoś’, jednak podobna neutralizacja wystąpiłaby w przypadku wszystkich wymienionych powyżej odpowiedników.

wytchnąć kogoś – brak – odpowiednikiem słownikowym czasownika *wytchnąć* jest *отдъхна*, *отпочина*, dlatego jako kongruentny odpowiednik w przekładzie proponowałbym **отдъхна някого*.

wytrącić kogoś w klajster – brak – dokładnym odpowiednikiem polskiego *wytrącanie* w terminologii chemicznej jest *утаяване*, *отлагане*, zaś *klajstrowi* odpowiada *клайстер*, *кола*.

3.1.8. Zastosowanie kilku odpowiedników neologizmu w tekście docelowym

dwójmąż – *двоен съпруг/двусъпруг* – polski neologizm, oznaczający ‘dwoistego, podwójnego męża’ w tekście bułgarskim został przełożony jako wyraz literacki o znaczeniu ‘podwójny mąż’ oraz jako neologizm ‘dwumąż’.

innota – *друго същество* / *различно същество* / *образуване* – neologizm stanowiący kontaminację słów *inny* oraz *istota* w tekście docelowym ma aż trzy różne wersje przekładu: ‘inna istota’, ‘różna istota’ oraz ‘stworzenie’ – żadna z form, pojawiających się w tekście bułgarskim nie jest neologizmem.

konwertysta – *конвертист/конвентарист* – polski neologizm w przekładzie ma dwie formy, jedną poprawną, kongruentną z oryginałem oraz drugą będącą wynikiem pomyłki tłumaczki, o znaczeniu ‘konwentarysta’. Obie formy z tekstu bułgarskiego stanowią neologizmy, jednak tylko jeden z nich poprawnie nawiązuje do podstawy słowotwórczej *конверсия* (jednak w języku bułgarskim leksem ten nie funkcjonuje dla określenia ‘zmiany wiary’, a jedynie jako: ‘1. *банк.* Промяна в условията на предишен държавен заем, като понижаване на лихвения процент, удължаване на срока за изплащане (погасяване) и др. която се извършва в полза на държавата; 2. *езикозн.* Образуване на нова дума без промяна в материалния (звуковия и състав, а чрез функционирането и като друга част на речта; 3. *хим.* Процес на преработка на газове при висока температура; от лат. *conversio* ‘изменение, преобръщане’ (Cholakova, 1977–2020, T. VII, ss. 697–698).

półtorak – *сърпуг и половина/единополовинен* – oryginalny neologizm w wersji bułgarskiej ma dwie formy, pierwszą stanowi fraza opisowa o znaczeniu ‘mąż i pół’ – w tym przypadku mamy do czynienia z dodatkowymi niepożądanymi skojarzeniami z bułgarskimi formacjami w rodzaju *юнак и половина* ‘junak nad junaki’, druga zaś stanowi neologizm, ekwiwalent polskiej i ma właśnie przybliżone znaczenie ‘półtorak’.

zgręz – *сигнал за обратен ход* / *сигнален контакт* – neologizm polski o bliżej niejasnej budowie słowotwórczej i trudnym do ustalenia znaczeniu, w tekście

bułgarskim występuje w dwóch wersjach, należących do języka literackiego – pierwsza ma znaczenie ‘sygnał do skoku/suwu wstecznego/powrotnego’ (Tech. 558), druga zaś ‘kontakt sygnałowy’.

3.2. Ocena przekładu nazw własnych

3.2.1. Nazwy deskryptywne

Areton – Аретон
Doepping – Дьоппинг
Hassy – Хасси
Leylo – Лейло
Neggeneu – Неггенеу
Remmer – Реммер

Należące do tej grupy nazwy stanowią w zdecydowanej większości toponimy, za wyjątkiem *Remmer*, która stanowi nazwisko. We wszystkich przypadkach tłumaczka posłużyła się transkrypcją, osiągając w ten sposób przekład kongruentny.

3.2.2. Nazwy znaczące

3.2.2.1. Imiona mieszkańców nowych światów

Grupę tę wyszczególniam ze względu na ważną rolę, jaką odgrywa w budowie utworu. Poprzez zastosowanie zbliżonych do siebie, choć różnych, imion dla czterech modelowych istot, zamieszkujących światy stwarzane przez Klapaucjusza i Trurla, autor podkreśla wzajemne powiązania wszystkich „podopowiadań", składających się na fabułę *Powtórki*. Z tego względu ich podobieństwo powinno zostać zachowane również w przekładzie.

3.2.2.1.1. Imiona istoty męskiej nr 1

Marlin Podponcki – Марлин Подпонцки
Marlin Przemyczka Ponsjusz/Ponski – Марлин Пшемичка Понсий/Понски
Marlipont – Марлипонт
Podponcjusz – Подпонций
Podponcki – Подпонцки
Ponciak – brak
Poncki – brak

We wszystkich przypadkach, w których imię tej postaci pojawia się na kartach przekładu, tłumaczka stosuje transkrypcję, z ewentualnym dostosowaniem systemowym w wypadku końcówki *-jusz*. W dwóch przypadkach nowy wariant imienia nie znajduje swojego odbicia w tekście utworu. Moim zdaniem, zastosowana transkrypcja,

choć pozwala na ogólne przybliżenie czytelnikowi zmienności bohatera, nie pozwala jednak na choćby przybliżone oddanie skojarzeń (*Podponcjusz* – *„pod Ponckim Piłatem”*, *Ponsjusz* – *pąsowy*, *Przemyczka* – *przemykać się, przesmyk*, *Ponciak* – nacechowanie potocznością i emocjami).

3.2.2.1.2. Imiona istoty męskiej nr 2

Cresslin – Кресслин
Gręślicz – Греншлич
Kręślacz – brak
Kręślin Szcządry – Креншлин Шчондри
Krętlin Szcządry – Крентлин Шчондри
Niekarol Gręślicki – brak

Również w przypadku tego imienia tłumaczka ograniczyła się wyłącznie do transkrypcji, nie próbując oddać skojarzeń w nim zawartych (*Krętlin* – *kręty*, *krętacz*, *Szcządry* – *szczodry*, *mądry*, *Niekarol* – ukazuje tu opozycję do postaci męskiej nr 1, która w pewnym momencie zostaje określona jako *podkarolona*). Dodatkowo pragnę zauważyć, że formy takie, jak *Греншлич*, *Креншлин*, *Шчондри* nie wpasowują się zbyt udanie w bułgarski system fonetyczny, stwarzając dodatkowe wrażenie obcości, sprzeczne z intencją autora.

3.2.2.1.3. Imiona istoty żeńskiej

Cewa – Цева/brak
Cewinka – Цевинка
Cewinna feudałowa Marliponcka – Цевинна Марлипонцка
Helenda – Еленда/brak
Sewinna Morribond – Севинна Моррибонд
Zwoina – Звоина

I w tym przypadku tłumaczka zastosowała wyłącznie transkrypcję, nie próbując rozgryźć wzajemnych relacji między wariantami imienia. O ile jeszcze relacje *Cewa-Cewinna-Cewinka-Sewinna* można uznać za oddane w miarę poprawnie, to w przekładzie zostaje zatarte bardzo ważne, wręcz kluczowe w tej serii, skojarzenie *Cewinna-Cewa-cewka* (bg. *бобина*), prowadzące dalszym ciągiem do *uzwojenia* i *Zwoiny* – czego czytelnik bułgarski pozostanie nieświadomy.

3.2.2.1.4. Imiona „operatora czasu”

Bielicz – brak
doktor Souva – доктор Сува
Trzeszczypał Suwa – Тшешчипал Сува

Postać ta rzadziej pojawia się na kartach utworu, w przypadku jej imion tłumaczka po raz kolejny ograniczyła się do zastosowania transkrypcji, na skutek czego zatarciu ulegają: stylizacja na język francuski nazwiska doktora (w zapisie cyrylicą nie ma różnic między wersjami) oraz swojskość imienia jego *alter ego* (*Trzeszczypał* – por. *Świszczypał*), która na skutek transkrypcji przekształca się w bardzo wyraźną obcość. Pojawiające się w epizodzie trzecim przezwisko *Bielicz* (stanowiące aluzję do siwych włosów *Trzeszczypała* z epizodu pierwszego) – zostało w przekładzie pominięte.

3.2.2.2. Pozostałe nazwy znaczące

Auryda – Аурид
Benida – Бенид
Hipolip Sarmandzki – Иполит Сармандски/Иполип Сармандски
Myrmeksander Dekstrydyta – Мирмександер Декстридит
Poliwersum – Poliwersum

W przypadku tych nazw zastosowana została transkrypcja, co należy uznać za rozwiązanie słuszne i poprawne, ze względu na to, iż podstawy słowotwórcze, które posłużyły do utworzenia tych nazw i imion zostały przez autora zapożyczone z języków klasycznych, w związku z czym są jednakowo obce dla czytelnika oryginału, jak i dla czytelnika przekładu. Należy jednak zauważyć nieścisłość pojawiającą się przy przekładzie imienia króla *Hipolipa*, który na samym początku zostaje błędnie określony *Hipolitem* (bg. *Иполит*) oraz nieuzasadnione, moim zdaniem, pozostawienie terminu *Poliwersum* (stanowiącego określenie ‘wielu równoległych wszechświatów’, alternatywę dla *Uniwersum*) w polskiej ortografii, co niewątpliwie zmniejszyło przejrzystość tej nazwy dla czytelnika bułgarskiego.

3.2.3. Nazwy obcojęzyczne

De Impossibilitate Felicitationis Satiandae Entium Sapientium – De Impossibilitate Felicitationis Satiandae Entium Sapientium

Zakończenie

Dla potrzeb tej pracy przeprowadziłem wieloaspektową analizę tekstów *Cyberiady* i *Powtórki* Stanisława Lema oraz ich bułgarskich przekładów. Obiektem analizy były zastosowane przez autora sposoby stylizacji leksykalnej oraz metody, za pomocą których zostały one uwzględnione w tekstach przekładu.

Przed rozpoczęciem badań zakładałem analizę neologizmów, archaizmów oraz dialektyzmów, wraz z elementami gier językowych, pojawiających się na kartach tych utworów jako elementów stylizacji leksykalnej. Jednak olbrzymia ilość materiału, jakiego dostarczyły neologizmy, połączona ze sporadycznym występowaniem archaizmów (jedynie kilka wystąpień w obu tekstach, znacznie częstsze były neologizmy stylizowane na archaizmy) oraz praktyczny brak dialektyzmów (pojawiających się właściwie wyłącznie w jednym z opowiadań, a i to w kilku dialogach jedynie), postanowiłem ograniczyć szczegółową analizę słowotwórczą i przekładoznawczą jedynie do neologizmów oraz nazw własnych (w przeważającej części – znaczących, o dużym znaczeniu dla poprawnego przekładu tekstu).

W wyniku analizy słowotwórczej neologizmów *Cyberiady* udało się wykazać, że wśród rzeczowników sufiksalnych dominują nazwy środków czynności, utworzone zarówno od czasowników, jak też od rzeczowników. W porównaniu z przyjętym przeze mnie modelem opisu konieczne okazało się wyszczególnienie kategorii takich jak *nazwy gatunkowe*, czy – przede wszystkim – *nazwy nieokreślone*, do której zaliczyłem wszelkie neologizmy, dla których nie dało się skonstruować żadnej uzasadnionej parafrazy słowotwórczej (choć czasem możliwe było wskazanie podstaw słowotwórczych i sufiksów). W osobnych podpunktach zostały omówione – stanowiące bardzo ważny element gier językowych, nieodłącznie powiązanych z fabułą utworów – neologizmy występujące w nieprzejrzystych wierszach *Elektrybałta* (w przeważającej większości nic nie znaczące zlepki dźwięków, dla których podanie znaczenia czy też przeprowadzenie analizy słowotwórczej było po prostu niemożliwe) oraz cały szereg wyrazów opisujących desygnaty zniszczone definitywnie przez *maszynę, która umiała robić wszystko na literę „n”* (w ich przypadku stosunkowo często dało się przeprowadzić analizę słowotwórczą, jednak znaczenie, zgodnie zresztą z zamysłem autora, pozostało nieznane).

Wśród rzeczowników złożonych zdecydowanie najwięcej jest złożeń jednostronnie motywowanych, w których jedna z części złożenia stanowi element niewystępujący

samodzielnie w języku polskim. Wśród cząstek pochodzących z języków klasycznych, takich jak przykładowo *hedo*-, -*logia* czy -*yka*, wyróżniają się związane z techniką i elektroniką, a mianowicie: *cyber*-, *elektro*- oraz -*tron*.

Kolejną kategorię, wyjątkowo charakterystyczną dla leksyki Stanisława Lema, stanowią kontaminacje. Pod względem strukturalnym należy zauważyć obfitość wśród nich neologizmów, których pierwszym członem jest przymiotnik *cybernetyczny* – naliczyłem ich aż 28. Nierzadko bazują one (co odnosi się również do pozostałych kontaminacji) na rzucającym się w oczy kontraście semantycznym pomiędzy poszczególnymi częściami. Czynnik ten sprawia, że w wielu przypadkach (jak choćby *cybersyn*, *elektrybałt*, *felicja*, *sprośliwki* czy *smokoligon*) obserwujemy niemierzalny i wyjątkowo trudny do obiektywnego opisania efekt komiczny, stanowiący dodatkowe wyzwanie, z którym tłumacz musi się zmierzyć.

Wśród pozostałych części mowy godnymi zapamiętania są, podobnie jak w przypadku rzeczowników, konstrukcje złożone – zarówno wśród przymiotników (*obcogwiezdny, płomiennolistny, poliwonny*), jak też wśród liczebników, a także nieprzejrzyste słowotwórczo twory *Elektrybałta*, nierzadko nasuwające skojarzenia z istniejącymi przymiotnikami (*gruwaśny, korśliwy*) czy też czasownikami (*kucić*, *tęcić*).

Osobną kategorią, nie należącą do słowotwórstwa, lecz niewątpliwie mającą wiele wspólnego ze stylizacją leksykalną, są neologizmy frazeologiczne, stanowiące semantyczną kontaminację znanych wszystkim frazeologizmów, takich jak *wypaść sroce spod ogona* czy *Bogu ducha winien* z realiami świata mechanicznego, zamieszkiwanego przez obdarzone świadomością i rozumem roboty – efekty nie mogą nie wywołać uśmiechu na twarzy czytelnika (na przykład *maszynie ducha winien; nagły smar mnie zalewa*).

Analiza leksykalna *Powtórki* przyniosła nieco odmienne rezultaty. Wśród rzeczowników sufiksalnych nie można wskazać żadnej dominującej podgrupy, która wyróżniałaby się na tle pozostałych, tym wyraźniej jednak widać obfitość *quasi*-złożeń i kontaminacji z elementem greckim *chrono-/-chron* oraz wyjątkowo charakterystycznych formacji czasownikowych, utworzonych od imion własnych (*ewić się*, *helenić się*, *zludmilać się*). Stosunkowo niewiele jest formacji zupełnie nieprzejrzystych słowotwórczo, najczęściej możliwe są do wskazania przynajmniej podstawy słowotwórcze (co jednak nie wystarcza do poprawnego i bezdyskusyjnego sformułowania parafraz semantycznych). Frazeologizmy *Powtórki*, takie jak *na drękarski wsącz!* czy *wsiąkajcie w kitany dręt* nie zawierają elementów, pozwalających na skojarzenie ich z frazeologizmami znanymi czytelnikowi z języka codziennego.

W analogiczny sposób analizie słowotwórczej zostały poddane neologizmy utworzone przez tłumaczy tekstów bułgarskich. W tym miejscu nie zajmowałem się jeszcze oceną ich trafności ani też omówieniem strategii translatorskich przez nich wybieranych. Wspólną cechą obu tekstów bułgarskich jest niewątpliwie to, że liczba

pojawiających się w tekstach neologizmów jest zauważalnie mniejsza. Przyczyny tego omówię w części podsumowującej ocenę przekładów, teraz zaś zaprezentuję wnioski słowotwórcze.

W przekładzie *Cyberiady* wśród rzeczowników sufiksalnych w sporadycznych przypadkach zastosowane zostały sufiksy nie notowane przez słownik *a tergo*, jak choćby *-оян*, *-с*. Podobnie jak to miało miejsce w tekście oryginalnym, w tej grupie neologizmów przeważały nazwy środków czynności, jednak w odróżnieniu od niego w przekładzie pojawiły się derywaty deadjektywne.

Ciekawą część materiału stanowią również neologizmy, utworzone dla opisania efektów działalności maszyn Trurla. Twórczość *Elektrybałta* została wyrażona za pomocą mniejszej liczby neologizmów niż w tekście polskim, jednak podobnie jak w oryginale przeprowadzenie ich analizy słowotwórczej napotyka na olbrzymie trudności i wymaga opierania się na niepewnych skojarzeniach i domysłach. Podobnie leksykalne określenia skutków działalności *maszyny, która umiała robić wszystko na literę „n"* nie dają się jednoznacznie opisać i sklasyfikować.

W zakresie rzeczowników złożonych można doszukać się pewnych różnic w porównaniu do tekstu polskiego, mianowicie tłumacz znacznie rzadziej posługuje się kontaminacjami, wykorzystując zamiast nich złożenia jednostronnie motywowane. Dotyczy to przede wszystkim leksemów wykorzystujących w swojej budowie element *кибер-*. Nie znaczy to, oczywiście, że w tekście bułgarskim w ogóle nie występują kontaminacje zawierające element *кибернетичен*, jednak ich liczba jest bardzo ograniczona, zaś w budowie element ten jest zaznaczony znacznie wyraźniej (*кибер-*) niż w oryginale (najczęściej *cyb-*, czasem również *cyber-*).

Przekład *Powtórki* stanowi bardzo dobry przykład utraty cech charakterystycznych oryginału w tłumaczeniu. Bułgarski materiał neologiczny, w porównaniu z analogicznym zbiorem polskim, jest znacząco mniej liczny. Liczba rzeczowników sufiksalnych w przekładzie została ograniczona do 11 (w porównaniu z 57 potwierdzonymi w tekście polskim), niewiele lepiej wygląda sytuacja rzeczowników złożonych – wydaje się, że najmniejsze straty poniosły złożenia jednostronnie motywowane i *quasi*-złożenia wykorzystujące grecki element *хрон-*. Duże straty poniosła również grupa neologizmów czasownikowych – z 44 czasowników polskich w tekście przekładu przetrwało jedynie 5, z czego 4 to czasowniki odimienne (*евя се, наеленя се, людмиля се, мариолизирам се*). Z tego względu trudno wyciągać ogólne wnioski o metodach słowotwórczych zastosowanych przez tłumaczkę, warto jednak, co nastąpi w dalszej części tekstu, pokusić się o szczegółową analizę zastosowanych przez nią strategii translatorskich.

Co się tyczy pojawiających się na kartach obu utworów archaizmów i dialektyzmów, należy zauważyć, że jest ich stosunkowo niewiele. Na kartach *Powtórki* znajdziemy takie archaiczne dla dzisiejszego czytelnika formy, nienotowane w mniejszych

słownikach, jak *cudzołożca*, *debry*, *nie lza*, *rysia* oraz *wyzior*, jak również wyrazy przestarzałe, obdarzone w słownikach kwalifikatorem *dawny*, dziś rzadziej spotykane – jak *gotowalnia* '1. toaletka; 2. pomieszczenie przeznaczone do ubierania się' czy *jegiery* 'ciepła bielizna trykotowa, zwłaszcza długie kalesony'. Większość z nich została oddana za pomocą neutralnego stylistycznie, współczesnego wyrazu – *прелюбодеец*, *не върви*, *тръс*, *отвор*, *наполеонки*. Odpowiednika w przekładzie nie znalazły *debry*, zaś *gotowalnia* została błędnie potraktowana jako neologizm i pojawiła się w przekładzie jako *приготовница*. Co ciekawe, podobnych form nie udało mi się poświadczyć na kartach *Cyberiady*, gdzie funkcje archaizacyjne pełnią raczej neologizmy, jedynie stylizowane na dostojne, archaiczne (jak na przykład *fizykus* czy *medykator*).

Nieco odmiennie wygląda sytuacja stylizacji na mowę gwarową, dialektalną. Oprócz kilku leksemów zaczerpniętych z mowy potocznej: *chybać*, *zaharapcić,* na kartach *Powtórki* odnalazłem jeden wyraz gwarowy, a mianowicie występujące w miejskiej gwarze Lwowa, tak bliskiej autorowi, słowo *nykać* 'szukać'. W przekładzie niestety nie znalazło żadnego odpowiednika.

Dialektalna stylizacja w *Cyberiadzie* ograniczona jest wyłącznie do kilku stron opowiadania *Wyprawa trzecia, czyli smoki prawdopodobieństwa* (pozostałe jego fragmenty, szczególnie zaś rozmowa Trurla z Klapaucjuszem na temat sposobu powstawania smoków, są ponoć bardzo popularne w środowisku fizyków jądrowych, ze względu na umiejętną parodię terminologii używanej w ich specjalności) – jeden z głównych bohaterów, Klapaucjusz, zapuszcza się w górzyste prowincjonalne tereny pewnej planety, gdzie nawiązuje dialog z mieszkańcami. W ich wypowiedziach można znaleźć stylizację dialektalną – czy to pod względem fonetycznym (*cosi*, *jedno po drugiem*, *hukło i prasło*, *rynce*, *termometer*, *więcy*, *wirsycka*), czy też leksykalnym (*ciepnie*, *łońskiego roku*, *smokinia*, *(góra) wabi się*, *z wyrka* oraz wtrącane w tekst rozmowy *hej*). Elementy te, w powiązaniu z miejscem akcji (góry) pozwalają uznać to za nawiązanie do gwary podhalańskiej. W analogicznym miejscu bułgarskiego przekładu można znaleźć takie potoczne formy jak: *да бе*, *що не*, *след туй, брей* – jednak jest ich mniej niż w tekście polskim, oddają też w większym stopniu raczej mowę potoczną niż którykolwiek z bułgarskich dialektów.

Analiza przekładu *Cyberiady* (autorstwa Swetłany Petrowej) oraz, uważanej współcześnie za jej część, *Powtórki* (przekład autorstwa Liny Wasilewej) miała również na celu ukazać, w jaki sposób obie tłumaczki radzą sobie z poszczególnymi elementami stylizacji leksykalnej. Zauważyłem wyraźne różnice, zarówno w rodzaju rozwiązań translatorskich przez nie wybieranych, jak również w jakości osiągniętych rezultatów. Przy ocenie jakości tłumaczenia zdecydowałem się, opierając się na różnych wariantach klasyfikacji stopnia adekwatności przekładu, na zastosowanie wersji zmodyfikowanej, wyróżniającej następujące stopnie wierności przekładu: kongruencję, ekwiwalencję, niepełną ekwiwalencję oraz brak ekwiwalencji. Przykłady ilustrujące

tę ostatnią kategorię zostały następnie uporządkowane według rodzajów wybranych przez tłumacza strategii translatorskich, od zastąpienia neologizmu przez wyraz neutralny, istniejący w leksykalnym zasobie bułgarszczyzny, po całkowite pominięcie neologizmu w tekście przekładu. Przy szczegółowej ocenie jakości przekładu zostały uwzględnione zarówno neologizmy leksykalne, neologizmy terminologiczne (tego terminu używam dla określenia zestawień nazywających desygnaty nieistniejące w świecie rzeczywistym – choćby żadna z części składowych takiego zestawienia nie była neologizmem leksykalnym), jak też i nazwy własne.

Lepszym, wierniejszym przekładem jest niewątpliwie opublikowane w 1998 roku tłumaczenie *Cyberiady*, autorstwa Swetłany Petrowej. We wszystkich grupach neologizmów: o przejrzystej budowie słowotwórczej, neologizmów nieprzejrzystych słowotwórczo oraz neologizmów terminologicznych przeważającą większość przykładów można zaliczyć do kategorii kongruentnych lub ekwiwalentnych. Tłumaczka właściwie rozpoznaje kontaminacje i ich części składowe, w odpowiedni dla języka bułgarskiego sposób oddaje również środki leksykalne, wykorzystane przez Stanisława Lema do tworzenia neologizmów sufiksalnych. Tam, gdzie nieprzejrzystość semantyczna neologizmów na to pozwala, nie waha się stosować transkrypcji polskich leksemów na cyrylicę, dość udanie rozwiązuje również problem gier językowych – bądź to opartych na podobieństwie fonetycznym (*Wszechmocnik* – *Wszechnocnik*), bądź też na celowo stwarzanym wrażeniu niezrozumiałości (neologizmy *Elektrybałta* – tłumaczka prawidłowo przyjęła założenie, że wyrazy, niemające w tekście oryginalnym wyraźnych skojarzeń semantycznych, w tekście docelowym nie muszą wykazywać żadnego do nich podobieństwa – najważniejsze jest, by dla czytelnika bułgarskiego brzmiały równie obco, jak oryginały dla Polaka) czy też na podobieństwach graficznych (seria neologizmów rozpoczynających się literą *n* – właśnie ta cecha stanowi w danym przypadku dominantę przekładową i tłumaczka właściwie przeprowadziła rozumowanie w tym zakresie). Również w przypadku neologizmów semantycznych treści w nich zawarte są najczęściej oddawane poprawnie, choć, co zrozumiałe, nie są to stosowane bez zastanowienia kalki z języka polskiego. Zauważalną część neologizmów leksykalnych, zaklasyfikowanych do grupy przełożonych ekwiwalentnie stanowią kontaminacje przymiotnika *кибернетичен*, które w przekładzie bułgarskim były realizowane jako semantycznie tożsame złożenia motywowane jednostronnie z pierwszym członem *кибер-*, w tej kategorii znajdują się również neologizmy utworzone w tekście oryginalnym z elementów pochodzenia klasycznego, zaś w tekście docelowym oddane za pomocą elementów bułgarskich, jak na przykład *desomowanie* – *обезтелесване* 'pozbawienie ciała, *odcielenie'.

Znacznie ciekawszą z językowego punktu widzenia grupą są przypadki, w których ekwiwalencja jest tylko częściowa lub nie ma jej w ogóle. Przy ich opisie starałem się wskazać, na czym polegają braki w ekwiwalencji, jak też wytłumaczyć ewentualny

mechanizm ich powstawania. W pewnej części przypadków zaproponowałem swoją wersję przekładu, która w mojej opinii pełniej oddawałaby znaczenie leksemu oryginalnego.

W przypadkach gdy polski neologizm został zastąpiony wyrazem neutralnym, istniejącym w zasobie leksykalnym bułgarszczyzny, prawie zawsze jest to leksem bliski semantycznie, nie powodujący strat na płaszczyźnie treściowej utworu. Jedynie w kilku przypadkach pojawiają się hiperonimy, jak np. *perswazjonista,* zastąpiony leksemem o znaczeniu 'specjalista', czy *szalapetron*, przetłumaczony jako 'ubranie'. Większe różnice pojawiają się w przypadku leksemów *Elektrybałta* – jeśli już pojawiają się rozbieżności funkcjonalne, to są one znaczące, jak chociażby *przezławski* oddany w przekładzie jako 'miły', czy *wywiorstny* jako 'giętki, gibki'. Stosunkowo największe ubytki neutralizacja powoduje w przypadku neologizmów frazeologicznych, które albo przetłumaczone dosłownie, jak odpowiednik *wypaść komecie spod ogona*, albo też sparafrazowane, jak odpowiednik *ducha maszynie winien* (w przekładzie – 'zupełnie niewinny') – tracą nie tylko nawiązania do związków frazeologicznych znanych czytelnikowi, lecz również ładunek humoru, bazującego na skontrastowaniu tak odmiennych warstw semantycznych, jak to ma miejsce w przypadku frazeologizmów Stanisława Lema.

W przypadkach kiedy neologizm polski został w tekście bułgarskim oddany w sposób opisowy, za pomocą frazy, najczęściej nie zachodzi utrata informacji na płaszczyźnie semantycznej, jednak w przekładzie nie przetrwały, śmieszące czytelnika polskiego takie terminy jak *krasnalizacja*, *rozelfianie się*, wyzwisko *otrzyjpysk* czy stylizowany na archaizm *próżniopław*. Nie udało się również zachować gry językowej, opartej na podobieństwie dźwiękowym wyrazów *synogarlica* i neologizmu *córogarlica*, wykorzystującej semantyczne relacje między wyrazami *syn* i *córa*.

Nieliczną grupę w przekładzie *Cyberiady* stanowią neologizmy, mające przejrzystą budowę słowotwórczą na gruncie polszczyzny i przetranskrybowane na cyrylicę w sposób zacierający powiązania semantyczne lub przypadkowo zmieniający je na zupełnie niezgodne z zamysłem autorskim. Przykładem mogą być *cybernardyn*, dla czytelnika bułgarskiego niekojarzący się z powszechnie znaną rasą psa, *felicjant*, który po transkrypcji nie będzie się już kojarzył z przedstawicielem służb porządkowych, czy też *malbłąd* – w żadnym przypadku nie skojarzy się z wielbłądem, zaś błędną interpretację dodatkowo pogłębią w tym przypadku przypisy, dodane przez tłumaczkę.

Oryginalny materiał stanowi 47 przykładów neologizmów przełożonych przez tłumaczkę ewidentnie błędnie. W niektórych przypadkach błędy wynikają z pomylenia podobnie brzmiących polskich wyrazów (*zgryz – zgryzota*; *wypęknić – piękny*), w niektórych – z dwuznaczności leksemu polskiego – na przykład *kaskader*, któremu tłumaczka nadała znaczenie *akrobata*, podczas gdy kontekst daje wyraźne sugestie, że chodzi o mechanizm działający *kaskadowo*, lub *smokozoolog* – jedną z możliwości,

wykluczoną jednak przez kontekst, jest ‘zoolog, zajmujący się smokami’, jak zinterpretowała to tłumaczka, podczas gdy jedyną uzasadnioną opcją jest ‘ogród zoologiczny dla smoków’ (co sugeruje nawet forma wyrazu (*do*) *smokozoologu*, a nie (*do*) *smokozoologa*). Występują przypadki pomyłek wynikających z fałszywego podobieństwa wyrazów – *klęczyciel* w tekście bułgarskim został ‘kucaczem’, zaś *rozbawnica* – ‘spowalniarką’ – do tych pomyłek przyczyniło się podobne brzmienie odpowiednich czasowników w obu językach. Podobnie w przypadku pary *cyborginia* – *кредитополучател* ‘kredytobiorca’, gdzie tłumaczka zasugerowała się dawnym wyrazem *borg* ‘kredyt’.

W przekładzie *Cyberiady* nie występują właściwie przypadki pominięcia neologizmów – odnotowałem ich jedynie 5, nie licząc 12 neologizmów *Elektrybałta*, które jednak ze względu na specyficzną funkcję oraz sytuację, w jakiej występują (w tekście wierszy), nie muszą być odwzorowywane dosłownie i w takiej samej ilości, jak to ma miejsce w tekście oryginału.

Należy również odnotować, że zdarza się, że jeden neologizm polski znajduje w tekście przekładu kilka odpowiedników lub też jest przekładany jedynie w niektórych przypadkach. Rekordowy jest tu rzeczownik *wychwindrzanie*, który w przekładzie występuje w trzech różnych, niezwiązanych ze sobą wariantach.

W obszarze przekładu nazw własnych bułgarska wersja *Cyberiady* jest wysoce zadowalająca – przytłaczająca ich większość została oddana w sposób kongruentny lub, nieco rzadziej, ekwiwalentny. Jedynie w kilku przypadkach można mówić o zauważalnych niedostatkach w ekwiwalencji, jak np. brak nawiązań intertekstualnych w przekładzie nazwy gry „*Solone-pieprzone*”. Stosunkowo największe straty wobec oryginału mają miejsce w nielicznych (9 przypadków) nazwach własnych przetranskrybowanych – jak choćby *Eneferia*, tracąca skojarzenia z *Niemiecką Republiką Federalną* czy *Drabini* (w przypisie tłumaczka podaje dwa możliwe warianty interpretacji) oraz nazw błędnie zrozumianych przez tłumaczkę (również 9 przypadków). Specyficznym przypadkiem może być tu nazwa plemienia *Angstremków*, mająca w przekładzie dwie – zasadniczo poprawne – wersje. Wszystko byłoby w porządku, gdyby tłumaczka nie podała w przypisie przypuszczalnego źródłosłowu (od niem. *Angst* – ‘strach’, podczas gdy jedyną możliwością jest *angstrem* ‘dziesięciomilionowa część milimetra).

Pomimo to niewielka w porównaniu z całością materiału przekładowego liczba błędów pozwala na uzasadnione twierdzenie, że tłumaczenie *Cyberiady* jest zupełnie dobre i w zadowalający sposób pozwala bułgarskiemu czytelnikowi na zapoznanie się z tym utworem polskiego autora. Jego dodatkowym plusem jest to, że praktycznie nie zdarzają się w nim pominięcia trudnych do zrozumienia fragmentów tekstu, które w mniej lub bardziej (częściej – bardziej) udany sposób zostają przetłumaczone w każdym przypadku.

Odmiennie przedstawia się sytuacja wydanego w 1988 roku przekładu *Powtórki,* który cechują relatywnie częste problemy z ekwiwalentnym oddawaniem

neologizmów, w znacznej części neutralizowanych za pomocą leksemów istniejących w systemie języka bułgarskiego, oddawanych za pomocą opisującej frazy czy też, niestety w zbyt dużej części, po prostu pominiętych.

Oczywiście również i w tym przekładzie można znaleźć neologizmy, które zostały oddane w sposób przynajmniej ekwiwalentny, bez utraty swoich walorów językowych. Największą ich część stanowią *quasi*-złożenia oraz wyrażenia jednostronnie motywowane, oparte na elementach z języków klasycznych. Łącznie, w mojej ocenie, w sposób bezstratny, lub z niewielkim uszczerbkiem w przekładzie odpowiednik znalazły jedynie 82 jednostki translatologiczne, co stanowi niecałą połowę analizowanego materiału.

Większe straty, z częściowym jedynie zachowaniem ekwiwalencji poniosło stosunkowo niewiele neologizmów. Przykładami mogą być choćby *dziewokłęby*, w przekładzie tracące podobieństwo do *dziewosłębów,* czy częściowo zatarta gra językowa z wykorzystaniem leksemów *gwałt-samogwałt* (*gwałtomat-samogwałtomat*) – braki są tutaj wymuszone brakiem podobieństw fonetycznych pomiędzy analogicznymi odpowiednikami w języku bułgarskim.

Niewiele jest również przypadków, w których polski leksem znalazł w przekładzie odpowiednik neutralny, lub został oddany opisowo – łącznie odnotowałem ich 31 i muszę przyznać, że pomimo braku elementu neologicznego ich znaczenia zostały zachowane zupełnie satysfakcjonująco.

W sześciu przypadkach uznałem, że tłumaczka błędnie zinterpretowała neologizm polski, jak to miało miejsce w przypadku pary *chronogram* – *хармонограма* 'harmonogram'.

Natomiast olbrzymią część neologizmów tekstu polskiego można przydzielić do kategorii *Pominięcie neologizmu* – jest to aż 78 przypadków. Swoich odpowiedników nie znalazły nie tylko leksemy nieprzejrzyste słowotwórczo, których brak można by wyjaśnić stosunkowo najłatwiej, lecz również wyrazy, których budowa i znaczenie nie powinny stanowić problemu dla tłumacza, jak na przykład *ćwiertnia*, *myślinność* czy *zorzanna.*

Niestety, podobnie prezentuje się również sytuacja nazw własnych. O ile żadnych strat nie poniosły nazwy deskryptywne – w danym przypadku nieznaczące nazwy geograficzne – i nazwiska, których brzmienie nie miało znaczenia dla fabuły utworu, o tyle w pozostałych przypadkach jakość przekładu jest dużo gorsza. Duże straty poniosły gry językowe, bazujące na trójdzielności kompozycji utworu (trzy stwarzane światy) i związanej z tym zmienności imion istot pojawiających się w poszczególnych częściach (najczęściej tłumaczka posługiwała się w tych przypadkach transkrypcją, tracąc skojarzenia, nasuwane polskiemu czytelnikowi przez imiona takie jak *Podponcjusz/Ponsjusz/Ponciak*, *Krętlin/Kreślin/Cresslin* czy też ciąg *Cewinna/Sewinna/Cewa/Zwoina* bazujący na skojarzeniach z terminologii technicznej (*Cewinna* – *Cewa* – *cewka* – *uzwojenie* – *Zwoina*).

Nie ukrywam, że język *Powtórki*, będącej według mnie jednym z najbardziej oryginalnych pod tym względem utworów Stanisława Lema (dorównywać mu może chyba jedynie zasób leksykalny *Wizji lokalnej*, która wciąż nie doczekała się książkowego wydania w Bułgarii – istnieje jedynie przekład internetowy), stanowi niewątpliwie wielkie wyzwanie dla tłumacza, jednak mająca miejsce w tym przekładzie praktyka pomijania często całych akapitów utworu oryginalnego (złożonych prawie wyłącznie z neologizmów) zdecydowanie szkodzi utworowi i uniemożliwia czytelnikowi pełen kontakt z tekstem. Poniżej pragnąłbym zaprezentować dwa z pominiętych fragmentów, proponując jednocześnie swoje ich tłumaczenie – nie idealne, zapewne, jednak w mojej opinii pokazujące, że przekład, choćby tylko w części ekwiwalentny, jest wykonalny:

> [...] Daj mi na jeden choć zęz! Zeźnimy się! Wchmurzyny zrobimy! Sam się zachmurzaj! Proszę się we mnie nie mieszać! To moja kłakoć! Osmotyczna moja, gęstnicza zorzanno! Wytrącimy Ponciaka w klajster! Pan się zapomina! – donosiło się niezrozumiale. – Co, wolisz półtoranta? Ja cię wmoję! wtroję! zemstrzę! – nie ze wszystkim było jasne, kto, o czym, w jakim sensie woła [...].

> [...] Дай ми, за един поне шъщ! Ще се съзним! Възоблачение ще направим! Сам се заоблачавай! Моля, не се бъркайте в мен! Това е моята клакот! Моя осмотическа, гъстничейка окъпана в цветовете на дъгата! Ще отложим Пончето в клайстер! Вие се забравяте! – се чуваше неразбираемо. – Какво, този единиполовинния ли предпочиташ? Ще те вмоя! Втроя! Отмъстря! – не беше съвсем ясно, кой, за какво и в какъв смисъл вика [...].

> Z męża-bącza – rozjazda, wyraźnie żeńska, jakby trochę tego rodzaju żeńskiego zostało jeszcze na samym dnie, zwrotniczy w opałach, marny jego los, bo się puścił powojem w wyścielnik bytowni, i zakwitł na ontojeści kwiatem tęczowym – niby w noc świętojańską! – a gdzież Cewinna? Jakieś przesadnie wyłupiaste rozbałuszenia, balonety montgolfiery, ondulowana wielobaniastość ze wstążeczkami, wpapilocona w tło niebios, byłażby to ona?... Rozjazda z bącza wścibia się w sąsiednik, gdzie pielgrzyb z niedodmą rajcuje na jednej nodze, a ze stu stron naraz drżące z wysiłku prawiczki sięgają po ontojeść.

> От мъж-върт – една раздвижница, видимо женска, сякаш нещо от този женски род остана някъде на дъното, стрелочникът в опасност, черно му се пише, че се отправи как поветица по постилника на битовнята и разцъфна на онтохватката като дъга – сякаш на Гергьовден! – а къде е Бобинна? Някои си прекалено опулени разкокорения, балонети монголфиери, ондулирана многотопковост с панделки, вкъдрена във фона на небесата, тя ли била? Раздвижницата от върта се пъха в съседник, където пилигъбата заедно с недодувката си приказват на един крак, а от сто посоки едновременно трепперещи от усилие девствaци хващат онтохватката [...].

Bułgarski przekład *Cyberiady* z roku 1998 autorstwa Swetłany Petrowej na karcie tytułowej awizowany jest jako „tom pierwszy". Można jedynie domniemywać, że drugi tom zawierałby, być może, nowy przekład zarówno *Powtórki*, jak też i *Bajek robotów*, które czytelnik bułgarski zna jedynie z opublikowanego w latach 60. zeszłego wieku przekładu Wasiła Kinowa, wydanego pod błędnym tytułem *Кибериада*. Być może, gdyby się ukazał, czytelnik miałby możliwość poznania tych niewątpliwie bardzo wartościowych utworów, których jedyne istniejące przekłady są albo bardzo okrojone, albo zawierają zdecydowanie zbyt dużą liczbę błędów, niekiedy wręcz niezrozumiałych. Być może takie przekłady ukażą się w niedalekiej przyszłości – zainteresowanie twórczością S. Lema nie maleje, o czym może świadczyć chociażby opublikowanie w 2009 roku pełnego przekładu *Dzienników gwiazdowych*.

Bibliografia

Aleksieva, B. (1978). Za niakoi problemi na sinkhronniia prevod. W: F. Ginev, K. Savov, B. Damanov, V. Izmirliev, I. Vaseva, & P. Simov (Red.), *Izkustvoto na prevoda* (T. 3, ss. 60–74). Narodna kultura.

Andreĭchin, L. (Red.). (1975). *Obraten rechnik na sŭvremenniia bŭlgarski ezik.* BAN.

Andreĭchin, L. (1978). *Osnovna bŭlgarska gramatika*. Nauka i izkustvo.

Anusiewicz, J. (1971). Funkcja i struktura neologizmów w utworach fantastycznych Stanisława Lema. *Językoznawca*, *1971*(23–24), ss. 79–87.

Balcerzak, E. (1973). *Stanisław Lem*. Państwowy Instytut Wydawniczy.

Bańko, M. (Red.). (2003). *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Barańczak, S. (1972). Elektrycerze i cyberchanioły. *Nurt*, *1972*(8), 14–16.

Barańczak, S. (2004). *Ocalone w tłumaczeniu: Szkice o warsztacie tłumacza poezji z dodatkiem małej antologii przekładów-problemów*. Wydawnictwo a5.

Barkhudarov, L. (1975). *Iazyk i perevod: Voprosy obshcheĭ i chastichnoĭ teorii perevodov*. Mezhdunarodnye otnoshenia.

Bell, R. T. (1991). *Translating and translation: Theory and practice*. Longman.

Bednarczyk, A. (1993). *Stopniowa degradacja tekstu literackiego w tłumaczeniu*. W P. Fast (Red.), *Przekład artystyczny*: *T. 5. Strategie translatorskie* (ss. 73–85). Uniwersytet Śląski.

Bednarczyk, A. (1999). *Na końcu jest przekład.* W M. Filipowicz-Rudek, J. Konieczna-Twardzikowa, & U. Kropiwiec (Red.), *Na początku był przekład* (ss. 355–368). Księgarnia Akademicka.

Bednarczyk, A. (2002). *Kulturowe aspekty przekładu literackiego*. Wydawnictwo Śląsk.

Bednarczyk, A. (2008). *W poszukiwaniu dominanty translatorskiej*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bednarczyk, A. (2009). Wierność przekładu a sukces tłumacza. W J. Brzozowski & M. Filipowicz-Rudek (Red.), *Obcość kulturowa jako wyzwanie dla tłumacza* (ss. 24–33). Księgarnia Akademicka.

Bednarczyk, A., & Fall, J. (2005). *Wybory translatorskie: Modyfikacja tekstu literackiego w przekładzie i kontekst asocjacyjny*. Oficyna Wydawnicza Leksem.

Bogusławski, A., & Mędelska, J. (Red.). (1997). *Współczesny język polski i rosyjski: Konfrontacja przekładowa*. Uniwersytet Warszawski.

Bożek, Z. (1977). Dowcip językowy w twórczości Stanisława Lema. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace językoznawcze*, *1977* (54), ss. 319–335.

Bŭchvarov, I. (1996). Za niakoi problemi na teoriiata na prevoda i teoriiata na teksta. W I. Bŭchvarov (Red.), *Cheshkiiat ezik v slavianski kontekst* (ss. 54–67). УИ „Св. Климент Охридски".

Catford, J. (1965). *A linguistic theory of translation*. Oxford University Press.
Cholakova, K. (Red.). (1977–2015). *Rechnik na bŭlgarskiia ezik* (T. I–XV). BAN.
Dajnowski, M. (2005). *Groteska w twórczości Stanisława Lema*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
Dokulil, M. (1979). *Teoria derywacji*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Domaciuk, I. (2003). *Nazwy własne w prozie Stanisława Lema*. Wydawnictwo UMCS.
Doroszewski, W. (1929). *Zarys ogólnej klasyfikacji znaczeniowej sufiksów w językach słowiańskich*. Náklad výboru I. Sjezdu slovanských filologů.
Doroszewski, W. (1929–1931). Monografie słowotwórcze. *Prace Filologiczne. XIV.*
Doroszewski, W. (1946). Kategorie słowotwórcze. *Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 29*, 20–42.
Duszak, S. (1968). Problematyka stylizacji w *Cyberiadzie* Stanisława Lema. *Językoznawca*, *1968*, 18–19.
Fast, P. (1991). O granicach przekładalności. W P. Fast (Red.), *Problemy teorii i krytyki* (ss. 19–31). Uniwersytet Śląski.
Fast, P. (1998). Po translatorskich ścieżkach: Rec.: Edward Balcerzan: Literatura z literatury (strategie tłumaczy). Katowice: „Śląsk" 1998, ss. 236. *Nowe Książki*, *1998*(7), 12.
Fastyn, M. (2006). *Neologizmy w "Kongresie futurologicznym" Stanisława Lema i ich translacja na język bułgarski* [Niepublikowana praca magisterska]. Uniwersytet Łódzki.
Fastyn, M. (2008). Kilka słów o bułgarskim przekładzie *Bajek robotów* Stanisława Lema. W K. Kleszcz & M. Krzempek (Red.), *Język-komunikacja* (ss. 161–178). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
Fedorov, A. (1953). *Vvedenie v teoriiu perevoda,* Izdatel′stvo literatury na inostrannykh iazykakh.
Florin, S. (1983). *Muki perevodcheskie*. Vysshaia shkola.
Gentzler, E. (1993). *Contemporary translation theories*. Routledge.
Grabias, S. (1970). Kontaminacje we współczesnym języku polskim: Próba charakterystyki. *Annales UMCS, sectio F*, *25*, 117–145.
Grochowiak, S. (1965). Jaki śmieszny Lem. *Kultura*, *1965*(39), 1–8.
Grosbart, Z. (1984). *Teoretyczne problemy przekładu literackiego w ramach języków bliskopokrewnych (Na materiale języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich)*. Uniwersytet Łódzki.
Grzegorczykowa, R. (1984). *Zarys słowotwórstwa polskiego: Słowotwórstwo opisowe*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Grzegorczykowa, R., Laskowski, R., & Wróbel, H. (Red.). (1999). *Gramatyka współczesnego języka polskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
Grzegorczykowa, R., & Puzynina, J. (1979). *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Handke, R. (1965). Neologizm a język nauki i techniki w stylizacji prozy fantastyczno-naukowej Stanisława Lema. W J. Trzynadlowski (Red.), *Styl i kompozycja: Konferencje teoretycznoliterackie w Toruniu i Ustroniu* (ss. 234–247). Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Handke, R. (1969). *Polska proza fantastyczno-naukowa: Problemy poetyki*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Handke, R. (1989). Językowe sposoby kreowania składników fantastycznych. W R. Handke, L. Jęczmyk, & B. Okólska (Red.), *Spór o SF: Antologia szkiców i esejów o science-fiction* (ss. 228–248). Wydawnictwo Poznańskie.

Handke, R. (1991). *Ze Stanisławem Lemem na szlakach fantastyki naukowej*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Hejwowski, K. (2006). *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Hewson, L., & Martin, J. (1991). *Redefining translation: The variational approach*. Routledge.

Honowska, M. (1967). *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Jakobson, R. (1959). On linguistic aspects of translation. W A. R. Brower (Red.), *On translation* (ss. 232–239). Harvard University Press. https://doi.org/10.4159/harvard.9780674731615.c18

Jarzębski, J. (2003). *Wszechświat Lema*. Wydawnictwo Literackie.

Juszczyk, K. (2006). Kognitywna teoria gry słów: Podobieństwa w analizie homofonii. W H. Kardela & Z. Muszyński (Red.), *RRR – Kognitywistyka II – Podobieństwo* (ss. 183–194). Wydawnictwo UMCS.

Klemensiewicz, Z. (1953). *O różnych odmianach współczesnej polszczyzny*. Państwowy Instytut Wydawniczy.

Klemensiewicz, Z. (1955). Przekład jako zagadnienie językoznawstwa. W M. Rusinek (Red.), *O sztuce tłumaczenia* (ss. 85–99). Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Komissarov, V. (1973). *Slovo o perevode*. Mezhdunarodnye otnosheniia.

Komissarov, V. (1980). *Lingvistika perevoda*. Mezhdunarodnye otnosheniia.

Komissarov, V. (1999). *Obshchaia teoriia perevoda: Uchebnoe posobie*. Izdatel′stvo ĖTS.

Komissarov, V. (2014). *Sovremennoe perevodovedenie*. R. Valent.

Kopczyński, A., & Kizeweter, M. (2009). *Jakość i ocena tłumaczenia*. SWPS Academica.

Krajewska, M. (2006). *Polsko-rosyjski słownik Lemowych neologizmów*. Towarzystwo Naukowe w Toruniu.

Kreja, B. (1969). *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim: Formacje na -ik, -k-, -isko i –ina*. Gdańskie Towarzystwo Naukowe.

Kreja, B. (1996). *Studia z polskiego słowotwórstwa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Kreja, B. (2000). *Z zagadnień ogólnych polskiego słowotwórstwa.* Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Krywak, P. (1974). *Stanisław Lem*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kuryłowicz, J. (1938). *Struktura morfemu*. Gebethner i Wolff.

Lem, S. (1972). *Cyberiada*. Wydawnictwo Literackie.

Lem, S. (1979). *Powtórka*. Iskry.

Lem, S. (1988). Povtorenie. W S. Lem, *Izbrani fantastichni proizvedeniia v dva toma* (T. 2, ss. 184–230). Narodna mladezh, Izdatelstvo na TSK na DKMS.

Lem, S. (1998). *Kiberiada: Sŭbrani razkazi* (T. 1). Miriam.

Levý, J. (1963). *Umění překladu*. Československý spisovatel.

Lewicki, R. (2017). *Zagadnienia lingwistyki przekładu*. Wydawnictwo UMCS.

Likomanova, I. (2002). *Prevodŭt: Mezhdu teoriiata i praktikata*. Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Okhridski”.

Lilova, A. (1979). Tipologiia na prevoda. *Sŭpostavitelno ezikoznanie*, *1979*(5), ss. 43-55.
Liudskanov, A. (1967). *Prevezhdat chovekŭt i mashinata*. Nauka i izkustvo.
Lukszyn, J. (Red.). (1993). *Tezaurus terminologii translatorycznej*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
Milev, A., Nikolov, B., & Bratkov, Ĭ. (1970). *Rechnik na chuzhdite dumi v bŭlgarskiia ezik*. Nauka i izkustvo.
Mounin, G. (1963). *Les problèmes théoriques de la traduction*. Gallimard.
Murdarov, V. (1983). *Sŭvremenni slovoobrazuvatelni protsesi*. Nauka i izkustvo.
Newmark, P. (1981). *Approaches to translation*. Pergamon Press.
Nicheva, K., Spasova-Mikhaĭlova, S., & Cholakova, K. (Red.). (1975). *Frazeologichen rechnik na bŭlgarskiia ezik*. (T. 2). BAN.
Nida, E. (1964). *Towards a science of translating*. Brill.
Nida, E. (2004). Principles of correspondence. W L. Venuti (Red.), *The translation studies reader* (ss. 126–140). Routledge.
Nida, E., & Taber, C. R. (1969). *The theory and practice of translation*. Brill. https://doi.org/10.2307/411434
Nowotna-Szybistowa, M. (1969). Nazewnictwo *Cyberiady* Stanisława Lema. *Onomastica*, *14*, 186–204.
Nowotna-Szybistowa, M. (1970). Nazewnictwo *Cyberiady* Stanisława Lema. *Onomastica*, *15*, 180–201.
Pashov, P. (Red.). (1978). *Vŭprosi na bŭlgarskata leksikologiia*. Narodna prosveta.
Pieńkos, J. (1993). *Przekład i tłumacz we współczesnym świecie: Aspekty lingwistyczne i pozalingwistyczne*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
Pieńkos, J. (2003). *Podstawy przekładoznawstwa: Od teorii do praktyki*. Zakamycze.
Pisarkowa, K. (1996). *Pragmatyka przekładu, przypadki poetyckie*. Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
Pisarska, A., & Tomaszkiewicz, T. (1998). *Współczesne tendencje przekładoznawcze*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
Polański, K. (Red.). (1999). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Popovič, A. (1975). *Teória umeleckého prekládu*. Tatran.
Pym, A. (1992). *Translation and text transfer*. Peter Lang Pub Incorporated.
Romanski, S. (Red.). (1955–1959). *Rechnik na sŭvremenniia bŭlgarski knizhoven ezik*. BAN.
Rozwadowski, J. M. (1904). *Wortbildung und Wortbedeutung*. C. Winter.
Salich, H. (2018). *Polska literatura fantastyczna i fantastycznonaukowa w przekładach angielskich*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
Savory, T. (1968). *The art of translation*. Jonathan Cape.
Skubalanka, T. (1962). *Neologizmy w polskiej poezji romantycznej*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Smuszkiewicz, A. (1995). *Stanisław Lem*. Dom Wydawniczy "Rebis".
Stoff, A. (1983). *Powieści fantastyczno-naukowe Stanisława Lema*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Stoff, A. (1990). *Lem i inni: Szkice o polskiej science fiction*. Pomorze.
Szymczak, M. (Red.). (1978). *Słownik języka polskiego*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Tabakowska, E. (1995). Językoznawstwo kognitywne w teorii i praktyce przekładu : Oleodruk i symfonia na dwa fortepiany. W: J. Konieczna-Twardzikowa, U. Kropiwiec & M. Filipowicz-Rudek (Red.), *Między oryginałem a przekładem* (T. 1, ss. 31–41). Universitas.

Tabakowska, E. (2008). *O przekładzie na przykładzie: Rozprawa tłumacza z "Europą" Normana Daviesa*. Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.

Tabakowska, E. (2009). *Tłumacząc się z tłumaczenia*. Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.

Tech. – *Słownik techniczny polsko-bułgarski i bułgarsko-polski*. (1982). M. K. Bozgunow & J. Januszkiewicz (Red.), Wydawnictwa Naukowo-Techniczne / Държавно издателство „Техника".

Tilkov, D., Stoianov, S., & Popov, K. (Red.). (1993). *Gramatika na sŭvremenniia bŭlgarski knizhoven ezik*. BAN.

Tokarz, B. (Red.). (2010). *Wybory translatorskie 1996–2006*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Vaseva, I. (1977). Zashto ostariavat prevodite. W: V. Filipov, I. Vaseva, K. Dankov, B. Damanov, K. Savov, P. Simov, & V. Izmirliev (Red.), *Izkustvoto na prevoda* (T. 2, ss. 121–134). Narodna kultura.

Vaseva, I. (1980). *Teoriia i praktika perevoda*. Nauka i izkustvo.

Vaseva, I. (1977). Zashto ostariavat prevodite. W: V. Filipov, I. Vaseva, K. Dânkov, B. Damânov, K. Savov, P. Simov, & V. Izmirliev (Red.) *Izkustvoto na prevoda* (T. 2, ss. 121–134). Narodna kultura.

Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203360064

Vilikovský, J. (1984). *Preklad ako tvorba*. Slovenský spisovatel.

Wesołowska, D. (1963). Język fantastyczny w utworach Stanisława Lema. *Język polski*, *43*(1/2), 13–27.

Wojtasiewicz, O. (1957). *Wstęp do teorii tłumaczenia*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Zgółkowa, H. (Red.). (1995–2005). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (T. 1–50). Wydawnictwo KURPISZ.

Źródła internetowe

http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=mapa-serwisu&l2=&l3=&l4=lubawskie-slowniki

https://sjp.pwn.pl

Wiktionary: https://pl.wiktionary.org/wiki/mi%C4%99dzymordzie

Tom 149 serii „Prace Slawistyczne. Slavica”

Stylizacja leksykalna utworów nurtu fantastyczno-ludycznego Stanisława Lema w przekładach na język bułgarski

Autor:
dr Marcin Fastyn
Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
ORCID: 0000-0003-4726-476X
E-mail: marcin.fastyn@ispan.waw.pl

Autor deklaruje brak konfliktu interesów.

Abstrakt

Praca stanowi analizę słowotwórczą i etymologiczną niestandardowej leksyki (ze szczególnym uwzględnieniem neologizmów) wykorzystywanej przez Stanisława Lema w *Cyberiadzie* oraz *Powtórce*. Omówiono także jej odpowiedniki zastosowane przez tłumaczki na język bułgarski oraz wybrane przez nie rozwiązania translatorskie. Odkryte zostały różnice w doborze strategii translatorskich przez obie tłumaczki, wpływające na ostateczną jakość przekładów i sprawiające, że bułgarski przekład *Powtórki* doznał znacznych strat w porównaniu z tekstem źródłowym.

Słowa kluczowe: Stanisław Lem; neologizmy; słowotwórstwo; etymologia; przekład; język polski; język bułgarski; *Cyberiada*

Volume 149 of the series *Prace Slawistyczne. Slavica*
[Monographs in Slavic Studies. Slavica]

The Lexical Stylisation of Fantasy-Ludic Works by Stanisław Lem in Their Bulgarian Translations

Author of the volume:
Dr Marcin Fastyn
Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, Polska
[Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland]
ORCID: 0000-0003-4726-476X
Correspondence: marcin.fastyn@ispan.waw.pl

Competing interests: The author declares that he has no competing interests.

Abstract

This study analyses etymological and word-formation methods employed to create the non-standard vocabulary of Stanislaw Lem's *Cyberiada* (*The Cyberiad*) and *Powtórka* [Repetition], with a particular focus on neologisms. The analysis also considers equivalents of this vocabulary used by the Bulgarian translators of these works, and translation solutions they decided to apply. As established, differences between their translation strategies led to significant losses in the Bulgarian translation of *Powtórka* in comparison with the source text.

Keywords: Stanisław Lem; neologisms; word-formation; etymology; translation; Polish language; Bulgarian language; *Cyberiada* (*The Cyberiad*)